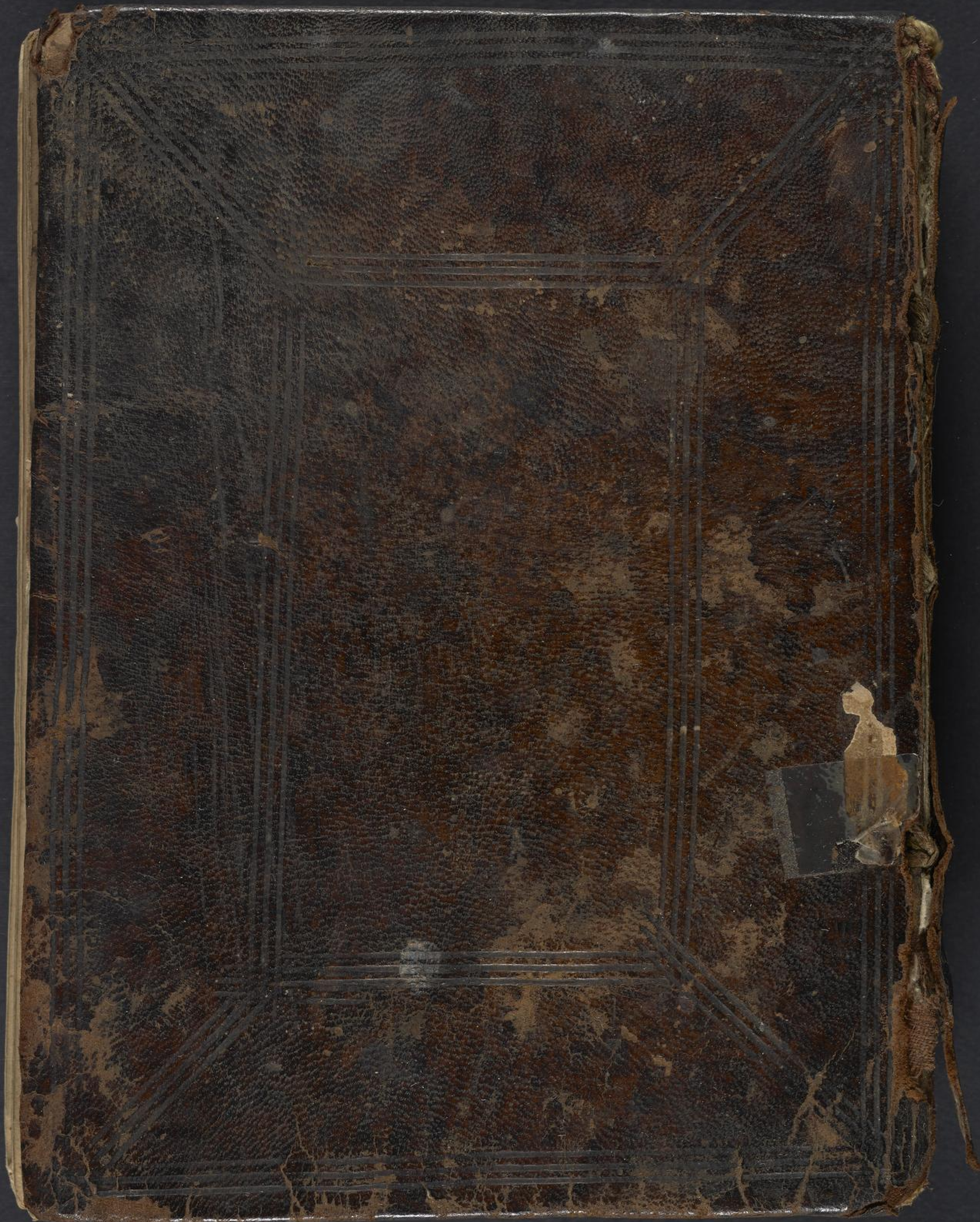

מפתחות מה שבספר לדרושים

פרשת בראשית דף קנה לשבת חנוכה דף קנח
פרשת וירא אליו דף קסב
פרשת חיי שרה דף קסה
פרשת ויצא יעקב דף קסט
פרשת בשלח דף קסו

מנין שנים יכתב דף כה
פ' אם בחקותי דף קלה
פ' ואתחנן דף קמב
פ' ואתחנן דף פא

פרקי אבות מאמר ב' הנואה והמאמר שאר מדעינו
יצחק מה הוא פרותי ליראה חכם נבון ושבע דף קלט
מאמר כיצד מלמדין התורה הקדש דף קמב
מאמר אחד חיים פן פולט ... לשמוע
ר' אומר איזו היא דרך ... דף לט

מאמרים הנפלאים של רבינו

מאמר לפ' ויצא יעקב דף קי"ז ודף לב ודף י"ב
מאמר לפ' בראשית דף יב
מאמר לפ' ב' בנשא דף נז ודף י"א
מאמר לפ' כי תבא דף עד
מאמר לפ' חקת דף ו
מאמר לפ' אמור דף קי"ג ודף ז ודף ...
מאמר לפ' ראשון דף ז
מאמר לפ' ויקהל דף ו
מאמר לפ' בהעלותך דף ו
מאמר לפ' וישמע יתרו דף כה
מאמר לפ' ראה דף כח ודף י"ח
מאמר לפ' ואתחנן דף ט
מאמר לפ' נשא דף נב
מאמר לפ' ויגש דף ג
מאמר לחנ' ויגש דף ט
מאמר לפ' שבת דף ג
מאמר לפ' וירא דף יב
מאמר לפ' וארא דף יד
מאמר לפ' בהעלותך דף יד

דרושים לחתנים ולמילה

מאמר כד' [illegible] ואם [illegible] דקדק במלות
יבאר ב' המילה [illegible] דף א

מאמר כד' [illegible] אומר [illegible] מאמר נאה למילה דף ב

מאמר אשרי [illegible] ירא את ה' [illegible]
יבאר [illegible] מעלת המילה [illegible] דף ג

מאמר [illegible] סוד ה' ליראיו [illegible]
מן המילה יבאר ב' מעלות המילה [illegible]
[illegible] מעלת [illegible] דף ד

מאמר להבין [illegible] של המילה יבאר ב' [illegible]
[illegible] את [illegible] ובקטנה
המילה דף ה

מאמר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] מאמר [illegible] של המילה דף י

מאמר [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] יבאר [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] דף ב

מאמר [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] יבאר
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] לחוב דף יב

מאמר [illegible] [illegible] [illegible] יבאר
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] יבאר [illegible]
[illegible] דף יז

מאמר [illegible] יבאר [illegible]
[illegible] [illegible] דף כא

מאמר [illegible] [illegible] אומר [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] דף כב

[illegible] דף [illegible] דף כג

דרושים למועדים ולתשובה ולאבלות ולשמחות

מאמר לה' ומלך [illegible] חייא בר
[illegible] יבאר [illegible] התשובה
[illegible] דף ט

מאמר א"ר יוסי [illegible] יבאר
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] דף [illegible]

מאמר [illegible] [illegible] [illegible] יבאר
[illegible] יבאר [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] בתשובה דף [illegible]

מאמר [illegible] [illegible] יבאר ב' [illegible]
[illegible] [illegible] בתשובה דף [illegible]

מאמר [illegible] [illegible] בתשובה דף [illegible]

מאמר [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] יבאר ב' [illegible] [illegible] דף [illegible]

מאמר א"ר יהודה [illegible]
יבאר [illegible] [illegible]
[illegible] דף [illegible]

[illegible] יבאר [illegible]
[illegible] [illegible] דף [illegible]

מאמר [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] דף [illegible]

מאמר [illegible] [illegible] דף [illegible]

מעלת הצדקה ומעלות חכמים ושכר המצות

אר״ אבין לנפשם לארץ יבאר מעלת גומלי חסדים קה ב

מאמר ב׳ כ׳ יהיה בכהלך יבאר מעלת הצדקה
שהעושה אותה קנה נשמה מכל דבר רע קה ה

מאמר לכיב עשה בקאתב וכו׳ יבאר ב
השמן בצדקה וזה מונה למקנה קה ז

מאמר א״ר חיים בן פזלא אר״ אבא וכו׳
יבאר ב׳ כאשר לא זכה לגלות מבין
אבין על המצות לבושלבן על ישראל קה לג

נס יבאר שאמשה שכל המצות נכנין
המצוה א׳ יש מעלת ושבח חושלין קה לג

פסוק מה רב טובך יבאר ההבדל שיש בין
עושה מאהבה לעושה מיראה קה סא

מאמר אדם לבה ואנו השוה סובב
יגל קיום מן קה עא

מעלת הצדקה ומעלת כה״ ומעלת הגר והמצות
ועונש הרשעים והמאמינים הגר ולומה

מאמר ולמשול ביום דבלוק אר״ אילפא יבאר
מעלת הצדקה שמולאין במשוביה ובכל
שבא הגוים קה ו

מאמר ר׳ יהושע לפבען במסף לוי יבאר
שהשיג חולק נגד לראיו בין כבוה. נשמין
בין נבואה נפשין קה ו

מאמר הנה אנכי שולח מלאך לפני מוגע
מלאך וכו׳ יבאר ב׳ לעושה מצות קנב
יגל נחו ונכבל לאין עוף במנין בהאמונה
ב׳ לפי גדלו יגל שרב לאין בכלין קה ז

מאמר לא נקנה פוק לא למשמר ולמהם
יבאר ב׳ עיק התלמוד והפלפול לא יבין אם
למהשע והוא עשה חסדים ישראל למהם
להם קה ז

מאמר אר״ שמעון לפי שמשמן חגיע
בגוים יבאר ב׳ הצדקה לנם מכבשים
בשמוני השלם קה להשלם מצות החן קה ח

מאמר הנו בני כ״ב לדידי בבאני
יבאר ב׳ שלוחי מצוה אינן ניזוקין
לא בהליכתן ולא בחזרתן קה י

מאמר אר״ פרץ כל שהוא כה וכו׳ יבאר
שכל שהוא חכם ובנו ובן בנו שוב אין פוסק
תורה מזרעו קה יג

מאמר מתי לבניב אוהב כ׳ שעה על יבאר
מעלת שונה הלכה ושראי להחזיק
בית קה יח

מעלת הדוק ולמעלה ה׳ ועשיי המחשבה
ומעלת הדבור

מאמר אמר ר׳ יהודה בר׳ ראש החדש · יבאר שעש
מי שאינו מתחייב הדוק ולמעלה קף ע׳

מאמר על המעלות · יבאר מעלת השמן
בכתב והשמן בכתב שנלע קף כא

מאמר יהו [illegible] · יבאר [illegible]
[illegible] קף קא

מאמר אין [illegible] לישראל · יבאר שכר כל אחד
[illegible] ע׳ מעשים טובים קף ק׳

מאמר על [illegible] · יבאר [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] קף נא

מאמר [illegible] · יבאר ב
[illegible]
העולם קף כב

מאמר אוהב ה׳ [illegible]
[illegible] קף כב

מאמר [illegible]
[illegible] · יבאר אם [illegible]
[illegible]
[illegible] קף פא וכא

[illegible] יום יום [illegible] · יבאר
[illegible] קף מג

מאמר [illegible] · יבאר
[illegible]
[illegible]
[illegible] קף כא

מעלת ישראל ומעלת [illegible] של [illegible] ושוב
צריך להזהר בכבוד [illegible] [illegible]

אמר [illegible] · יבאר
[illegible]
[illegible] חיים [illegible]
[illegible] קף מג

מאמר [illegible] · יבאר
[illegible]
[illegible] קף נא

מאמר על [illegible] · יבאר [illegible]
[illegible] להזהר בכבוד של
ישראל [illegible] קף קא

מאמר [illegible] · יבאר [illegible]
[illegible] קף יח

מאמר [illegible] · יבאר
[illegible] צריך להיות [illegible] קף יח

דרושים לנפטר ולמשלח הסוחר ושום כהן
והנלוו

מאמר לפטירת כהן לנפטר יבאר שני דבר
הצדקות ונשנושהבין לכהן ולהגיע דף

מאמר כי שבי שטים ומחלה שלך כה ובו
יבאר אם נשפט דאהם בה הולמנוי או עלם
עבגל ק״ים מלכו שלמו נם יבאר שנפט דאהם קנה
שלמות אחרת בעת לעולם ———— דף מג

מאמר לפטירת כהאונ ר׳ אבהו אחר מבקהלך
כהנו של עולם לפני דבה במשיך
של צדקים יבאר למה נברא העולם אחר אין
דהשם שכוהם לצאת לעולם נם יבאר
שבע בצדקים נכחי ושנוי דהשים ומני דף מב

מאמר אין השמש ודלא מאנוף לאמר
רולת פנה שבנת יבאר שאהם קנה
שלמות פחות למיבת ———— דף מא

עוד מאמר מלא של מהקבה סובב של
קמבמ ———— דף סא

מאמר אין טוב לישר יבאהו של פלוט
שלוף בהמעים ———— דף סג

פסוק ואותי יום יום ידרשון יבאר שעיקר
דאלמות פלני המשכת ונאין להקר
לחר מלכינו של קבבה ———— דף סג

עוד ה׳ קשי לא אחבר יבאר בבעמים
לאהם יפוק אם טוב לו ———— דף סד

הדרושים לנפטר שלמשלח הסוחן //

מאמר גבה בן לוי נקי יבאר שנין נפטור
בצדקים ושנין אחר מיבבן דף ע

מאמר צאה נשוי מטע לשנין נפטר דף ע

מאמר נבלים צדקים וק׳ יבאר שלבבן
של צדקים ונקשבן רוא יוני נבט
לחר מיבבן ———— דף ע״א וקל״ד

פסוק ויהי נא פי שטים יבאהו להודע
שבאהם קנה שלמות בלו מחון למיבת דף ב

מאמר ק שואי אומ׳ חלוי׳ פסוק נו׳ דף פא

מאמר קאת מיבת בצדקים יבאר שמיבת
בצדקים קאת מחהבן בן השרי דף פב

מאמר אין מיבת כלאחמת יבאר ב
המיבת לצדקים נקראת חיים בחיים
בשל יד נוסיף הנפש משלם ויבק דף פג

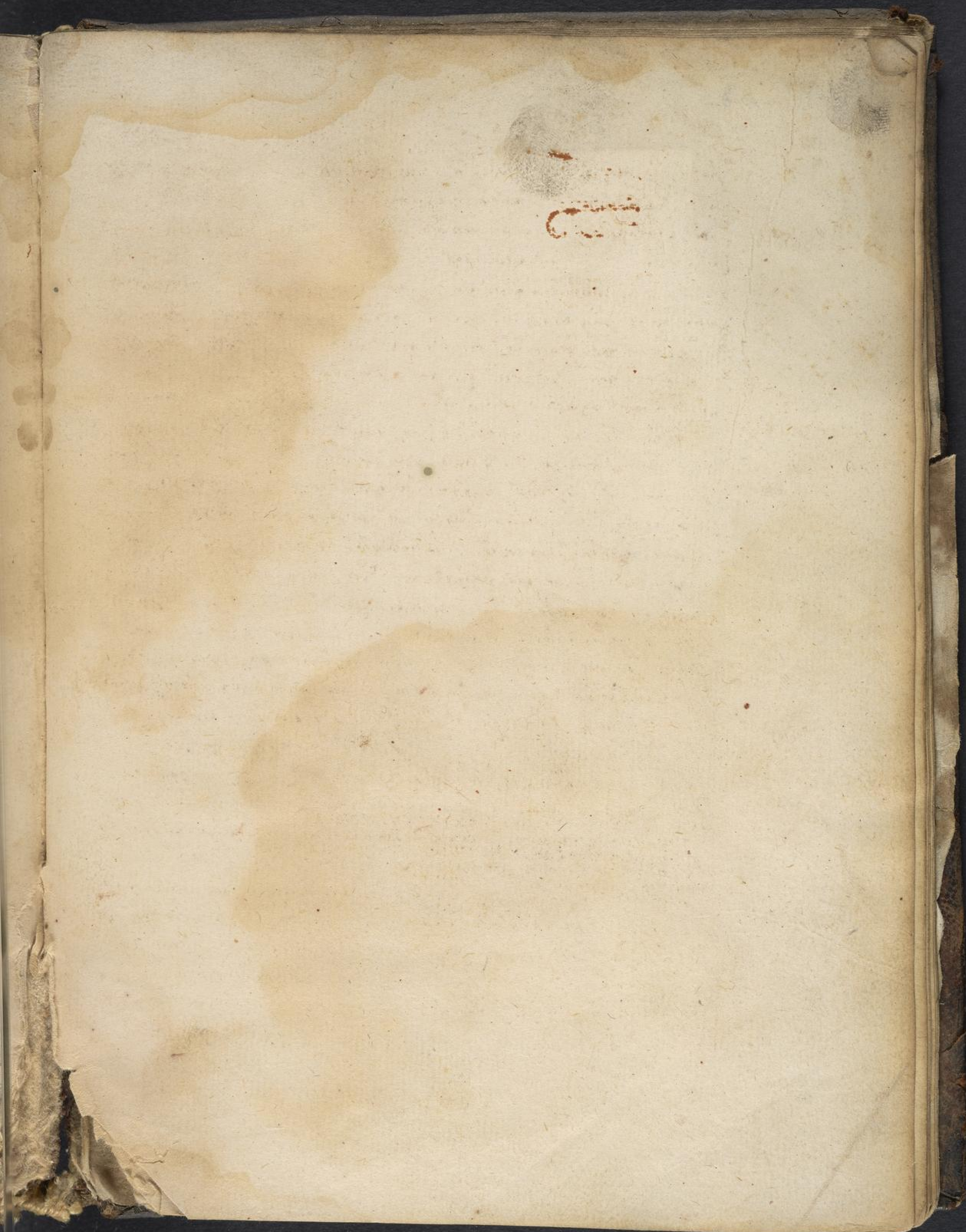
מאמר צבהן הבהן של שנין יפוק
של אחבב ———— דף פו

פסוק ויקרב ימי כד למות שדיך דאהם
להיות המות עד שנו למוח דף פה

נם יבאר שאקובר את בנוו בהיותם
קטנים מוחלים לו של שכל עונוו דף פד

מאמר בגלים משבח צדקים יבאר ב
בצדקים משהים העולם דף פב

מאמר במת צדקים נפטרים מן העולם ב
נ קוץ של מלוים קשב ולא יבאר ב
המיבה אבד שדומין דצדקים בנפטרין מן
העולם ———— דף פז

מאמר מנחות ת״ר חביבין ישראל שסיבבן הקב״ה במצות כו׳ יש להעיר
א׳ קאי סיבבן משמע שסיבב עליהן והיינו תפילין בראש —
ובזרועם וציצית בבגד וה״ה מזוזה בפתח מאן דכר שמיה והלא לא בגוף היא ודומה לשאר
מצוות. ב׳ דמצות מילה הוה ליה לאתשובי במקום מזוזה דהוי בגוף ואמאי אתא מילה
ואתא מזוזה. ג׳ אמאי דאתא מזוזה ליתני נמי מילה ולמאי דקנו שמונה מצוות שסיבבם
הקב״ה על ישראל ולא שמונה דווקא בלבד. ד׳ קאי ובשעה שנכנס כו׳ שמאי אומעיק
הכא הא לא במילה עסקינן ולא נזכר מצות מילה במאמר ואם מאי אצטריך למימר הכי.
ה׳ הא דקאמר דוד אוי לי שאעמוד ערום כו׳ מאי קרא מוכח דאמאי דשמא דקרא דעל
השמינית במילה משתעי עכ״ה לה ההם הוא כלל שאמר אוי לי כו׳ והוה ליה למימר
וכשנכנס דוד למרחץ וראה עצמו ערום בלא מצוה נזכר במילה ולאחר שיצא כו׳ מאי
מוכח דהך שמינית מילה קאמר הא פשטיה דקרא א׳ מכלי הנגון דהפ׳ שני לקמן על השמינית
אמאי נפירשו המפרשים היותו כלי בעל שמונה מיתרים .. ויש לומר כי העצם אין לו
סבה וכן המילה עיקר האומה ומולתי אינו נקרא ישראל וכן אמרו ז״ל עכ״ה
נכנס מאחוס היא הערלה שנקראו כו׳ ואשר אמר נייליה לא יליה כו׳ עכ״ל. ולפיכך אמר ישראל
אחר שנקרא שם ישראל במגרהם שלושה שנתחבבו לפני המקום לסבבן במצוות תפילין על
הראש ועל שמאל וכן ציצית לד׳ כנפות כל ימין כציצית בלבד ולכן אמר מזוזה דהוא מצד
ימין הנכנס גם היא תמידית וכוללת והנה צורה מפרשי ואחלא וכאלו אמר הדע שאד
אמתו מזוזה ולא מילה לפי שהמילה עצמות הישראליות שזה כל המצוות התלויות מן זולת
וזו הכוונה שכן דוד כשנכנס במרחץ כו׳ ומשל השמינית יתירה דפי׳ לא אלא כדברי המפרשים
ז״ל שזה כלי הנגון וכאלו אמר כשנגינות ועל השמינית שזה בנגינות לבדו ושמינית לבדו
מלכנו והכא איכא הדרי ומפרש דעל השמינית לא כלי הוא אלא על מצוה כו׳ .. וכאן
דקאמר אוי לי כו׳ קרא קא דהש דקאמר כההוא מזמור חנני ה׳ כי אמלל אני רפאני
ה׳ כי נבהלו עצמי וכתיב שמע ה׳ תחנתי ומשמע דהוה דוד מצטער על שמחת המילה
והקשי דלא קאמר דסיבבן הקב״ה את ישראל בשמונה מצוות כיון מילה משום דמילה
כמתי נבשה הויא עקר היהדות כנזכר והיינו דאיכפל תנא בסיפא ואמר על מילה
שנאמרה בשמינית ומר דפי׳ על השמינית לאו שמינית למנין אתקנה היא דהא לא איתחכרא
דהא מצוה בהה הכן אלא פי׳ על מצוה בעל שמינית וכי היכי דכן בהש פרק ח״ר יהושע לא
שמעתי אלא שלשית את כלהם כו׳ אמר בן עזאי כו׳ ועשיתו כלשון לישא ספרי שוכח לה
או נאחה או שוכח לה אוצב״ע .. ובהם״ש

מאמר המדרש חזית — אשר באה לאמות נגד כנפיו אמ' אמין כנפים לארץ ב' קנו כהאמ
הלא חדא מאי איכוון ד' אמין לאשמועינן דאמורי לן באמ דבה
נאמר גם בכנף הא איכא אחרת כנפים לבנים ולעופות ב' סברא דנקט לאו מרן של כרובים יוא
דאיכא כברתא ולאסיררא הכן דקנ כנפי שחר קרא דכתי' וכנפי שמש כעלחם וכנפי הן הכוכבים
והחיות ביחזקאל וכנפי השרפים בישעי' וקשה מכלן דביחזקאל כנפי החיות קודמים במראה
ראשונה וכנפי הכוכבים במראה שנית וד' אמין הנך ״ ולמה כתב — קרוב בעל העקידה בשער
ק״ב דהמד' אמין לסבת האנשים בהנהגת העולם — שהם מתאחדים עליך שר
העולם או על יד שר היום או ש' מערכת הכוכבים או ע' המון המלאכים או ע' הבדל העליון״ ויש
בכלו ג' הוויות חדא דד' אמין מני שית ואיהו מני תמא ואשכחי' בכנפי החיות. שנין דהוא
אמר דמרקבה עליונה נבדל יחיד וד' אמין כנפים לשרפים בלשון קאמר וקרא נמי הכי קאמר
שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים לאחד. ואפשר דלהפ' נלם איכא כל כנפים לשרפ לבוון
לאחר וקרא שרפים קאמר. שלישית דאי שר יום מאן ניהו אי הנהגת הטבע הא נאמר בשר העולם.
אמר שסכל הפועל הוא שר של עולם. ואם הנהגת הכוכבים הא נאמר במשא. אם לא שנאמר
דהכי הטבעות כוללות ושר היום הנהגה פרטית שאין אלא מקון אם מהמערכות אם מהתנועות וכל
זה דוחק ״ נ״ל דאיכא הן להקשות מאי למקאמר בהבאת כנפים להקב״ה שנאמר בצל כנפיך
יחסיון — דקאמר בכלהו ונסיים שפיר אי אמין בצל כנפי ב' אלא בצל כנפי ק' ויש עוד
השתא לא שמעינן דאית להקב״ה כנפים. ובי היפ משמע מקרא דמה יקר חסדך א' ואלהים ובני
אדם בצל כנפיך דהא קרא ובני אדם קאמר ומשמע בלבני אדם וכן חיות כוכבים שרפים
בלבד מלאכים הוו והדא מילתא נינהו. ומני תלת ״ לכך יש להבין — ראשונה וידוע המבוך
שהם ג' מינים מבחינות מנדרות ותנועות המתים — בכנון. שנוף דלבא החיות
והכוכבים כי דעת הרב המורה כחן כל שהחיות והכוכבים דבר א' בעצמו לא כאחר כוונתו שם
שהחיות גלגלי השמים. והנה שאר המפרשים הבינו כך לא הוא עצמו נרא' בסוהר דבהון אלא
שם שכרוב כתב מיסוד התורה פ״ב שבוי שמות המלאכים ב' וקצם כאחד שם שהם י' מדרגות ואני
כנפי ג' לדעתי זה לוה השמיע שנאמ. וכן נראה איך סדר חיות הקדש עליונים ושרפים למטה הם
הא קרא כתיב שרפים עומדים ממעל לו. ואפי' ריכוך הנלה לו לאו חכמה קאי. דא ממעל שבתו
היותר שפל הוא אצלו וכחיות לא נא כן דאשכ' דקרא כתיב ודמות על ראשי החיות רקיע וא'
וכתיב וממעל לרקיע כמראה אבן ספיר דמות כסא ועל דמות הכסא וא' הא קרא אומי אתבתיך
דהחיות אמר דקיע קאי עליך ואיכו דהתנו נימי ובשרפים קאמר אצלו לכן יותר ראוי לומר
דכוכבים מדרגה ראשונה למטה מהקרובות לו והחיות נורמות לבבכי' ושרפים מדרגה עליונה והיינו
דקאמר קרא ממעל לו ויוען כנפים מכסה אפוי' דלג חי' לומר כי ב' דבהם נעלמים מהמלאך

הנה מהותו ית' כי כן נה"ל לא יראני האדם וחי · והוא שאחר גם מנוחו ובבקשו מכשי מעיניך ולא
מיהחי כי המוחין שלו מהשכל את רכויו וכמוכן את אופן השתלשלות כאומר את כל עולם ספק
ממציאה עולם א' נכר את שמה ימשכו עולם רבים מעולם אחד · וכבקש משמש כאומר שהמלאכים
ישמשו את בוראם כסדרם במציאות ב' מיני פעולות את הטבעיות המסודרת מעת היצירה את
הנסיון המתחדשות בכל עת ירצה השי"ת לשנות מנהג הטבע לעשות פועל פלאי·· ועוד הכלל ב'
הוא בחינות האנשים בסבת הנהגת רצונם והשגחת פעולותם ב' וא' שיחשוב
שהכל מושג בהשתדלות הפועל והתבונה · ויש מי שיחשוב שהכל מושג בדעת וכפי מה שיתחייב כפי
שכל האדם וידיעתו לפעול ולעשות · ובאה אחר כי שלשתם רמוזים בפסוקים בתורה · בנה כי"ד
להודיע את חכמת הטבע המציאה ובתבונה יתבונן והוא ההתבוננות והשתדלות ובדעת חדרים ימלאו
הוא השכל המסדר · ונשאר פסוקים אחרים במשל רמוזים על שלשתם · והנה הכוכבים משפיעים
על הסבות הטבעיות וכן המזלות אותן עד יצא לפועל כל אשר נעשה · והחיות משפיעות על
חיי המדבר התבונות והשתדלות המיוחד לו · לעשות כל אשר יחשוב את להקדים למועיל ולבקש
מהמזיק · והשרפים משפיעים עליו שכל וידעת·· והנה כהקדמות אלו נאמר כי כיון ד' אמן
להודיע מעות סבת האנשים ופעולתם כי ימשכו שאין בעניני העולם רק
ב' מיני סבות את מנהגות ואת מקדמות והמנהגות ימשכו שהם כנפי הארץ · והוא לסבות הטבעיות
או כנפי השחר והוא להשתדלות וכמו שאמר הכתוב זה אם משפטי כנפי שחר וכן אמר הני משפטי
ככר להשתדל בעניני העולם המשכלים ומכלכלים דעות האנשים וגם כאלו לא השכב עינים ומאחר
ומאחרים כנגד כהבינותם · ועוד יש עניין בקבלת פסוקים מוהם עליה · או כנפי השמש ירמוז
להשגחה ובאתם חכמת אדם תאיר פניו וכן אמרו חז"ל פני משה כפני חמה · וכן דרשו וזרח השמש
ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של עלי ק' · ואלו המנהגות משכות מהמקדמות לכן כי כנפי
הארץ מושפעות מכנפי הכוכבים וכנפי השחר מכנפי החיות וכנפי השמש מכנפי השרפים המשפיעים
החכמה כמאמרם וכל דבריהם כגחלי אש גם אמרו ביונתן שכל עוף שהיה פורח באויר היה נשרף ב'
כפה היזן ובפ' דחגיגה פרק ר' אלעזר בן ערך במרכבה וירדה אש מן השמים וכל אלו לא השיגו
במציאות הסבה המתחלת והוא היא כנפי השי"ת שהוא המתחיל כהשפעתו אל המלאכים שהן הסבות
המקדמות בה שהם ישפיעו על הארץ והשחר והשמש שהם הסבות המנהגות אותם נמשל חמשם
המוכבכים מחוננם לבדקה וכל השתדלותם לעולם חסר מכחים עסקיהם ומנהיגים שלמים ושפכי
כנפי השי"ת אינם עושים כן אלא לנצח כסבה המתחלת הוא היוצר ית' והוסכים כי כחפץ
הסבה המתחלת ימשכו המקדמות והמנהגות ומולתה לא יכונו·· והנה לא נזכר שי"ת כנפים
לשי"ת להודיע כי הוא המושכל לאנשי העולם כי לא ישיג כנפים לשי"ת אלא יעלם מהם דבכך
המתחלת ולא יבחינו זולת המקדמות והמנהגות·· אמ' כי בהיות כי כנפי השי"ת הן שמתוחר

כי לא יאמר אלו יהעלם האחר יוסיף על עצמותו מה שאין כן לזולתו מכל בריאיו לכן לא אמר שום
לו כנפים ·· ואמר כי הכתוב יוק על עצמותו מה שאין לזה סגולה זו כשיפות הכתוב כן מה
יקר מאוד   גמילות חסדים אשר צוית את עמך כי בה בני אדם לא יחסו בצל שום כנף אחר
זולתי בכנפיך ולכן יעסקו בגמילות חסדים ויפזרו ממונם ויבטלו מהשתדל בעניני עולם · ואפשר
עוד לפרש כענין אחר על דרך שתוף כנף שיבוא אל העולם והפחד כמו שכתב הרב המורה בפמ״ט ע״ש

מאמר כ״ד פר״ב

ר׳ ישמעאל שאל את ר׳ עקיבא אמר לו בשביל ששמשת את נחום ב׳ קנה
מאי חזא ר׳ ישמעאל דמוקי כדבי ר׳ עקיבא שלא נראו בעיניו עד שבחיה
ואמר ואם כין הוא מכם שאינכם יודעים לדקדק הא שפיר קאמר ר׳ עקיבא דקודק נמי את ה׳ דלא
ניתחי קניתי איש ה׳ נמי משום דכהן דרשא דאי את אינו מרבה כלל אפשר כדרשא די הא לא מרבה
כלל נאמן ונאמן רבויין דקאמר לא ניחא לאו מרבהו ·· נלבך אני אומר דהאי דקאמר אמן ונאמן רבויין
נאו למידרש דכל את לרבוי אלא את דהני יתירא ולא   אתי אלא לתפארת דקאמר על פי פשוטו
כהיא את דרשי׳ חז״ל רבויין כיון דמייתר אבל מאי דמצטרך עפ״י ליכא למדרש כלל דהא עפ״י
את והענין דפי׳ את עם וכראתי כפשטיה עפ״י ליכא למדרש כלל דהוא עם קני אבל כי אתי ~
יתירא דרשי׳ ליה עד לשתמש עם וקיימו רבויין מאל יק כבד את אביך ואת אמך כבד אביך
ואמך מספיקין וכדכתי׳ איש אמו ואביו תיראו בלא את להכי דרשי׳ חז״ל לרבות בעל אמך דהוי כאמך
אביך וק״ק כבד את שקוח עם אביך ואביך ודכותה ואת אשת אביך דהויא עם אמך ומשל הראשון
את האלהים הרהך נמי ור׳ עקיבא כי היקשה לו האי את דלינא לדקדי׳ עם משום דלא ידע מאי
קאמר עם ה׳ להפ הלין   דלפחד המאמר בה כי היכי דלא נמא איש ב׳ ור׳ ישמעאל
סבר דאעג׳ דהאי את לאו לרבויין וכדקאמר ר׳ עקיבא עכ״ז עם מאמש הוי דאי כתב דאתי
לתפארת אמאי אצטריך למימר ה׳ עד דלצטרך למימר את לשתוק מתקיהו ומספיין דלימא קניתי
איש והוי לן· אכ׳ חמא דרע״ק לא קאמר דאתא לתפארת אלא משום דלא ידע למדרש אבל אי איכא ~
למדרש ודאי עצמות דמאמר הוי לא תפארת בלבד והיינו דקאמר שאין אתם יודעים לדרוש ·· וכיון
ר׳ ישמעאל למימר דאתא קרא לאשמועינן הא מילי ודלא כסברת החוקהם כרבניהו · אדא ~
איכא מאן דסבר דאפשר להולד אדם מן העפר כאותיו יולד עכבר מן העפר וצפרדע מן המטר
אלא דעכבר וצפרדע הוו עופא ואדם לא אפשר אלא כמיעוטא וכדכתיב בשער השמים דעתיק
ואיכא דאמרה דלא היה דאי איפשר כלל אלא מזכר ונקבה ·· שנה לא כלב כאחד מפלפלים כשקאם
ילידו האדם והשמש ואין ספק אל היוצר לפנים בהווייתו הפעולת כי כבח מינו יולד כשאר בה׳ ··
ואל בני ישראל   נא להאמין דאי אפשר להולד אדם אלא מאיש ואשה ובהשגחת הש״י
באספס מותו יתן אל חבור הזכר והנקבה והיינו דככל המינים שבראו ·

בשאת

בשבת יומי בראשית איתמר בהו למינו והאדם לא נאמר בו"ויש שפירשו טעמא משום דכל הטעם
אין הבריה הפועל ההוא אלא שמירת מינו וכן שכתוב יעזרהו עליו אלא בהכחש והשכלה כלל ולכן לא
ושמור שום בה נקבה פריה אמנם הענין האנושי פעולתו זאת בהשכלה ובהכחש מדעית והאדם הם
בדרכו של עולם מיוחדים אבל נשים פריות עד יוכחו וזה כל אישואיש מיבן לוי" אחרונים כפי
דרכיו עשו כי כל קבה מהתולדות יציאתם עד כמכתם שמירת מינם ואין צריך להשגיח
בכל עת בפרט אמנם מן האדם בלפרט וכל כולו צריך להשגיח ואם לא ישגיח לא יולד ומה נראה טעם
לעקירת המה וה וראה בכן ענין זה כי לא תלדנה כבק עקב והיינו דקאמר קניתי איש את י"י ולהם
הישמעאל לשמור בן מכאן ואילך לא חיוב בן ודלא כרעה ראשון ולא שנים כלא שבינו ודלא כהפסוק
המונים. ואפשר דהתם נמי לשוכרא דמשרוע דאתו לו ימי בראשית כמדבר הב' בב' עיין שם"

מאמר בתר אלינזר הגולה תבורכון ומל אומר בן קטן לו ממי שלא דאי ברכה דבקטה
כהא דקאמר המילה כמו שחיטה ומבילה. ב' מולת הנכטם למה
משכבת ואות היא לגרים להכניס את הכן. והני מציה זו מאי שנותנת לבן עליה ב' ברכות ובאחר
מצוות נברא אלא חרם דאמר דהתם דין שעשה נשים עבדי הי ברכות כלשון אנבו לא אשכחן. ב'
דקדוק בנסח ברכת תנואין שם ברכה ומעל מה היה. נם אי נבאי בה להם לחופה ולמצות ולמעשים
טובים. או למה נהרגו כבאירה בני ובחופנים. ד' והמברך אומר אחי קאי ומאי זה המברך דקאמר
סתמא והמברך. ונ"ל לראשונה דכל היכא דאיכא מלבא דשייך לאומות ולישראל אלא דאיכא דקדוק
הכן ואהבה בהבדים לישראל אמה כהא להיות זה היהעה על הכל ופקד דבר זה מן השאר אשר
הכדל זה ידע ולפי שחיטה ומבילה אומות העולם נמי שחטו נאכלו ואיכהו נמי רוחצין ומבהן
אמנם שחיטת ישראל ומבילתו יש בו דקדוקים והיתן בהם הבדל שחיטת ישראל משחיטת הגויים
ומבילת ישראל ממבילתם ולכן אמהכן כגון השחיט והמבילה המיוחדת בה נוק ואהבה וכן נמי
מילה ישמעאל נמי מהיל אבל לא פרע וה"ל כאלו לא מל וישראל מהלי ופרעי והיינו המילה המיוחדת
בדקדוקיה. ואפשר דהיינו דקבע בתורה בהרא דברכות אפיסקא דמתני' דתני מל ולא פרע כאלו לא
מל בב' לאשמועינן דברכת המילה נתקנה כהא משום האי טעמא" ונב' בלקוי ברכה הראשונים ולא
מצאתי טעם אך מצאתי במגור וז"ל ושמעתי שבפורא מתקנין בשתי ישיבות ואומרים כלא
ואז ולא מסתברא ולכני. אמנם על ב' ברכות מצאתי להתוס' מ"ל כתב דאם תב' מציה על האב למול את
בנו יחד על מציה שמצווין ב' לפיכך אם אין שם אבי ב' עד ואין ראוי לעשיתבן" ויסוד דבר זה
הוא מש' בגמרא דקדושין פק לשמע מנל דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו וריבא דלב
מהלכו אבוך מחייבי הנה לשמהלה דכתיב המול לכם בן והיכא דלא מהלה בי דינא מחייבי
איהו בן. והראב"ד השיג והספק למו' כ"ד או מיוחד שבעם מברך ולבאורה משמע דטעם הראב"ד

ז״ל מצוה שליחות קאמר דכ״ע או מיוחד הוי שליח דאב וכי היכי דמוהל שליח דאב הכ׳ הוו כ״ע או —
מיוחד ומ״ו ונראה דקשה להתוס׳ ז״ל דהא להדיא עשו מוהל שליח הוא ומברך אשליחותיה והה לכך או
מיוחד ניהוו שליח ולברכו.. אמנם ע׳ טעמי דהתוס׳ ז״ל מ״ל דמוהל לאו שליח דאבא הוי אלא שליח
כ״ד ולפיכך כל איש ישראל   שייך בו כל כ״ד ואביו חייבין למולו והמוהל הוי שליח כ״ד ומברך
על המילה ואביו מברך להכניסו לפי שהוא מקרא מיוחד אבהם כל״ח כשמצינו גם אבל כשאביו אינו גם
לא חלה על אביו מצות מילה אלא על כ״ד נראה כיון שאין האב מצוה אבל כבר שימול אותו וכיון —
שהאב אין חייב כבר אין ישמע שליח המוהל הא לא צריך שליח אלא כשהוא עצמו חייב אבל
כשהוא עצמו פטור מה מקום לשליחות והא אין גם חיוב ולפי מי שהוא לבך עושה הוא על פי —
עורש כך.. אך הרא״בד סבר דמוהל שליח אביהו ומברך בשליחותו נמ׳ כי אינו וכ״ד נמי שליח אב
אעג׳ דלפירוש היה ואב׳ לדעת הב׳ ב׳ מצות אלו לב׳ חייבים כבר גם הוו חדא לכ״ד ומוהל הוי שליחם
שאם הוא מכלל ישראל המחוייבים למול את הזכר דכך וחדא לאב נראה והוו ב׳ העושים את המצוה
אשר כה צווים מרבלנים יה מתורת כ״ד ואת מהן אב וכל אחד ואחד מברך אמפשיה וכן יש כביכר
כהנה כמלתן בשם היכו שמתך.. אמנם לדעת הרא״בד קשיא עלין דאי הכי ליהוו מהן שליחות
להוי ברכות כאב למאי הוו ותלתי   להר״ן ז״ל בפ׳ מילה שכתב וז״ל ודקאמר דכל המצות
כלן מברך עליהם עובר לעשייתן לא קשה דכלה מו להכניסו אינו אלא שבח והודאה כשלמא —
על שזכה להכניסו בבריתו בא׳ ולכאורה ודאי קשיא דהיכי הויא ברכת שבח ונאים אקב״ו להכניסו
הא אין נזהר בברכת השבח במצותיו וצונו. ולכן ענין הדבר כמו שכתב הרא״ש בפסקיו בפ׳ מילה
וז״ל ואומר הר״ם ז״ל דברכה זו אינו דוקא אלא על מילה זו שנעשית עכשיו קאי. אלא מודה ומשבח
לקב״ה ש׳ שזכו לעשות מצוה זו כשהביאו עוד לזה והקבו מקום זה לעשות ולהודע דמצוה זו נעשית
לשם הקב״ה ולא לשם מילה ולא לשם הר נלחים.. והעניין שהאב מודה ומשבח לשיב׳ על שכך
לכל האבות שבישראל שיכניסו את בניהם אבותם כמו שהוא עשה כעת כי קיים מצותו שנעשית —
עכשיו. ולנה לפי זה ברכת הודאה זו ומי עבה כ״ד בשליחות האב ואב׳ עלה כיהבו דברכת המילה הויא
ברכת המצוה וברכת להכניסו ברכת הודאה וכי מהיל אב איהו אחר לתרוייהו ופ׳ מהיל מוהל שליחיה
דאב כאפי אב מוהל מברך חדא ואביו מברך חדא. וכדעת אב הר״ם מברכו לתרוייהו שאין דאב מוהל
שליחיה לברכת מצוה. וכ״ד או מיוחד שליחיה לברכת הודאה. אב׳ עלה כיהבו הכך ולא שהעיבו דאיבא
הכי מילה להתוס׳ ולפי שאחר זה מצוין נבר... וכל א׳ מברך לנפשיה ולהרא״בד וכן להרא״ש והר״ן
המצוה אחר בעצמו אלא דמברך הכי חדא ברכת מצוה וחדא ברכת הודאה ושבח. ושאר ענינים
שהעיקר בקש עליהם אם תמצא..

מאמר

בע״ה

מאמר מתוק לנפש

כתיב אשה יראת ה׳ היא תתהלל למה אשה שלא עשה את
המצוה ב׳ קשה הלא מאי שנא הני תלת דנקט והא איכא

שני נביאי ישמעאל דכתי׳ וישכם אברהם בבקר ורבותא אחריני ואמאי אנעיק למיתהנו לכלהו הא
בתרא סגיא שנה מאי האי דפליג דכתיב בתרי׳ דקתני לך לך והמול וקח נא ומסיים חפץ לעשות
מצוה וכתב כן תני ובשכולו׳ יצחק ומסיים הוי כמצותו אמאי לא עיקר והני ובשכול ב׳ כהן נמאי
והני דהוה לה למנסיה כהן כבא דאמול דהכל משמן מילה מאד וכבר שנשיתהים מיירי דאיך
מקרא דויעש אברהם קא קרא בגוס המול קאמר לא בגוס מילה״ הקדמה פועל המצוה עד נגן
ולא עד קמצן ולקיראת הנגן זהך הענין שמחה גדולות זהותה המצוה ויש לה כוח ראיה
לאהל והנה כאברהם נמצאו כלם בשלמות ורע כעל המאמר היה עוד שהוא השמחה נמצאו באברהם
בשלמות מפני שהוא השמחה נבדל משאר הענינים כי הנדיבות והזהירות וההתמדה הן קודם הפועל
אבל אחר הפועל נפסקו בהחלט אמנם השמחה נמצאת בב׳ הזמנים קודם הפועל ואחרו וכדכתי׳
עבדו את ה׳ בשמחה קודם הפועל גם אחרו בואו לפניו ברננה״ ויש לעיין פסוק ויספו ענוים בה׳ שמחה
ופן להודע כי נמצאה השמחה לאברהם בכל סוגי המצות שנעשה אם בגופו אם בממונו אם בכבודו
ולבנים אחר לך לך כידוע נמצאת ב׳ רבים ב׳ ממעטת את הממון ומעט המול ומול ולבני
קח נא את בנך וגו׳ ולא עשה כמצריך כשמור לא נעשר ולא דאג על מה שהיה ראוי לדאוג אם לך
לך ב׳ ואהבהן בממון הא קמן דבכל גדור ודרכים מתורא לשתא יעני ומשמע חסר וכן מצי כמילה
יקני׳ ויש כמוהו יהיה כמו וכמ״ש דקאמר ליה והפרתי אותך ושאר הלד בן והיה לה לחתקו לא נהתגש
אבר המשגל וכן מצי כעקידה איהו אמר ליה ואת בריתי אקים את יצחק והדר אמר ליה קח נא
את בנך ב׳ לא תמשר שלא דאג כלל אלא בשמחה עשה׳ ואין לי מכל הני אלא דאשכחת
באברהם שמחה קודם מעשה אבל לאחר מעשה מנין הא ודאי לא אשכחן אלא במילה יצחק דאשכחן
בא נקט והשכול יצחק הניחו למילה ואחר עשה שמחה הא קמן שמחה דלאחר מעשה וקיים
דיקקרא וכתב כמצותו חפץ מאד דכמלת חפץ משמע אלא להווה כמצותיו חפץ לשמח קודם
מעשה ומאד הוא לשמחה דאחר מעשה והיינו דפליגנהו כתרי׳ וכקמייתא אמר חפץ לעשות
מצוה וכבתרייתא קאמר הוי כמצותיו חפץ מאד משום דמלת קמאי מטיה דשמחה קודם מעשה לא
מהני אלא דחפץ לעשות מצוה וכבתר מעשה עביד לה בחפץ ורצון אבל במילה יצחק אשכחן מאד וחפץ עכ״ס״

בע״ה

מאמר בר פלוני

כתיב סוד ה׳ ליראיו וב׳ אי מאי סוד ה׳ זו מילה׳ קשיא לי חדא אי מילה
נקראת סוד ה׳ משום דשלשה ב׳ דוקא שבעה מצות בני נח כן הם
סוד ב׳ שנשלמו ה׳ דוקא וכל שכן נ״ד הנשה שנשלם בג׳ דוקא וכ״ש כל התורה שנשלמה בתרי״ג דוקא
ועוד ב׳ קשה האי שבעים דנקט מאי עבדיתיה ומה סודו עד שיקרא השבעים בשם סוד כמספרו ג׳ נ״ע

אמונ׳ כאמור הנה רבה ולא יורד ואפשר שמר ומצוה אני להקהב כתב שבעים פרים ומעמיד אני נשיאים
מקהבים לפני מתוקי כפלה משקל כל אחד ע׳ שקל ומביא׳ את כנגד האלהים שאינם שבו שבעים האומות
ומעמיד אני עדעין אב לשבעים פנים ונותן לכנגד התורה שנדרשת בשבעים פנים · ומעמיד אני מלך
דוד שיחיה ע׳ שנה וכתוב כמו אלף·· קנהש המילה היא מצוה נכרתת מכל המצות כמהות כלבות
בהתורה· המהות שאר המצות מתוך או כשמל נפשו וזו כבהמה אחר כדבקות
שאר מצות נכללה מן הנשמה ונתן מתנו וזו מדובקת בלתי עלולה בהתורה שאר מצות עומדות זמן
מה ועוברות וזו שומרת תמיד עד יום המות והשי״ת נכלל משאר כל מצותיו כמהות כי הוא עלת
הכל וכל השאר עלולים כדבקות כל פעולת השי״ת דבקות בעצמו בלתי נפרדות ממנו כלל כי אין פעולתו
חוץ ממנו אלא הוא ופעולתו כולן דבקות והכל עצם א׳ כי רוממותו ותנינתו וחכמתו אינן חוץ ממנו
מעצמותו בהתורה אם ישוער הפסד לעולם ולא תמיד ההפסד והוא ית׳ הדק לא יקדו ולא ישוער בו
כלל אלא תמיד היה והוה ויהיה ונשאר הכלם הנה ככתוב וקרא זה אל זה ואמר ג׳ פעמים קדוש וכנגן
ג׳ שמות העצם נכללים הא׳ שם בן ד׳ אשר נכללו כל השמות של הויה· והב׳ שם אדנות והג׳ שם אלהות
הא׳ מורה על הדבקות כי לפעמים נקרא בשם אלהים ונמצא בכתובי המים החיים וקהלתי הן וכמו שכתב
על מרעי כמשה ואהרן והב׳ מורה על המהות כי הוא אדון לכל הוא עלה וכלם עלוליו ועבדיו· והג׳ מורה
על ההתורה להיותו מורה על היכולת הנשגב בלתי בעל תכלית הג׳ עצם מתמיד· ולהיות הענין
הנה מתדמה ביוצר ית׳ מבק ובמצותו אחת נקראת סוד ה׳ בנבואת עמו אל שאר בקאין כמוהו נדולה
על מצוה זו אל שאר המצות ולכן בשמה בתוך עצמם דוקה עד כות הראוי לקבלה ולא עלה תמיד
אדם לשאו בהמה בהמתו וביחוד עבק על מצוה קנה ראשון שנצטוה וקודם מהן לא הודק הקון
כי בעצמו היה מתוקן עד נתחתה לשאמר אשתו והכין בנחה והמנגע ומאז לא בא מי שהיה ראוי
להיות יסוד האומה ועיקרה עד זה אב של אבהם הנקרא ירא את ה׳ ומודו נלה לו ואמר לו כי
בקבלו מצוה זו יזכה לפעולתו אשר הם פעולתו עצמם· אם המהות שבעים נפש אני מוציא
ממך יהיו דוגמות שה מעלה להוא כי ישראל לא יהיו מפורדים ועלולים משום שר עליון אכן מהאל
מקייצר ית׳ והם כאחד מצבת המקם כי כמו שכמקם נבראים שבעים מונהגים כל הדברים ונבוד
עליהם ית׳ ויה׳ כן בארץ ישראל שבעים פקידים מנהיגי כל השבעים אומות· וה׳ עליהם יראה· כמוצא
שהיות האומות עלת ישראל ומהות ישראל עלת האומות וקיים) דחז״ל בשביל ישראל שנקראו ראשית
כי לעבודתם נברא הכל והם פנת הבוניה לכל·· ואם הדבוק בהיות ישראל דבקים בו ית׳ שלמים
הם ככתוב ואתם הדבקים בה׳ והנו דבקות זה בעצמות כי מקר הוא מאמצעות הכוונה
והודיע כי מצד שמוה נפ מעשה מצותיו נהיה דבקים בו· ואם ההתורה דבוק זה ובכל השמיות מוזנים
ודבקים בן כלבי נפקדים ממנו כל שהתמידו מכהן המנהיגים את האומה על ההיה כי בהתמדת
התמיד עוברו ובהעדרם נעדר שלמותינו וה׳ אלהים אמת יקם להתנו ובשוב שבותינו אמן ״

מאמר

מאמר כד פ״א כי ה׳ יהיה בכסלך אפי׳ בדברים שאתה כסל בו״ קשה לי מאי דפרשינן
מלשון כסילות ולא כמו בטחון כפשוטיה · ועוד מאי דמי קמאי דקאמר מן
ההוראה ומן העבירה בו׳ במאי פליגי · והא ר׳ אבדומום פליגי אדרבנן כמו כסלך או לא· גם רמינן ליה
מקרא שנין צדקה דקאמר אם אחרבותן מכיסך צדקה בו׳ · ונ״ל דהוה ליה למימר כי ה׳ יהיה
כמו עוק או כמו תפנ ... ואי כבטחון הוה כמו מיה׳ נהכה הל׳ למימר כי ה׳ יהיה כסלך
או מבטחך כדהוי את כסלך · ולפרושי הא אבל כלבו · הכן סבה מלשון כסיל וכסילה דקרא פליגי
ואי ושמר רגלך מלכד אי זה לבד קאמר ומר סבר קרא נדרש לפניו בלבד ומר סבר לפני פניו ומר
סבר לפני פני פניו · וכמו זה המחלוקת אי קרא נדרש לפניו או לפני פניו המוצא בשבת פ׳ במה
מדליקין עד״ש והבאמתאי בהא פליגי משום דהם קמאה קראי כל אל · אמו חשינן נדר העשיה גו׳
ויאין חיים לנפשך גו׳ והנה קראי משתעי בכבה הוא ור׳ דוסא סבר דכי ה׳ יהיה בכסלך קאי אהנהו
קראי ולפני קאמר דהוי לבד הוי הוראה מהכסל כדבר הלכה והיינו קראי דפני פני פניו וכתיב בהו כי
אוכה אז תלך לבטח דרכך גו׳ אם תשכב לא תפחד בו׳ והנה קראי ודאי מן העבירה קאמר הלך לבטוח
ולא יכשל ומה דעת ר׳ אבהו דלהנו קאי קרא דכי ה׳ יהיה בכסלך והיינו פני פניו בלבד וכתב הפ׳
כתיב אל תירא מפחד פתאם גו׳ והיינו ודאי מזיקין והוא דעת ר׳ לוי דלפני בלבד קאי קרא וקאמר
כי ה׳ יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד כיד המזיקין ״ ור׳ אבדומום פליגי אכולהו וקאמר דקרא
נדרש לאחריו דכתיב בתר הכי כי ה׳ יהיה גו׳ אל תמנע עוד מבעליו גו׳ וקרא דכי ה׳ יהיה אינו ענש
משך לנאמר למעלה אלא הך כשב יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד ולכן גם אתה אל תמנע טוב
בו׳ ואפי׳ מלת בכסלך שני מלת כיס לך והיינו דקאמר אתה כוהן מכיסך ישמרך מן ההפסד וכדאמ׳
כבקה דכתיב מקרא דעניים מקדם הבית כיתב׳ ושאכה׳ דבני אחביה דר׳ יוחנן דאיכנו דפסעני עד״ש ״

מאמר כד פ״ב וירא את העגלות גו׳ מוכן שגלות קשו׳ ר׳ חדא במאי פליגי בגן
אמוראי והא מאורה קמא דקאמר דנשים הא הוו עגלות וכו׳ נרג׳
כתיב בהדיא וישאו בני ישראל גו׳ בעגלות אשר שלח פרעה בו׳ והן למוד דסבע להיות שורת מאי
הוה ״ ונ״ל דקראי קשו להו דקרא ... כתיב העגלות אשר שלח יוסף משמע דיוסף שלח ולא פרעה
וקרא בתרא כתיב בעגלות אשר שלח פרעה ומשמע דפרעה שלח ״ ועוד יש להקשות דקראי
דלעיל אמר ואתה צויתה זאת עשו קחו גו׳ ופרש׳ מפי לומר להם אמור להם
שבשבילי והטעם שהוצרך לזה כי אם יוסף בעצמו כל יהיה מלבו היה שולח עגלות ישתך
יעקב כבאהרן בפחדו מן ינעל יוסף אי זה נזק בראות המלך כי הביא אליו גם הם לבלבל
כתוב ומה גם כי גורל עיניכם ... הארץ ...
גם מקניס כתוב כי ... גם אתה ... אמנם אם ... יעקב וכמו כי ״

המלך נזיר איבואו יהיה להם נבון ולא יפחדו כלל כי יהיו הם כמו כאיש במצות המלך ומקיימי
מאמרו וכמו שהזכיר בעל העקדה מ״ש חז״ל שאמר פרעה גם כן מעלפה יוכב׳ ועוד יש להקדים
דרש״י וירא את העגלות סימן מסר להם במ״ה ב׳ וק״ש וירא את העגלות ב׳ שלח יוסף ולא
אמר אשר שלח פרעה והטעם כי כמו מה שנראה יותר מאוב ריק נמשך אם ריק אומר עגלות
אשר שלח פרעה שהיה נ׳ שהמלך חפץ בבואו ושולח אליו עגלות להביאו ·· ועוד יש
להקדים דאחז״ל בב״ר כל הצדיקים אמר להם והלא כבר נאמר ויעזבו שם את—
עצביהם ב׳ ומפסיק מ״מ קשו קראי אהדדי ב׳ ובקהלת אלה המאמר מוכן· והוא דכן דקראי
סתרי אהדדי יש ליישב ולהבין· ולפי אמורא קמא סבר דלכך מחולקי· אלא עגלות משמעותיה
דהוו עגלות ממש ולפי קאמר דעגלות פרעה נשרפו ויוסף נתן אחרות בלא צו׳ והיינו דקאמר
קרא וירא את העגלות אשר שלח יוסף כלומר יוסף דוקא שהיו בלא צו׳ ולא של פרעה שהיה
כבן צו׳ וקרא דקאמר גבי הפ׳ כעגלות אשר שלח פרעה ק״ל דעגלות לא היו ונזכרות מוצאהם אלא
כמאמר המלכות ולכן העגלות אשר שלח יוסף שכיון נס בשעת פרעה שולחו· ואח״כ דכתיב פעם
יזכיר המשלח העצמי ופעם יזכיר המצוה לשלום ולא יקיה זה את זה· אמ׳ אמר דלהאי ...
הם מתרבם ויעשו בני ישראל ב׳ בעגלות וגם מפסיק הכתוב ועניינו בעגלות אשר שלח יוסף~
יוסף כנ׳ לעיל· ומה שאמר הכתוב עוד אשר שלח פרעה לא קאי אלא אבנים דעטנך כלומר—
נשאו בני ישראל ב׳ והספקו לבית מצרימה לפי ששלח פרעה שבחה אותו ומיהו צוה איך יעקב
אליו שעלה כן לא היה הולך יעקב שמה וכמו שנאמר בהקדמה ב׳ והוא ודאי· מ״ש פרעה ושאתם
את אביכם כי יוסף לא אמר לשון נשיאות רק לשון ירידה כדכתיב רדה אלי אל תעמוד· והורדתם
את אבי· ומה שאמר הכתוב לויד דהבם ונתן כהיום נאוקדכן בכורא ובני וישאם מגמרה—
משאת העיר וכמ״ש בהקדמה ב׳ מחז״ל בב״ר כל הלוים ·· אומרים אמורא בתרא ס״ל בפשוטו
זה הפוך ונראה ליה לאחוקי מלה העגלות אשר שלח יוסף משמעותיה ומדרש דעגלות
דהכא הוא לעגלה ערופה ואת טעם אשר שלח יוסף והאי פסוק זה טעם לומר לקח כי ראה
בשכלו הוראת עגלה ערופה שעסקו בה וכפה האמין שהיה יוסף כאמת· והשתא קרי דכעגלות
אשר שלח פרעה כפשטיה מתוקם דהוא קרא בעגלות שהלכו בהון משרתי והאי קרא בעגלה
ערופה משתעי· והאמר דלהאי כמי ניפיה דקרא בעגלות פרעה משתעי אלא דכתוב שהיו וכבר
שלח יוסף ולמפרעה הוא עוד לעגלה ערופה שאמר יוסף והיינו דמתרץ להאי דקאמר וידבר
אליו את כל דברי יוסף צ׳ ומתיין ליה מ״ וירא ב׳ כלומר דבהי יוסף היו סימן עגלה ערופה שאמר
להם ויעקב ראה בשכלו והבין היות אמת כן ··

מאמר כ״ב ח״ו ולמזלו כיום ובלילה ב׳ אר׳ אחבא אם לענין המחוקה ב׳ יש להעיר

כמאי

כמאי קמיפלגי הני אמוראי דמר מייתי לה מהכא ומר מהכא · והא מאי האי דקאמר ר' חנן ב'
דאמר ר"א סבר ספר משנה תורה ב' · והא מאי קאמר חזק יהושע אמץ יהושע והא הכי קאמר כאשר
שלא דומותה אל אחר דום דלא דמו אלא לא דומותה אל אחר לא הדום · אע"ג כאשר שדומותה ~
אל אחר דום · ור"ל דר' אלעזר סבר כספר הישר הוי ספר בראשית וכן סבר דעמדה חמה למשה
ולקמן ובכתיב בנו' כמ' אין מעשיהן ולהכי סבר דהלא היא כתובה כתיב' דקאמר קרא אתיפא
דעמדה השמש לכל הצדיקים נאי הוא ולהכי חזר דהא מלתא הויא בקרא דלמשה ב' ~
דהוא העמיד השמש לכל הצדיקים כי כן התנה הקב"ה עם המאורות בתחלת היצירה מאוס לל
דס"ל דקרא דלמשול הוא לצדיקים וכו' תולדה דרהט הכי כהשא · ור' חנין סבר דאע"ג דספר
הישר הוי ספר בראשית עכ"ז לא עמדה חמה אלא ליהושע בלבד דהוא קרא אבל למשה נמי ~
ולקמן נמי כדכתיב כמ' אין מעשיהן ולהכי אין להביא ראיה מפסוק כולל דגם מה שנאמר לצדיקי'
רבים אלא ליהושע תהוי ולהכי מייתי לה מפסוק דספרא · ואילך ר' חנין ס"ל דספר הישר הוי משנה
תורה וכדכתיב נמי הכם כמ' אין מעשיהן דפליגי אמוראי מאי ספר הישר ואיכא מ"ד דהוי משנה
תורה ולהכי מייתי ליה מקרא דמשנה תורה ומייתי פיוטא להכיה דמ"ד הישר הוי משנה תורה מה"ד
אמונין דאמר דמ' משנה משנה תורה הוא פנינו כלומר דנבא על יהושע · ועל ידו נעשה נס אחד
ואה"נ ודאי דקרא דמשנה תורה איכא לאתויי דאמשנה תורה הוא קרא דהלא היא כתובה · ור' יצחק
סבר דספר הישר ספר בראשית ולא עמדה חמה אלא ליהושע נס דקראי דקתני לאתויי
מובא דקרא דר' אלעזר הוא לשמש ויאמר אבל לא נזכר כלל דהוי יהושע וקרא דסיפיה דספרא
הוא ודאי ליהושע אבל לא נגה השמש והיא · ולהכי מייתי לה מהכא מקרא דהשמש והירח ב' אע"ג
אפשר דפליגי בהו עמר דמאי דקאמר קרא הלא היא כתובה ב' מאי הוא הדבר הכתוב דגם ~
הכנעני כמו שנעשה שנעשה כנס השמיני · או פועל הנס מ"י היה או הכלים הם לגמ נעשה
ובלבבו בקרא אז ידבר יהושע וגו' שמש בגבעון דום ב' עד יקום גוי אויביו ר' אלעזר סבר
דאנם נפיה קאי והיינו ודאי ולמשול בים ב' ור' חנן סבר דאפועל קאי והיינו ודאי ולמשול כיס
ב' ור' חנן סבר דאפועל קאי והיינו דמייתי לה מספרא דספרא ור' חנן תנין סבר דאתכלית קאי
ולהכי מייתי לה מקראי דמשנה תורה דכתי' כתם עמים ינגח וגו' ומסתייעא מדרשבי דאמר דמשנה
תורה הוי דנבוי של יהושע להשפיל אחריו ור' יצחק קאמר דאתכליתו בהדדי כנגד תיהום אומות דניסא
ואפועל והיינו השמש והירח ב' משתחוים לו דה שמש ויאר וירח ... אתה יהושע אע"ג
כלהו אפועל סבורא להו אלא דר' חנן נמי סבר כמנלק והיינו כרבה שנתבק כבך ור' חנן תנין
סבר בזכות והיינו דמייתי מדרשבי שהיה יהושע עומד תמיד ובזכות התורה עמדה לו חמה ~
ור' יצחק סבר בזכות אבות והיינו השמש ב' ולהכי אמר עכברא ... לא מכינא דאבג ב'

מאמר ויקרא רבה פ"ב ר' יהושע דסכנין בשם ר' אחא הבכורים תלוי בכבוד ב' קשה ר'
יהושע מאי לא קאמר כר' יהושע ועוד דר' שמואל ניחא הכי דקאמר הנו דבר
והפכו כי לא יהיה בך אביון כי לא יחדל אביון וכן אלו יעמדו לברך ואלה יעמדו על הקללה
אבל דר' יהושע מר קרא משתעי בקרבן ומר במצות דהוו תרי דשנין ולאו הכי קראי כתיבי
חדא דבר והפכו. ועוד ר' שמואל דאמר הכהן שאין מאי דכותיה דהכי שיערא כיון דתליוהו לא
משתעי אלא בכבוד ישראל ובתר סני. וי"ל דר' יהושע סבר דקרא דכי לא יחדל אביון לא משתעי
בישראל אלא מאחר אומות וכדמוכח בעקידה וכן נמי קרא דאלה יעמדו על הקללה אתאי
לאשמועינן הא דאמר בסמוך ר' כדכ"ב ב' אלא בשבפורענות ולפי דאה להביא את זו מפסוק הקרבן
דתליוהו בקרבן קמא דאדם כי יקריב משתעי בקרבן נדבה וקרא דמצות מיירי בכהן אשם
מצורע דהוי קרבן חובה וקרבן נדבה חשוב לפני המקום וקרבן חובה לא כן וכדאמר"ל אבא כיתן
בעולת ב' בפרק דחנינה דר' לוי הני כדכ"ב הורי יתנך ב' וכמה הוו הני קראי דבר והפכו אבל ר'
שמואל סבר דקרא דהכא מוכח לומר אדם כי יקריב מכם משום דאתחיל בחטא וקאמר דבר
אל בני ישראל ואתחלתא אבל בקרא דמצות ליכא דבר אל בני ישראל בחטא ולא מוציא למימר
מכם דלא מישתעי קרא דלאו דה לבני ישראל אלא בהה מפני ואהרן משתעי קרא ונטמא דלא
אמר קרא דברו אל בני ישראל משום דהנך עומדים ושאר בכהנים הוו ואינהו בוא הלבי להוף
עליהם ידין ולא על פי בני ישראל ועכ"מ ר' יהושע סבר דאפשר הוה ליה למימר דבר אל בני
ישראל ההנס והם יקבלו להתרפאות ע"י הכהנים. ולהפ אתא ר' שמואל לאתויי להא מקראי אחריני
וקאמר הכי לאשמועינן דבכל מילי הש"י מולך כבוד לאמין בין בכלה הנשמית בין בנפשית
ולנשמית איירי מקראי דאביון ולנפשית מברכות וקללות ונטמא דסבר ר' שמואל דקרא דואלה
יעמדו ב' עיקרה לחלוק כבוד אביון ואהב אוהיך שני וקאמר על הקללה ולא קאמר בקללה
לאשמועינן הא דר' כדכ"ב ונטמא דמלרגא לאשמועינן הא דכתב התוס' בהלכות יפה היה וכפתיחת
המשנה מהיות בחינת הנביא ביעוד הטוב ולא כן שהכהנים במעשיהם כובשים הפורענות
והיינו קרא דקאמר על הקללה וכן השי"ב בתשובה צהק מטוב ומבטל הפורעניות הידועות
שגשים לו בבכיות. אב"ר ר' שמואל איירי הכן משום דבכל חדא איפשר למידתי מי קראי דאביון
מפני העקידה ומי קראי דברכות כדר' כדכ"ב ולהפ קאמר אי מהא אי מהא שמעינן לא בעינן פק

הוא נפשך

מאמר שה"ש פ"ב הנו אנכי שולח ב' ההד הוא מלאך ב"ב ב' קשה קרא דתונה דקאמר
מלאך ניחא דהוי לשון יחיד אבל כי מלאכו הכי ניחא ויפול מלאך אלא דרכים
נמי ומאי משמע דמלאכי שנים. ועוד שנית קרא דהוא במצות דרכו נדרש במוחות ת"ה דהרבה
כל מי שיש לו תפילין בראשו ב' ועוד שהשי"ת הא קרא הפיל מצדק במחיקי מהם בכהות

מאמר הנה אנכי שולח
מלאך דקדק חונה
מלאך ה' וכו' שיש
אדם מצוה א' הבה' נותן
לו מלאך א' לשומרו שאל
חונה מלאך ה' שעשה
מצות הרבה נותן לו שני מלאכים לשומרו שנא' כי מלאכיו יצוה לך וכו'
שעשה הרבה מצות נותן לו הרבה מלאכים שנא' יפול מצדך אלף
והרבה מחוץ אלא מלאכו שנא' רבה יש הכנס שני שעה

פק' דהוין כל חד וחד מינין אלפא ב' וכיוצא ב' הוציאוה ומשום שמעינן אמרו שכותן שלשה
תרין ב' ואומר יפול מצדך ב' ופסו' ורבבה מימינך היינו סובלת רבבה ב' וכן בהא משמעות
ופסוק ב' נשא יברכך ה' וישמרך מהמזיקין דכתיב יפול מצדך ב' עוד רביעית מה שמנין זה נפסק
זה אכבי שולח מלאך דהא איתמר שולח מלאך ישראל נכלל תוה ועליהם נעשות מצות הרבה
ענדך חכי מחנהו אמאי לא כלו או רבעיקו או חלק אחד · עוד האי הרבה כמה הוו אי הלכה
למאה כההא עשא אלף ואי כל המצות למנין טן ·· נ"ל דיהודה דקראי דהא כהה שכויין דקרא יפול
קאמר יפול מצדך אלף ורבבה וכדר הפ' קאמר כי מלאכיו שהמה מינעו רבים ולא מפים מנין
והכי דהם ההוא ממור בהי נוני הא כנושק מצות הרבה ופיגא כנושק ב' מצות וקרא
היפול דהא לק כמלאכים וכדאיתא במדרש תלים ומייתי קרא ומתנשק נפלו על דוד והכי
איתא נמי בילקוט ובקרא דחוש פליג אדרשא דאתבלת ומכר כשבל דמייתי טפי עליהן והרבה
דקאמר איפשר דהוי קב הה"ג אב נ' או י' וכדאיתא בשולח ימים ב' רבים נ' ואיכא מ"ד עשק
ובשלבינה ישראל וכן כ"פ כן זוהא הנושה מלכים א' קנה פרנסה א' ומינה דהושא ב'
קנה לו ב' פרנסה אבל הנושא הרבה ינול כמו כאין עק כדקא המנים בכתוב כי נר מצוה
בידוע והשי"ת מנהל את הכהן עד שיעשהו כמוהו וכדכתיב ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה
וזה הם שני שוהבים במעלה ומתקן מחנו מלאכים להנים שוים והטעם כי השי"ת עשר כעלין
והתחין ומניים והכהן נ"כ עשר בשנים ורנבה מניים ··

מאמר מפיקתא בילקוט הר עשר עלה קכ"ג · ניין בהן נינו כיה נסג לו הך קרא ~
טונאל כי עוד הכהן הראשון או הכהן השני · או כיעוד האהבה וכפי חלוק המפסי
ומאי תנו רבנן למדרשיה אראש השנה ויום הכפורים ועוד כי עצום כחן של צדיקים ב' מאי עולם
איכא בעשייה דבוכו של מנוס ואי נהם כי קוה מעצים אותה מאי עולם יקיה קב"ה לצדיקים דקאמר
הכי עוד נ' דקאמר כי גדול יום ה' זה יום הכפורים נר"ה נאו יום גדול ונורא הוא יום הדין לכבי
מנוח ועוד ד' דקא מספיים ומי יכילנו נ' מפתים ב' ואי כר"ה תניא דנ' ספרים נפתחים בר"ה והיכי
קאמר איהו כי גדול זה יום הכפורים ומי יכילנו דקאי ליום הכפורים קאמר נ' ספרים הא נ' ספרים
נפתחין בר"ה הוי ולא ביום כפור ·· נ"ל דחז"ל דרשי קרא כפשטיה דקאי איעוד החרבן או האהבה
בר"ה או ביה"כ וכדאמר בגמרין ועל המתהפכת בו ואמר ב' וכאלו הקב"ה מתרה בישראל ביום
מעשה בהי שישובו בתשובה והיינו דסמיך קרא וגם עתה שובו עד ב' והיינו דדרשי כי רב
מאד מחנהו את ישראל כשאמר הם רבים ואף כעיעו לבטוח ולכן מתרה בהם גם כי יש כחם
צדיקים ואין ראוי שיסמכו ולכן מתרה בהם שישובו ודקאמר כי קוה מעצים כחן של צדיקים
הוא שחז"ל בברכות גדולים מעשה צדיקים וכו' ואף מגלחין אמר ... מושל באדם אני ומי ~

מושל בי צדיק ואי נפ׳ כי עצום כמוש״ל צדיקים והנוח שאח״ל מ״ו חנינה לעתיד לבא מבואר ~
הנבא יצה״ר׳ הצדיקים נראה להם כהר׳ וכן אמר הכתוב ממושל תקון ב׳ וזה אמ״ל דהוי יותר
דהוא עכ״ם לומר דכתיב וסלחת העונות מעלה עצמה ממדת המלאכים והי״ג דאיתא בקרא
הלכה ומה בי וסבה ח״ל דכי ב׳ מאד מאהבו קודם למלאכים במעלה וכי עצום קודם לצדיקים וכי גדול
יום ה׳ קודם לבינונים הנדונים כיה׳. ולפי זה היינו דקאמר ג׳ ספרים ב׳ והנה דאח״ל בר״ה בינונים
תלויים ועומדים ב׳ וכן איתא התם לעולם יראה אדם עצמו ב׳ צדיק שיראה כאלו כל העולם ב׳ ואחד
דומי ובינונים בכה ח״ל דקאי אהאי דקרא דקאמר וי״ל שכן גדול ב׳ וקאמר דמי יכיל גדולו של זכבה
היינו בהיות דבר וכלהו שהאח ויש שכן גדול כהא ולאוקמי מיום ב׳ אלא אלהינו פנינו ״

מאמר ב׳ אין בין המודר אה״נ כר חנינא לא נתנה תורה אלא למשה ולזרעו קשה לי הא כל
התורה כלה מלבה מקראות לישראל כלו ניתנה שא ולמוד ממנו יתבאר שנים בה
דאמר לבית יעקב ב׳ ויענו כל העם יחדו ויא׳ ומקיים וידבר אלהים את כל הדברים דבר אמת
עמכם ב׳ כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם ב׳ ועוד ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם
וכו׳ ואמרינן כתיב את הדברים האלה דבר ה׳ אל כל קהלכם ב׳ ואמ׳ רב חסדא דלא ידע דפלוגתא
בנגלות קאמר הכא מאי מפיק מדעתיה דקאמר והי׳ אדמקשי ליה מקראי דאמרינן לקשי ליה
מכל הני קראי. והי׳ קרא דראה למדתי אתכם חקים כמשפט ואמאי מקהים לאקשויי מקרא דואותי
צוה ה׳ ומהא מקשה מקרא דראה עד כיון דקרא דאותי צוה ה׳ דריך לה דקאמר אותי צוה ואני ~
לכם מאי הדר ומקשה מקרא דראה הא איהו שפיר טפי מקרא למימר צוני ה׳ לעצמי ואני
למדתי והי׳ דאקשי מקרא דעשתה כתבו לכם ב׳ מאי מקשה ותרוצה דהשיב למה כרור. ואמ׳
ודקאה לה מאי קאמר ל׳. וי״ל דהתם עיון ומעשה והיינו דכתיב כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע ונשאר
פבה שמעו דבר ה׳ משל למלך שאמר לעבדיו ב׳ שמע לי ב׳ כוסות הללו ב׳ וכשמעו ישראל
כענין אבדו וכשחזר השי״ת לומר פסל לך כיון להחזיר להם נעשה אבל נשמע לא כיון ~
להוי לישראל והיינו) דפר׳ מפיקרא דקאמר ר׳ יוסי בר חנינא דהוית נשמע לא נתנה אלא למשה
והיינו פסל לך כתב לך דתורה שבכתב דהוי נשמע משהמוי והיינו דלא מקשי ליה מקראי ~
דכיון משום דכתיב מעשה דאבדו נעשה קא מייה ומש׳ ואמרינן תני לא מקשי ליה מקראי הנייך
מעשה ואקשי ליה מקראי דאייך בנשמע והיינו) למדתי אתכם למד אתכם דבלמוד מייה ~
ומשום דקרא דראה למדתי לא כהר דנשמע למדם דהא למדתי אתכם קאמר ודהדר ין אמר
כאשר צוני ה׳ כשי מיותר כאשר צוני ה׳ לעצמי ולמדתי אני למדתי במוכח עיני אבל קרא דואותי
צוה ה׳ הא קאמר צוה ה׳ ללמד אתכם וכי אהדר ליה אותי צוה ואני לכם הי״ן דאי הוה כתיב
ויצוני ה׳ ללמד אתכם כדקאמר ודאי צוה ללמד אבל כיון דכתב ואותי צוה משמע למלך

והך

והך ומורי לבה צוה והדר נמי לשורחו וכן הכין ליה בעלת אובי קא נהגא דאי הוה כתיב ויצו
הוה משמע איפכא הלכ' ואקשי ליה מקרא דרחה דקאמר כאשר צוני דמי דוקא אלא כדמשמע
פשטיה דקרא דרחה לשורחו דכגי מימר אני לשורחו מה שצוה לעשו וכדכתיבנא ודמוקשה מקרא
דמעתה כתבו אפיכא דקרא דמשמע דהיה כ' סמיך דאי אפשר לאוקומיה קרא בשיה לחוד ואיהו ~
הוא דמפרש ואמי' הכי מקרא והכין פלפולא במשמע כלומר צור התורה נהוג ודאי לישראל אבל
אמות עכומ"ז ומשניה לעשה לכהו ופלפולא עשר מתלפלין וכדאמר בכמה דוכתי עד פלפלו [illegible]

מאמר כד' פ' פ"ח חמאו משקה ב' דא' מכל פשוטי כ' זה יוסף לפי שכתוב בו ב' נ"ע
ל' לא מן השם היה הוא אלא דבכר עבר קב"ה דעבר ולא חסר אלא חמא השאים
להביאם אל יוסף כמוהר ויתכן להם חלומותיהם ועל ידה זה יגלה יוסף כמו שהיה ואכ' קראי ~
סדר המעשים מגלה ולא משום חלוף תורתם ז"ל דרז"ל חילופיע דרס כב' וידיען שנים ב' משם
אחר קץ שם לתשך ויען נתן לנוסף ב' ומשם אחר ודבר שפתים אך למחסור עי' שאמר ב' עודיש
טנקוע נביאים פלגרם דרבנן במגלת אחר ואחה דאיכא מ"ד אחר מופלג אחה סמוך ואיכא מ"ד
אחר סמוך אחה מופלג ופסוק אחה דקך ב' מסייע לה ולפי זה עובדא דשאים אלו אפשר הוא לעבכו
עד סוף שנתים ולעת הם השנה השנית יחעאו ויאמת וינשך העמן ואמאי תקדם קב"ה שנתים
לפניה חמא השאים אלא ודאי להשתיק חלוף החולפים והיינו דכתיב אחר הדברים וכמאן דאמר
סמוך ואתיא כמ"ד ויען נתן לנוסף ב' ואכ' אפי' למ"ד ודבר שפתים אשכחן דכל מקום שנאמר אחר
הדברים האלה דהוה דבהם שהיו שם שלא נזכר בכתוב בבירור וכדאיתא בב"ר פ' מ"ד על אחר
הדברים האלה זיה דכר ב' ופ' נ"ה על אחר הדברים האלה והאלהים נסה ב' ופ' נ"ה בפסוק ויגד
ולרה מלכה ב' ומכר מימר דאשב"ע דספק השמן להיות תבל כב' עב' כמו שאמר הכתוב ויהי אחר
הדברים האלה ולא אמר ויהי כימים ההם משמע דהרהורי דבהים עברו להעשות השעינים ~
הבופים יוסף בבית הבור והמתים חומאים והראשון יותר נכון ///

מאמר ה"ה פ"כ וישא עיניו וירא אמר ר' בנימן לפי שמעינו חונך ב'' מאמר
זה נה' לעיל כפשה כפסוק הילדים אשר חנן אלהים ב' ומשמע
שמיר דחונך דוקא שבטים הוי קרא דהילדים אשר חנן ב' ולפי זה קשא ל' מאי האי לשנך דלמי
דקאמר דאש דבהו אהי קאי ... ב' קרא דאשר חנן לאקמי חונך לשבטים אלא איפכא דהא אש
חנן את עבדך קאמר 'נ' יוסף דקאי כנגדם יעקב לאשמועי חונך לבנימין ואמאי ר' מאי האי
חונך ואשמועינן לפרקים דכיון דאסקה לבנימין אשיאך לאשמועו ליה ז"ל דר' בנימין אקרא
קאי דקאמר יוסף אלהים יחנך בני מאי האי דיחנך ולא קאמר אלהים יברך או ישמרך או ~

הוא שני אחהני דרבה ולהך לפי שמשמעו כך ומפרש קרא דהאלהים כהפסק והך האלהים אשר
חנן אלהים אותם ובן נגש חננא את עבדך הם כשומר על עבדך הם והיינו דאיכא שיהא במלא
אלהים להפסיק ואפשר דהא דהאלהים קשיבא דלא הוה ליה למימר אלא ילדים אשר חנן אלהים
ומדקאמר האלהים משמע למדרש כהפסק ודוק ויוסף הוא יעקב וכדאמרינן התם בפסוק אלה תולדות
יעקב יוסף כו' וחננו הנותר לעקרב דרבה וכדאמרינן קרא עומד והיא האות הנאמנים להפסק
העולם מהנות כבוד ועסק המצות כי עלות השעה מכהילה אך קנין הרעולם לא יתאוו
הצדיקים העשירות והכבודות והחמדות כי כל אלה מעהדות נב' ולכן מהנת חנינה לצדיקים
ותהיה לבנותין "

מאמר כר' פנה כתיב עשה הפאה כו' מאיר אמר כו' ונגע חדא היא אמר להו העולם פנה
בצדקה כו' הא אשכחן כנגן דהא דנביי התם אמר דבא כחכם ומנחה איכו מהכתי
אבל מהכתר כדה ואביי אמר כהנה וכנה אביי ודבא מדביק עלי כו' וכן התם משפחה אחת
היתה כו' ואב' נהג כחדא מהכתר אמונם האי חדא תניא היא ולאביי צריכה תהי · ואעג'דכתר
מצות חליצה לא נהים כאביי אלא כנה כלבד עשה הוא כפתר מהנפסיים התם אביי דעמק
כתנה וכנה שנית הא דקאמר נלמד מאחבים דכתיב כיה ומשק כו' קשה דקרא הכי קאמר צדק
ומשפט ואיהו לא אמר להו אלא העולם בצדקה שפשיה קרא דומשק מהק עונה מקרא דואבהם
זקן ולה שנין זה אבל זה · רבשית קרא דואברהם זקן מקהו על אבהם משמעי לאכתוש שזכאי
הקבה · ה"ל דנאה בו עלי מקרא לא הוה אלא זכיים דתעאי · אבל חנקבות אעג' דהוי כבלי נאה
לאו כבלי עקר נאה ואמר שנשא הוו וכדאשכחן כעמוני דדהו נקדם נמר ועמונית דאין דרבה
לאנעה כלל עד שאיפשר לומר דכלי מפלגים דכתב רשי ז"ל התם דמוקי להא כרבא וכן כתב
כל דנקבות לא היו כבלי נאה כלל ולפי' אעג' דרבה אבי מדביק עלי מצד האם ליכא למנפיה ואם
איכו מן הרחמה דאף אבו נאמר דאעג' דהוו כבלי נאק לא כחומרה עצמו הוו וכני נמלך דהוו
משכלג לאו כלהו כהעם דוו אלא מצד האם וכפת עונש קיל דכתרא כלבד את כנלג מפתיינו
כין לרבא כין לאביי ואעג' דמאן דנהים דבא הא ס"ל דאף עמוני דהוה מצד האם אמר כתנה איבל
למימר דלנכהים קאמר דהני כנק ואעג' דאיה והוות מצד זנקבות כחד כתנה כשפיק כני ~
מינקט אעג' דלאו זורבה · תנ' יש לראות מאי דעתיה דאביי דאמר כתנה נהדא לא מינפק
עד דאיכא נאה וא' דסבר אביי דהורה עצמיה דאינש ודמי לגבה ומנחק הכא לגבר על עצם —
כעלה כלבד וכני עלי עקר נמלך בני ישראל שהיו לוקחים כרצונם וכפת הנגל תלויה כחוק
הנולד כעלה והנגל את הדבים ואיכו ידוע למי יתחיר הקנתיה לעמוק בבני רבים וכדאיתא
ביש מאין צחן עלא כו' ולפי' כבי עלי דנשא את הדבים וכבר מתו ויושיבם כלבי ידועים הקנתם

נה

נח דהוו צדיקי רבים והיה לחולה לא מתפלח אלא לבעולי נמי יתהו אנשים אבל לאחר ימים עד
זקנה ושיבה לא סגיא דלשתכח השובה שלימה אבל נח סגי לבולג מילתא ומשני דכתיבה ובתר
קאמר מ"מ נח עקר והך משני דאיכא תוה כעי נח ואהדר דנח לחולה סני ולפי זה אבי ס"ל דבולג
חולה לא מסכפה עוכא אלא מופה לארוכי חיי כמה דהוו אבל נח לחולה מכפר עיבג והיינו)
דעביה דר' מאיר דאמר להנהו ואתם מוכים לזקנה ולא אמר להו ואתם מאהבין חיים וזקנה
דיינו שתין וכדתנן בן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה והיינו נמי דאמרי דעפק בנח חיי שתין
שנין דמשוע לזקני. אב"ג איפשר לומר דהך מימרא איתא מקשלמי כה' ויקשלמו פלוג אתלמוידא
הכן ומכר הב' דהוה או צדקה כמנא מינייהו מתכפר אבל להני כני נמלא אמר צדקה מפני שמעט
הצדקה הקין כנע"ל דעשיר כעני כותן צדקה ומאריך ימים אבל חולה לאו כע"ג נמיה או מתי מיניה
ומפני שקין אלא מרובים אמר להם הרקין הכלי ולא הפתו. ולשיטת"ל דסבר הב' דקרא דומאתו
אצדקה כלבד קאמר דמלה משפט הואה אצדקה העשויה כמשפט הדת לפים נמלא וכדאיתא
כפ' מציאת האשה ונוהו הפך הנאמר כדוד עושה כלול משפט וצדקה דמשפט עקר וצדקה
האר למשפט הנעשה כהלך וכדאיתא כפ"ק דסנהדרין. ולע"ל דקרא קאמר למען הביא ה' על
אברהם כ' כי ידעתיו למען מ' הה ולא הכתוב דעביד פה להביא על אברהם זכות מעשה
צדקתו ומקאי קרא ומיהו לא אשכחן דהביא ה' על אברהם דבר מחודש דלידת יצחק סבר בדיה
אלו ואב' פרא מילתא אחהדני אלא ואברהם זקן וסבר הב' דהך קרא מיותר אם לא יכון אלא
להודיע זקנתו דהא כתיב לעיל ואברהם ושרה זקנים. ועוד מאי שייכותיה הכא לאדכורי זקנת
אברהם אלא גלאי קרא לבוט כלכת אברהם אתא והיינו דתפייס נה' כלך כ' לומר כיון שזכה
אברהם לזקנה כיה נתכרך בכל כי לא היה חסר אלא ברכה זו להיותו מבורך בכל ויהשום למ"ש
אח"ל בכ"ד פסא. אברהם פתח זקנה. יצחק ייסורין. יעקב חולי כ' וכזה עלו ת"ל פרקן לרבותיה

מאמר כמדרש פ' עקב ואהבך וברכך כ' למה הוא מונה פה הכתוב כ' כולנות פהם
הנה חדא אין בהם לא תמא שניה צריכין עשור שלשית פה אהרמוך מכבר
ויש להעיר הנה חדא מאי כעי למה מקוש פה כ' הא קרא כפרשה כתובה לישראל קאמר ומאי
הך איכא. כ' עשור דקאמר מו מילה היה הוי מלא עשור. נ' כוונת שלש הדרשות כהגיות
כמאי הוי וי"ל דקרא קשיות דהוה לה לימור וכיון פה כענך ופה כהמתך שגר אלפיך ופה
אדמתך דנקט הלשון כ' והוה נקיט להו מצות משוב קודם אב' למה וכיון פה אדמתך
דנקט כ' ופה כבהמתך ופה כענך עד' אחרין אתקן חכוב אבל השתא דנקט חו מדכר להשג
ומתין לה צואח ודכר כן חי כלבי מדכר שבלבל הענין והסדר ולכן השיבו דאי הוה נקיט
להו קרא כסדר הוה שמעינן שום דרשא אבל כדנקט להו מהופכין אשמועינן דנקבא

וקמ"ל סבר דכלה שוק בהפלת המעשר כלבד והוא העדר החטא וההש לקרא וכיון פה כענין שלא
יחטא בפה אדרבה שאין בו חטא והשני סבר דכלה צריכה למעשה מכין והיינו עשור דמברך
בכה בהוצאת המעשר כדכתיב בכתו את ב' וכתנות ב' ושכרת הגדול דהדר למיהוי כהן גדול
ונמצא דמעשה איפשר דמעלה רומזת למוב"י יו"ד והיא עשר . א"כ עשיה למנין שהם הכלל לכל
הנפש נקבי העור הכלבי מולדשים וב' עינים וב' אזנים וב' נחירים ופה ומכבות ומילה . א"כ מלבד
עשיהם לאדם בתנו פה נובע . ונקח שהוא מצות וכדאיתא בסנהדרין פ' לא הנעשה וא' מלבד
עשה והיא עשייה מלאכה דכתיב ויום וליל לא ישבותו ותוכל עשיה א"כ עשור לחודקא מנין
עשיה אלא הפה החלק האלהי הנפש ולכל כה כדיוקו מהעולם עמו עד שיותר וכן מילה הפה
החלק השמאלי הנפש ולכל כהיותו בנפש עד שיוסר . והב' סבר דהפה המעשר עמו כי יצר לב
האדם רע אמנם המתקן את החטא ומתקנו הוא פה האדם ..

במדבר רבה ר' נתן אומר יסבן ר' בתמונך ב' פסו א' מאי מקשה אם בקבים ב' הא
כתב אנשים עשיהם בנעני הנפש כחלאים כים א"כ כתב כרחי הנפש עשים
מקבים . ב' אמאי . לא אמר כי ל' ב' ואמר נכן הוא אומר . ב' היפ מוכח קרא דנאמר ינק המשגני
כיצר הרע ולא כנעות הנפשיות . ה"ל דכיון דכלבת בקנים כלבת ר' היתה וכן דרשו ז"ל שלושתן
אחשמי ואני אחבהם א"כ צריך צ"ל שהיה כלה שלמה והשמיה שלמה והתי אמן יהין
והכהאות המוכות מתוייבות להשלמת הענין וזה מה שהקשה ר' יצחק . וקרא דנאמר לא מוכח
דהאי וישמק הוי כיצר הרע כהכא דאפשר דנאמר ינק לחוד וישמק לחוד אמנם הוי נמי כלבד
ולהפ קאמר נכן ומבר ר' יצחק למימר המקשי האי קרא איכא קראי אחריני המכעיתים למדבר
הנשיא מכל בעני הנפש והאי קרא קאמר כי ה' יהיה נו' והוא עונה לה כמחות הקודמות ומאי
אצטריך למימר הני הכאתה נמסבית הא ודאי אין כבוד פה מדבר אלא בשמיך מאלבד כיצר הרע
א"כ מדשני קרא ולא קאמר ושמר אותך מלכד אלא צלך מלבד משמע דנק המרגל אותך שפק
והמרגל החמדות וההנאות הנפשיות הוא היצר הרע ושמבו השומר כאמן

בפסחים פרק קמא בעו מיניה מרב הנהו שבי פ' דדייה כבתני מהו למיתי ב' כפונא מינהו
כמהדבהם הא' הכניין דחשוש שאלנל בפגע הביאה לבד או על שבינן
אם עלה הביאה כלבד מאי האי דקאמר קרושו וחשוכא קרותו מחא דהוי השכוש לבא אבל
חשוכה העב הוא לבת לחומריו וכדפרשי' ז"ל כמתוך . ואי כמלא מתקיבו ומלה למיתי קולנ
דכיבו מיבי היינן מיגל א"כ הב כי דיביב לך בפני אמשר דנימו נעני קולג דאתביהו דיביב לך
ואמאי הדר וכבי מיגל מאי דמאן מודעיק דהב לא היביב אלא למיתי דוקא . ב' הב נעפיה אמאי

נאמר

קאמר לא ידענא והא מסתברא איבעיא לן יומא דפסחא דשליחי סבר מיותר דמשום מצוה
לא מנכיק הכ׳ בתורה דאי לא מזומנים ולא אזיל ואפ״ה כי היכי דמזיל סבהין מיותר דלא יחוש ההולך
לקיים מצוה שלא יסתכן ולא ימנע מעשיית מצוה דודאי הוא דלא ינזק הכ׳ בתורה מסברא איצ
לן מיותר לעושה המצוה דלא ינזק אלא בחזרתו דאי לא נימא ליה הכי חייש לחזרה וממנע מלעשות
המצוה. וקבס נראה לה אמכון דשהכן סיפא משום השא וכדאמרה בפרק יום הכפורים שרי
לבני ברבו והתם דבוכה אחר שולג נ׳ דבוים הזיק פוטן ב׳ וכל שלשתן מתוך הליהו הכס בפרק
דכוכה וחזרה רעיך בעקבון פ׳ המוצא תפילין אל כולי הרס בת׳ מי שהוציאוהו הכן וכל היוצאין
להציל חוזרים אל כרה פ׳ אם אינם מפסק הכן כראשונה לא היו זזין משם ב׳ ואפ״ה מתאי קאמר
רב לא ידענא. נ׳ איכא דקאמר תלמודא ומייתי מילתא דר׳ אלעזר וקאמר דסבר כי
האי תנא ומאי מייתי ליה תלמודא אי לאשמועינן מילתא דר׳ אלעזר כשלמוכה ומקר שם
סבהו מתאי בנור ליה ענ כרב כנויא לה׳ נימא ליה כהשתא נבי מותק דר׳ אלעזר נפקא דמייתי
נציל. ואי אתבונן קא מייתי לב׳ עלה לא ידענא קאמר ומילתא אתיא איפכא דאל בתרהכן ד׳
דא דקאמר כלפי ב׳ מלמד שהגן ב׳ הא פשטיה דקרא לא אתא אלא למיותר דלא יקחו נכים
אתהאכן יוכב ראת כבל זה הבמחת שמירת הממון מאי האי דמפקא פוקן ובעלנן ממנו מלמד
שממונן לא יהא ניזוק וכי היכי דאמרה כיבשלוי דפחה כפ׳ מלבות עובה שמירת הממון
אתא קרא כלא יחמוד נפקיה. ה׳ הא דקאמר אין לי אלא ב׳ הא מוקי כבלל כשעולין היינו דאי לא
הא לא הוכיח אלא כשעולין כלבד ואי כתורה מינכיק הא אודה לך הבמחה. ד׳ קרא לעכביה היכי
מוכח מלמד שהגן והמוצא. ק׳ הא דמקשה וכי מאחר דאתי ב׳ אתי נתי אי אר׳ אלעזר קאי
דקאמר כהניכהן וכתורהכן מאי קושיא הא ברקינו אלא מוקמי לגו והוא סדור נתב למשנה וכו׳
ואי קאי אקראי וקאמר כמאחר דפסיבי מוכח אחזרה קרא דלא יחמוד למה לי והיינו דמהדק
נכדר׳ אתי אס׳ תלמודא פליג אאיסי בן יהודה דהא איהו מפיק ליה למלמד שהגן פירק ב׳
ותלמודא מפיק לה נכדר׳ אתי ונמצא להך מסקנא דהא דקאמר איסי. כלפי שאתה כולה
ב׳ לא נושא וכי היתא דאין הכ׳ בתי דפליג אכבי איכא למידק מתאי לא קאמר אלא. מ״נ
עתפיב ואפ״ה עפיר מקרא דלא יחמוד מאידך נפקא דתפוב מלמד על שנים האהל כבלל ממון
ונפשות. אבל קרא דלא יחמוד לא מלמד אלא אבכסי. ואצטריך קרא לנפשות ואפ״ה איסי. מתאי
מייתי קרא דלא יחמוד. ופרנג יש להנהים דבכבו כבנפשות ואל מלמד שהגן ב׳ מאחר
קאדהשב׳ נכדר׳ אתי ב׳ ואפ״ה והשבנו את לנם לי ב׳. ואתפר דהני כה׳ דכוהים דזו
מנושהם וכהשג קאמר דהך דיש לא מעפיק קרא דפשטיה דקרא נפקיה ונאי אתמלדא
האכן אתא אלא מרבוין דאת זהש דאל העול לארך לא יחמוד ולפי כי מפיק נכדר׳ אתי אמפי
דקרא קא מפיק דהוי נכדר׳ אתי אבל את לנוס כדקאי קאי נדרשא דפקא והפנה ננכא

לאקשויי דהך מתקנה פלוגתא תליא וכדאקשינן אבל איכא לאקשויי אתרתי דהא לא הוה
בתשובה מיד דאי ר' אתי עיקר קרא קאמר ואיפכא תא דהא אב' ניחא לאקשויי וכי מאחר
דאפי' ב' דכשו מיותר מאת לא נצטרך להוכח כדוכתא קיימא ורבנו דאמר דרשה דאיפי מאת הוי'
בתשובה אקשי דכיון דאיכא קרא למאי את ר' דהאי קרא למאי אתא ומתרץ בתשובה דאי עקר
קרא לא הוי' אלא הבטחה דתמוד הארץ כלבד היה לן לאקשויי שפיר את ולמד שלפת ותנעלה
שאני דהא לא את כלבד מייתר אלא אפ' כולה קרא מייתר דאתתי תדעלק כלה הבטחה להכעיס
דלא יחמדו את הארץ בעלותו המקרא דופנית מעל אחריה וכי היכי דאיכא תרך בשלש הענין
חמדת הארץ כה לכה נשלו אבל עקר קרא לא אתי אלא לכדר' אמי לאשמועינן הכי נהנה מוהיך
אשמועינן חמוד הארץ כפשטא ואשמועינן נמי בבטחה המון כאת ירושלים אנה המקרא דופנית
איכא לאשמועינהו. ודרשא דר' אמי הוי' מדשני קרא ולא כתב ולא יחמוד איש את כל [illegible] אותה
נעיך. אב' מדלא כתב ולא יחמוד איש את הארץ וכתב ארצך ככנו משמע מאן דקהון ביה
ארצך קה ביה בעלותך. אב' מדלא כתב כי אוהב נפש נ' ובעלותך לראות ב' לא יחמוד איש ב'
אב' כי אוהב נפש ב' ואת ארצך לא יחמוד איש בעלותך ומדסמך קרא ארצך לבעלותך משמע
דאי ארצך בעלותך ואי לכה ארצך לכה בעלותך. וקרא דבתיב אמבר [illegible] יהיה לאהליך
דמשמעיה [illegible] ופנית בבקר והלכת לאהלך מאהליך. אב' שמוין דהא מדלא קאמר והלכת
לדרכך או לארצך ומדנקט לאהלך דאהל [illegible] כמלת אהל וכדכתיב וידעת כי
שלום אהליך. [illegible] יש להקשות דאמאי כבר פתח ופתק [illegible] עקיבך ב' אתן [illegible]
אמן [illegible] מיעוטן. וכבן דרשו דאת יביא כמ מורו כה אבל דרשת לאהליך [illegible]
[illegible] מאחר [illegible] כמשין כגי אדם גם הייכו אהלך הייב) ארצך [illegible]
מאת דהוי דרשא נמוה וכל דעלג ביהך דהליכה מוכחת מאחר יהיה נמוהגן לחמה מקח
דופנית אנה דלא מוכח מכח מוכח מצום דאת דהליכה נ' נקת מאהליך הפנית דחמק בו
כפשיך והתשובה דמסיק נכדר' אמי אנהג דהא למימר הכ' אלא דשפיר מיכן קא מתרץ"
[illegible] אפשר למימר על דרך רש"י דכעין כגי אהרניהו וכ' כך ולא היכי אלא לחרא ולהכ'
איכפל ואמר כיהו ועל צואה ולא נקר ואמר על צואה ולהכידך כעיין ואמר מאחר
ד' כדק למימר ב' שנה יפיק ואמר ניכי ודאי לא איכוון אלא אמיתיה אבל לחרה לא' אב' כעיין
כהשג אפואה כלבד כגי וקרומא ותשובה דהוי השכס וקעה התיירו למייתי מיכהו דהכי כגי כאי
מנידו נהי דכקהמא ובדרותה מעו לגרתא ותניידו הפיני דכנו אב' כגי תשובה כי היכי דלמטו
כפק וכולהו כי הוו מפנה מכי הב' בתשובה הוו מפנה וקהכי מעי לאוספיידו כתחלה ולך
ותיקי כסוף הגלג ולפי זה מייתי דני כק המה ותשובה אבל מיגל לא הוי אלא בתשו'
והייכו דכק בעין ואמר למייתי דאתויי כלבד כעג כהשג וכבר כפשינו לק על צואה כגו"א~

לעיל

למיגמר מאי·· הב׳ שלא כדק רש״י כנ׳ כאנ׳ הר׳ נינו׳ איכא דמקשה ואתו לכ״ב ונמה הלכתא
מתנית׳ ועד נקמא נסקהמא אינ׳ למוספיסידו וכיון כמי למיתי קדומא להו ומשוכא להו והיתיב
לה על צואה וכעא הו למיגל לא׳ להו כקדומא ולהו כמשוכא מאי· ורב נראי לא מספקא אמר
ניכו ועל צואה אלא משום נרא דלא יחמוד דהוה נמיר הא דאיסי דדהש את יתירא ואקרא סמין
וקאמר ניכו ועל צואה אבל מיגל לא דוך קרא כיהא משום דקרא דומטת לא שמיע ליה כלומר
לא סבירא ליה דרשא דאהלין ולפי לא כעא למיתר על צואה אלא אמר לא ידענא כלומר אפשר
דמספקא איכא למיתר הן ואיכא למיתר לאו כיון דליכא קרא ולפי׳ לא אמינא הן או לאו אלא לא
ידענא·· ובלמודא מייתי האי אמתר סמוך ליה לאשמועי׳ מעתיק ליה דאמר לא ידענא והוא
כר׳ אלעזר דאמר דכבקירו איכן מיגונים כאיסי אמר למימהך דדהש את יתיק׳ ואהלין אבל
כאת דדהש אבל אהלין לא דדהש· והאי דדרשינן את יתיק׳ איכן למידרשיה סמוך מאלת ארכך
דסמוך דמפל לארכך דהייכו פה דהוה מסמוך דאתי מכלל את ודרשה כאפר דקייכן ארכך דקרא
וכן מאי הרבעק ואשפק ומייתיהו נמיה לאחר כבסים· הב׳ כקט אפן למיתר דהמזיקין העכעיים
דהייכו חולדה ונחש יכעט מהכיק כ״ש המזיקין הכמיהם וכדאשכחן כיינוה הנמולה מאב ומלה
ירש נ׳ ונרצב עם ככס נ׳ המוהט דאתי׳ העכעיים ושכו כ״ש הכמיהם וזה נקב לקו דקאמר
איסי נפיה·· וקנג פסוקיה דקרא כהכעחה מהשונא שלא יקח את הארץ (וקייב) וראי כמתן
עלתו לפ׳ דאיכא מתן מוכא למייתי ולמיסב למיסק ולמיככם אבל כחורה אין
צ׳ן הבעחה דכחוה לא יחמוד והאי דאויב מיותה ממאהק ארעה דאתי וקייכו דדק קרא
וקאמר כשעיקך נ׳ כלומר דכעעיקך אתה צ׳ך להבעחה אבל בשוכך אינך צ׳ך וכיון דעיקר
קרא דוקא כעעיקך את יתירא המיך עליה כעעיקך דוקא מאי ואיכא למיתר דוקא כהנכה כחוק
משום דהאי דעיקר קרא לא אצעיך הבעחה לחוה דמדינא איתא אבל לדרש דאת דהוי למאן
ומתון אפשר מאי להנמק בחוה והא׳ נכ׳ דהא כמק נכ׳ מקו׳ הזק מתון מייתי לה להפ׳ אצעיך נ׳ל
דומטת להכעיק כחוה כמתון ונכ׳ ואהניתה קראי מקשי תלמודא דכיון דאיכא ומנית תמאי
אצעיך לא יחמוד משום דס״ד דמקשב דדרשי דומטת עוכי ומקה כעכנוע כלתי צהכא
לקרא דלא יחמוד· ומפקט ליה הלמודא למוס שיאכיך דאצעיך עיקר קרא להכי דר׳ אתי והכעתן
אנב ארחיה ואת כתי אנב אחריה את״ע דלא אצעיך ואה״כ דהוה מצי להקי׳ דדשב דומטת
צהכי לקרא דלא יחמוד לנמיי עלה דעבק לה וכרכתיכנא··

מתניתין מדרש הוא וכיקרא רבי פ׳ל׳ ר׳ נו׳ בשם ר׳ חמא בר חנינא אמר כב׳
פעמים כתוב אשה ומכלה לא נעל איסורי אלמיקה·ומאי אפוכ׳ נעלפס
רעה ימלאהו ה׳ לפיכך מעשה מחזיר לישראל וכי ימוך אחיך כב׳ יקשיא האשכחנים סמכו

ובמוצאי כו׳ · והא הא כתיב מהם נב׳ מפרש קרא בהו מתן שכרן ראשון שבכולם אשרי האיש אשר
לא הלך וגו׳ ואימורי ב׳ והיה כעץ שתול וגו׳ · אשרי העם יודעי תרועה ואימורי ב׳ · ה׳ באור פניך
יהלכון בשמך יגילון ב׳ · והא הני ליכא כמאי פליגי · וי״ל דאשרי שישלם לך ב׳ ואשרי שיאחז ונפץ
ב׳ איכנהו במגילה משום דבנקמות האויבים משתעי ואנהו נמיהו הוו אימורין כלהון כי
המתנקם מאויביו אין לך שכר גדול מזה ופשו להו כ״ב ואימורין מפרש בעקב דהוי הנחת מחילה
ולהכי כלהו אשרי לכא מחולה אלא כהא דכתיב ביום רעה דהוי יומא דהכא וקבלנה השמש עד
יום המיתה ולמד יום הדין העתיד ובקראי פלגי למד יום המיתה דכתיב ישמרהו ויחייהו ולמד יום
הדין דכתיב ואושר בארץ וגו׳

מאמר פרק ר״ה אר׳ יהודה ברית כרותה לי״ג מדות ב׳ נשו ליבקי חרא מאי אינן חוזרות
ריקם מפרש להו או אימתי דקאמר דלא הדרן ריקם והו קרא דהנה אנכי כורת ברית
לא קאי אי״ג מדות אלא אדסמיך ליה בשובה לשאלת תרעה ילך נא ה׳ בקרבנו כי עם קשה עורף וגו׳
ופרש׳ ברית כרותה לי״ג מדות דלא שאם ויכיקם ישראל ישראל ב׳ פי׳ לפירושו דסבר הה דרב
יהודה כר בשובו ומן שניחות המדות משום דסמיך אדר׳ יוחנן דאיהו לעיל בסמוך (נקיים) דהוסיפה רב
הוא הלן כלומר הנזכרת בסמוך והוא דקאמר ר׳ יוחנן אלמלא כתוב אי אפשר לאומרו ב׳ וכדר׳
יוחנן קשה היכי מקרא כתוב דנתעטף הא קרא דויעבור לא משתמיע הני כלל והך לומר דסבר ר׳
יוחנן דקרא דויקרא בשם ה׳ לא לקיומיה מיותרא דקאמר לעיל וקראתי בשם ה׳ לפניך אתה דלהראות
הא כתיב ויתיצב עמו שם ויקרא בשם ה׳ דהך קן ויקרא ה׳ בשם ה׳ וכן פי׳ הראב״ע ודלא כמאן דאמר
ויקרא משה בשם ה׳ וכן נמי לא הוי נק כלל והתם וקאמר ויקרא ה׳ בשם ה׳ הא כיצד ויעבור ב׳
כלומר שעבר השכינה על פני משה ויקרא ב׳ אלא הך ויתיצב עמו ויקרא ה׳ בשם ה׳ לקיומי מה שאמר
לו וקראתי בשם ה׳ וכדר׳ קפ׳ לקיים אני אעביר כל טובי על פניך ויעבור ה׳ על פניו שלא נזכר
בכתוב על פניו של ה׳ עצמו ודהש ויעבר היינו כבה ולא ויעבור כחולם וכדהש ליה הנא דכי אלמלא
כדאיה כי קרוש ופניו קאי אי״ג עצמו וקרא ה׳ כל הי״ג מדות ומעשה זה שעשה הקב״ה הנה לו למשה
שכל זמן שישראל חוטאים ב׳ ודסמיך רב יהודה אר׳ יוחנן נמי ולא אמר ע׳ היכא מפרש להו הא
פרש׳ הנה אנכי כורת ברית על האמור למעלה ב׳ וכשי׳ מי׳ אר׳ דקאי הנה אנכי אי״ג מדות ולא אשאלת
תרעה וכתב אמאי לא מוקי דקאי אדסמיך ליה ולכא ברית אי״ג מדות וי״ל דהך ברית לא שייך
אשאלת תרעה כלבד הנה אנכי כורת עד כל עמך ב׳ דהא תרעה לא שאל אות או קיום וכן נמי
כתיב לעיל וימהר משה ויקוד ארצה ומיד מן תהילה וקאמר קרא לומר ויקד משה ארצה וישתחו
והו אחר קרא ויאמר הנה אנכי ולא פי׳ האומר מיהו דקרא לעיל משתעי במשה והך קרא
אי אפשר דלשתעי במשה· להכי סבר רב יהודה דהנה אנכי כו׳ ב׳ אלעיל קאי דקרא הוה כשני מיא

כרך יג׳

כתב י"ג מדות והנה אמרו כולה כולה אלא דמייתי מרע"ה ולא סבר ליה לקב"ה מפוקי למילתיה
ומייתר להזהרות ונשאל ולכך הוכרח העמן לקב"ה למימר הנה אמרו כולה כולה כתר שאלת מרע"ה
וקאי וכאי אינך מדות והשלום מאמר ראשון והכא לא פי' מי קאמר משום דא"כ דכתיב בקרא
ויקרא ב' אהרן קאי ודקאמר קרא עד כל עמך משה הוי תשובה לשאלת מרע"ה והוי הוא חסר ואו
התוספת וכאלו אמר ויאמר לקיימת הנה אמרו כולה כולה. ועוד לתשובת שאלתך עד כל עמך
ב'. ומשום דהנה אמרו מילתא כאחניה עשה ומאמר עד כל עמך לחודיה קאי לא כתב ואו ולימא
עד כל עמך למיתום דמלה ויאמר קאי אהדדי וכ... כתב ויאמר ויאמר הנה אמרו כולה כולה
ועוד ויאמר עד כל עמך ב' ט"ל ..

מאמר בד"ה אלהים עמך לפי שהיו אומות העולם אומרים אלו היה צדיק לא היה
מוליד אמתיה כיון שהוליד אמרו לו אלהים עמך ואלו היה צדיק לא היה שומע
לקול אשתו. וכיון שנאמר לו כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה אמרו לו אלהים עמך ואלו היה
צדיק לא היה דוחה את בנו) עכ"ל. כיון שראו את מעשיו אמרו לו אלהים בכל אשר אתה עושה ב'
קשה לי חדא כמאי פליגי הני תרי לישני. ותו לישנא קמא דקאמר אלו היה צדיק לא היה מוליד ופי' לא
הוליד את ישמעאל והיה ישמעאל את כבן י"ג שנים. נ"א יש לשונות כדין קושיא קשה מאי קאמר
לא היה לו לשמוע ב' מאי קושיא זה הטוב הוא שלא לשמוע ותו מאי קאמר כיון שנאמר לו כל אשר
ב' לא הוה ליה למימר אלא כיון ששמע בקולה ב' ותו תקשה מאי קא פליגי בתרתי מילתא חדא יא
דבר זה ושליחות ישמעאל כלהו חדא ניננו. וי"ל דחז"ל הוקשה להם מה ראו אבימלך ואנשיו דבר
חדוש שנתחדש עתה לאברהם על שבאו אליו כעת להקים ברית ביניהם. ועוד ראש דבריו אמר
לו אלהים עמך בכל אשר תלך מה נתחדש מעשה נס עם אברהם מיום לקיחת שרה עד שאמר עתה
כן ופליגי לישני במקרא נדרש לפניו או לפני פניו. או לפני פני פניו נמי. וכי קך פלוגתא איכא
כב' כמה מדלקין וכה' השואל והנה חז"ל חקרו ומצאו כי כין לקיחת שרה עד כאן נתחדשו ב' ענינים
חדא לידת יצחק כדכתיב וה' פקד ב' שנים לא לבר שרה לאברהם גרש את האמה הזאת. ב' נפקי
ישמעאל. ולישנא קמא סבר מקרא נדרש לפני פני פניו והאי אלהים עמך אלידת יצחק קאי והק' אלו
היה אברהם צדיק לא היה מוליד בן מהזקנה אלא מהמצרית עד שאפשר לומר דאלו אברהם לא היה
מוליד כלל היה יותר נכון אבל השתא דהוליד מן השפחה ולא מן הזקנה זה הוראה על חסרון הזקנה
והטעם כי הזקן היה צדיק שיהיה תמים בנפשיות ובגשמיות וכטעם נח איש צדיק תמים
ופי' ואמר בנפשיות כדורותיו את האלהים ובגשמיות ויולד נח. ולישנא מציעתא דרש אל פני פניו
כלכך והם דבר שרה ואמר דאלו הוה צדיק לא הוה ליה לשמוע דבר שרה כי כן כתיב ולהם אמר
כי שמעת ב' וחז"ל אמרו אל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו ק"ו ב' אבל כשראו שצוהו הש"י —

אמר אלקים עמו כענין ויאות עבד והך לפעמים לאו כתנאי והיינו דקאמר בהאי אתרתא ב' כלומר
לפעמים קאמר כתנאי ואחר כן אמרה. ולפעמים כהלכה אמר נדרש לפניו כלבד ואחרונים ישמעאל קאי
וכבר אמרה קאמר דאלו הוה צדיק לא היה דוחה את כבודו כתוק ואמאי דקבה נשר עליך כל אשר תאמר
אליך שרה בה' הוה ליה לעשות את ישמעאל מביתו אל ביתו אחר כשיר קהיא. אבל לשלחו לגור אחרים
עם אמו לבבשת ואהב וכל מועדי מלך לא לגורשו אל המדבר ערום ויחל עד נפשו לשחת נפשו.
כיון שראו מעשי ישמעאל ורעותיו שהיה קבה נפש מגודל נפשו ושב כמדבר ומלפנים את
את הלוית אמר אלקים עמך..

ואמר כד' פסוק הנה אנכי עמך רבבן אמה על הכל השיבו ועל הפסוק לא השיבו וכו'
קשה לו מה השיבו דפלוגי רקיהו הא קאמר יעקב כרר תנאי הוא וקבה כתנאים
דבר ואהבה לעולם דהשיבו נראה דלא השיב השיב לשאלה ושאלה מיעקב. והו רבנן קרא דכי לא אעזבך
מאי עכה ליה. והו רבנן אמאי לא השיבו על הפסוק. ז"ל דרבנן ור' חייא מ"ל כמאן דאמר
מפוסקת היא הפסוק דהוא דכמתוך איפלגו אומדאי מד אמר מפוסקת היא הפסוק ב' עם שלא
לו מאן דאמר מפוסקת היא מפרש קראי דכהלא כתיב וישכם יעקב ויקח את האבן ונמור וכתב
הכי אמר וידר יעקב נדר וגו' ומפיים נראה והאבן הזאת אשר שמתי ונמצא הא אבן מאת הוכחש
מפסקה כדר תנאים ושינם שיזן לו עליה וכבן אמר כנדק והאבן הזאת ומי כלה הוא מנגיף שינם
ותנאים מאי והאבן הזאת אשר שמתי ב' והו נראה לו לפעמים דקאמר אלא כך אמר יעקב אם יקיימו
התנאים ב' והא מאת היא נשיא. מאן דאמר מפוסקת היא הפסוק ב' דהיכי לומר אם יקיימו ב'
וכה כבר הוכעם ב' נתה עמם שאמר שכבר הבטיחו ב' והוא אומר ב' ז"ל דפסוק מפוסקת לאו
אוידר יעקב נדר קאמר אלא איהיה אלקים עמדי עד והיה ה' לי לאלקים וקמאמפסר דהכי מאי
לא מהדו ליכתב והוא אלא דויפגע ב' כי מפיים וישכב במקום ההוא הוה ליה למכתב ויאמר יעקב
ב' עד והיה ה' לי לאלקים והוא כאלו אמר וידר יעקב נדר לאמר האבן הזאת אשר שמתי ב' ונשאר
לו עד הכא דאין מוקדם ומאוחר אבל הך מפוסקת לאו מקם מאמר אלא פי' מפוס והוא דוחה-
יעקב כי אמהנהו דשנת שכיבה אמק מקניי שינם וחלום וכוכב התוה נשאר לו עד הכא מאום
דאת יעקב חזר לאחרן פנים שנית ומפרש קרא דוידר ב' דהך וידר יעקב נדר לפי שאמר אני
אמותי בשעה ששכבתי אם יהיה אלקים ב' והנני קאמר כי יהיה ה' לי לאלקים ועשני על כל שאולי
לכן הנני נודר שהאבן הזאת ב' ומאי דקאמר שכבר הבטיחו אם הובטח איך נסתפק ואמר אם ידיך
ב' אמהבג מקיים דלא נסתפק מצד מאמר השי"ת אלא מתספק מכותו והיינו דקאמר אם יקיימו
לי התנאים כלומר ולא אמר אם יקיים השי"ת את דבק כי בזה לא נסתפק כלל. אבל קאמר סבר
דאם יהיה אלקים ב' הוי שאלה דהוה שאל יעקב כאומר מי יתן שיהיה אלקים עמדי כלומר כי אם

יהיה

יהיה שיהיה אלהים עמה נשמתי נס אני הייתי עושה כך וכך ולהפך מקשה דכתב הוכאח ומה חזר
ושאל. וכתרגם אחר דלא שאל יעקב כלום אלא תנאי הוא שהתנה כבדר שיתחייב לעשות כך אם
יתקיימו ד׳ תנאי השית שאמר ולא ירצו עונותיו למנוע הטוב ולפי זה אמוראי דפליגי דביהו
סבה דמסופקת הפשט ולהפך נקטי כלשניהו והשיבו. והכן דקאמר דלא השיבו על הפשט סבה נס
לא אעזבך סבה ומי דהא לא הוספה מטין והיינו דקאמר כי לא אעזבך מאמר למה שנדבתי אעשה לך לפי
שעל קבלתי שלא לגמוכך דאי תוספת עטין היה ניה לומר ולא אעזבך וקרא דנדר הייתי ממש ליף
אי כד דומא כן הוכינא כפק דיכמות דדרש עליה רב אלעזר לך קרא ולהכי נעקב הוי נעקב כלא כנס
ומכקש להם למה של הויה וקרא לא מייה כפשטא כלל.. אבל כהיא דייקרא דבל פלג דמסיים כך
אנעבי שיהיו וכיכו מבקשים להם לא ראיתי למודי צדיק אכיהם נעקב מיראתו של הקבה ומכה נעי
דפשטא עם שנקש לפני הקבה כקיומת ים סוף וכלאיתא כת׳ עלפי נסים מיומנתיו של אדם כקיומת
ים סוף שנאמר מהר צועה כר׳ ר׳ חנינא אמר יותר מקיומת ים סוף כ׳ עבא לאו דבותם הוא כיעקב
עמי מאינשי דעלמא ט הוא יה׳ ין ומפשא לבל וכדאמר עקילא הגר כש״ר וכבר פש״מ וכמ״ד כה
ור׳ אימי סבר דקרא חסר ואו ומי אשר א וכתב אחר ואשר לא אעזבך ומעליה משום דעזיכך
חסדו ומעונתו הא כתיב לעיל והנה אנכי עמך ולאו למעוטי והדר ימתהו דהא כתיב ושמרתיך
והשיבותיך יקרא דנעקב העושר ופשטא הוא וכדרשי לה כספרי משום אבא דוקא של מקצת של
אהרן שהיו מתנשאים מן הכנופת קיים מה שנאמר בך ר׳ חיצ אבל כיד שלמי בפק דקדושין כתן
תנינן האב ובמי לבם ב׳

מאמר של פה והתקח צמוק צר ובי מטין ידעה ב׳.. קשא חדא האי מלאך מאן הוא וכופל
דאמ״ל מלאך של המים ב׳ שבה לא אי להוכח דאמולא כנגש לכלניך מרגלו
ומדקמולא אמאי מראשו עד שתפשי דהביך הוי ומפשר דמצא הכי שום מדרש אחר מולתא
אבל הוסית משלו נשב דמתאי מוכח דאמולא מיענש איפשר למר דמקה רבא ד׳ עד ומקום
ההוא נשאר הנקוב פלא אכל הספק דכולמו מראשו עד שם ותוזר וכולנו מרגלו עד שם מיחתי
שפיר דעונש המולה הוי.. ב׳ הכי מתני ידעה כמה גדול כח המילה למאי אצטריכא כקמוך משני
ומה נס כי טכנוי לשון.. ד׳ אמאי נענש משא בשביל מולא כבה ומיגע והלא אין עונש בכל כבמולא
אלא הערל נפיק כלבד אבל לאב אין לבד לא.. ויש להקדים תחלה מה שכתוב במנוה פה׳ מן המאמ׳
הב׳ בשבל כ״ה וכי יקרא מלאך שיין עלוי ועו׳ יעשה ד׳ פעולות מכחה מאמתהם ועוד כתב
מעשים מהם כן וכבל הכתוב כי לנוא נולגת כפסוק ויתרגן ארץ כבל היה אל אכל כבל שעש
הקבה שליחות ומקרא מסייע עושה מלאכיו רוחות כ׳ וכן יש כלבה ב׳ שלח לך למדך שבכל
שעש הקבה שליחותו ולא כרא דבר ד׳ לבטלה פעמים שעושה שליחותו עליה פי׳ צפרדעים

שנית יש להקשות דעקר חיות מן הראש ועד המילה כי זה חלק הגוף הכולל האברים הראשיים כמו
הלב וכן נמי אשכחן בגמרא בפ' יום הכפורים דאפליגו מר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו
ומר סבר מעיקר נברא ומר סבר מראשו וכן יש בפ' עגלה ערופה. שלישית יש להקשות דמשמע
דאמי מינכו על חיבת האדם שבהם עשיית המצוה ואף מושב מיהנות הגוף יק וכמו דמיין פעלו
אין והם לנין הכלה וחז"ל אמרו כפקי' דא פי' לא מינן ב' מאיזכל דכתיב וילכו לנוקבה ולא מלאו
ב' אבל יש לחלק הש כמ בכלת מצות לשלא האבר מעונש אבל מעונש כלו' גוף לא ספקי למכוש
המות מתוכו' ויש מצות כמן עכוס לשלא את כל הגוף. רביעית העונשים ב' מינים אם עונש מולאש
לא יכופר עד ימות החוטא אם כלתי מוחלש שאינו) אלא המחלק כה שיזכור החוטא חטאו וישוב
בתשובה שלמה לפניו וראיה גדולה לזו מה שכפק דמונלג מפני מה נתחייב ישראל שבאותו הדור
ב' ומשניהם הם לא עשו אלא לפנים אל הקרה לא עשה ב' ובמחשבת הנדמות יראה המאמר
אם הראשונים המלאך היה כאשר היה הפשו למשה מראשו ועד המילה וכדברי הרלב"ג והמול'
נקרא מלאך ואמרו שהיה של המלאך [illegible] כי לא היה עונש החלק מות רק מפחיד ומזהיר
ודייקו לה מדקאמר ויבנס המילה ואי מתאיה הוה ולהרגו בא היו' ויפגשהו אמנם מדשינן ובכך
ויכנס משמע שבנס המילה אבל לא חפץ המילה ושק פרב ויכנס ולא כתב ויחפץ או ויאמר
להמילה וכיוצא בלשונות אלא ורמז שבמאמר היה כמצוי הגוף לא כפניו והבחה הנותות הכתב
ישפכה אל החוץ וכולל הפנימי ואף עונש מלאך של המילה כי כבר הגיע שפבו לחוץ ולא לפנים
שימיתהו וכי היכי דלידע מזה ונכפוק דזה עונש שמתמיי על המילה הפם לו מראשו ועד שם
נהיית חלק הגוף העיקרי נרפם במחתו ואם ייך מרגליו כלבד היה עד כמקום מצד הדק אשר לך
כרגליו מתחר אחד אשבו וכבו ומדחי דעד המילה כואב ותשם נהלאה אין כאב כמילה כנודע
הרגישו שרתם אל המילה כי כן לא יתפשט כאב כל אל האבר השכן ונקבה כמו סדר הטבע
שכאשר האבר יצטער גם האבר השכן וכי ראיה צפוה צער מרע"ה חשבה מות ימות נגם
שהשינה נגדל זכות המילה שהגיע על האבר לבל יתפשט הכאב שם וזה עונש נידעה כמה גדול
שלא היה יכול לכלשו ב' עכ"מ חשבה שבת המילה מגין על האבר כלבד אבל על הגוף כלו נהחלש
לא ורצבה לתקן במעשה ובתפלה ובשמחה שהרג מתוכו והוציא מעשיה את אמת נגלה כם
המילה להציל גם את הגוף בכלל אמנם זה דעת ספוק ומחשבתך שהיה היה נעלם כחלוש
בגוף המילה ובתשובה נמתלשמשו אך משער דמלאך נבה לא איכוון אלא להפחיד ולהזהיר
דרך תקון דאמר"ב אמנם דלא הוה עביד מילה לא הוה משה מיית ועכשיו כמה אין אם) שהכין לזה
מי שאמר דגדול עונש הספק כבטול המצוה מעונש הכלתי שומר עצמו "

המאמר שה פ"ב אשר לא היה כמוהו ב' לומר לך כי נשו תלת מדא קרא קאמר

חיפבג

ל׳

איפכא אשר לא היה כמוהו במצרים למן היום וגו' שנית האי כמוהו שאמר במכת בכורות ואמאי
לא אמר כמו שאמר בארבה דקדים למכת בכורות. ל' האי קשי' נ"ל ומלא מאי עיכובתיה בהא כד
בה דמצרים. הנ"ל דקדים ואמור דרש' דהוה ליה למימר כשנאמר בה כבר מאי אשר במצרים
לא היה כמוהו ומרחקים לאשר לא היה כמוהו בהשא משמע דהתחילו לא היה כמוהו בכל
העולם וגם במצרים למיום נוסדה וכבר מיקשי' אהי שפיר דלא קאמר קרא כמו ולא יהיה כמוהו למהוי
דעוד עתיד להיות כמוהו דהי דיקא במצרים קאמר קרא דלא היה בה אבל בכל העולם אפשר דהיה
הוה מצי שפיר למימר ולא יהיה דלעתיד לא הוי במצרים כמוהו בכל אבל השתא דבכל העולם לא
הוה קאמר אי לאו דעתיד להיות במקום אחר מהעולם לא הוה שתיק קרא מלמימר ולא יהיה ובפירוש
רבים אלא בהתראה ולא במעשה מייתי ליה חבר ממכת בכורות דאהמר הכי בשעת התראה ולא
מייתי מארבה דלא איתמר הכי אלא בשעת מעשה והראיה מהתראה הוה ליה למהוי והאי דקאמ'
כיוני נ"ל פריך אמאי דהגיהו דת"ל הכא כמ"ה ההיא פעם ויחדיו קדושת הכהן כפיון ואיתבית

ממחר ברכות פ"ק דבר נא באזני העם אמרו דבי ר' ינאי כו'. קשה דמשמע חדא
דקרא חד לא קיים דאיפכא ומהיכי נפקא לן הכי בנשאות תרא דקרא למעשה ברכוש
שנית ואמור להם לישראל ברכוש מכם. ל' הא דחייש למאמר הצדיק יהא הנ"ל שלא יאמר העם
הימ׳ בפתי נפש וינחו עד אויבים ממונם שלקחו מהם. ל' הנאי שנאה מעשתבו מהיכא
מייתי לה דלא הוימ׳ שקרא לישראל הכיר כלל. ל' מ"ש למדם למאי אצטריך ומאי אמהדן
במ"ש עמי מתאמר ישראל הנאי שנאה ב' ה' דרשך דוישאילום מאי עוכיהך נבי דרשא
דדבר נא ב' הא קרא הוי בעת ההתראה וקרא דוישאילום במעשה וגם ביניהם פרש גדולה
ד' למאן דקאמר כנגד כלם במצרים מייתי קרא ולא קאמר עמנא ולמאן דאמר לישראל קאמר
עמנא ולא מייתי קרא.. מ"ר אמי ור' עי דפליגי כמשה במשורה או במשולה במאי פליגי ומאי
נפיק מבייהון. ה' מ"ל לרבנן דוישאילום כנגד כלם הא מלב שאלו לשון בהינת כלים הכי עניגנ
מיסוד הלשון עצמו אי איפשר לשונו וכן נמי קרא דוגיה כיה התלך של היה מוכה המצרים
כנגד כלם השאילו. הנ"ל דרבנן סבי דמדלא אקדים קרא מלת נא קודם דבר ולא כתביה שני כבר
באזני העם איכא למדרשיה אדבר ואבאזני וכדדרשינן קראי דאת במפק ב' וקרא דאדומים
הגימלה וקרא דמפני שיבה תקום ב' וקרא דהמוציא כמספר ב' דאי הוה אמר קרא ויאמר ה'
אל משה דבר באזני ב' הוה משמע שהשם אמר למשה בכנגד מעך ואי הוה אמר ויאמר ה' אל
משה דבר באזני העם לא ישאלו ב' הוה משמע אמור לישראל בכנגד מכם השתא דאיכתיב
בימצעי נדרש למני דבר נא כלומר בכנגד מעך ושוב נדרש לאחהו נא באזני העם בכנגד
מכם וקשה אי לא הוה מכוין אלא להעשיר לישראל את ישראל בלבד הוה נשר להן מלבך לפיק

הים דדרשינן מהכי להא והכואי בעה עליהם כ׳ את כנפי יונה נחפה בכסף כ׳ את הגוי זהב
שנאמר אבל מה נפקא לן שנכר לצדיק נאמר ע ואתה כן יצאו ברכוש גדול ולהכי קא מוקים ישאלו
מעתה כיון דבשעת יציאתם יהיה כולם רכוש לכ ומדאשכחן דאיכפל קרא למימר דבר נפש
בבקשה מכם מאחר שיהוא נקט כשניהם לשאלת כן עד שחייב למה מבירם וכיון שכן יש לחקור
אמאי הוא נקט לפי ומי איכא מאן דיהבי ליה ממונא ולא נחייב בעולה מעם להכי קאמר ואמאי
הנואי שנקט בעצמו) ומשום דאפשר דישראל לא הוו בעו לשאול משום דחששו שמא המצרים ירדפו
אחריהם משום ממונם והם היו חפצים לברוח ושלא יראו אותם עוד עד עולם ולכך לא היו רוצים
ישראל לקחת מאתם כלום ואפשר דמשום כך היו אומרים הנואי שנקט ב׳ כלשון הנואי שנקט ש׳
בבקשה ניגיחוהו ולא ניקח ממונם עד שמחזרה ממונם ירדפו עוד אחריהם להכי איירי משל
אדם ב׳ להוציא ישראל כמוחים היו כשיה׳ שאם יין מצרים רודפים אחריהם שהש״י יצילם—
ולא חששו לרדיפתם ולא שבקו מלמיבעי משום הכי ומה שאמר ולואי שנקט לאו להכי איכוון)
אלא לומר על כבוד אדם רבה והייב) דאיירי נמי משל ולאשמועינן דהכי הוי עיקר ולא פחדו
מרדיפת מצרים מייבי פרץ דוישאילום דפליגי עלי? איכא מאן דאמר בעל כרחם דמצרים
ואיכא מאן דאמר בעל כרחם דמצרים ואיכא מאן דאמר בעל׳ של ישראל ומאן דאמר דמ״ד בעל
כרחן של ישראל הוי משום משני ומי מתוה דמיאון קצם עד שקובלת הדבר להיות כרך הנוי היה
משום טעותא דמשל הרכוש ניחא דאצטריכין למימר טעותא דמשל הרכוש אחר לא למוניעת
ישראל בשעת מעשה מקחת מאתם דבר משום דבעינן נאורה לא הוה טעותא דהנואי דרכוש
דהא הוו נפקי ברכוש שנרם דאמ׳ דמכשור יום הוה להו ההוא טעותא עב׳ בשעת הנפינה אפילו
ליה דאדם שהוציאוהו מבית האסורים ומתנין לו בלאתו ממון מי שביק ליה משום טעותא דהוציאוהו
היום הא ודאי לא דהא נפיק ואתי וכיון שכן אצטריכין למימר טעותא אחרינא אמאי לא הוו בעו מיפק
מיניה אבל אי אמרה דטעמייהו בקמייתא הוה מפני פחדם מרדיפת מצרים הא אכתי ההוא טעותא
קאי ואתי ובההוא טעותא שאילו בעל כרחן ולא אצטריכין לטעותא דמשני אלא ודאי טעותא קמייתא
לאו לרדיפת מצרים הוה אלא משום משל דרכוש ומשלא בזה דסבר ר׳ ינאי דהא מאחר הוו להא טעותי
קמא משום ולואי דרכוש דאכתי לא הוו נפקי והאיכות מטעותא דמשני בשעת יציאה מאחר והגע
מ״ל בעל כרחם דמצרים שעשוא כרור דלא היו רוצים להוציא ממונם מידם להשאיל להם וכאן
מידם נחשב בהמה ממורטן לבנים אמנם צריך קרא לומר הכי משום דקרא דוישאילום מוכח
איפכא דהא קאמר ה׳ נתן את חן העם וגו׳ ואי אינך הוה היכי יהבי בעל כרחו להכי איירי
דוכות כית דהויה כישראל דאתני של נשל לא יקרא אלא הנלקח מרצונו בעל כרחו ולההיא
מן העם אצטריך כה שישאילום עם שהיה רע בעיניהם והיו בוכים ומצבם ודוחקים אבל מאן
דאמר בעל כרחם דישראל קרא מסייע ליה אבל צריך לבה טעם למה לא היו ישראל רוצים לשאול

ואפשר

ואמר דהיינו דלך קרא למכתב וכל ישראל עשו כדבר כמו ויצא העם את כלכלו כי נאמר לכו
המשום דראו העם מעשה כברכי היו מוכיחים לצאת את כלכלם כי לפיכך היו מנגנים מקחם
עוד משאו על שהוכיח מרעה להיות יום עוד וקיבו כדברתשה כלומר דאם כבר נא היה איכפת
מרעה לשוב להחיות כברכה כבם שלא היו חפצים לשאול ור' אמי דריש מלה ויכלו מעשה
נכלו עיניו מהבנתו ורנינו ויהנו שהחזיקו את מצות מרמתן ונכסים נלא פלל דרשך
ומכוונתם דכיוון העם מקראי דכתיבנא ור"ל דהא מלה וינצלו מדרש כלל ועניינו מעולם
כלומר שעשו את מצות כמצולה ים שאין בו דגים נכלו חיים כן היתה מצרים ריקה מאנשים
והמון החיים אשר היה בה מלקה שאים הוא נבהם לבד מעט ובמצא היו כמצודה וכמצולה ד'
פעמים או ר' ם רבות נתעלה וכמות שאתם היתה המצר ריקה מפני אדם ממצא עלה מאד
אמר דהוקנת קיך מוכחים ור"ל מפני אדם וכהתם הכן רבות רכין דהוו עם ישראל כנעת דריא ~

מאמר — מתני' כי המעשה אחד מהן כל שהוא הב"ה וכו הב"ה כי נאו לו שיבי מנו'
פרק מאי קאי דקאמר כל שהוא הב"ה לימא כל הב"ה שכבו הב"ה מאי שהוא
הב"ה כי אמאי נקט להו מן האב אל הבנים נלא נקט מן הבנים אל האבות ולימא כל הב"ה
שאכיו הב"ה ואכי אביו הב"ה שוב הב"ה אינו מפסקת כי מאי כתני מאי אחר כ' ומאי מהדרך
אמר הקב"ה אני עלה כי הא מוהיה דקרא כנבואות עמר הכי ד' מאי כני נמי מאי מעתק
כי מאי קשם לו על דכתני מאי הוא והו דאמרי ד' יהודה ומפרש מכאן ואילך כי והאי פירושא ~
היכן המשמע בקרא ד' קרא דלא ימושו אתיא קאי לא תמוש מכל זרע ישראל לעולם והיה תמיד
לשלשלת החכמה והו אקרא נמי איכא למכתב ואמאי הני קביעות התורה כרתנת לא פחות ולא
יותר ונפל עמר דהחכם המשתדל ועוסק בתורה ומשיג חכמה ודעת בקב עמלו הוא יקרא
שהוא הב"ה כלומר שהוא בעצמו בקב עמלו והשתדלותו השיג להיות הב"ה לא שירשה לתמיד
תורה מהם שתי ירקת בתלה ואיי שנר כי נכדאמהכן כמוהיך דרב יוסף יהיב על תעניתא
ואקריה לא ימושו מפיך משמע דאלו עבי האב הראשון צריך נמי עמל והשתדלות ועל כולם
כיה אפשר לו להשיג שכבו יהיה כמוהו ואלו כן כבו כה שהוא הב"ה ירושה לו ומשום
דכולהו הלו כאב נקט להם לתעניתא כהן סדרא אב סדרא דקרא נקט מפיך ומפי זרעך
ונו' ר' יוחנן דק בקרא דלא הוה ליה לומר אלא לא ימושו מפיך ומפי זרעך עד עולם
ועוד כא דמפי זרע זרעך אמר יי' מעתה כלומר מיהדרו אי מפי זרע זרעך מייתר משום
דאי מפי זרעך ה"ל לכל הדורות עד סוף כל העולם כדהוה דקרא ושמתי את זרעך ואת
זרעך מאחרך שבים כי אב מאי צריך זרע זרעך ואי לא ה"ל אלא לבנים כלבד זרע זרעך
נמי לא ה"ל אלא אבני בנים כלבד וצריך קרא לכלהו וכתב מרבוי זרעים מייתינן כל הדורות

לימא הנ ומפי זרע זרעך כי היכי דנשמע דכוי והנ דאתי הימא הכי לימא מפי זרע
ומזרע זרעך מאי ומפי שלשה וכן נמי אמר ה' מייתר דהא איכא כהשא דקרא אמר יי' וכן
נמי מעתה מאי עבידתיה כי לא מאת התחיל כי נם מקדם קיימך עד סוף כל העולם והכא
קאמר ר' יוחנן דודאי קרא כפשטיה למען תורה אבל עכשיו חנב ארחיה איתר מילי למורי
לן מילי אחרנא והוא דהכא אוסיף ומפי זרע זרעך לאשמועינן דהכה לאמני ומפי זרעך
לא בעי ואשמוא דמלתא דכל התורה משולשת וכדדרש הוא נעלה כשבת פ' ר' עקיבא כך
דחמנא דיהב לן אורין תליתאי וכדדרש משלי בפסוק הלא כתבתי לך שלשים כל מנשא אותו
היום היה משולש והענין כי השלש מספר ראשון אשר יוכללו בו שני חלקי המספר שהם
הזוג והנפרד כי האחד ואם הוא ראש כל המספר והוא יתוך את כל מספר הנה הוא כמלתו
אינו מספר ועוד אחר כי התורה המוך כל מעלות אם מצד המחשבה נאומרה אם מצד
שלמות איקרותיה כנודע אם מצד התכלית המושג ממנה כי הנה שאר הדתות המוניות
ומחבר הדת אדם ולא אל והתורה כלי אומנות בורא עולם ית' גם שאר הדתות כאותי אחרו'
איקרותיה וכמשל הנשום הנזר מות על הענב ממון והתורה איקרותיה ומצותיה נקיות
מכל סיג גם שאר הדתות אשר בנפש לא ישבע כהן והתורה משיבת נפש למנוחת כבודך
וזה הוא השלש כמעלת הדת ולכן הקרא הדת אחת כי אלף ראש האותיות והתוספות
והשם אמצעית וכן המניק הדת הראשון ית' והתכלית הבא באחרת מושג וכמוצע שהוא
כבוד נשמת קת חיים כמפתו דמצוות שלמות והתמימות ולפיהם מבקה גו כאחרת דאמר
כמדרש משלי והיינו שלשים כמועצות ודעות גם דאמר נוער דכתבת הנך מקדש
ופרש"י מ"ל מפיך ומפי ב' לא ימוש עד עולם ב' כראה כמו דכיון מ"ל נומר דבדוס לקראתו
הפוך ואחר מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה לא ימושו עד עולם וכאלו
יאמר הכתוב דכה אשר שמתי בפיך כשיהיו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך. אמר ה' מעתה
לא ימושו עד עולמים וכאלו מעלם לא ימושו נמשפם עם עד עולם דסיפיה דקרא לא עם מפיך
ומפי ב' דרישא דקרא וגם זה כבן מאחר עם לה שאמרו ראשונה הדיעו בהדדי ואמר פ'
יתירא ראוי לאל להודיענו דשני אתיקה יש כאן חלא פשטיה דקרא ואחרא הך דרשא ולכך
אמר ה' כתרא הכי ראוי להן דרשא והיינו דקאמר מאי אמר ה' כלומר היכי מהמן לבאם
ומשני אני ערב ב' ומעתה היכי מתפרש וקאמר ר' ירמיה מעתה איכו דבק למולב ועד
עולם אלא נברר מעבו והיינו דקאמר מכאן ואילך כלומר מ' מעתה ר"ל מכאן ואילך ואות ואו
דועד עולם נוספת והדהא כלא ואו וכאלו אמר מעתה עד עולם יהיה כן"

מאמר ב' ואלו מגלחין אחר דכל ב' מן התורה מן הנביאים מן הכתובים ב' הראשונים

אמנם כי האהבות ג׳ מינים והאחד הדרש מן האיש אם לקיום המין ומצות היוצר ית׳ והוא אהבת
הטוב אם להשגת היצר המתגבר והיא אהבת הערב אם לשמחת החכמה והשיגה והיא אהבת
המועלת ונשואי התורה אם אהבת הטוב כי יצחק לא היתה כוונתו ונשואי הנביאים אהבת
הערב כי היא יפה בעיני שמשון ונשואי הכתובים אהבת המועיל להשא לקרא הק׳ בית והון וע׳
ול׳ על כוונת זו דעת אחת כי האשה הדרש מא׳ מג׳ דרכים אם למשפחה ואם לנוי ואם לעושר
וזה הוא כלבה חז״ל במה שאמרו בפ׳ בתרא דמשנה בנות ישראל יוצאות בחולות ב׳ וכו׳
הנ׳ יפיפיות שבכן ב׳ מיוחסות שבכן ב׳ ונשואי התורה למשפחה דאיהו להשגת הטוב כי כן
אמרו לקח מאחר לבלתי התערב עם בנות כנען אם לא ממשפחתו ומבית אביו ונשואי הנבוא׳
לנוי כי היא יפה בעיניו ונשואי הכתובים לעושר וכדאמר קרא בית והון ב׳ אב׳ הנשואין חבור
ונפרדים ואפשר זה על ג׳ פנים אם נפרדין בהחלט ואם לא בשלמות כי אפשר שנים מתחלק
היו מחובקין בנפש וזה על ג׳ דרכים אם בטבע אם במלאכה ואפשר לומר אם בעצם אם
במקרה והטבעי והעצמי אם היו קרובים שזה בשר ובראה״ל מ׳ יבמות פ׳ הבא על יבמתו ~
המקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו וכתבו בתוס׳ פי׳ רשב״ם בה״ג בת אחיו והמלאכותי
ומקרה אם היו שכנים שוכני עיר אחת ולבוש לטבעי ועצמי נשואי יצחק כי קרובים היו ולמלאכותי
ומקרה נשואי הכתובים כי רמז אשה משכלת לבית והון יתחיל האב לבנו במקומו ולקרבו ולנפה
בהחלט שאינו קרוב ולא שכן נשואי הנביאים כי שמשון מישראל והיא בת פלשתים מעיר
אחרת והיותר כבון בעיני מה שאמנם כבא פ׳ ג׳ אהבו פתח בית וזקן ב׳ ומסיים התם יש
הולך אצל אוה ויש שאוה בא אצלו והענין שהנשואין ג׳ מינים אם שהאיש הולך למקום האשה
לשאת אותה ואם שהאשה באה למקום האיש להנשא ואם שהם מתוועדים א׳ ואין אחד מהם משנה
מקומו הא׳ נשואי יעקב והם נשואי הנביאים שמשון הלך למקום אשתו. והב׳ נשואי התורה
כי רבקה באה למקום יצחק. והג׳ נשואי הכתובים שנמצאים במקום אחד // ..

מאמר כד׳ פסח והנה ה׳ מכה עליו ב׳ משל לבן מלכים שהיה ישן כו׳ קשה הדבר מתשל
למאי אתמהך. והנה מלאכים נמשלו לכוכבים. ועוד מיניקה הוצאתם להסיר
הכוכבים הא אפי׳ עבד משפחה ב׳. וי״ל דכתוב כמוהו פי׳ מה׳ כי כל הנמות והרמיזות יקראו
מלאכים השי״ת עושה דבר וכבר רצו חז״ל להשהכן כי מראה זו שנראית ליעקב אבינו לא היתה
מראה שהראהו ע׳ עננים אלהיים מלאכים ממש וכדעת מי שיפרש כן אך הראוהו בצורת
מה שהיו דמיונות ומחשבותיו משתמשים בו והוא כי במחשבות האדם ודמיונותיו יהיו ~
בדברים האלהיים יקראו מלאכים באמת קדושים בעצמם אך אמנם כשיהיו בדרך הנמות
הטבעי וכונו בשם מלאכים אבל הם בכוכבים באמת להמשיל אל הכוכבים כנ׳ ענינים

הא̇ כבחינת קוצר חייהם כי לא יתקיימו זמן רב וכבר אמרו חכמים דכל כהן שאין לו עמם חייב
חיה יב̇ חדש׳ הב̇ כהיותם לנשפטים ומהיכה בהבנתם ותלוי מלכם׳ הג̇ שמחת עצמותם
על שפנה בכל מיני ענוה ולבנך׳ וכן אלה המחשבות מוני מעייניהם מנעימים נצחים — לא
יורידו מאשר בכל שנה עולמי השמות הקשים כיב חדש גם העתקים בכל מאד מאליהם תקומתם
ובנשמתם ונו מעיינות בכל לבבך ותלאת הנפש׳ והנה יעקב בצאתו מבית אביו נולך ונדח נודד
במחשבות עולמו והנה מעיין ומחשב כמו שישיבהו מאוז בוורה במניני עולמו זה ואיך יפול
דבק זה אשר מחשבות האלה יקראו מלאכים כלשון הכתוב אבל הם מלאכים נמבוכים לא מלאכי
אלהים ומש״ה והנה ה̇ נצב ע̇ לא הפסיק אלעזר ומאי דכתיב והנה מלאכי אלהים׳ והנה ה̇ נצב ע̇ כי
הוא דרוש אלהי אשר עלה ליעקב ממולדות המלבבה כי לא מי העת ולא זה הזמן לדרוש בחכמות
אך מגדל זה הוא לבן מלכים כ̇ וכן יעקב בן מלאכים מחשבותיו שהן מלאכים נקראין יבוא̇
עולים ויורדים ספר השגחה קשה ופרוק וכי ידע יעקב כי הכלמן השמים נראה לו מולם
עולים המחשבות כו יורדים והנה כאה המעתיק היא השגחה הבורא ית̇ ואמר ליעקב חד
לך יעקב ממחשבות אלא כי אין מעתיק מבור לעבם או למעלה עד שתחשוב כו כי אין אלא׳
מעתיקים אותך ומספקים מחיבך כי מאתי הכל הנה אנכי מעתיק אותך בהשגחתי ומלכבך׳

למאמר פ״ק דברכות אמר רב חסדא מאי דכתיב אוהב ה̇ שערי ציון וגו̇ על היכא דהוו
נרמי׳ יש להעיר א̇ כמה דהוו שערים מצויינים לבתי כנסיות ומדרשות
דעקטינהו בהדא למימר דהני אוהב וכו׳׳ ב̇ מאי אוהב שערים המצויינים יותר מבתי
מבתי כנסיות ומדרשות ומאי עדיפותיהו דשערים מצויינין די אהב להו עפי להשגיח מבתי
כנסיות׳ ג̇ הא מנא ציון פשי̇ ציון ואקשותי צבור׳ ואפ̇ מ״נ לרב חסדא לאוקומי שערי ציון
באקיפת צבור להלכה ומשכנות לבתי כנסיות איזמא איפכא ומאי דלא פליג אדר̇ יוחנן כפ̇
חלק דאיתא התם ודהם אהלך יעקב אלו בתי כנסיות מה̇ משכנותיך להשראת שכינה דקשתא
דדהם משכנות אבתי כנסיות פליג לבאורה דהא משכנות מ״כ לר̇ יוחנן דלא הוו בתי כנסיות ד̇
קצה בתי מדרשות דקאמר רב חסדא ומאי ניהו אי הנו בתי מדרשות דנפשי̇ בהו וכדמשמע
דבית המדרש ובדאמה̇ לקמן כפ̇ הבלת השחר בעובדא דר״ל ההוא שיכבו כנגדי הדפין והוו
הא המצויינין בהלכה אב̇ מאי קאמר אוהב שערים המצויינין כבתי מדרשות הא בתי מדרשות
ושערים מצויינין בהלכה חדא מילתא ניהו ואי הוו בתי מדרשות דקאדו בהו מקרא נכנן
התינוקות היכי קאמר דאוהב השערים יותר מהמשכנות הא אמה כפ̇ כל כתבי אמר רב יהודה
אמר רב מאי דכתיב אל תגעו במשיחי כ̇ ומדאקהביה משמע דתינוקות עדיפי מתה דהכ̇ דייקינן
התם בהא מפנין אמרינן דתני מפני האורחים כ̇ אמר רב המי גדולה הכנסת אורחים כ̇ ומלא

ומדאקהביה

ומראה דמילה הנה דייק לה וכה׳ קרא אכפי׳ נפ׳ נאקדושיה דכתיב בהגה כמשיחי מ״מ אקרא היינו
אמאי אקדושיה והי׳ דנפי׳ התם אמר כ״ל משום ב׳ אין העולם מתקיים ואכ׳ התינוקות עליהם׳ כ׳ ק׳
אדר׳ חייא ואמר הכ׳ והיינו דר׳ חייא קי״פ הוי והיינו ומאי אצטריך ליה רב חסדא דקאמר בתורה
והיינו׳ ג׳ דאמר מיום שחרב בה״ב׳ דלפי דבהו ד׳ אמות של הלכה קוו התורה מקדש ואינהו עדיפי
מבתי כנסיות ב׳ ואכ׳ בתי כנסיות ובתי מדרשות לא חשיבי קתני שמייז התורה מקדש אתמהא
הא מצד המקום ומצד הנאמר בו הוו בתי כנסיות ובתי מדרשות התורה מקדש אם מצד המקום
דהכ׳ איתא בה׳ כבני העיר ואקי׳ להם למקדש מעט׳ אר׳ יצחק אלו בתי כנסיות והכן נמי התם בית
הכנסת שחרבה ב׳ ומשיים שנאמר והשימותי את מקדשיכם׳ ד׳ הכא קאמר דהוה מצלי במנוס דהם
דהיינו בעכיתם או כבי עמוד וכה׳ בני העיר אמר אביי מהם הוה נקטה ב׳ כיון דשמעית דאמר דוד
אקברה משון בית הוא נקטה בבי כנישתא ואה׳ ק׳ דהכא משמע דהוה מצלי ונהם בנו בית אותם
עמוד והתם משמע דמצלי בעם בבי כנישתא׳ יש להקדים דמקדש הוי הוו ביה חלק חצון אולם
והיכל אשר שם המזבחות ושלחנות ומנורה וחלק פנימי קדש הקדשים אשר שם ארון העדות
ולוחות הברית כתובו וכרובים עליו וחלק חצון קרושתי פלג כי הוא התם להשפעת צלמי הנופים וקיומם
מהם מחלקת מעשיהם כמעשות ואשמות וקבלתם וקיומם בנפשם ונדבות ושלמים׳ אך חלק
פנימי כלו קדש והוא להשפעת אוצר הנפש כמשלה וכתבונע והיינו דקרא קאמר אתכן אהרן
ונועדתי לך שם ודברתי אתך ב׳ ולא קאמר הכ׳ מאשר כלום ועפ׳ כמחזב בה׳ תמרו לישראל הני הר
והנה בתי כנסיות התורה חלק חצון ושניהם המצויינים בתורה חלק פנימי וכדיהו הביהו כמראה
את זה התורה מקדש בשלמות כב׳ חלקיו האחדים כדלדולה האושן לא ימצאו ויתחבר שניהם
במקום אחד וימצאו נפרדים ונפרד יהיה עק שניהם המצויינים אל בתי כנסיות קדש הקדשים
אל ההיכל ואולם וכי היפ׳ דקבלה אוהב חלק פנימי דמקדש ונחשב לפניו יותר מחלק חצון הכ׳ אוהב
שערי הלכה המצויים אל החלק הפנימי יותר מבתי כנסיות המצויים אל החצון׳ עוד להקדים
מצות נשגב יש מהן תלויות בשכל ובלב כאמונה המציאות והאחדות והאהבה ויראה בשכל ובנגש
כתפלה הנעשות בשפתים ובלשון הגשמיים ובהכה כוונת הלב והשכל נכ׳ נמוד הקריה נלמד כבל
הדבור הגשמי ובהבנת השכל והעיון׳ והנה שערי הלכה ובתי כנסיות דומין מצד זה ועכ״ה ה׳ אוהב
שערי הלכה שהם התורה חלק פנימי דמקדש יותר מבתי כנסיות דדמו להו במקומן משום
דהוו התורה חלק חצון בכה׳ והך עומעם נמי התורה כמקומר והיינו דאמר ר׳ חייא ב׳ כלומר
עושא דרב חסדא אתי שפיר כמאי דאמר ר׳ חייא מיום שחרב ב׳ והיינו סכהה דרב חסדא דאוקי
ביון דקרא בציוני ואמפריק הלבה ולא בציוני התפלה ובמש התורה אתי לקבלי קושיא נ׳ דאף
דאקבינן והיינו דאביי כבר דשמע לדר׳ חייא הוה עביד מקדש שלם בכל חלקיו במקום אחד
דהוה נרים התורה חלק פנימי ומצלי התורה חלק חצון הדניהו בחד אתר וכן נמי ר׳ אמי ור׳

ור' אמי כלהו מכוונו לאדכוכי ב' חלקי המופלג במקום א' וכזה מיתרצי הלשונות קמאי ודברי
אחה"נ המוזכרת ומשנה ונשאר עלינו לעיין בקץ הרביעית והשביעית"

מאמר פסוק ב' ואלו נאמרין ויאמר להם יהושע עם רב כו' קשו לי תרתי קראי מויה בנעין~
הרעיונות הנראה מיעוטך ורבויך ועיין היטב מאן דכר שמיה ותו מאן דמוכח לה
מבן פורת אתא. לא מוכח מקרא דנידון דבן אפרים. וגם לשבט דאשר דבני יוסף נתרעמו על מיעוט~
נחלתם הנה יהושע נמי לא השיבם להם שום ארץ במישור ובעמק ויאמר לו עלה לך כו' אלא
ודאי הק' להם הנה האמת אתכם כי נחלתכם צר על רבכם ובזה שתתרחבו בארץ חמנם מיעטכם
ויקיימו עמכם שלא תתפשטו בעמק ובמישור כי הגלעד ככם עיין היטב ונעוב לכם לעלות
ההר ולבקעה עליו וגם כן עלי ההר הביאו לכם עצים לשבת במקומות הנסתרים ובעלמים מגני
אלם ופגע עוד לכם כי יהיה לכם ה' ספוקכם ובמקום נעלם בלתי שולט בו עין הרעה והנה
הם חזרו שיתן להם מקום הרחב בכל מקום שיהיה כי אינם חוששין לבלום ונחלתהם לא מבן
פורת משום מלת עין דאשכח כיה דמוכח מיניה שפיר לענין הרואה ויקרא דנידון דהם לא חד
מהלתי דמדרש במדרש רבה הרם מה דנים אינם נתפסים בו ומה דנים הללו לא מוכח בקרא
שפיר דרשה הדע מעיין היטב אלא פשטיה דקרא לענין הלכי נר' יודה בר חנינא סבר דאי למדרשיה
מקרא דנידון דהוא קרא ונאמר לברכת מהו יוסף ולא קרא דבן פורת דהוי ברכה ליוסף לבדו נלכדן~
עמוק נעשה דברכה האב משכחת לבנים כי עכבו המקור דאי שימצא נאחוזי לא מתפכן ולבן עוד
נדרוש פסוק וידגו שהוא ברכה נאמרה לשנים מרע יוסף ובלשון ברכה דבנים נמכר הקונם מהעין
וקיים וידגו בדרשה מה דגים הללו אב' שלו עין לא ש"ל לדרוש עלי עין כבר' אבהו ודריש לקרא
דבן פורת כפי פי' המפרשים או לתום שני מתני פהיהו ומעלתו של יוסף הא' במתן מתנתו לכיה
אשו כלבד אשר אקבו והייב) בן פורת כי אם לא היה אלא יוסף כלבד. והב' במתן נדולתו במלכים
לענין כל והיכו בן פורת עלי עין כלומר על עיני כל העם מקנה"

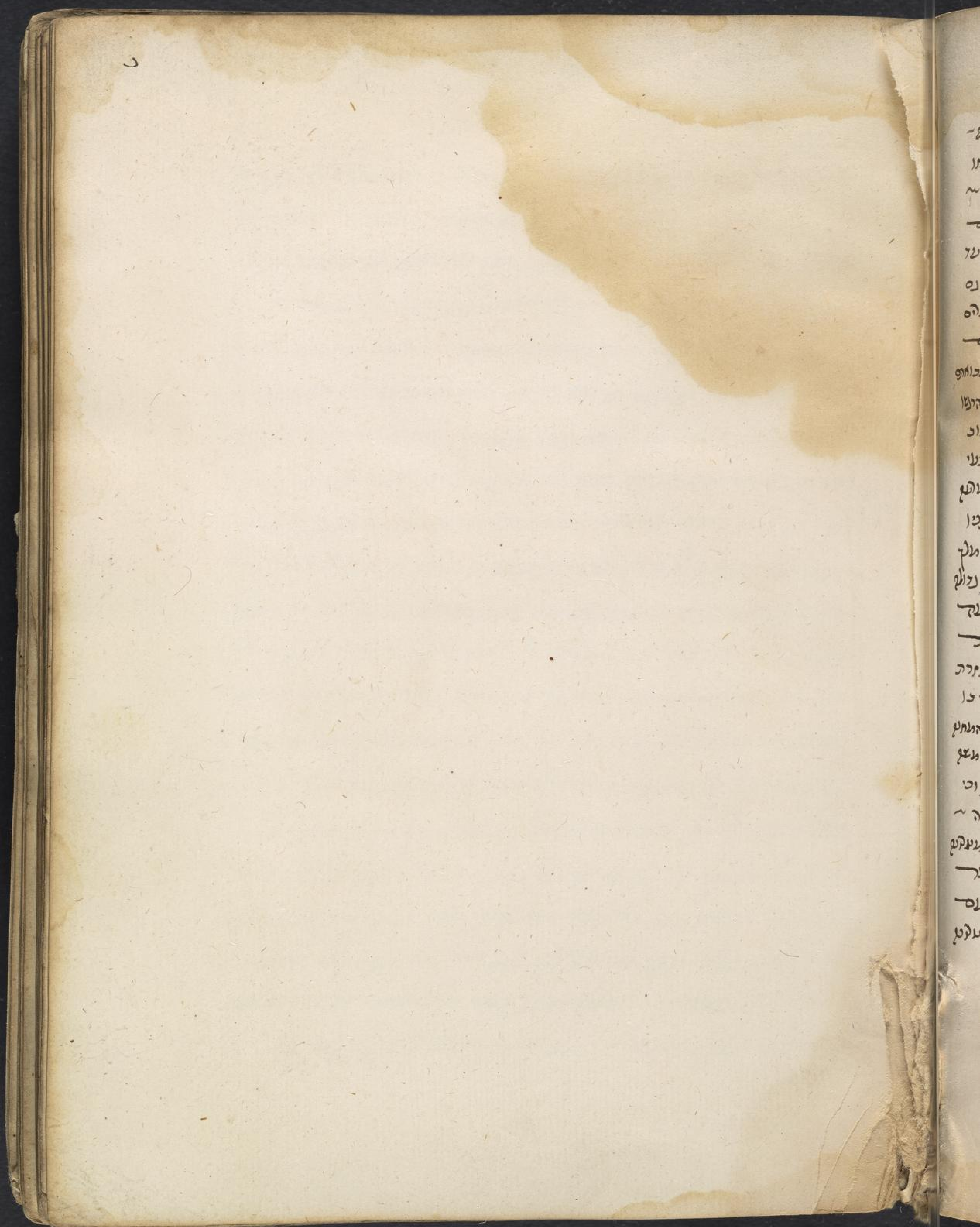
מאמר מדכתיב אם את הדבר הזה תעשה צא והמלך בנבואה. וצוך אלהים
ויכלת עמוד אם מודה לך ויכלת עמוד ואם לאו אי אתה יכול לעמוד
וגם כל העם הזה אהרן נדב ואביהו ושבעים איש מזקני ישראל יבא לשלום. קשו לי תרתי הא~
דקאמר צא והמלך בו' אהיכא מידריש אי אדקאמר אם את הדבר הזה הא מלת אם מורה ספק ונראה
צא והמלך המלוץ בלי שום ספק והי הא דקאמר וצוך אלהים ויכלת אם מודה לך בו' הא אם הנוייתי~
הכא לא אתמר בקרא אלא בתר הדבר הזה תעשה ולא בצוך אלהים ומי צא המלך דקאמר אוצך
אלהים קאי אמאי אדבר אם את הדבר הזה תעשה דהוי השתא דקרא ולא מוידהם כיה מויה שנה
לה הא דדהם וגם כל העם הזה על אהרן ובנו וזקנים אמאי לא מורהם על ישראל וכבר משום

דמאן

דמאן דמשמע לא אמרי בשלום ואם מאי כל העם הזה הא אה"ל בק דסנהדרין דאמרי מכי הנך שקיל
נוטלא נימר ואזיל כאורחא אמר ליה שמואל לר' יהודה קרא כתיב וגם כל העם הזה על מקומו וגו'
וכן פירשו המפרשים בפסוק זה עצמו. ולעד"נ דקשה ליה עיינו בכתוב הזה ולא מצאנו לשלום אם לא נמצא
כלל בכתוב דהא הך מילי דקרא דאמשר דחד מנהו ניהו נחת הכתוב טפי אחולק כאורחא דאמרי
וצוך אלהים ויכלת עמוד וגם כל העם הזה יהי מהני הוו נחת לכתוב ולהכי אחולק דשלום אם דכתי' בהשג
דקרא ההיא במשכת לשלום וצוך וכאלו כתיב קרא את הדבר הזה תעשה ואם צוך אלהים יכלת עמוד
והוי כאלו קרא קאמר נמרה מתייבת שיעשנו משה כל פסק ואח"כ אם יאמר שיתנהו הק' בשי"ת יתקיים
עצתו ואם לאו לא יתקיים והיה נחת הכתוב ויכלת עמוד והואיל כדעתו ואו ויצא אכלם את עינין
שהיה ואו כאותה על נחת המאמר והענין כי אמרו את הדבר הזה שאמרתי לך ויהי אלהים עמך
ורצוני שתמלך בנבואה כן תעשה שתמלך מבורך ואין בזה מלת אם האמנה אם דכתי' בקרא אוכין
קאי ואם מודה לך הוכל עמוד ואם לאו לא הוכל עמוד והוא ליה דאי מודה ליה יהיה לו קיום ואם לא יודה
לא יכיר כי השי"ת חפץ שלא יתקיים לו שאם לא יודה לא יוכחן כי יוכל להתקיים תולה זה אך אין רצונו
ית' שיהיה כן אלא אדרבה אם לא יודה לו יוכחן וראי כי רצון השי"ת שלא יקום ולכן אין מודה לו בעצה
הזאת. ואי הוה אמר קרא וכל העם על מקומו יבא בשלום הוה מוכח שפיר על בני ישראל אבל
מלת הזה יתיב והוא לזקנים.. אע"ג מלתא דבי ניהלך דקאי זקני ישראל דהוו היינו כמוהו ואם האי
קרא הוי דומיא דקרא דכבל הגדול כי' והתם כתיב גם הזה אשר עמך והתם נראי אזקנים קאי והיכי
דקאמר אשר עמך קאי אישראל לא הוה ליה למימר אלא כל הזה אשר עליך וכדקאמר כאשר וכל העם
נצב עליך ועתן כדומיא לך משמע מה אתה דיין את הם היינו ולא כעני הכן ולפי זה האי קרא
דהוי כאהרן דקרא קאי אל הזאת כמוזו דמלה וגם כל העם הזה אזקנים קאי. ול"ל דזקנים דהוו קאי
משה הוו אל כיכהו דהם קצת העננים ומפרשים בין הכתות כגיד משה עקר כהנים אתהם. אע"ג
כשננים אתהם וכדכתיב כי יהיה להם דבר בא והודעתי את חוקי האלהים וגו' כדכתבו בתפסים
דהלכתא מילי הוא תרעה עבור לישראל ולכן נק' היין נחים בהם ושייך למימר בהו נתני נבול
הבול אע"ג לא הוו דנין כלל אלא מרעה לבדו ואמת כל זמן שמרעה יושב לדין הם מוכיחים לשבת
לפניו ואין רשאין לצאת ולאין בזה ושייך למימר בהו כבול הבול ולכל זה מהני הזה העם אשר
עמך דלעיל וכתיה הך קרא דוגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ע'

מאמר שב' פ"ק ודבר ק' עם משה אמר לו הקב"ה טוב את המתנה אמר לו איני מוסר את
לו אם אין אתה מוסר זה יקושע הוי יודע שלא כאהל כי' איכא למידק מנא להו
ורבנן דאמר הקב"ה למשה לשוב והני כלי האי דעבר בין הקב"ה וכן משה היכא הגיע דקרא. והתמשל
נתעלמש למאי אצטריך דהא לא שמעינן מהך משל מידי עפי מדשמעינן במתק נפשי. ויש לפרש

והמפרשים ז"ל פירשו דהך קרא במעלות מרע"ה משתעי. וקאמר דהמעלה נבואתו גדולה ומעולה -
כל סגולות. חדא ודבר ה' פנים אל פנים באספקלריא המאירה ולא בחידות. והכוונה כי שאר הנביאים יתנבאו
באמצעות אמצעי הדמיון מלאך או שרף או כבוד נברא. אבל מרע"ה התנבא מפי השכינה עצמו אין -
באספקלריא שאינה מאירה. והענין כי המלך כשלא ירצה לדבר אל המדובר בו פנים אל פנים אם
שיודיעהו רצונו על ידי אמצעי אם שישמיעהו דבריו מפי עצמו מאחורי כותל או פרגוד עד
שהשומע לא יראה פניו. אמנם מרע"ה מפי עצמו ופנים אל פנים בלא פרגוד מפסיק כלל. גם
שאר הנביאים עם משל וחידה ומרע"ה דברים כהוייתן (והיינו) כאשר ידבר איש אל רעהו דברים
בקהם [illegible] שומעו ולא יתפחד [illegible] גם ושב אל המחנה מיד בלי עכוב כי שאר הנביאים
בהנבאם יתפרד שכלם ויבדל מחומרם ולכן יתבטלו חושיהם ויפלו על פניהם ואחר הפסק נבואתם
לא ישובו תכף לענין חומרם אלא יתעכבו מעט מהזמן וכדמות האכר הנלאה אשר כשובו אל הרגשו
יצטער מעט אמנם משה תמיד שכלו נפרד מחומרו והנבואה ישוב ישוב אל עניניו כי לא ישוב
להתדבק אמנם על צד [illegible] משיג המושכל והחומר על צד א' בלי שום שנוי שלא כדרך הטבעי
גם נבואה מעלה יתירה. כי במעלה לא היה יהושע יוצא מן האהל אם והיה משיג כמדרגות משה
אומן דבור השכינה אל משה וזה דוגמת העבד הנאמן המשוב והאהוב אל השר העומד לפניו
ובעת יבא המלך אליו לדבר לו לא יוציא את העבד מלפניו עד לא ישמע את אשר ידבר המלך
גם המלך לא יבוש להוציאו משם והוא עומד לפני המלך ולפני אדוניו כל רעהו [illegible]
אל יהושע [illegible] במדרגות מרע"ה והנה חז"ל דקדקו הרבה מאד דהך קרא אי בנבואת מרע"ה
משתעי כמות הפסק היה ראוי לכתוב דהכל [illegible] משה השגל [illegible] והו לקיחת
האהל והוצאתו מן המחנה אשכחן בקרא אך מתוכה לא אשכחן והכי אמרו דהך קרא בתורת
מרע"ה משתעי (והיינו) דאמר קרא ודבר ה' עם משה ובתורה לא אשכחן בקרא מה דבר לו
אמנם אינהו סבור דהך ודבר ה' אל משה ונאם דבר בו נשב אל המחנה כלומר שוב אל המחנה
ואם לא הה יהושע (והיינו) דסמיך ליה ומשרתו יהושע ב"נ אבל קרא הכי מתרגם ודבר ה' עם משה
מה שדבר ועל פי הדברים הקם שב משה אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון ס' וכו'
היכי דלא נימא דקב"ה קאמר ליהושע היה משלש מנים מרע"ה והוא שוה לו להכי אמר -
דאמר דקב"ה אמר ה' לאו למימרא דקאמר קב"ה שיהושע ומרע"ה שוים אלא ע"כ [illegible]
[illegible] ומשרתו [illegible] כן יהושע [illegible] ומשרתו מרע"ה. ואמר [illegible]
ליה [illegible] כאשר ידבר איש אל רעהו דרשי [illegible] דקרא [illegible] למשל [illegible] והך ודבר ה' עם
משה פנים אל פנים מה שמדבר איש אל רעהו דהיינו אתו (והיינו) משל המלך [illegible]
ולפי שבא אל המחנה בהנחות ומשרתו כנ"ל   ע"כ [illegible]

פסיקתא פ' פנחס · בחדש השביעי ר' חייא בר אבא בשם ר' לוי פתח
אך הבל בני אדם כזב בני איש · אמר ר' נחמיה
כל הבלים וכזבים שישראל עושים בשנה כדאי הוא אברהם אבינו לכפר על כלם
ומה טעם האדם הגדול בענקים · במאזנים לעלות מזכיר להם בחדש שמזלו
מאזנים ואי זה זה תשרי · בחדש חדשו מעשיכם · שופר שפרו מעשיכם
אמר הקב"ה אם שפרתם מעשיכם לפני הרי אני עושה לכם כשופר מה זה השופר
הזה מכניס בזו ומוציא בזו אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים ומתמלא
עליכם רחמים ומרחם עליכם והופך להם מדת הדין למדת רחמים אימתי בחדש
השביעי · דבר אחר בחדש השביעי בחדש שהוא משובע במצות שופר
בגופו כפור בגופו לולב בגופו ערבה בגופו מוסף בגופו · דבר אחר
בחדש השביעי בחדש שהוא משובע בכל גרנות בגופו יקבות בגופו כל מיני מגד
בגופו · דבר אחר בחדש השביעי ר' ברכיה בר' לוי יהודה דשבועתא
שכן נשבע הקב"ה לאברהם אבינו ויאמר בי נשבעתי נאם יי' מה צורך היה
לשבועה זו אמר אברהם אבינו לפני הקב"ה רבון העולמים גלוי וידוע לפניך
בשעה שאמרת לי קח נא את בנך שהיה בלבי מה להשיבך אתמול אמרת לי כי
ביצחק יקרא לך זרע ועכשו אתה אומר לי קח נא את בנך את יחידך אלא כשם
שהיה בלבי להשיבך וכבשתי את יצרי ולא השבתיך כך כשיהיו בניו של יצחק באין
לידי עבירה ומעשים רעים תהא נזכר להם עקידת יצחק אביהם ומתמלא עליהם
רחמים ומרחם עליהם והופך להם מדת הדין למדת רחמים אימתי בחדש השביעי
עד כאן לשון המאמר · וברבה פרש' אמור הובא מאמר זה ומוסיף אמר
אי איפשר [illegible] ובתחנונים · ועוד אמר היה בלבי להשיבך ולומר לך   לו

הספקות הנופלות במאמר הזה עצמו מספר · ראשונה · א' לדקדק
מאי קאמר כל הקהלים וכוכבים
ישראל ששים · איך שייך בכוכבים היה לו לומר והכוכבים שקדם
אלהים · ב'// ואם כן קבלים מה צריך בכפיה · ג'// אמרו ומה
מעשה ההם הגדול מה מעשה קונה · ד'// מאי
משמע והלא קרא קאמר שבני אדם מקבל מעשיו וגם מכוכבים · ה'//
אמרו בחדש חדשו מעשיכם קיינן שפרו מעשיכם · ו'// אמרו
חדשו מעשיכם שפרו ואם כן מה צריך יכפר אחרים · ז'//
אמרו אני שאני לכם כשופר והלא רריש לק לשפרו מעשיכם וכו'
כיוצא שדם שניהם חלוקים וכולהו כהי בקשי לר' לוי מהו כל כך · ח'//
כל שכן החיים קלון למה שאמר מכסא הן ויושב על כסא החיים
ומנחלה עליכם החיים · ושר ומתם עליהם · ושר ונותן מה בהן
למה רחמים כל כך למה · וכן יקשה למה בשאלה אחרים · ט'//
בחדש בשביעי שבוא משובע במצות והלא לגופיה איצטריך להודיע
יתחייבו ישראל במצוה בזאת · י'// למה הש' ר' לוי שני פסוקים מתוך אחד
קבל ור' ופסוק תקעו בחדש שופר ואם בשביל שענים משין רה למה
עשה מביחה זה לזה כיון שענים שין רה ילמוד זה לעצמו וזה לעצמו //
יא'// אמרו שופר בכנו כשור בכנו לולב בקונו ר' יודה מה שיזכור שאות
קדושהם ראש השנה ומוסף מאו שנזכור כשור ויתנו שביעת יום טוב
ומקבנות במחדשים בהם · יב'// למה הקדים לולב למוסף ומוסף קודם
שבוא בקהלת ולולב יום הראשון ומה הבדל בין כיום בין בלולב ומה כל כך

כה/ אפילו בנבואים מן הנוצה ואפילו שבתות שאין כן בלולב ׃ יב// למה
הזכיר העקדה ולא הזכיר אברהם וכו׳ ׃ יד// אמרו משובע בכל
נתנות בבנו ניכות דברו אך שאין זה שהוא רבו מקבלו בשלם
לשון כלוי בתשובה ובשובה אדרבה מאוך לזה בפסוק ורם לבבך ושכחת את
ה׳ אלהיך ׃ טו// איך יאמר בלשון שהוא מגידה אחת׳ יו// אחר
מה צורך לשבועה זו וכי רואה הבטחה בשבועה לבטחת בלא
שבועה ׃ וכי כמה קודשא בריך הוא שאינו ההוא אומר ולא יעשה כי כתוב
אשר נשבע לאבותיך וכתיב ואשמרו את השבועה וזה פשוטים אין מספר
וכמעט לאמן אשר לא יבוש כלאים בנושא בשובה ׃ יז// אבל
לאברהם אבינו לבקהם בקהלות לומה כמו שכבשתי את יצרו
ועקדתי את בני כו׳ ׃ יח// מה צורך לומר כמו שקוף כלבי ואמר כמו
שקיבי יכול לומר ב׳ וייחד לנוסוך ואחר ואמר ולומר לך כתי
נחתם פרשה אחר דקיונו כך ׃ יט// ולמה ואמר וט שלם מבשוב מה
שבמאתו ועם כל זה היה מניהו הוא קורא וכי קוד לו לברבר
אחר מדרונו יפה ובזה נשנעת ׃ כ// אמרו כך כשוקן כנו ובוב ראוי וגר
שיאמר כך כשוקין בני כי הוא קשור את בנו יחידו והוא נמאוך
׃ כא// ולמה אמרו שעביר לבא ויאמר הקבה לאברהם בשך המאן והוא משיב
יומן של קדוש שאך ולמה לא ישמור המאין וכו׳ ושיכון למאן ההוא
׃ כב// כי בשבועה לא קובע רק של רבוי זרעו וירושת הארץ כתוב כי ברך
אברכך והרבה ארבה זרעך ויירש זרעך את שער אויביו לא של זה
כלל ׃ כג// מהו שאברהם מנין הדר אחת הנה הכתוב לא הזכיר שורה

שלא דבר קטן ולא גדול · כד״ אמרו אומות בהרשבו/ ולמה ינקבל מדרכם
שלאדם מוגבל יותר טוב שיקבל מהם שלא לאדם שיצטרך · כה
לענין אחר בשידון דינו של יצחק במה לה׳ עבירות ומעשים רעים
קיינו כך · ועוד מאי לה׳ למה כשיעברו דינו של המצות · ויש
לומר הקושיא לו לך/לוי בכתוב קושיות רבות · ראשונה
אמרו הכל בני אדם והלא לא נברא העולם אלא בשביל איש
אחד · ועוד דלשרטעין הכל וכתב בני אדם · ועוד למה שינוי בני אדם
ולמה כל · ועוד מאי כמאזנים לעלות קאמר מהבל יחד קיינו כך ·
אלא בא להורות שזכות אדם לבדו מספקת למייעל הכל שלפני יש/ ביום הדין והכי
קאמר לפתות הכל קיינו קעבירות וקלות כראי הוא אדם לבדו שהם ·
אי נמי אפילו החמורות וקראם קלות כי כבחינות כאחת הם הכל שלאסור
שיניעו להם והכל · אי נמי שאם יעקב בן אדם מה יתן לו ואם רב משון
מה יעשה לו · אי נמי כי בשובו בתשובה הם נחשבים לגמלי כי גדולה תשובה
כי זדונות נעשות לו כזכיות וקשות מפסוק הנה · ואמר בני אדם ולא
קיינם בני אדם קיינו אדם הגדול מספיק למה לדבר שלהם · ולמה נקרא שמו
גדול שזכותו ומעלתו כל כך גדולה אפילו בין הגדולים וקיינו שעוקים ובן קטנים
שעושים קיינו במורות ובמשכלות או מהם ומספיק קיונם בני איש לבדו ושנה
והכל לא שנה ונקרא אדם אדם הראשון אי נמי לשון פחיתות ומה ביום הדין
וקיינו בהרס מאזנים כשילו במשקל לעלות ומעמו ראש קיינו קבלים
וקבלים מהכל · ומשום ראיות בכתב ברבי דבור ומעשה מספיק מהכל
· ודאי זה האיש קיינו האדם בנו/ למעלה והוא לשון חשיבות כראשונה בכל

בכל מקום שנזכר שם איש · וקיישוב בפסוק כך הוא דבעי אדם בר בני משמע
מיטב שהוא מוסף עליו ואחר שהוא אך בכל שעושים בני אדם בורום בני אדם
ממפרק יכונו לבבי עליהם וכן כמו איש · ויותר נראה לגרוס בפסוק
בזה כהוב אמתכה והכי משמע קאמר פרק דעאה
כפניתך למה שהיה רוצה לומר · ואמר בחדשו חדשו מעשיכם כו' ·
לפי שהוקשה לו שיש קושיות רבות קאמר בקשו בחדש שופר והלא יולכו
כי רב הוא בפסוק יום כרועה וכי ביומא שמוהענו בקיעת שאינו כגונה בפסוק
אלא דילפינן מנחיק שוה וכן אשמועינן הששופר אטני קשר מאי קאמר בחדש
שנה דלא ידעינן באי זה חדש למה בחדש השביעי · וכי ביומא דפסוק
אסיפא קאמר כבמא ליום חגנו כמו שאמרו חז"ל אי זהו חג שהחדש מתכסה
בו והגו ביומו קיימו בשרי לומר ושלום לשיצמך לברש · ועוד למה
באחד לחדש החדש משמע כל החודש וכי ביומא דפסוק אקרא דכתיב בפסוק
כקהא אטני קשה למה פירש כבמא ליום חגנו ישמוך מבל וכל · ועוד
למה בשופר כדכתיב ובקשם בחצוצרות · ואין קושיא מוכח שופר
קרן ונקרא קאמר וכן כתיב בקושיא ובקולו דשופרות ובגרון · ועוד
כי אין בקיעת ביום מצר בחדש אלא מתי שהוא ראש בשנה דבכלה חדשים
איכא בשנה והכתוב אמר באחד לחדש · אלא הכי פירושא דאנא
לאשמועינן כי צריך שם קביעת שני מעשר חמורים נחר הנן שלאם
ואם לא הוו כמוכל ושרן בידו נקט שאמר חדשו מעשיכם דהיינו מעשים
חדשים מחוש לכך מה שהיה עושה עד הנה וכן צריך מצוות עשה וזקנים
מעשים · או נאי שבאחוך במעשים טובים יותר מעשיו יוכר

ייפה מעשיו ומר׳ דקיימא לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב ׳
אי נמי אמנה לגדור מצוה ׳ ועם כל זה צריך שיסייעם זכות אבותם שנא׳
שאין שהתשובה מכפרת על עבר לבד ועל לא נעשה צריך עם התשובה . יום
הכפורים וכן האחרונות ׳ וזכות אבותם אינו מספיק כי צריך שישובו ויגנדו ואם
נבראים בעון ראש לא כן נושל זכותו לעשו וישמעאל ׳ ולזה דרש שני
מקראות הללו דלא יושל זה בלא זה ׳ אי נמי לישב לב המאמינים שלא ימאסו
אמר שזכות אבותם ימסייע וזה בניגון מעשיהם ׳ ולמעט שזכר אבותם
כי הוא מתחיל בדרכם קשה ובקולות שמו דשנה ובמתחיל לא ישנו ׳
ואמר דרשו נשעך לכם בשופר קזה שמרכם בזו ומוציא בזו יושב על כסא דין
וקם ממנו ויושב על כסא רחמים ואמר שמעין דשומע תרועה של ישראל מתהפכין
ומיגון עושב רושם כלל כאלו מרכם בזו ומוציא בזו ׳ אי נמי דלכלא מקערו
דבשופר מתערבב ׳ ושיבר קנמרון היה במלכיות זכרונות ושופרות ותבור
אבבפלגן דכפללן ׳ אי נמי כל קיום מעורבב לשעבר יביה אור ׳
ואמר עבד דא יצחק לשמרו מעשיהם דבתי משמע מיועד הדר אמר שופר ולא נאמר
קרנו לבד ומוילא יהיון השופר ולנלף מקרא בגזוק שזה שאמינן שמרו מעשיהם
באם אין עמן לעצמו התנחוק שוב ולפנין לך כנגד שנין לשמרו מעשיהם ׳
ומדקהם בחדש ולא נאמר ולנשו שופר בחדש משמע יקוו שכר ׳ ואמר
אף אנו שומד מכסא הן ויושב בכסא רחמים דאיפשר דירחם והוא יכ׳ עודנו
עומד בכסא דין ונכבה לא יכון ברחמים לעורר לפיכך אמר שיקום מכסא דין
לעורר ׳ ואם לא היה אומר ומר׳ דייני אומר שלא יהיו ברחמים
שוהם על כן אמר ומתמלא עליכם רחמים ׳ ואם לא היה אומר ומר׳ דייני

ר' יונה אומר שהאורים יבואו ממעל האורים לא שמע כהן בפיו ונראה שלכן
אמר וגוזר כהן למעלה האורים על דרך מה שפירשתי אני משה בן כהן במאמר כי שב
אפודותיו בספר מגן דוד אשר עשיתי ועיין משם · וכי כיוצא מזה לוג
לר' לוי כולה האי · יש לומר מסברא רכד עבור האמונה עם כל
כבולה עבור וכיון שהם לשרי מהם · אי נמי שאמרו ר' לוי ור' דביב
מרבי/ שלא אלגים בנבואה ה' בקול שופר · שראו לבקש בבעל אוב מאי (שלא אליס)
כאמר שנשאו ובללו וכם מה כהן ומה האורים · ועוד מאי קאמר (בנבואה בו)
בנבואה וכה בקול שופר · ועוד בנבואה מונה בקול שופר · ועוד יש
הקודים מהם · אלא הכי פירושא מקבלת מה כהן בנבואה שהוא מכשבת
ומחריד כשומעים מלפניו אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו ונבואה
ושלכן ~~בנואה~~ ונביאיו בנואה כאחנוף שהוא הל' כל בדרך וכו' עם בדרך כתי' וכו'
ובקצר נפש קשה בדרך וכשום דין ותשובה למעה מן הן למעלה וחזה אלים ..
בקול שופר הקיון כמוחר לשופר כל נבואה קיין קול חירוף וזהו יתקע שופר
רומז ודקדוק אף בקול בקשו ולא נהשו · ואם היה נבואה עם
אורים בבקיעה היה לשרבב ולהכשת כל האורים ולפי כך מקשה במעשה ·
וכיון שאמרו מה הכתוב שמע כהן נהפוך להאורים כשומעים כרי קול כיהן כי זאת
היא האמונה גדולה · ומה שפירש בעל המאמר כלו במקומו הוא על דרך
ויכבונו חסה ה' ועל דרך אלו הוציאנו ממצרים כ' דקיון שאהבו מורה כהולך
ומכוכבים למקום שלנו · ואי אפשר בגוף מלך שלא מלאך שלוי והוא לא
יחסר במון רשע כי אם בשובו מדרכו וחיה וכשרואה מה כהן שגאה נפשו
ושב ומשבך הנו יב' אז מבשלו מה כהן והוא בשבוה מפייע ונבהם להאורים/

ואם בקדש כל מאמר בריכו למלאכים שיגבו הוא דבר נאה ומקבל מברכים שם החלק
הראשון של המאמר הזה בכל חלקיו · ולפי שיש למקצת הלשון קרא דתקעו
בחדש שופר בכסה ליום חגנו לתקיעת שופר לומר דלקו
בשופר ולמדנו דבעינן שופר דלבא׳ אבא׳ · ובחדש היינו יום שהחדש מתכסה ב
אחר חדש ביום החדש ובכסה ביום שהחדש הסב׳ · וקרא אמר לאשמועינן
נמי אומר זכרון אחד ושלב לבאן ולבאן שלא יזכיר רק ביום זה ·
ואכתי מנא לן חדש מעשיכם שפרו מעשיכם עלכן קביא דבר אחר כי מן
הבנין בלשון חדשו מעשיכם שפרו מעשיכם דכתיב בחדש השביעי ויקשה
דלימא בחדש השביעי ובני כמו מחר חדש · ומה שפירש באר
האותיות משום דיש ~~מספר~~ מספר ימים פסח סוכות זקבעו לחדש וזה
בעשור · או נמי לימא באחד לחדש השביעי מאי בחדש השביעי בחדש
המשובח במצות שופר בכנו כפור בכנו לולב בכנו וערבה בכנו סוכה
בכנו · ולא הזכיר ימים טובים בשמם כי הוא רוצה להגיד המחודש
בכל אחד מהם בייחוד ולא חשש שלכלם הקרבנות כי רצה להזכיר המצות
הנוהגות אפילו בחוצה לארץ ולמדרך בני הכולן א״ייבה השביעי בכפור כתיב
בעשור לחדש השביעי הזה לימא בעשור לחדש הזה וכן בסוכות ומדא״ייבה
בכל דוכתי נס של ראש השנה נכון לירדם כדאשכחן בכל דוכתא בתלמוד
וכדאמרינן ובני ישראל פרו וישרצו וירבו שאמרנו שם שבכל שנה בבטן אחד
שיין באקומו דכהבו לשלא הפילו ושקין נבוהם לא חלשים · א״י נמי
מדמאך שכיותי למולם בחדש ראיים כתיב · ובקהם לולב לסוכה
כי סוכה הוא רמז לשני כבוד וביא רמז לסוכה כעננים

השגחה ומנהיגו בכל המצות המביאות לכך והזכיר לולב שהוא הכוון במצות׳
בראשונה אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים · אז עשוי שהוא כפות
תמרים ודומה בתמר יפה ופרי למשלו · כן הצדיק שבו לעבודה וזכר
מצות בראו שלמה לגמרי · והזכיר הערבה שאין בה לא טעם ולא ריח
כנמשלין לרשעים שמתקבלים בתשובה וחלקם עם הצדיקים · אז עשוי להיות
כל נפש שאין בה מעשים טובים · ובמשה לגרים · אז עשוי שתגיע
מצות הצדיקים בתרבה לכם כדי לומדין חדשו מעשיכם קיינו כפור—
בתשובה וכן שאר המצות וספרו נסמך וגם הכדור אמרו שופר שהוא פוקד נמא
ב׳ · ולפי שעדיין יש למשה שהוא לא יש בכנס לגמרי דין שעבור כבר
עבר׳ המצות הנזכרות כדי לעשות ושבת בראו
שלמה לגמרי ויועילו לבינונים · אבל גם כפור אינו מכפר אלא על ל—
כשעבר גמור · והערבה לגדור שיש בכוח · אבל לגדור גמר דין מנין ואמר׳
לרשעים שלכן כבוא ראה אחר הסדר במשובח בכל נרות בבגדו גבור בגדו
ב׳ · וכנגד שאלו בהם יוכל באחד לשמוע צדק מהם ויודע שבכך—
מזלו ובלשון אף באחד ממונם משוע ומהם של נביא הריב לא יושל הון
ביום עברה וצדקה תציל ממות וכו׳ לא · ועוד אמרו רשע וצדקה תציל
ממות: ואמרו חכמינו ז״ל בקשו שני דברים משוע וחד מהם של נביאים
· ומצינו בתחלת הסדר שני הרבואות הריב אף בחמשה עשר יום
לחדש הסדר באספקה אף הבואות מאין ובו לו למור—
בחמשה עשר לחדש הזה · ועוד הריב והקורבנות אף בגזיר ארבע
וגו׳ לשני ולגר בתשוב אותם וסמיך ליה פרשת ראש השנה והמע—

דדריש לה לשון משובע במצוות כולכן משמע דהנך נמי מצוות הוו אלא דהנ
מצוות שבין אדם למקום והנך מצוות שבין אדם לחבירו · ואמשל המצוות שבהן
לשלם הוא מכל מקום הנה שמחה ברכה מוכב ומדי מובא לעשות מעשה—
שבהם · או נמי דקשיא מקרא אקנניכן וקאי שבה משליכה כדאמר
במה בעשיות · או נמי שמקבלים כאשביהן את האדם על העבר ועל
העתיד וזה בשתי הבחינה וכן מורה ונמנה ואין העבר של אדם מיושב עלין
לחשוב מחשבות לעבוד את הבורא ית׳ ולחשוב בעוונות ולשוב מהם לפניך
אמור המשובע בכל ואין לו עררא כלל · ולפי שעה כיון שאר עבשו
דרשנו שביעי למצוות והשבע דהם לה— משובע
בכל במתעורר לא קשיא דשביעי משובע משמע בין דבהם שבעם בין
בדהם שבגוף הכי מינכרן מפקם וכן נמי משמע לשון שבועה כדלקמיה
ומפעשר׳ לו׳ דרש זכור את יום השמור ביום זה לישראל ·
ועוד שמענו שלא יבוא האדם על זכרונו וזה ענין לא בזכור כלל לפיכך
כנגד זה אמר לשון שבועה ובכן בכל יוצא בשלמות שבין האבות ר׳ לו׳ לא
זכר כי אם זכות אבות לבד ועכשו בזכיר זכות אבות ויצחק ·
ועוד ר׳ לו׳ בזכיה זכות אבות בלא שבועה ועכשו בזכיה זכות בשבועה—
וזה שאמר ר׳ ... כי לה ירוח דשבועתא וקיימו בתרה השבוע ·
וכיון האלה דשביעי איפשר לפרושי מלשון שבועה ויוצא מדוקדק דהני בלא
סבולה הדינן לכן לכולן כלומר שיוכל לבנפרס בה מפרשינן //
ואמ׳ קבבה אמר כי נשבעתי מעצרך לשבעתו כלומר שאחר— עיין שק׳ ...
שאב האחת השיב בוא לנוע מאוד מזה כנגד מה ואחר

ואחר שאמרנו רצה לבאר זרעו בשביל מאמר בסוף אחד יב׳ נודע שירבה
זרעו כאשר כתבתי אם כן שבועה של רבוי זרעו אין בה צורך כי לשלם
יתקיימו להבין גם זרעו ואם גם יהיו צדיקים נאותים כפוף לבו לאהבתו הן אבל
במעשיהם הטובים אלא בזכות העקידה יברך אותם אעפ״י שלא יהיו כראוי
אלא בשבועה היתה על ענין אחד · ועוד הוקשה לו מאי קאמר
כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך היינו הך
ובהדא מייתיהו מני · ועוד למה שלש עקב אשר שמעת בקולי ואם
כם ענינים מחולקים לענינו ולימא יען אשר עשית את הדבר הזה
ולא חשכת את בנך את יחידך ועקב אשר שמעת בקולי כי ברך אברכך ·
אלא ודאי · ענין אחד היה בכאן מלבד מציאות העקידה וזה שהיה אברהם
יכול לטעון משום מספקנא עד דהוא יב׳ כאשר צוה לו
בעקידת יצחק והוא איך יתקיימו להון שהבטיח לו כי ביצחק יקרא לך זרע
ואין לפרש שיתקיימו ביצחק אחר שלא היה כי כן אמר לו ואת בריתי אקים
את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת ונתכוין בעל
המאמר באמרו לבשיבך ולמה לך פירוש לבשיבך בשובה ונחת שהיה לך
מוכרח זה אבינו ולומר לך כלומר שאלו בדרך כבוד מה אשוב לשואלי דבר
בשביל הדוחף שאלך ועם כל זה לא רצית לבקר · ומה שאמר שהיה
בלבי ובשפתי את זה שיונף כדושף וזה הוא כיהודע לכבה ובגוונת הם
מחשב בלבו ועם כל זה איני מבקר כן אני הייתי בלבי מעשיו ועם כל כי מאמר
לבשיב לשואלים לו כי כבמאמר שלך גם על דבריו ואני תמהתי ·
ולמד בעל המאמר ענין זה ממה שאמרו · שהכבר נודע שהיה ראוי שיהיו

שיתשוב אברהם בזה וכיון לבחון לכבוד שמו · וכן המקרא נוכח
שראוי שיתפלל עליהם בשעת הכושר כזו ואם לא עכשו אימתי ואמר
המקרא נוכח שיתפלל עליו וזה שאמר שעמד אברהם בתפלה וברחמנים
ואמר כיון שאתה עובר למדור זה כבר מזה והיה לי פתחון פה להשיב ולמען
כמו זה או בדרך אחר ועם כל זה לא השבתי אמתי שמעתי היום ומספק
כן אם ישארו בנו יצחק לא לפניך ה' · ואמר בתפלה וברחמנים
לבורא שאמתי שבוקע מעוני ומספק וקרא לו כמו לגלות
כשנות בנו לא שאל אלא בתחנונים מתנת חנם כדרך כל הצדיקים שאמתי שיש לגלות
כמעשיהם הטובים אין שואלים אלא מתנת חנם · ואמר
בנו של יצחק ולא אמר בנו כי לא רצה לבחון טובה לעצמו · אי נמי שמשום
יצחק גדול שבוב הוא כשנעקד בן ל"ז שנה · וישראל נקמה הוא כלל אלא
אביו היה עוקדו · אך כי ימשיך קצת יותר בשירחיל מיצחק · ולהפך
עולה שיונך ראוי לומר ועקידת יצחק היום לזרעו נזכור כדברי קרי' בר ששת
ז"ל מעניין זה · ולפיכך האחת צריך לומר שמעמד זה לבחור את יעקב
ומוציאים ישראל ומזכין שלשה אבות ביחד · ואמר ויבחר בנו ויקים
לך פתחון פה כנגד מעשי העבירות אשר בהם וראוי לבחינה
עליהם אף הן כמעט עוון ולא יענו עליהם אף שראוי למען ·
ואמר כשיבואו בנו לזה עבירות רואה אברהם לעקידה היך כפלי שהיה מוד
וצפה הקב"ה על דרך ה' לא יענישון כזדון וימשך מזה אלא ורשעים בעשינו
וזה רואה אברהם לעקידה באומרו לזה · ואמר עבירות ומעשים טובים
היום עבירות הם המעשים שם המעשים כפי דרך ומעשים רעים הם היום

רעים בעיני ה' ולא כמו קין כמו ער הוציא שלא בשעת חבור אשתו ושלא
בקנין ושלא בפני בד וכאמור המשנה וזהו בעת ההיא ילך לפתח מבטל חובו
ובעת בשביל זה הערב ואחר חובו והיה זה קנוס ואינו חייב בהן והוא דבר
מגונה בעיני ה' וכן עשה יהב כאשר שלא נגזרה קנוב אלא כנגד וזכר שאמר
לא יהיה לו ויאמנו באיסור וזה שאמר עשויים באמת וישר .
וכל כונת אברהם לפי שעמדו נגד בנו יחידו והיה יכול לקיים מצות ה'
מעשה שהיה בהוא עם כל זה השליך רחמיו מנגד
אמר לנקבה גם אתה כבתולה רחמים עליהם ונהפוך מדת הדין למדת רחמים .
כדלשון למוך התכם השבועה כיון שהשיג מות לאברהם ענין העקידה
כרבו היה מסופק שבין מעשה הרעו ושחטו בנו ושכרו האמונה על זה
הרבה הרבה וגו' אבל אברהם אמר אחר שמצוה בכללה לשלשה חלקים .
האחד מעשה הגוף . והשני קנים המעשה הצורה . והשלישי
באברהם והנהגות וחוזק לב ומעשה הקדמים . והטעם שלשה מיני
שכר לבני יצחק . האחד הרבוי . והב' קנים המעשה הצוקה לקטרג
כנגד כמו שמנה קוא . והשלישי הרחמים במדה גדולה לחלו בשנים ...ם
קהן צדק שבועה שיבקיים ואימות כחרם השבוש כי קוא יוסקהן ואם לא
אין אימות . ועכשו וכמשבו המבורים לריך פי' זה יען אשר עשית את
הדבר הזה שלא השבת ועל זה דיקו השבועה ולא חשבה הוא ענין העקידה
ועל זה נתברך בהבוי בזהם או שבשבועה כשיבואו שונאם . ועקב אשר
שמעת בקולי כיון לבסוף דבר מצוות בהאי שלמא לבא . אי נמי שאפל
פירושה בזה וכבר נאמר . ומה שבא מחובר לגם עקידת יצחק אבותם
פי' בכל מעשה כמו שעשיתם//
//

מדרש רות אמר ר' יוסי שלשה הן שבא יצרן לבקשן ונמדדו
עליו כל אחד ואחד בשבועה ואלו הן יוסף ודוד
ובועז. יוסף דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת. ר'
הונא בשם ר' אחא אמר כתיב קריה חסר וחטאתי לאלהים לא אין
כתיב כאן אלא וחטאתי לאלהים אם חטאתי אני עושה לאלהים ולא אלים.
ועשה הרעה הגדולה הזאת. דוד מנין שנאמר ויאמר דוד חי ה' כי
אם ה' יגפנו למי נשבע ר' אלעזר ורבי שמעון בר נחמן. ר' אלעזר אמר
ליצרו נשבע. ור' שמעון בר נחמן אמר לאבישי בן צרויה נשבע אמר
לו חי ה' אם נגעת בו שאתה מערבב דמך עמהו. בועז מנין שנא'
חי ה' שכבי עד הבקר. ר' יודן ור' הונא ר' יודה אומר כל
אותו הלילה היה יצרו מקטרגו ואומר אתה פנוי ומבקש אשה והיא פנויה
ומבקשת איש עמוד ובועלה ונקנית לך לאשה ונשבע ליצרו ואמר
חי ה' שאיני נוגע בה ולאשה אמר שכבי עד הבקר אם יגאלך טוב יגאל.
ור' הונא אמר כתיב גבר חכם בעוז ואיש דעת מאמץ כח שנתגבר
על יצרו בשבועה עד כאן לשון במדרש רות. ובספרי חי ה'
כי אם ה' יגפנו מכאן היה ר' מאיר אומר לך אדם
להשביע את יצרו שכן אתה מוצא בכל הצדיקים שמשביעים את יצרם.
באברהם הוא אומר הרימותי ידי אל ה'. בבועז הוא אומר חי ה' שכבי עד
הבקר. בדוד הוא אומר חי ה' כי אם ה' יגפנו. באלישע הוא
אומר חי ה' לולי פני יהושפט אני נושא אם אביט אליך ואם אראך עכל
המאמר // ועתה מספר הקושיות אשר יש לבקשות המאמרים הם

זה · א// קשה אמרו שלשה מנינא למה לי · ב// למה
באהרן כלכך בעל המאמר ואמר שבא ידין לנקמן
טומא שלשה נמרדיו על ידין בשבועה · ג// מרא רנקא יוסף ודוד
ובועז · והלא בועז קדם טובא לדוד דהוה אבי עובד אבי
~~[illegible]~~ דוד · כל שכן יוסף ובועז הוו מקנין אחד משנן הכתוב ידם
מעהוף ודוד הוי הכתוב יצר מרציחה נפש · ד// ראוי אשר
קביא ליוסף מדכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה רזאף מאי
משמע המשמעיב דקרא שקיר מגיד לאשת אדוניו הומה קשין · וכן
אגל דקשה לשון כהן מעה ונע ושד והומה גנו הוי מקבא ·: אמאי
לא קאמר יוסף משן שקאמר דוד משן בועז משן ואם אין צריך למקאמרו
משום · ור׳ חונא קאמר כלום קהא חבר וכי ר׳ יוסא קביא ממקרא אחר
שקשיני ר׳ חונא שהכתיב נמוכן שמו וקכי קוב לן לומר ר׳ חונא אמר מקבא
· ה// והוא נם הוא שקביא ראוי מדכתיב והמאפי לאלהי׳ מאי משמע
ולמבלא ולמוד כבר בעצמו אם קום אומר והמאפי לה׳ ואמר
והמאפי אני עושה לה׳ ולא ה׳ עושה הרעה הגדולה רזאף ומאי אולמיה
דהאי מהאי · מלבד קושי קפ[illegible] דהו דלבאורה אינו נרפמות בשכל
· ח// ראוי דוד חי ה׳ כי אם ה׳ יגפנו מהל דליצרו נשבע הלש[illegible]
לאבישי נשבע כקסבר ר׳ שמעון · ט// אמאי קאמר
לשי נשבע למה לצרו נשבע כל שאלה כמו שלא אלא בבועז לשי
שבע · י// לר׳ שמעון למה נשבע דוד לאבישי לשרב המובהו וכלא
אבישי אלא רשות לדוד ואם יעשה ורמי לא יעשה ואם היה

היה רוצה לשוב כן אלא מדבר דוד היה עושה מבלי שיודעין • א// ולמה
ישוע דוד קשה לסכל נפשו מאותו מיד המבקש נפשו על חנם ישען
בלשון רכה ה' יגמלו את ה' • יב// אמרו כל אותו הלילה היה יצרו מקטרגו
ובלה עניה ויבי כחצי הלילה ויחרד האיש וגו' והנה אשה שוכבת
מרגלותיו ובחצי הלילה הראשון לא נודע לו הדבר • יג// למה בזכירה בכונה
משוע יצרו ולא ברור דלימא ולמה לא נכרת והלא הוא רודף
והבא לרגך הגשם וברוו • גם ריוקף משוע פניו ואם אין משוע
ריוקף לגורש נשואה לפחות יזכור משועו לדוד שכהן שמו • יד//
למה בזכירה במאמר והיה לך לאשה מה לו לסיומו מעשותיו אינם
אלא שמור ובושה • טו// אמרו ולאשה אמר שכבי עד הבקר כיון שאין
כוונו רק שהשביעו יצרו מה לו לבוא מאמר ולאשה אמר ה'
ואם יגאלך טוב יגאל וגו' שפשוטא שלאשה אמר כיון שבאמר שכבי בלשון נקבה
• יו// מה הכתוב חסר כתי ה' שכבי עד הבקר שבביאה בתוך גבר חכם
בשום שאין לבלוס אותו • יז// לפי הענין הי' הולך לומר שעשה
שלא זכר לבקשו של בועז ולא חשש למה בצדקים שנמדרין של
יצב • יח// למה לא הביא בעל המאמר אבקש שנמדרש של יצרו בשין
באותה ירו אל ה' בגשבה בכבוש אל מלך מרום שבא לידו בקובר
נאור ומכתו בבוש השם בשירו ובשבועתו לצרן • יט// ולמה לא נשבע
פלאי בן לא לצרו שהוצרך לשנוך חרב כיון לביום ולמה לא חשש ליצרו
כן ומכתו • כ// למאמר מפרי למה לא הזכיר יוסף והוא כתוב בתוך //
כא// מאמר מכאן ביר ר' יאשיה אומר צריך אדם לגשב יצרו

למרו ודילמא איהו דעבדי לנפשייהו אבל אחרים לא הלמא בקנין לכן ימריהו
ועברי אשבועתייהו ויותר טוב לשמור שבועה אחת מאחרים · כב' למ"ב
חזר ובזכיר לדוד כיון דעל פי קאי וקאמר מכאן · כב' למה למד
ר' לאשי' מדוד ולא למד מאחרים והוא הראשון וכתוב בגנב ·
ויש לומר דר' ייסא סבר שאין למנות בכלל אלו שנודרין על
יתם בשבועה לאחרים משום דכל שזה—
שנשבע אחרים לא היה ניזר אלא לצאת ידי חשד שלא יאמרו מלך מרום—
דלבו אי אפשר שלא עשה אשלו כלל מן השלל כי עושר גדול היה בקדום ומי
יודע נכמי תבורן כלשון שירות באלו ואולי נס ונכבו כאלבים אחר—
נפלו במלחמה ומי יאמר שבחזור הכל ולקחו יחדיו שעבב לו עדיין
חלקים או מכמה דאווה לבם ושלמו נקן ונשבע אם מחוט ועד שרוך נעל
שנהבין אנשי המלחמה לנפוח כמותן או לקן מושלכים שהוא דבר גדול
כל שכן דבר אחר · ובן סבירא לנו שאין ראוי למנות פלוני בן ליש
למבוף · אחר שלא נשבע לישו והוא אינו מונה אלא אותן שנודרין
על ידן בשבועה · ועוד שלא היה דבר גדול כל כך לפי שרבינו אשב
איש נאורה אשר דוד שארשה לו בק' ערלות פלשתים · ואמעט דשאול
כמלך כל ג' שנה היה משון בידו ולבש כדוד וקרא נשי הכי היך האמר—
ושאול נתן אף מיכל אשת דוד משאת שקראה אשתו בקרא · וכן פלטי
לא היה יודע שהן עם דוד קוה קוה הוא ספק אשת איש ופלטי בן ליש
לקחה לקיים מצות המלך שאול ולא בא עליה שחשש לנפשו ואי אפשר דהוה
קל בדוד וקיבע לו חבירו דאורייתא · אי נמי שאל ודאב רבים נמי/

נסבה דוד ולכך לא הוצרך להשביע את יצרו כי הוא משמש את עצמו ועם כל זה
הוצרך הרבה בונו לבוש לשובר את היולדא וכמה יותר הואיל הרב אשה עבי׳ חד עמק
׃ וגם אין לתמוה שאמרו אלישע כי הוא סורר כי מה שנשבע ליהוא מלך ישראל
אם היה מבוא אלו אם לא מפני כבוד יהושפט מלך יהודה שהיה עובד ע״ז וכו׳ שלא
יחשוב יהוא שהוא מעהבו ואלו היו דהם בשלמה נשבע לו שיאמין ׃
ולהיפך אמר ר׳ יוסא שאשר הן שנודרין על יצרן בשבועה ׃ אמה קטון
לאחפוני בני דאמרין משגב״ הספרי מנו אותן ולהיפך קאמר הן ׃ ולפי כורך
דכלמפטף בהם קאמר הנה אבנו אבות בשיקין דאיך דוכמא הנה הן
ואיך דוכמא דלא בני לה אין חשש כי כן דיך מושגע כלשכן כמדרש ולהיפך
אמר שבא יצרו לבקש ונזדרזו עליו בשבועה לאחפוני פלוני בן פ׳ שלא
נזדרז בשבועה ולהיפך דאהך לשון ומאמר שבא יצרו לבקש פירוש שאלו היה
לכם מעשה לשמוע ליצרו ובא יצרו עליהם בזרוע ובמעשה ׃ יוסף היה
בחור ופני אשת אדוניו כרבים כרבה רבונינו ז״ל ׃ ודוד היה נרדף
ומבקשים את נפשו ׃ ובעז פנוי ופנויה ׃ אבל באחרים לא היה
הכרח בשבועה יאמינו או לא יאמינו ׃ ואמר ואלו הן לאחפוני ר׳
שמואל בר נחמן דלא מנו לדוד ׃ ואיפשר לדידה דהכורא ליה הזכו׳ בן
דוד ועיילינן אחרים וגם שלשה אבל לא אלו ׃ ועקרו יוסף דוד ובועז
משגב״ הגזה קהם לדוד משום הקוה׳ אנכם כמ׳ חשיבותם יוסף ודוד היו
מלכים ובעז לא היה מלך ׃ אי נמי משום דאיכא בבועז דרשה מפורסמת
גבה חכם בעז ודרשה כתוב במדרש רות סדרו באחרונה ׃ ועכשיו
הוסף ודוד יאו אגרו׳ מפי הביוסף הוא עביד דמות סוף

סוף נשואה ביאה וביאה אשת איש ומשני דאין אישות לגוי שהן לא שבע
כנען וכן נח מוזהר עליה משום ודבק באשתו ולא באשת חבירו ·
וגם בדוד ביאה עביד דסוף סוף היה בענין דניחא נפשה · ומשני דשאול
רודף הוה עם כל זה היה לדוד אפשר לברוח מפני שאול ולהנצל ממנו כאשר
עשה · ועוד כיון דדוד היה מובטח מפי שמואל שימלוך תחת שאול
ומשחו בשמן המשחה לא סגי דלא מלך דעבד מלאכיו ישלים כל שכן מפי
נביא כל שכן מפי השם ובשם ידע דרכיו אם כן נקיל בהנהגת שאול על חנם
וללא צורך · אמנם בבועז לא היה בענין עביד כלל ועיקר כי היה
ביאה פנויה ואפילו שיהיה בלי חופה וקידושין וליכא
למימר דהוא נח דודאי שמי לא ביאה מכשול [illegible] וגם היא ביאה
ניאוף לא · ובפירוש אמרה שמי ורחצת וסכת · ואיפשר
דהקבלה בכלל ורחצת · אי נמי מגולה משמע · ובנתיל ביוסף
דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת הגשמעינו דמאקאמר הגדולה שמע
מינה שנשבע שאם כונת הכתוב לומר שאיך יעשה החטא הרע בזה יאמר
ואיך אעשה הרעה הזאת מאי הגדולה אלא ודאי שנשבע והיה מזהיר לאשת
אדוניו איך יעשה הרעה הגדולה הזאת שיעבור על שבועתו והיא דבר
גדול ומופלג · וענין חומר השבועה ידוע כמו שאמרו חז״ל שבשעה
שיצא הדבור לא תשא מפי השם נזדעזעו שמים וארץ וכל החומרות המופלגות
בענין השבועה כדאיתא פרק כל הנשבעין דוש עליהם · ואיפשר שיהיה
יוסף לאשת אדוניו שאיך יעשה אותו דבר רע ומזכיר הגדולה אני יודע
שנשבע ובין כך ובין כך השבועה אינה נזכר בכתוב בפירוש אלא דהנ

ואיכן כאן שכתוב חי ה׳ ברוך ובעה · לפיכך אמר לה ר׳ חונא בר
אידי כלום המקרא חסר כלומר למה כתיב שבשבועה איגו מתפרש כי אם
בראה והלא כפירוש הוא בכתוב דקיימא לאלהים שהוא כאן שבועת חי ה׳ וקמ׳
פירושו והמאמר לה׳ אין כתיב כאן אלא והמאמר לאלהים משמעותם—
חמאתי אני שוגג לאלהים שהוא כאן הפוך אני נשבע לאלהים אם אני
עושה חמא זה ויקוק לאלהים כאן האלהים ובעמוק ונאמן בזה ·
וכך הוא כלפה הלל בקהא כבחומת הוש ונעוב לשונם · אמר עוד
ולא אלהים עושה ברעה גדולה בזאת · פירוש בקהע דבהו שבונע
דכתוב לשבועה שאסכונת דכתוב לומר אם ועשה רעה גדולה בזאת יהיה
חוטא לאלהים מלבד מה שהוא מוכף המיתה שהוא חוטא · אם כן קשה
מדקאמר והמאתי לאלהים עלאף שהחטא הוא מהחטאים אשר בין אדם
למקום לבד והלא גם כן כיון חטא שבין אדם לחבירו שהוא חוטא לאדוננו
שהוא בא על אשת חבירו כל שכן שהמיה עמו ועזב כל אשר לו בידו
והוא מעלה לו רעה כחת טובה · בשלמא אם היה פנויה נחה כיון
שהיבם מקטמים הוא חטא למקום לבד אם לא היה כלבר פגם משפחתם
או נקמה אם היה בעלת פנויה או מורכשת וזה שאמר ולא אלהים כל׳
כלומר שהוא מוכח שהוא שבועה שאם קרבה כפשטן אי אפשר דל׳
מקבלה שלא ויהיה חוטא לאלהים וכי היה עושה ברעה בזאת ודאי לא
כי עזבן היה נשאר לגוף חוטא לחבירו אלא ודאי לשבועה וכמי נאמר—
לאלהים אני נשבע אם חמאתי וכפי פירושה הקרא אם חמאתי לאלהים
כאן האלהים · והא דלא ילף לה אי הוה כתיב והמאמר לה׳

לה׳ משום ראוי היה כתיב הט׳ יהוה משמש על עצמו קשין ואין ראוי להיות
להיות במקום שלבהונן ועי״ק איפשר להיות שאינו שבועה אבל מה שאמר
לאלהים משמשהן ואין ראוי שיקרא חמא המשמש חמא כל כמו שנג
· ואין לפרש דהכי קאמר ולא אלהים עושה כרעה כ׳ שהוא בחוריו
במעשיו ולא מוכח מעב׳ דראבן שקינם משמע זהמאמנו כי קרבהם
מנישם לאסור בכן · וזה אין לפרש שאפילו שהיה כתוב והמאמר
לה׳ קיה יכול להרשם · ונמחה כתיבה יד לא נמצא כי אם
והמאמר לה׳ אין כתיב כאן אלא והמאמר לאלהים · ואינו מברר
ר׳ חומא טאם נסר׳ יומי וזה לשונו הכתוב ואיך מעשה כרעה
הגדולה כזאת והמאמר לאלהים והמאמר לה׳ אין כתיב כאן אלא והמאמר
לאלהים עד כאן · וקרבהם נראים שאינן לשון מסובב בכינוי בו
אהבות כלבך וגם כשלום אתהם עלו · וגם לאוהב מומחא עקן
לגבהל אבל אם היה כתוב לה׳ או לאלהים כי הכל היה איפשר לפרש לשון
שבועה כמו חי ה׳ וכיוצא ובין כך בלשון הוק אחד · אמר עוד
דוד חנין הכתיב חי ה׳ כי אם ה׳ יגפנו למי נשבע לנצח
נשבע לפי שהוא בעצמו ראה שכ״ב איפשר לפרש שנשבע לאביש׳
כמו שפירש ר׳ שמואל לפי כך אמר למי נשבע מה שאין כן בכונה כמו
שיכבאח · והוא קל מורה שה׳ איפשר לפרש שנשבע לאביש׳ חרק
כמו שזכרנו שלמה ישבעלו וישע לו קשה · ועוד שאל רשות ממנו
שאמר לו אכנו לא כתיב וכן אמר פעם אחת ולא משנה לו ואם קירתה
קיב עושה שלא ברשות : ואין נכנס במקרא לבוא שלמה שיבענסבה

בעצמו שה׳ ינקמו ויאות מהרגש שיבואוהו או כרבים ימות ירא או כשלאמר
ירד ונספה דרכה בזה שדוד לא היה נשבע שבועה שוא שבפיהא שודאי ימות
וגם אי אפשר שבקוק שבועה שקר שאי אפשר שיהיה חי לנצח כמו שאמרו רבים .
אלא ודאי ליצרו נשבע . ועוד קשה גדול שאם היה מדבר עם אבישי
למה חזר בכתוב ואמר חי ה׳ לפתוח ויאמר ויאמר אלי . ועוד דקאמר
חלילה לי משלוח ידי במשיח ה׳ משמע שעם עצמו היה מדבר והיה מדבר ליצרו
ומפייס ליצרו לבל יתגבר עליו . וזהו פירוש למי נשבע כלומר למי אפשר
שישבע מדאעתיה שיזכרנו אם לא ליצרו . ור׳ שמואל בר נחמן סבר
שלא נשבע ליצרו שלא היה צריך מפני שכבר נתקרב לעצמו כמו שאמרו חז״ל
על פסוק מי שלח ידו במשיח ה׳ ונקה דלעצמו היה דורש . איני
אלא חלילה לי ולא היה צריך לגדור כנגד יצרו והוא אמר בחיי ה׳ ושמא נראה
שהיה בא על עצמו . ומה שהוצרך להשבע לאבישי כי חשב אולי
ישלח אבישי ידו ורשות בחשבו שהוא עושה לו
כבוד וכבוד כי הוא רודף ויורה קודם לעצמו . ואי אפשר יחשוב אבישי
כי אולי אמר דוד שלא יהרגנו ולא אמר אולי אם יהרגנו ירצה בהר—
ויאמר בשמו לפיכך נשבע לו שאם ישמחך שיהרגהו עם לא .
וכבר שנשבע לאבישי שאמר בכתוב ועתה קח נא את החנית אשר מראשותיו
ואת צפחת המים ונלכה לנו משמע שהלך עם אבישי . ומה שאמר
חלילה לי כי נקודות מקום קוק לנו כאלו הוא העושה .
אמר עוד סימן הפיב . מה שלא שאל באחרים מה שקנס
לא פליג אם אמורא בראיה ומפני ר׳ חונא דאייתי מוחמצי

מוחזקים לאלקים הכל הוא פסוק אחד · אמנם בבעל מייבין לא מגבר
חכם בעיניו ואיש תוף וגו' · וזה שאמר כל אוכל כלבו שמעריך כאלו
קיים שמני כל כלבו של דרך וכנגד זה יומם ולילה וכלא צריך למחול ולייג ולעשות
כלעבין · אי נמי כדי שכל מעשיו יהיו מכוונים לעשל כזה ·
וזהו שאמר אכן פני וקיא פנייה ואפילו שיהיה בהם לא ואשימוך ·
ואמר והיה לך לאשה כלומר אעפ״י שתמצא מהם לא יהיה דבר כי
כשאתו וישלם דקהון · וזהו שכתוב מעשה יצרו בבעל מאום מעשה
יצרו לבעל היא מספקת ודוחק וכלב לאמין וכיון שהוא כאמה ואין כלבך
דופי · אמנם כאחרים מעשה יצרקאוב מודרת מעשה יצרו קרע
כמו שביארנו · ובספרי קביאן אבכם כי ודאי אבכם לא קיים
צריך לשבע שיאמין   כי ודאי היה מטיבם לכל ואלקים
שהוא בכל אשר הוא עושה ולא עביד עמא לשקרי והיה חשוב בעיני הכל
למלך אלא ודאי כשבעת לעצו · וקשה לי מאד וכי אבכם קטן בגדול
כאומר עצמו של גדוש קנס   דובר אמת בלבבו יחשוב
עצמו כאמון שבא לו מחוץ ורוצה לקנות לאחרים שיצטרך לקבוע על זה
תפלה · וזה שאמר ולאשה אמר ואם ימלוך ואעפ״י מחלוקת שיביא
קשה פסוק נכר חכם בעיניו הכל יפרין · וזה שר׳ יימא סבר שבועה
קטנה יצרו שנאמן בועז כנגד יצרו בכח ורצה שנשב כאשה עד הבקר
ובאה השבועה ושלם קביא אם ינאלך לומר שאינו משוב   כיון
שקבה קלוי כאחר אם ירצה לגאול ובגאל הכל ואינו דומה לזה שיש לו
שעה קטור ושלם מצייתק עם בשלג · ור׳ חונא סבר שאין הכונה

אלא לחבוב ולהיות את יצרו · ומה שאמר שהוא עד הבקר על דרך משל
דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו וכיון שישאנה למחר לא יחוש
עכשיו · ומה שאמר אם ימלך מוב יותר היה שלא ימלך כי היה
לו יותר כמו שאמר כן אשתו את נחלתו וכמי שהוא מפי לבב הנפש לצה
רעה ולא לבטלו מכל וכל וזה הוא נאות ולפיכך כזה גבר חכם בעוז
וזהו הוא מאמין כח שבטבע ונחמה עשאם לבב יצרו בגוב ולפיכך
מאמין כח בשבועתו · ואף אם לא היה בטבע והכרותו אי אפשר
שלא ישמעלו יצרו · והראשון סובר שכיון שנשבע אין צריך יותר
כי ודאי לא יעבור על שבועתו כלל · והכי פליגי ר' יוסי סבר
שבקונים דומה על יצרו בכח זרוע כל פעם ובכל יום היה לו אבא ולא
ליצרו ונקבו שאמר ולא שאמר · ור' שמואל סבר שמשעה
לפנים יצרו אדרבה לקדשים לב רצה שבקנים מאס ופיקך אם
ימלך · ובמפרי הביאו אבבם כי ודאי אברהם לא היה צריך שישבע
שיאמינו · כן כי ודאי היה מטבם לכל נשיא אלהים ואלהים
עמו בכל אשר הוא עושה ולא עביד נימא לשקרי והיה חשוב בעיני בכל
למלך אלא ודאי השביע ליצרו · וקשה לי מאד וכי אברהם נהנה הגדול
קומר עצמו על קדוש השם · ובכבן האיש דובר אמת
בלבבו יחשוב עצמו כמאמין שבא לו מחוץ ורוצה לגבל לאחרים שיצטרך
לישבע · חלילה לי מלהאמין כך · שלכן אני אומר שהוא
שבהחזיר הכבוד למלך היה בזה נכאן ולכאן · בתחלה יהיה קדוש השם
שלא שם נפשו למכונת מאוף מאון והשיב בלבד הכוש ולא נהנה ממון

אומנו · ואי אפשר לעבר׳ למען לא כחזיר שיש בהחזיר חלול השם
שמחזיק ידי עוברי עבירה שאנשי סדום רעים וחטאים לה׳ מאד
ועל כן הוצרך להשבע שלא יחניף ידיו בעושק ממון ועם כל זה היה
חושש פן יתעב בממון עד שהספיק השוף על ידו דהוייף אחר הדהם
האלה כלומר אחר השבעה ממון עם אחרת היה דבר ה׳ אל אברם
במחזה לאמר אל תירא אברם שכרך הרבה מאד · וקביאו בספרי
לא נשבעתי שאמרנו שאין צורך להשבע שאומנו בו
אלא שלא יחניף ידו שלא יכין עצמו לשבועה או שלא יבייש מלך אחד
מפני יראה הוצרך לשבע · ומה שלא הביאו ליוסף מבמעשה
שלא בזכרון פלאי בן לא מפני   שסוף סוף לבני נח
רובע אסורה משום ודבק באשתו ולא באשת חבירו   נו
ב״ר פ׳ ויצא   אמר ר׳ הושעיא כבר כהה וישמע יעקב אל אביו ואל
אמו ומה ת״ל לומר ויצא יעקב מבאר שבע אלא
אומר אבא כשעה שבקש לצאת לחוצה לארץ מקיבן הושש לא מבאר שבע אף אני
הולך לבאר שבע אם נתן לי רשות הריני יוצא ואם לאו איני יוצא · לפיכך
צריך הכתוב לומר ויצא יעקב מבאר שבע ·   ויצא וכי לא יצא משם
אלא הוא והלא כמה חמרים וכמה גמלים יצאו ומה אומר ויצא יעקב ·
ר׳ עזריה בשם ר׳ יהודה בר׳ סימון אמר בזמן שהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדה
הוא הדרה · יצא משם פנה פ׳ זיוה פנה הודה פנה הדרה · ודכוותה
ותצא מן המקום אשר היתה שמה וגו׳ ותצא וכי לא יצאתה מן המקום
אלא היא והלא כמה חמרים וכמה גמלים יצאו ומה אומר ותצא ·

ר' עזריה בשם ר' יהודה בר סימון ור' חנן בשם ר' שמואל בר רב יצחק אמרו
כשקדשה בשר הואיל והוא בדרה יצא משם פגע זיווג בדרה ׃
שהא דבתן לא קידה אלא אונס עקב בלבד אלא היא דהוה יצחק ורבקה ׃
ר' עזריה בשם ר' סימון אומר מנדרומה יסוף צהב אחר לחזוק שני צדקים
שבלב ׃ קשה ׃ א'' אמרו מנא מניכן גורשה מבאר שבע משעה
שיצא יצחק חוצה לארץ והלא לא מצינו שיצא יצחק
חוצה לארץ ולא גורשה לצאת מדרכה שבוהו ׃ וכן אמרו חז"ל ברבה
אמר ר' אושעיא אף שלם פרסיאה מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא
נפסלת אף אתה אם יצאת ח"ל נפסלת עכ"ב ׃ ואין לאומר שיאמר
אפס מדרשים חלוקים שאנחם דברי ר' אושעיא ׃ ב'' איך אומר
שגורשה מבאר שבע והלא כתיב וילך יצחק אל אבימלך מלך
פלשתים ושם נראה אליו ה' ואמר לו אל תרד מצרימה שכן בארץ אשר
אומר אליך גור בארץ בזאת ה' וישב יצחק בגרר ואחר כך גרשוהו
וישב בנחל גרר ויחפר בארות עשק ושטנה ורחובות ויעתק משם ויחפר
באר אחרת ולא רבו עליה וירא אליו ה' וישב משם באר שבע ושם
לא דבר שמו של עשו ירושלים בארץ כלל ׃ ג'' מפורסם סליק אחרנים
דישגב שיאמרו רשות לצאת מדרכה לצחק שבוהו ולא יצא ומה
אמר שיקנו לו רשות ׃ ד'' לאיה עמהם יעקב שלאביו ואמו המצוים
אותו לצאת ח"ל ועוד אם קשם דשונו לצאת יקשו לבם אין מצוים
אותו שלכך אלא כדי ובם יקנו לו רשות מספקבבלי ספק כלשון שהיה
כתאן מכתב נרשות ׃ ה'' אמרו אם יקבל רשות קרינו יצא ואם לאו

לאו מיני יוצא אם כן איך אמר וישמע ישכב אלהינו ואל אמנו והלא לא
הספיק לצאת מאלי שיפנה לו רשות וכיון שכבר כלו ושומר לא אמשען
י ז// לאו ישבוה צווי מכון וכי כיוצא אין חטאה ואין שנה ואין פגוע
עד ר׳ אם כן היה לו לומר ואם ישבנו על זה אינו יוצא איך
אמר ואם יתן לו רשות כ׳ ואם לאו המשמע אם לא יתן לו רשות אלא
שיצא כדבר ברשות מעצמו שלא ישבנו לא אצא ׃ והלא מרעב
כמורגלים כנה כבר ברשות ושלא מעצמו שלא ברשו וכן בשנן שצא יצרו
במנוי באופנים שעשה עצר יצרו מעצמו שלא ברשו כשות עליה ואמר
לו יצרו אם אף כדבר בזה כעשה מישך וגו׳ ׃ ח// אמרו לכיבך
אמר ויצא ישכב כ׳ והלא זה קשה מקודם לזה אמר ויצא
וזה כא לברך ׃ ח// מה שאל בשל במאמר ויצא וכי לא יצא מאם כ׳
והלא מוצאהך לכדלשל דניאל רשות ׃ ט// אומן בקושיא
וכי לא יצא מאם אלא הוא והלא הוא העיקר ואם לגו בחמריס
ובגמלים ׃ י// למה אמר בצהג כלך לאונוף לשבח ויוהודה מדיה
׃ יא// אמרו יצא מאם פגע זיוה פנה הוא פגע בדרך פשיטא
טין שיצא מאם יצא הכל ׃ יב// מאמר ר׳ עזריה ברבי סימון
בשמי לאמו וצריך לבזכירון יספיק שאמר וכן ורצה מן המנוס
באמור משמי ׃ יג// אמרו מנחה דגן לא קורב אם אלא כדקדק
בלבד יקשה בוצחג ודקדקה מאי מנחה ׃ יד// מברבגן זאת
איך אמר במאן מנחה דלא קורב אם אלא אורג כדקדק בלבד
והלא גם רוב כדקדק ניוב צבק קורש שום ׃ טו// אמרו אינו דומה

אינו דומה זכות צדיק אחד לזכות שני צדיקים אלא הא מבעיא ליה · וי"ל
דקאמרי לקמאי באמרי לה ומי לא ידע שאינו דומה זכות צדיק אי
לזכות שני צדיקים · וי"ל למה הוצרך הכתוב להודיע שכן שנתאחר צדיק
עם אפרוחים בשני מקומות · ויכן שהוקשה לבעל
המאמר אחר שאמר לעיל וישמע יעקב אל
אביו ואל אמו וילך פדנה ארם למה חזר ואמר ויצא יעקב מבאר שבע
פשיטא שכיון שכבר הלך פדנה ארם שכבר יצא מבאר שבע ·
ועוד שאפילו לא יזכיר הכתוב וילך פדנה ארם טוב קאמר וישמע יעקב אל
אביו ואל אמו וראוי שהוא עניים מאמר קום לך פדנה ארם · אלא שכבר
שבקהלם בספרים לקיים מאמר ללכת פדן ארם · אבל הוא ראה שגיר
שיבה לצאת חל גם לצאת ממקום כדרך גם מכבוד אב ואם ומעני אותו
לחוצה לארץ לישא אשה חופשה על ידי שלוח כדרך ועם כל זה נכפיים
לפי שהם צווהו לצאת ומחלו אדרבה היה מקיים דבריהם ועושה מצוה ·
וכי פשיטא למה שנה · י"ל מפני שנעקב יוצא מראוי בדרך ·
ובשנן לאחר חוצה לארץ וממקום כולה חשש ובפרט שבסבב ירא מעשו
הרשוהו אביו ואמו ומורא מכוונת וגם לא רצו למאוק על בנם דשכיחא היזקא
אמר הוא אני אלך לבאר שבע ואם לא ~~[illegible]~~ ראשונה ולא אצא ובזה לא היה
עובר מאמר אביו כי גם לא צווהו כן רק מכפחד וכיון שראה יעקב על
ירד וראה יצחקבושוחה באלגיו ישוב והיה מקיים הכל · ועוד שאמר
וישמע אל אביו ואל אמו הכוונה שהספיק לעלות אם לא יבא לו עכוב מהשי"ת
ולפי בפשט מסבכל שלו כבר נחשב עליו כאלו הלך · אי נמי

וקבה"ל

אי נמי שמעו אליהם להחזיק בדרך ושם כל זה הלך לבאר שבע ליקח רשות
מרשות ואמר אבא בשעה שהיה רוצה לצאת דכיון שאמר לו הקב"ה אל תרד
מצרימה עשה שקוף ל[illegible] אלהים כאותו שרה ואף ברעב בראשון
והיה כאן ד' ואין סומכים על הנס וכמו שאמרו חז"ל רעב בעיר פזר
רגליך . ומה שאמר מיכן בורשה לא שבורשה לצאת חוצה לארץ
אלא לפי שהיה בסוף גבול ארץ ישראל קרוב למקום שהוא גרר . ודקא
נמי דקאמר בשעה שהיה רוצה לצאת ולא קאמר בשעה יוצא אבא .
ואין בראיה ביום שנים שם לא ישב משום לך אמרין נגררא מחור מחור
לבוא לא נכרב וכיון שהיה אסור לו לצאת חוצה לארץ אפי' כיון שלא
כמו שבינהם לו כשהיה רשות לשבת שם הוא כאילו בורשה לצאת שהיא
מכוש לשבת שם כן יצא חוץ לגבול . ומה שאמר מבאר שבע
לאו דוקא אלא כלומר שבאר שבע סוף גבול ארץ ישראל גם נרה כך היא .
אי נמי שבגבול שארץ פלשתים מכלל ארץ ישראל היא הכתוב חושב פרסי
פלשתים לכנעני כמ"ש ועשויה לגבול פה"ה ואין גם קיני וקניזי וקדמוני
כדוגמת ארבע עוד לכבוש ארץ שבעה עממין כי עתה לא נכבשו כדוגמא
מחורשת שיהיה חלוק בין אם קנבש מקצתם ולפי שסוף לא כבשו של
מהם ולא שלו בכל את ארץ פלשתים כמ"ש חוצה לארץ ולפיכך אמר
גוררה כי שם אבימלך ישב שהוא ראהו בעד החלון כמו שאמר הכתוב
וישקף אבימלך כו' ושם כל זה ארץ ישראל היא ובזה יבואר ויובן הכתוב
שכון בארץ אשר אומר אליך גור בארץ הזאת אשר נחה בו הקב"ה ת"ל בו .
וכו כל לעקר כפי דרכנו לפי שאמר לו הקב"ה אל תרד מצרימה השמיעו שחקא

שיוצא במצרים נאסר ויוצא בכל חוצה לארץ שלכן אמר שכן בארץ אשר אומר
אליך כלומר כי לא נאסר במצרים כי אם מצד גזרת חוצה לארץ .
והא דנקט מצרים לפי שאותו הלשון ונס בהיות לעשיה ולא בדברי לך
אלא ארץ ישראל שאחבם שלב כמואב ושכן בארץ אשר אומר אליך .
אי נמי לפיכך מצוות בעשה ולא בעשה לבטל שבו ואמר גור בארץ כלומר
כשגר גור בארץ בזמן דבירן ארץ כלשטים שנסקיא מארץ ישראל בבחינת
האומות אחשבי שלשביר בלאו ישראל ממצרים יקיב חלוג כינו לבין ארץ וש
סוף סוף ארץ ישראל היא וישרדים אחרים וקנים [illegible] . ומה—
שאמר ואם לאו לא מצא השמש ואם לא יצוה אחשבי שלא
ישבב לא מצא קיימו דבין שקיף בעשין פקוח נפש ושבה לא יחוש בשוב
לכשיב שיברח מפני אחיו נראה שרוא וכל ישראל ואין חשש בדבר כלל גם
שאפן מארץ ישראל היא עבירה . אמנם במרגלים כיון שקנית בשין
ברשות משה וקיף בזה כבוד לשוב לקראותם את חמה כי ידעו לא
נחסר כל כך ואם היה מעבב קוף בשין חלול השוב שיאמרו שבשביל שאינו
כלכך טובה לא רצה לשלח מרגלים לפיכך אחשבי שלא נמנע שלא .
והשוב וירא סופו שלבהם לא רצה לצוותו מכך בקום עשה שלא כבא נגלג עד
שמין . ומר שלא שאל שלשון שמע זכרו אחשבי שאמר לו אי עבד
ויבי אלהים שנך ד' ופרש' דמלך באכינו קיימו מעשה מפני שלא
היה כבוד למשה . וזה שכתב הגדול רבינו זלה"ה קנשה בפרשה
וכי שבת נבואת משבא יפרו לא היו בישראל אנשים חכמים
וידועים או משה שימה כך מכל שבטיהם אחד . ולו שומר שבם לא

לא יכלו בחלוקה זו ולמה לא יעוררם בסוף על כך ויזוס על אמנוי גדיינס
כאן שעוך שופטים ושוטרים כ׳ ואפילו שיבוו יש׳ יחד באהבה ואין צורך
לחלוק בני העין · סוף סוף בשין נאה ומקבל ושלום בכל הדבר וגם
כל כשם בזה של מקומו יבא בשלום ולא לקוף בשין שלפי איש נכרי אשר
לא מבני ישראל היה לגוכיח ולמה עם חכם ונבון וה׳ כנוכם ·
ובזין ק״ל שאמר בעשה לא בוכם ראוי בעמף לא מפי בשוט ולא מפי יש׳
ולא מפי משה · אם מפי בשוט לא היו ראוי כראה שלא היה
משה כראוי לשפוט עם רב כזה ואינו כבוד למשה · גם מפי יש׳ לא
היה ראוי דנראה שהוא קטן ברכם · ואם מפי משה שהיה עצמו
שהיה קך בהנהגת עם בני יש׳ אלא לחותנו שאמר לו עול נבול גם אתה
גם כשם בזה אשר אתך כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך ·
אי נאו מפני כבודו של משה שימול עזרה חותנו ויהוש כל ישראל השבו
כרחבה ויבקיאו ועלכן לא שאל לגם כלל דנראה שהיה שואל אולי כוונו
לימול עזרה לעצמו לגורן ותוה ועלכן שאל פי בשם אולי ישבו על
ידו כרצונו ובקיום שבשין היה קנאת ישראל ושלום שלכן נסכים
לעשות כבך · ומה שאמר לפיכך התרך הכתוב לכתוב ויצא יעקב
הוא קושיא אחת שכרגים כי מתחלה קושב לו שהוא מיותר אחר שאמר וישמע
יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם ושבעו הוקשה לו שאפילו שלא היה
כותב וישמע יעקב כ׳ ממאמר ויצא יעקב אין צורך בו לפי שכבר שאמר
וילך יעקב חרנה ממילא הוא שיצא מבאר שבע ואפילו שירצה לחזור
ישאמו מה שכתב יאמר ויצא יעקב וילך חרנה וכל זה הוא מובן ומדוייק

כדבריכם שאמרו לפיכך הוצרך הכתוב לומר להשוות אל הראשונה שאין צורך
בהזכרת שניהן זה · ומה שהאריך ואמר ויצא יעקב מבאר שבע להודיעו
אל המשנה דקיימ"ן הזכרת המקום ביחוד והכן מבאר שבע אלא לומר
שנטל רשות משם ומצינו שנתן לו הברכה ואמר לו קום לך פדנה והנה אנכי עמך
ובשובו אל האהבה היאך מכלל שנותן לו רשות ללכת · ומה שאמר
ויצא וכי לא יצא משם אלא הוא והלא כמה חמהם וכו'
אי אפשר שהוקשה לו דקושיא כמצוה זמן אחר דקשינו ומפרש פירוש אחר
דבוא ממאמר אחר · אי נמי שהוא כענין אחר כמו שיתבאר ·
אמר וכי לא יצא משם אלא הוא · כתב הרא"ם ז"ל בפירושו לרש"י ז"ל דבוא
המאמר ובפשלוו זה לשון ונראה שהוצרך לומר הרמב"ן בלשון יתור
ויצא יעקב וכן ובצאה מן המקום והוצאים היו רבים שמהם אינו שלא דבר הכתוב
על יציאת צדיקים אלא על יציאת פרוס שמשם ובאלו אחה ויצא מן יעקב
ובצאת היו שמהם · אך מלשון רש"י ז"ל דקאמר לא היה צריך לכתוב אלא
וילך לא משמע כן · ולא ידענא איך קשה לרש"י כהראשונה דבר
ומפרש פירוש אחר ושמא מצא זה במקום אחר והעתיק הראשונה דבר
מפני שיצא ולא ויצאו לא קשיא דאיכא למימר שאמר ויצא יעקב בלשון
יחיד שיעקב הוא העיקר וכן ובצאת כבשוי עכ"ל · וקשה לפירושו
הרא"ם ויצא חוזר אל בניו בשלמא שיעקב עיקר אבל בכשוי איך יחזור
אל בניו ובניו הוא לשון זכר ובכתוב ובצאת · ועוד דיין שנתן סברא לרש"י
ז"ל לפי מה שהוא סובר שהב' רש"י מפני רבה לפי שבוסרים אינו קושיא
לפי שיעקב עיקר ואיך היה כותב ויצאו · אם כן קשה לנו ז"ל כפירושו

פירושו סוף סוף איך שלא מתערב קושיא זו ואין לה מציאות ׃ אלא
ודאי הכי פירושא שרש״י ז״ל בעצמו פירש קושית המאמר בעצמו וזה
שלא תקשה וזה כיון שאין הכתוב רק להודיע שהלך לחרן הנה אין מקשה
הכתוב יותר יציאה שום קושיא כי כמה חמורים וגמלים יצאו משם אלא
מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם כו׳ והכל אחד ׃ ומעתה מה
שכתב בכתובות גבורו ז״ל הוין הוילך חדא משמע כאלו כתוב ויצא וכתב וילך
הרי כאן שתי יציאות חד ליציאת גוף וחד ליציאת הודו והדרו עכ״ל ׃
אין לו שום לא בקושיא אשר בפירוש רש״י ז״ל ולא בדרבה כי הקושיא אינה רק
כי מכתב יציאתו אין בה צורך כלל ׃ וכאן הקאמר והוספה בשתי כי שם
הוא הכא גדול כי בשלמא ביעקב כו׳ והשתא הכתוב כי יצא
מבאר שעם כל בשתי כתיב ויצא מן המקום אשר קובץ שאין והכתוב בא
לפרש ולא למנות אלא להודיע שיציאה עשה רושם ׃ ומעתה בשם דראשוני
ז״ל שכתב הרשב״א שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם היא מכח שבלשון אינו
מדוייק כי כאהם אינו כופם כי אם המקום אשר הוא שמדבר לא כל העיר
אסתן איך אמר וזה יעקב מבאר שבע כאלו מעלה כל באר שבע וכאלו הוא
כאחד עמוד ׃ ולפיכך דרשו שאין בכו נמי שמעלה כל המקום שכל זמן
שהצדיק בעיר הוא זיו העיר הלב והדרה ומעלה כל העיר כבודו יצא משם פנה
בכל הרי נעתקו כל העיר ׃ ונהך ליישב להבהב כי רז״ל יכן בשתי ושם
נאמר ויצא מן המקום אשר קובץ שאין ושם לא נזכר בפירוש עיר
שבעשה רושם אלא שצריך לומר ראם לומר שיציאת מן המקום מוחר שבו בן
פשוטא ׃ ועוד שלא פירש הכתוב אלא ודאי להראה ׃ וכן

וכן צריך ליישב כי כם ז"ל דקדקו ואמרו ויצא ואמרו ויצא ונראה כמאמר־
כפירוש הראשון שהרשעים בנויה על זכות הצדיקים אלא שצריך עדיין לומר
כאלו אמר וכו' ומשכו על מה שהקשה מאמר שבע ובן מן המקום .
והא קאמר והלא כמה חמרים וכמה גמלים יצאו משם בשעה שהלך
לבקש לשם הזכרה ויוצאין . יש לומר בדוחק דהכי כיון שיצאו רבים
משם ודאי הוא לבדו לא היה ממלא כל המקום . ולכן בדברי ז"ל
כפי' הראשון . והא קאמר כמה חמרים וגמלים ולא הזכיר
פנים והלא טעם יצאו משם כי משבי העיר הוא ספק אם יצאו משם
כשיצא יעקב אבל חמרים וגמלים אי אפשר אם לא שיצאו בכל יום להביא
מזון לעיר ולצרכי העיר ויושביה . והא קאמר הוא זיוה הוא
הודה הוא הדרה לפרוש הקושיא אשר שמשכות מצדק
ולך שיש קושיא שמשך מאהבה בעצם ורכוש מכון . ויש באגדה
אבל ידיעה וכונה וזה שאמר הכתוב טובים השנים מן האחד וגו' גם אם
ישכבו שנים וחם להם . כי קושיות הכתוב מבוארות . חדא
פשיטא שטובים השנים מן האחד . ועוד מה בא להודיענו שאם־
ישכבו שנים וחם להם . אלא כפירוש שבא להודיענו קשורות
המשכות מחברת השנים . האחד בעצם וכונה קיימת אם יפול
האחד יקים את חבירו . ועוד בלתי ידיעה וכונה לבעבור כאור
המשך מהשמש וכבי כשיודע שגם יש לו חבר יכבדוהו או ייראו
מלהזיק לו ובאורך הקושיא אין בה כונה למטיב וזהו משל אם
ישכבו שנים וחם להם שהחום נמשך מבלי כונה כלל אלא מאליו

מאליו וכן בזהר ביום שעובד את קונו בכוונה גם נמשך ממנו שיזכה אף בבנים
מגלגלו יהיה ראוי שיוסיף גם כן באותו זה וזהו שלפעמים ייטיב מעשיו ויראו
אחרים וילמדו ממנו והוא הגורם ואין לו יהיה בזה וזהו פירוש הכתוב לבד למינו
כדרכיו כפרי מעלליו דקשה יימר הכתוב היינו כדרכו היינו כפרי מעלליו .
ויש פירושים · אחד הוא דאמרינן מעשיו הגדולה אינו מעשיו דהיינו כדרכיו
שלא עשה פרי ועם כל זה יש לו שכר קל וחומר מחושב לעשות מצוה .
או נוי להורות שיש שכר על המעשה כפי המחשבה והקבלה לאחרוני העוני עזה
לאחר לבוא שיוסיף או לחנות עשה · או נוי לבד שכר על המעשה
לבד ועל המחשבה לבדה כאשר הוא עובד · והנכון לפי דרכנו כי
לפעמים יקום האדם ללמוד במצות הבורא — ושכנו שומע
קולו וקם גם הוא או יראנו מטיב מעשיו וייטיב גם הוא מעשיו וזהו פרי
נמשך ממעשיו ויש לו שכר גדול כמזכה את הרבים וזהו שאמר הכתוב לבד
למינו כדרכיו פי' כמעשיו וכפרי מעלליו היינו הנמשך מגלל יהיה .
ויש עוד מבזהר שהוא נפלאת המקום שהוא ה' כו אפילו שלא יושג שום —
נושא ממנו כלל · וזהו פירוש המאמר הוא זיוה הוא אור שאיר ומשכן אף
קשר ומקבל שלום ומנהיג ומכין לעולם · הוא הודה כנגד מה —
שנמשך ממנו כי ההוד הוא כמו מורא כמו שמצינו בשלמה המלך הוד מלכות ודיינו
כנגד זכות קדוש המוגיע על שום מגלי יהיה · הוא הדרה כנגד מה
שנמשך ממנו כפלאות המקום כמו שאמר ברב עם הדרת מלך ודינא נוי המאמר
הוא זיוה הוא הודה הוא הדרה שאם היה הכל אחד וכל שכן מלות שונות למה
הוא זיוה והודה והדרה · ומה שלמדו הכתוב בענין ובעשות נצחיות

אשמועינן דיעקב הוה מצוה יעקב שאינו שבא מקאבות וכיוון שבכס של
יצא ממנו פסול ׃ אי נמי זכר צדיק שאינו שבא בכל במזוזות אבל
אשה צדקת דאינו מצוה במזוזות שעה כי אם באותן שאין כומן נהוא ובקצב
אומא דלא נביאה זכותה קמ״ל ׃ ואי אשמועינן בשני הוה אמינא בשני
שאינו שכיבא נשוי מואב בין גוים אבל בהאי קשור בין צדיקים אימא שאינן
שעה בלבן רשע קמ״ל יעקב שאתפלו שהיו עם יצחק ורבקה ישמרו שעשה
רשע מופלא ושלבן רוצה לומר יצא משם פשע זיוה פשע רוק פשע קריד
ואגב בשאר קוצך לפתח בכל ׃ ומה שכתבת הרי ר׳ עזריה ובקושיות
בשם המאמרים אומרים של הפסוק עוד לשמו ושלם לא
דוזכר ר׳ חנן בשם ר׳ שמואל בר רב יצחק כי אם בשאי ור׳ עזריה בשם ר׳
יהודה בר׳ סימון דוזכר בשנים ט הוא דרש שנים ׃ ובעל המאמר
חלקם כמו שהיו מקובלים בידו וכתב להמון בהכותם ׃ וגם כי קושיות אינן
שוות כי במקום אחד דוזכר באחר שבע ובששי מן המקום כמו שביארנו ׃
ומה שאמר אותו בלבד ולא חשש שלרום למאן דאמר שנשאן מואבין
עתה כי לא נבנית רק אחר ?? איזה בשובה לבור להם ׃ ולמאן דאמר
נירוס צדק לומר כי שאין לא נתן קוף ניוף צדק עד שבה שרפה והיא
דבקה מחוצה ומכין לקיחתם לבשו ??? ולא פגע אחרי דבורים ולכן
אומר עתה הכן לא רובע כן כלומר אותי שגם שם רובע רוף אופשר למזוזי
אבל בכאן הוה יצחק ורבקה מאי איכא למימר ׃ ומשני אימא דומה
יכוף צדק אחד לכוף שני צדיקים משל בשלמה וה׳ לשלם ואהבו וכן לשלם
אי נמי יהוו לאחרו ולא שאפילו שהיה אחין מצוה במזוזות כמוה ואחין ׃

ואפילו עם כל זה אינו דומה למי שעוסק ביחד לזמן אחד . והוא בדין
שזכות רבקה גם כן מזכה ... שלא כן בהפך המקשה לפי
שהוא היה שלם במעלתו שאין די נאו שזכיות שני צדיקים יחד זכותם גדול
מזכות אחד אבל כשיצא האחד כיון שהצדיק אחד ממלא כל העיר זיו והדר והוד
כשיצא ונשאר אחר אין ראוי שיעשה רושם שיפנה הכל כיון שהוא קטן
ממלאת זיו והוד והדר . ומשני דאתה ניכר ורגש רושמו לכל //
רבה פ' כי תצא . ארח חיים פן תפלס נעו מעגלותיה לא תדע
מהו ארח חיים פן תפלס . אמר ר' אבא בר כהנא
אמר הקב"ה לא תהא יושב ושוקל במצוותיה של תורה כענין שנאמר ושקל תפלס
להם לא תהא אומר הואיל והמצוה הזאת גדולה אני עושה אותה ששכרה
מרובה והואיל וזו מצוה קלה איני עושה אותה . מה עשה הקב"ה לא גילה
לבריות מהו מתן שכרן של כל מצוה ומצוה כדי שיעשו כל המצוות בתום מנין
שנאמר נעו מעגלותיה לא תדע . למה הדבר דומה למלך ששכר פועלים
והכניסם אותם לתוך פרדסו סתם ולא גילה להם מהו שכרו של פרדס אלא ינוחו
דבר ששכרו מועט וילכו ויעשו דבר ששכרו מרובה בערב קרא לכל אחד ואחד
אמר לו בתחת אי זה אילן עשית אמר לו בתחת זה אמר לו פלפל הוא שכרו
זהוב אחד . קרא לאחר אמר לו בתחת אי זה אילן עשית אמר לו בתחת זה
אמר לו חצי זהוב פרח לבן הוא . קרא לאחר אמר לו בתחת אי זה אילן
עשית אמר לו בתחת זה אמר לו זית הוא שכרו מאתים זוז . אמרו לו לא
היית צריך להודיענו אי זה אילן שכרו מרובה כדי שנעשה תחתיו אמר לו
המלך אלו הודעתי היאך היה כל פרדסי נעשה . כך לא גילה הקב"ה מתן

שכר של מצוות חוץ משכר מצות התורה שבחמורות וקלה שבקלות כבוד
אב ואם חמורה שבחמורות ואמר שכרה ארכות ימים שנאמר כבד את אביך
ואת אמך וגו' . וקלה שילוח הקן ואמר שכרה ארכות ימים שנאמר
שלח תשלח וגו' דכי כי יקרא קן צפור וגו' . קשה . א'' למה כבוד
ראוי מושכל בכלל כמ"ס אם לגרוע בכלל הוא   מלשון כלם
יבא ראיה מכלם ומאיזו משפט לה' . ב'' אמרו לא גלו לבוש מתן
מתן שכר של כל מצוה ומצוה וכי איפשר   זה והלא אין לה ראבע
זולתי ה' לבדו ואיך יוכל האדם בגופו מורכב מחומר וצורה לציור קשונ
האמתי והלא אמרו שלא נבראו כי ישהם כרחמים בבריה שאין קפה יכולה
לדבר . ג'' למה גילה שכר שתי מצות הללו . ד'' וכבר אמרו הוי זהיר
במצוה   קלה כמצוה חמורה שמא שיש קלה   וחמורה ולפי הגלוי
נראה שאין קלה ובפירא מחייב שלא יהיה שום אמן כבהון שבויים וכרי
שבת נהיה מפני פקוח נפש ומקרא מגלה ומה מצוה דוחה עבודה ותלמוד
תורה ולמה נבחר שום מצוה מפני אחר אם הכל שוה . ה'' שראה שלמה
שבדין מרחקים רחוקים אחלו כיון ויתנם שכר   בנעשוב נגדל
מעלה נאמנה זו שלזו כיון שעקים כזה זה ומעלה גדולה . ו'' כי אין
ומושל דומה לשאלבי מלך בו' רכעם מועלם מנס אבל הקב"ה   קודשים
אבל שוה כמה שבלה אשר שני מצוות תורה וקלה ושבשו ימען ויפר
שיחשבו שאין קלה וחמורה כי הכל שוה ואחר כך כשיראו תלוי שכר המצוות
יתבוננו ויאמרו הרי קלה שבקלות אמר שאכרה כחמורה ולמה שבא יהיה כפרש
ועל מלך בשר ודם אין לדרוש אלא שלא גילה להם דבר . ז'' למה לקח נ'

גמולות שלו · ח // שנתלקחם שלא כפה היו שסברו יקוב ואחר
כך חשו יקוב . ואחר כך שכרו ומתפיס יוז יאמר כמה
היו יקוב יקוב אחר ומתפיס יוז · ט // כי כפי הגוון הסבר שלא
השוה הפועלים לא מציאות בנאושו . ואם כן כאשר ישאל לכם
בחפשי זה אילן שאינו יאיר בפועל בחפזו או נחה בחנם ושם אומר
בעולם יפה הוא רק לבן הוא שלם הוא ואם חדש והלא כבר יהיו כם ·
עד נקשה קושיא ט // במאמר וזה נבא אל הביאור וזה כי אחר
שאינו יודע מתן שכרן של מצוות איך יוצרך לבקיה לא רק א
שוקל מצוותיה של תורה ואיך נשקול ואין אנו כי בשביל זה לא נילה ואם
היה אומר כדי שלא יהא שוקל מצוותיה של תורה לומר זו שכרה מרובה
ואם עשה סגר בדלת ולא הודיע מתן שכרן של מצוות ניחא אבל עוה לא
רבא שוקל · אלא ביאור הענין כך הוא כי הש״י לא רצה לגלות מתן
שכרן של מצוות להודיע שלו׳ המצוות זו של זו
לבושלגו של ישראל לאהבתה מצוות · הסבה האחת שאם היה נותן
אי זו מצוה שכרה מרובה היו עושים אותה ומשליכים
שאר המצוות שמעט שכר ואמרו אל כן שבהם המשמשים את הרב שלא על מנת
לקבל פרס ויהיו השכר דלבו שבך להשתות לשמה כי שכרה עד שאינם
ולא היה עובד לשם שמים רק בשביל התורה ועושה היה קבל השכר אחר שכם
כוחם אותם ששכרן מרובה כי העובד על מנת שלא לקבל פרס אינו מבחין
בין קלה וחמורה רק רצונו לעשות רצון הש״י עבדו שאלו לו אשרי שיעשה
האדם הקלה כבשמים לשמה שכרה גדול מגדולה שלא לשמה //

הסבה השנית כי אחר שהמצוה שמה שנלבש הנורה בשלוח הקן ובכיבוד
אב ואם שבוא אורך ימים לשלם שכלו ארוך וטוב ומה
נותן בזה רק שהבינן שוות ושכרם מרובה רק כלל כי מי יודע מהו שלם
קלה וקטנה שכולו טוב אם כן נבחר שקלות. שאין יודע בו ערך מצות
של חבירתה כי השכר בפירוש אין כתב יכול לספר ולא אין שומעה. אם כן
אם קיימו יודעים שיקבלו לא קיימו שעשים אותה וקיימו מצותיהם כי לו שוער
שקיימו יודעים בקלות שכרה האמתי הוא גדול מאוד אחנו מתכוין למצוה
ונשמר ושבוש הענין כשרן השכר דיה מעהד אותנו כי אם קיימו יודעים
שכרה קיימו שעשים כמו החמורה והחמורה כקלה שכרה וכחל כחלים
וקיימו מצותיהם עשויה מצוות רבות כי אם היא קלה היא כשרן לא בבחינת
עצמה · הסבה השלישית כי לו שוער שהמצוה קלה באמת שכרה
גדול כשרן מה שנודעת שמצות לבלתי קנות ·
כמשל מרגלית אחת ששוה לבלות אוצר בזוהר או במשבצת אם ימצאו
שכיר יהיה לשמוע באזנו ישלם שכרם קרבה ואם יקון לשמוע אין ערך
· זה כמשל וכבר מפניהם קנה שאך איש שנה מרגליות ואין חוק למחויב
יחיד איך יהיה מוצא בשלמות · משל אחר כאבני באפוד שהיו כל מיני
האבנים אם נחסר אחת אין האפוד והחשן שלם · כן הנוק אין מצוות
כלל כי אחר שערך כשרך כל מצוותיה אחת אחת ושלם אם לא היו שוות לא
היו כל המצוות שוות ושוות גם קלות כל הנורה מפני ימות ואשר
נמצא בכלל ושכרה של קיומה אין לו ערך כי שקלות כך שבקיומו לקיום
התורה בכלל ונודע שמצות לכל מצוה אפילו חמור שישלם לבלי ערך בכללם

בעולם הרי שכרה גדול עד מאד · הסבה הד' שעה כי לו שומר
שהמצוה קלה והיה נותנה בחשבון · יהיה שכרה גדול
מהחמורה כיצד הרי שנתן צדקה לעני זהוב ואחר נתן עשרה זהובים
זה שנתן זהוב נתנו לו בשעה שהיה מתן במתנה עד נתנו לו בשעה שהיה
הוא ובני ביתו מתפרנסים בצער והיה אונס · עד היה הוא בדוחק ונתן
ממה שהיה לו והיה נותן עד נתנו בשמחה · עד לא החיוב מוטל
לעצמו · והנותן עשרה זהובים לא היו בו אלו הענינים הנחשבים שהם
ושכר אחד מהם נחשב אם יהיו רבים במצוה הרי לך מבואר כל שכן שיש
מעשה כל הפרטים ויש בו המצוה ומוציאן נס הקלה כמו גדולה יותר
מהחמורה בהצטרף לה ענינים רבים אשר כל המצות שוות · הסבה
החמישית כי לפעמים במעשה המצוה הקלה בלי שום יפוי
ונמצא מתנהגים ויהיה שכרה גדול מהחמורה שבחמורות ·
הא כיצד לעולם יראה אדם עצמו חציו זכאי וחציו חייב הרי שכך היה גם
העולם שקול נמצא לו מצוה קלה שבקלות אם היה נותן לו הלכה לא היה
משתנה גם חמורה לא באה לידו הרי הכריע עצמו ואת כל העולם כולו שבאו
אמן ויהיו כלם עשה אותם הכריע עצמו והכריע כל העולם כולו לכף
זכות · כשהיה בהעלם שכרו · הסבה הו' // כי החמורות מציאותם
הוא מה שאין כן הקלות כי מציאותם קל ולפעמים
רבים ובהמצא נשיאתם יהיה שכרו גדול כאלו עשה אמון והיוצא בו
בהמצאם ישלם לחשבון גדול מה שאין כן בהן שרוב יהיה לעניים הוגנים ·
הסבה הז' // אם היו נותנים החמורות והיה עוסק אונס האדם אומר

יחזיק אדם טובה לעצמו ובעוד השכר שלו ונמצא מפסיד שכרו בגאותו עכשו
על המצוה יחשוב שמא חלקו בקלות ולא עשאם עם הדר שלמות ושלם
ייראו ויבין השכר שלם שלו · המשנה הקשה שאם יתן בחמורות
ויעשה קלה ממנו יחשוב שבשלם חוקו ולא יוסיף אומץ
לעשות עוד כי יאמר זה יספיק לשלמותי כמו שיכול במצות אשר עשיתי
ולא יחפוץ יותר רק שיעשה ויחזיק עצמו כבעל שלמות שעשה אחת
ובמצות מועטות עשה לעצמו יירא שמא עשה קלות ויבחר ויוסיף
מצות מדי יום יום ולעולם שמא לא השלים חוקו · ובזה נבאר
אל ביאור המאמר החשוב הזה · המתחיל בסמוך
הוה זהיר במצוה קלה כי יש קלות שבשכר גדול בעולם מחמורות שבמצות
עבדו חושב קלות לגבי החמורות וישכח במצות החמורות ויאמר זו קלה וזו
חמורה וישכח זה דחמורה קלות שעושה או כבר שעושה שלם בגלל
גדולה בעיניו וכי ויכשלו וזה כשנלקח שכר קלה שבקלות היינו שלוח הקן
וחמורה שבחמורות היינו כיבוד אב ואם · לכוונה מימות שכתוב
והשכר כי מי ישכח שלוח הקן מצוה שאין בה כל כך לטרח כבר וכבוד
גדול כל ימיו ושכרן שוה · ובזה נדע שבין קושיות · האחת כי אם
לומר כלם באלו השנים לבד · וגם קושיות מושל בעולם הכל לגמרי
מלבד הוא כל · וזה שאמר הוה זהיר במצוה קלה ובקלות מצוות
על כל מהשכר כאן ונקל במצוה כמו כי אין זה מהשכר אלא
כמו שרוצה לקבל בקלות כמו כן אתה על קלה כמו לקבל בקלות
השכר קלה כמו הנבוקים היינו במצות אשר לא יתן אנוש ערכם

עד כאן נשנו משנתנו לא כתב כלומר כבר השיב רבי דלעיל שלא כתב משנתנו
בהמפרש ואזיל . ואמר כדי שלא תבא לומר הואיל וזו חמורה אני עושה
אותה וזו קלה איני עושה אותה כלומר אין הכונה שאם ידוע שכר מצות לבטל
כהדין שבויים והלכה לקוחים לנוף ונשים אחין וכיוצא פירוש שיעשה החמורה
ויניח הקלה אלא שלא נבחר במצות ובשכרה המקבל ניך באמר איני עושה
אותה כי אני רוצה להמתין עד שתבא חמורה לידי ואקיימנה מה עשה הקב"ה
לא גלה מתן שכרן של מצות . פירוש דבר שיהיה ניכר מכונו שזו גדולה
מזו כדאשכחן בשלוח הקן ובכיבוד אב ואם כדי שיעשו מצותיו של
הקב"ה בכונה פירוש שיהיו במצותיו כיון שיהיו שוות לשמה .
למלך שכיר לו פרדס אין ואש"ל ריק בשלם השכר כי בעולם שהיה כל
מלאכת הפרדס נשוים לשלחות הנירה בכלל ביחד
והנה קלת משעשים . ומה שאמר כלבו הוא בי לבודע כי אין האדם יודע
אפילו מציאות המצוה ואופנה כמו שזכרנו בקלת משעשים ולזה נלה
מציאות שני מצות לומר שתשגנו קלה ואין השגנו השרה .
ומה שבתורה חקוב ואחהו חצי חקוב ואחהו מאמינים זות להוות שאפילו
שכיש קלה וצריך וישלם לחשבון גדול . ומה שהזכיר כלבו אתני
שהוא למעשה וכן סה לבן למי לגוי ושבוע חיבה הוא כישלה להוו ומה
שזכרנו כי במצוה יש דרכים רבים ושלכן יקבל שכר כמו שזכרנו בספר
הדישות כי הכלבו יתן מעשה כנגדשיל גם זה יוצא רבים . גם פה לבן
הוא רחוק לרצון . זה יש בו אוכל ואין גם במצוה יש דרכים רבים .
אי נמי כי במעשה אשר שאינן עושה מצד עצמו יש לו זכות כמו

כמו דכלבא שאינו נאכל בפני עצמו ׃ פה לבן אין בו דבר כך יש שחושב
בלב טוב ואינו עושה שאינו יכול יש לו שכר כמו החושב לעשות מצוה
ולא עשאה יש לו שכר וזהו שאמר דוד היטיבה ה' לטובים לעושים
בפועל ׃ ולישרים בלבותם לחושבים המצוות בלבם ואינן עושים
אותם בפועל שאינן יכולים ׃ זית דומות בעשה ומעשה איש בו
זכים המאכלים בפני עצמם ואין לאכול למאור והוא נכון

מאמר פרשת עקב ׃ פחדכם ומוראכם יתן ה' אלהיכם על
פני כל הארץ אשר תדרכו בה ׃ לעיל
אמור לפי שנאמר אלו פסוקים בשנה יראה שמא יאמרו ישראל בראשונה
עולים לבית הבחירה מי משמר לנו את ארצנו אמר להם המקום שלו
ושלכם אני שומר שנאמר לא יחמוד איש את ארצך אם בשנו אינן
חומה כיצד הוא בא ליטול נכסים ובהמה אם יוצא כשישראל עושין
רצונו של מקום מה שנאמר אמר לאלישע ולא יוכל לעבדך מאת עמך מרחם
אתה והלא דבהם כל ונחומר אם טפר כרי הוא מפקירא ליטול לו מה שלא
ברשות כיצד הוא בא ליטול נכסים ובהמה ׃ כאשר דבר לכם כיון דבר
מה אימתי אשלח לפניך שרפאן לאין דמאמר ׃ פסוק י"א מי אמר
לו לבעל ומאמר שכמותך ולא יחמוד איש את ארצך כאן
של כדשותך של יש' שכם מבכשים מי משמר לנו את ארצנו דילמא
אינו לא מפרקרי כלל ועבדי מצות ראיה ונוטלים בכסם יבא מי יבא
את שיבא וקשיא משמו מפניהן לשאור נכסיכם כיון שעושים רצונו וכי
כל הבאמות הכנודות של כדשותך של יש' כן באות ׃ ב'' מקבעין

צריך לגמור החמדה מהאומות יחמדו וקיפחתן ישמור ה' את ישר'
וגם יחמדו ויהם לא תהיה בנכסיכם של ישראל . ג' והלא מצינו
שחמדו בפירוש כדמייתי . ד' מה צורך לגביא ענין
שמן והלא הכתוב אומר ולא יחמוד איש את ארצך ומה אין
חמדה בארץ ימות נכסים כ"ש מה שכבא . כל שכן כי ראייה
בכתוב ראייה שאומר ולא יחמוד ומשם אינו מביא כי אם שאינו נוטל
אלא ברשות כל שכן שבפירוש ראוין שאמר אחר שאל ולא יותן לשבדך
משאצער פרהם אהגה . ה' אמרו כיון דבר את אימתי אשלח
לפניך ומה צורך כאשר דבר לכם ומה חסר בכתוב בזה פחדכם
ומוראכם יתן ה' אלהיכם על פני כל הארץ כו' . כל שכן כי פסוק את
אימתי אשלח לפניך הוא איירי בכבוש הארץ ונשמע בשמעון הכתוב והמתי
את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את כל אויביך אליך עורף ושלחתי את
הצרעה וגרשה את החוי אבל שלא יחמדו מנין . ו' ל"ל מה שנין
כל זה אשר דרשו רז"ל על פסוק פחדכם ומוראכם יתן ה' כו'
שגם בפסוק ולא יחמוד הוא בפירוש שכתב בשל חמדתם כ' ובפסוק
פחדכם אין לו ענין כי הכתוב אינו מדבר כי אם של המלחמה דכתיב לא
יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם וכו' //
עירובין פ"ק . קר"י שבי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה . הללו או' נוח
לו לאדם שלא נברא יותר משנברא . והללו
אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא יפשפש
במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו . יקשה . א' כמאמר—

בזה מי יבא אחרי המלך את אשר כבר עשה והוא המעשה וירא אלהים
את כל אשר עשה והנה טוב מאד ונכתב האדם אשר כל פעל ה' למענהו
ולכן נברא אחרון לכל מעשה בראשית וזה אמור מאד כי ירצה כי מכל
מה שעשה ראה שבעבור מעשה הוא האדם כי אותיות אדם כאותיות מאד
ואם כן איך נחכם לומר נוח לו לאדם שלא נברא ונכתב קיום נסמוך
דכל שטנו ונוצרו נוח לו שלא נברא · ואין לומר דאיירי ברשע
גמור דאם כן מאי משמע האמן דאמר נוח לו שלא נברא · ואי
בצדיק גמור מאי משמע האמן דאמר נוח לו שלא נברא · ובתוספות
פירשו דאיירי בסתם בני אדם · ואתי נמי שפיר דאי רובן
זכיות צדיק גמור הוא · ואפילו כיוצא רב חסד מטה כלפי חסד
ליום דין הגדול וכל שכן שיקשה שאפילו שיהיו מעוטים עוונות שאיך
יאמר זכאי לעולם שכולו טוב לעולם שכלו ארוך ואשרי ואשרי חלקו כי
לא נשתנה בראשונות · ובתוספות הקשו דבעה מאהבן בואו
ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא הם לא באנו לעולם · והנה הרב
בעל העיקרים במאמר ד' פרק ל' פירש מאמר זה וזה לשונו
ונראה שאומר נוח שנברא יאמר שנפש האדם כח היולאני בהשגת כלמו
ושלכן יאמר שנוח לו שנברא לפי שכל מציאות טוב מרעה ואיפשר
שישלם במדרגה הקיום על ידי השכל · ויאמר נח לו שלא נברא
יאמר שנפש האדם עצם רוחני קיים מצד עצמו ולפי שעל ידי קנה אדם
איפשר שיגיעהו ההפסד או ישיגהו העונש הנצחי אמר נוח לו שלא נברא
כלומר שלא נמצאת בגוף וכן אמר שלמה וטוב משניהם את אשר עדן לא

לא היה ואלו היה הנפש כח היולאני היאך יאמר טוב משניהם על גבר
הנשאר ואיך יהיה הנשאר טוב מהמציאות הלא כל מציאות טוב והכתוב
מעיד על זה וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד · אלא
שכל מבין יעזרנו לומר שהנפש עצם רוחני ולא כח היולאני · ולפי שזהו
דעת קדמון והמוסכם לתורה הוא שנשנו ונמנו שנוח לו לאדם שלא נברא
משנברא ועכשיו אמרו שצריך לפשפש במעשיו כדי שלא בנמצר הנפש
או נעשה שכל · וקשיא לי טובא כי אחר שסבר האומר
שהנפש היא כח היולאני והנה זה נבאר כאשר
הוא בעצמו דחה זה בדעת שאמר שאחר שבשלמות וקיום אי אפשר
שיבוא אלא לדבר בשכל וכח בשכל שבאדם אינו אלא הכנה איך
יצוייר השארותו · ועוד שיאמר שבשכל הקנוי יתעצם בו ושכלו
עד שישוב הוא והן דבר אחד בלתי מובן שאם כח השכל שבאדם הוא
כח היולאני אשר מתפשט שיפסד זולתי מצד ההשכלה איך כשמור
ההשכלה בשמאה או איך יצויר הקנות בשכל בפועל שכל זה רחוק מאד
שיושכל כמו שכתב במאמר שלישי פרק שלישי עד כאן דבריו ·
וכל שכן כי לפי זאת הסברא יהיו המצות והמעשים לבטלה כי אין
השארות רק בהשכלה · ואפילו המוסיפים בהנה זו ואומרים שהנפש
עצם רוחני עומד בעצמו מוכן אל ההשכלה ולזה לא יתכן בו ההפסד
לביותו עצם עומד בעצמו אבל יקבל העונש כפי חסרון ההשכלה ·
וגם זה אינו נכון לפי שאפילו תהיה הנפש עצם עומד בעצמו אחר
שהוא מוכן אל ההשכלה אם לא יגיע אל ההשכלה תהיה שלמותו בהכנה

הכונה לבטלה ולא ישיג אם כן שלמות הנפש אחת מני אלף אם לא נאמר
שהשלמות יהיה בהשכלה היא השגת המושכלות הראשונות ודבר זה ישוו
בו הצדיק והרשע ולא שלו של לב זה אף משלם כל שכן שאין המצות
שהוא שלמות כל ישראל בכלל . ועיקר שאלת יוס כהן הוא נשאר
ונכון באמונה עמנו כהרב ורמ״ב .
והטוב הנכון הוא שהנפש
הוא עצם רוחני מוכן אל ההשכלה לעבוד את ה׳ בתורה ובמעשה וכו׳ .
ולפי הרב ז״ל באשר נעשה עד מאד שישים לגוף שעמו סברה
מוכנת נוטה אל הכחשת ההשארות לפי דעתו חלק
נכם ולשלמות . ואפילו הסברה השנית החזיק מפני מה שהנפש הוא
ובקושין . ובי נשלם מפני ההפכי מפני מחלוקת רבנא הלל ולא הקשין
בקושיות הפשוטות כל שכן הסברה הראשונה שהיא החזיק לגמרי .
חלילה לי מעשות שאין דבר לעולם כאשר ימצאו כדברי הרב״ן שניים
שחולקים עוד לבשמי״ר מחלוקתם בגדרות האמת וכל שעמדו שני שנים
ומחצה במחלוקת ולא ישא לא כם ולא זה לבטל סברות הפילוסופים
אין השני נוחה בזה רק שכלם מודים שהנפש עצם רוחני שומר בעצמו
מוכן לעבוד את ה׳ בתורה ובמצוות . ואין לומר גם כן
שהנפש ברכתם נוח לו שלא נברא הוא
אגד שיס
לבקשות אחר כשישלם האדם חוזר נפשו למקום שחוצבה ושם קיבוץ
בכללה נמצא דומה הנו לבטלה אפילו הכל שהשלמים כל שכן שאני .
שאינו שלם בפחות נמצא שהנבראים קרובים למספר והמוקים למספר
וחלילה לאל יתברך כל בכלות בהאמת בעולם בשביל האדם ובוא יברך

וכוא ירא רחוק לשכר וקרוב להפסד . אלא כך הוא הענין כי שבעים
פנים לתורה וזה החלק מבפנים שאנו עוסקים בלמודו ובקיום דבריו
במעשה הוא כלוי במעשה אחרי והוא קיום המצות בכונה שלמה
ורצויה ולפיכך לא ידעו המלאכים מעשה זו כששאלו מה לילוד
אשה בינינו לפי שלא השיגו כונה כזאת הכללי"י במעשה המצות לפי
שהם שכל נבדל ולפיכך שלמות הענין בקיום מצותיו ברא הקב"ה את האדם
לעבדה ולשמרה והשלם שקיים הענין בלמוד ובמעשה . אך שני
במעשה לפי קנה שלמות ואפילו שחוזרים בשמות כהקב"ה כנגד המצות
כל נפש יש לה השגה מיוחד כבודו ית' לפי שלמותה וכמה פנים לפנים
הנוראים . ולו שוער אירו צדקים בכל כבודם כיוצאי מקדם מיוחד
שקיו וכם וכיון הקצור קצרה שלמות הכבוד לנגד לכל אחד ואחד מדור
ורשנה לפי כבודו . וזה שאמרו במסכת שבת פ' שואל . מא' כי הולך האדם אל בית עולמו
כי הולך האדם אל בית עולמו אמר ר' יצחק מלמד
שכל צדיק וצדיק עושין לו מדור לפי כבודו . משל למלך שנכנס הוא
ועבדיו לעיר בשכם נכנסין מלון בשער אחד נכנסין וכשכם לנין נותנין
לכל אחד מדור לפי כבודו . והנה כמאמר הקצר הזה אפשר לפרש
בו שני פירושים ולכל הפירושים מדרגת כל צדיק וצדיק כפי מעשיו וכפי
חכמתו וכן אמרו עשן בחופה לזה שכל אחד נכוה מחופתו של חבירו
וכן אמרו בפירוש מדריגת הצדיקים הוא לפנים ממדריגת מלאכי השרת
וכם ישאלו לנו' מה פעל אל וזה שאמר הכתוב כעת יאמר ליעקב ולישר'
מה פעל אל אסכן אפילו בפנים ואין צריך לומר בצדיק גמור זכיות

ומכל שכן בשלם משיגים מדרגה גדולה עד אשר אין לה ערך וכן אמרו רבו'
שכר מצוות בהאי עלמא ליכא · אלא נר' לי דלעניין דינ' שאמ'
ודי בקבלת האדם בינוני וזהו גמור שמחה ורננה
ושב אל השם וסבב מתלונן הוא לכבוד אלהי יש' כי בשמרו האדם
ענוותנותו יתב' ויתב' שמו לעולם כי הוא חנן את האדם הזה אחר שיצרו
והוציאו מחשך אותו והכין לו מזונותיו כאשר יקדם פניו ומה ישיב לו
גמולו · ואם יתן האדם מה יתן לו כל שכן שלא יצא האדם אם לא
יסייענו השי"ת · אם כן לשמור התורה הוא נהנה ונתן לאדם דעת
והשכל ושלום המלכות שינחהו לשמור ולא יגזרו עליו גזרות שלא
יעסוק בתורה כמו שקבל כבודו של שמים ואם יגדל עני בכחו תמיד עושה
הוא יתב' נתן לו כח · ואם יתן צדקות מידו קבל ואם יחמול גם הוא
חננו ואם יעשה דבר קטן או גדול ידו יתב' באמצע ואפילו מזכרו
דעת הוא יתב' יגולגו הכינו' צופה רשע לצדיק וגו' ה' לא יעזבנו בידו
וזו הוא משעמם פרקים שאומרים בחנם כי מעלהכין כל זה ניוכר ואין
רואין בכל מה שיסגלו מצוות לשאול כשה דבר כלל ולכן בהשקפה חסידים
אמרו בשמא מצוה אלא מעשות מעשה מצוה נחת שבראו אבל בנהגים
מפני גמולם שמשמאו ושבו כשיעשהו שרכשמו את השי"ת אפילו מעט
אחת לא היה לו לאדם לגלל יומו כמו שעשה ירמיהו אפילו רגע אחד
וכן אמרו מועד כקבוע כהמון ולא יהיה שעה אחת רשע לפני המקום
ואף הרבה מרב האומרים נוחלו שלא נברא כפי השכל ואפילו שימחול
השי"ת בענוותנותו על כבודו אם כבוד המלך אינו מחול מחמת עצמו

עמכו · וקראו אותם נוח לו שנברא כי אחר שיקבל נסים ויכיר
מעשיו ויגדל שמו בעולם על ידי הצדיקים ויקבל הבורא כבוד אלקים
ומאחר שאם רבו פושעי׳ אין נעשה לו אין התועלת אלא שועק ואם שבשב
להתנו ויפה שעה אחת בתשובה ובמעשים טובים בעה״ז ובקיום
התורה ובמצוותיה ובשבח והלל שאנו רב׳ ויכ׳ שאנו אוכל בשלימות
אשר ברא · ובקיום תשובה אי אפשר אלא על יד אחד המכיר
בעבודתו נוח לו שנברא וכן שקולות הם במדרגתם
אלו שבין שנים ומחצה ולא רבו אלו על אלו עד שרבו האומרים שנוח לו
שלא נברא ועכשו שנברא יפשפש במעשיו וישוב · ויראה על שזה
כתוב בפסוק במה אקדם ה׳ אכף לאלהי מרום וגו׳ כלומר שאפילו השלם
שבשלמים במה יקדם בוראו שלא קדמו כפל כפלים לאין תכלית ומה גמול
עולות או שלמים או נסכי שמן זו נקרא קדמה שהוא אלו ואינה
שהשוו לבלם ושר אף גומלו לו אדם הירצה ה׳ באלפי אילים כו׳ ·
ואם יחטא האדם יש לו כפרה בתשובה כמו האתן בכורי פשעי פרי בטני
חטאת נפשי לא עזר לנחילה אפילו החטא · ואמר הגיד לך אדם
מה טוב כלומר רצונו וזהו מה שמקדימין ואומרי׳ התפלות ברוך אתה ה׳
הרוצה בתשובה שכפי השכל לא היה ראוי שיקבל השורש החוטא אבל הוא
יתב׳ רצה וקרא מאהבתם שקדמו לשוש · נמצא כמבואר שנוח לו
שלא נברא אפילו ישים את בוראו תמיד אחר כפי
השכל אבל כפי הרצון האלקי עכשו שנברא יבקש תשובה וישוב אל ה׳
וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח · ומה שאמרו יפשפש

במעשיו ואמרו לא ימשמש במעשיו . פירש׳ יפשפש עבירות שעבר
עשה ויבדוק עבירות שבידו ויתודה וישוב . וימשמש במעשיו
בשעה שעושה כגון אם באת מצוה אחת לידו יחשוב הפסד מצוה
כנגד שכרה ולא ימנע מלעשות בשביל ההפסד שבה שכר שעה לבא .
ואם באת לידו עבירה יחשוב שכר שמשתכר בה עכשיו כנגד הפסדה דעתיד
ליפרע הימנו . ודברי רבינו הגדול ז״ל על ראשנו . אבל נ״ל
הער תלמיד שהבין דבר גדול בתשובה מועיל לאנשים
לנשיהם לבוראם והוא הכתוב . ובכללו עמד המלוך במקום שערך
בדבר רבינו ז״ל כי הוא פירש יפשפש במעשיו שיפשפש בעבירות שעבר
עשה . ונראה לפרש ימשמש במעשיו פירש כשבאת מצוה לידו
יחשוב הפסד מצוה כנגד שכרה וכן בעבירה . והנה לשון במעשיו
בימשמש הוא כי בשלמא ביפשפש כבר עשה ומפשפש במעשיו שעשה
אבל בימשמש עדיין לא עשה שיקרא אותם מעשיו . ועוד
דלשון כאן יפשפש למעשים רעים לבדוק עליהם ובימשמש כאן לטובים
ורעים . ועוד דלשון כאן יפשפש למעשים עצמם ובימשמש צריך
לבקש הדבר מחוץ וזה שאינו במעשים עצמם דקאמר הפסד עבירה ושכר
מצוה . על כן אני אומר דהכא קאי אמעשים שעשה כבר ויפשפש
קאמר יחפש בכל מעשיו ויתן בעבירות וישוב מהן וקאמר
יפשפש . אמנם ימשמש קאמר בעבירה עצמה אחר שעשאה לראות
שבתם ואיכותם כיצד עשרה עושין עבירה אחת וכל אחד יש לו עונש
נברר כפי עשותו כיצד שני שאכלו ... מעשה בני אדם אחד לאחד

אל אחד וכל אחד בעולם שיש ימנן אחד היה עני ואחד עשיר כפי מדריגת
עשה כן מדרגת חטא המעשה אי אפשר שנמנין בשאלה אחד וגם כמו מונין
בשאלה מנחום איש גם זו ומגם זה אינו שערך כמעלים רק כמו שבופך הגיס-
או הורג · או אם היה אחד שנדע והוביך הנשאל זה יוכר רע · אם
השיבו לכלבים יוכר רע שנצא שכלם בעליונו עין וכל אחד נידון במנין אחד
עליהן אינו מספיק לאדם לשוב שיפשפש וימצא העבירות רק שימשמש בהן אם
הם גדולות כי יש עבירה שערכה כעבירות רבות · וכתב אם רחמנא
את הרבים ומענה רבים מלשוברם שנה לגם חטא וזהו פירוש ומאמר לב
ימשמש במעשיו כלומר בעבירות אשר עשה כבר · וזהו פירוש נחפשה
דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' · וקשה מאי נחפשה דרכינו ונחקורה
הכל אחד ואם חקירה מעולה למה שהוא יותר בדקדוק יאמר נחקורה ·
ועוד למה הפסיק בנתים יאמר נחפשה ~~[illegible]~~ ונחקורה דרכינו אלא כענין
כמו שאמרנו דחיפוש היינו מחפש דבר מתוך דבר כמו שמצינו בחפוש דגביע
ויחפש וימצא הגביע מתוך האמתחת · חקירה היא והעמקת דבר שבידו
באמונות ובמדות כמו שאמר ודרשת וחקרת היטב והנה אמת נכון הדבר ·
זה שאמר לשוב אל ה' כהן שני דברים · האחד הוא שנחפש דרכינו ונעמיק
בשגגות · ואחר שחפשנו ומצאנו אינו מספיק רק שנחזור ונחקורה
כל עבירה בפני עצמה אולי היה שקולה ככמה עבירות · וזהו פי'
פסוק שבסוף קהלת כי את כל מעשה יביא אלהים במשפט על כל נעלם אם
טוב ואם רע · וקשה מאי את כל מעשה יביא את העושה במעשה הוא שמביא
במשפט לא את המעשה עצמו · ורז"ל פי' פירושים נכונים הרבה

במקרא ולפי מה שפירשנו בכי פירושא מבכל מעשה כמעשו יביא האלהים
במשפט ויחקרנו במה שוקל אם טוב ואם רע · פי' יהיה רע או טוב
צריך לבעשהו ולשוקלו · ומה שאמרו בע"ז בואו ונחשב חשבון
במחשבונו שאלמלא כס לא באנו לעולם · שאף
שחטאים כבואם לעולם וכרי כסטון נוחלו לאב שלא נברא · ופירשו
כם ז"ל כיונו כנחלב לידע שאין ידוע מה יהא בסופו אבל כשהוא צריך
אחריו ומאחרי כדור שהוא כבנו והוא על דרך שאמרו ברבה פ' ויקהל
על פסוק ויום המות מיום הולדו משל לשני ספינות אחת הנכנס לנמל
ואחת פורשת וכו' · וקשה שלפי פירוש זה צריך לומר שאיש נקיים
מחזיק עצמו וחבירו לנקיים נאמנים ואין זה דרך
השלמים כראה רובם כשעת פטירתו שהיה בוכה שלא היה יודע באיזו דרך
דרך מוליכין אותו · וכן אמרו בראש השנה לעולם ישים אדם עצמו
כאלו חציו זכאי וחציו חייב · ואי אפשר שלפרושם קושיא זו בפירוש
בזה אמרו ועוד דלמסקנא דהוי שלא באנו לעולם הכי שפיר ·
ופרש"י לפי שבנו חיים לעולם וכל זמן שהם קיימים אין אנו חשובים כלום
ואי אפשר לו לבין דלעולם אומה לך רבש"ע משהן רוצה אחד שאתנים
לבקבה כך בחיים ואפילו שיהיה צריך במוות היה חפץ שלא היה נוצר ·
אמונה כשיעבד השי"ת ושופך ברוב כחו מזמן הוא נותן לשי"ת ומברך
ומשבח ואפילו למיד כמן רגילים לומר אלו לא באנו לעולם אלא לשמוע
דבר זה דיי · ועוד יתפרש שאין זה יותר בארוכה במאמר עצמו כמה
// דרוש ואם

בסוף פרק קמא · גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר
בגבריאל דאלו במיכאל כתיב ויעף אלי אחד מן השרפים
ואלו בגבריאל כתיב והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף ·
ומאי משמע דהאי אחד במיכאל כתיב כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים
וכתיב התם והנה מיכאל אחד מן השרים הראשונים בא לעזרני · תנא מיכאל
באחת · גבריאל בשתים · אליהו בארבע · מלאך המות בשמונה ·
ובשעת המגפה באחת עכ"ל · פרש"י באחת טיסה אחת · בשתים
בשתי טיסות · יש לשאול שיקראו שיאמר
גדולתו של מיכאל מגבריאל דאלו מיכאל בטיסה אחת עושה שליחותו
וגבריאל בשתים · ועוד כינה מיכאל וגבריאל כלבוני בקראו אותם
אליהו בארבע ומלאך המות בשמונה מה להו ולמה לא שאלו כלומר
שלזה · ובעל העקדה כתב במאמר שלישי פרק ל"ש קדמה כל
שתלה כפי מדרגתו מבשו יקל עליו לעוף המעלה והשלמות
בראותו לו מאי זה מין שיהיה · וזה כי יש אנשים חזקי הטבע משיגים
הנראות באמונה לבד · ויש שאין הנראות מספיק בהם הקבלות
חזק ויצטרכו למופת יותר או זה פועל לשיתקיים בהם · וכן בחכמה
יש מי שישיג תכונת בשכל מועט ויש בשכל גדול · ועל זה הקדמה
כתב כשן יעקב כי די לו למיכאל בטיסה אחת לבד שלמותו
אבל מיכאל צריך לשנים ומכס בלמוד לשאר מלאכים · ועוד אפשר
לומר כי לגודל מעלת מיכאל שהוא יותר קרוב אל הסבה הראשונה ולכך לכך
נאמר בו שהוא טיסה אחת ורצה בה להורות כי הוא מסובב מהסבה הראשונה

יב' ויב' שמו אבל גבריאל לגבורה למעט מזהרנו מיכאל הוא גם כן מסובב
מחסד ולכן נאמר בו מיסודו שכינה להורות שהוא מסובב ממיכאל מלבד
מה שהוא יב' הוא סבב שנים • אולם אליהו שהורכב מד' יסודות
כשם ישבו בורך לד' ומלאך המות משמאל לגבורה במדרגה שלה
כיון שדרכו לנזוק אבל כשעת מוסף שנתן רשות למשחית לחבל
הלויתו די לו במוסף אחד עב • ואני שמעתי שגבורות כוונת יב'
לגמור מיכאל שהוא מלאך טוב
לנקמן ועל נשוב
מונך נתן לו כח שיעשה שליחות מיב כה שלה ושמונה שלמזמוז השלה
שלו ובנפסק דנזיק כמודה • אבל גבריאל שאולתים מודו לשון דין
כשרים מול ילצו דנכנים • אי נמי ישוב ובגבורות דנזיק •
אמנם אליהו לגבורה כשהיה כגוף מורכב מארבע יסודות נשאר לו רושם
ולכן בד' • ומלאך המות משמאל לשבבו יורד מול גבורות נזיקין
בתשובה • אמנם כשעת המוסף מעד כהן מנותם וכבר כנזק נזיק
באחת • ומה שלא אמרו באליהו כפי מה שפירשו אין צורך כי
אחר שגבריאל צריך לכפול מיסודו ממיכאל אם כן אליהו צריך כפל גבריאל
היינו ארבע ומלאך המות שהוא למטה ממדרגת אליהו יצטרך לכפול
קמא פרק הגוזל ומאכיל • אמר רב ביבי בר גידל אמר ר' שמעון
חסידא גזל הגוי אסור אבידתו מותרת גזלו אסור דאמר רב
הונא מנין לגזל הגוי שהוא אסור שנאמר ואכלת את כל העמים אשר ה'
אלהיך נותן לך בזמן שהם מסורים בידך ולא בזמן שאין מסורים בידך •
אבידתו מותרת דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב מנין לאבידת גוי שהיא

מותר שנאמר לבל תשיך לאחיך ~~[illegible]~~ לאחיך אבל מחיר
ואי אתה מחזיר לגוי · תניא ר׳ פנחס בן יאיר אומר במקום
שיש קדוש השם אפילו אבידתו אסורה · אמר שמואל וטעותו
מותרת שכלו · קשה · א׳ ר׳ שמעון חסידא מה בא לגשמיעם
אם גזל הגוי אסור · דאדרבה הוא שמענו · ואם קסבר
אבידת גוי מה שמענו · ב׳ למה אסור גזל הגוי והלא כתיב
ראה ויתר גוים ראה שלא קיימו שבע מצות בני נח והתיר
ממונם לישראל ולא כלל בדבר בזמן שמקוים כוהנו או אין מקוים ,
נ׳ מאי קפריש בין אבידתו לממונו כיון שלא הותר ממונו בזמן
שאינן מקוים כוהנו גם אבידתו תהיה אסורה שלא יצא מכלל
נכסיו כמו שאסרו גזל וכ׳ וגם אבידתו אסורה · ד׳ למה אמר
ואי אתה מחזיר לגוי ימשך שיאמר לישראל אתה מחזיר
ולא לגוי · ה׳ מאי קאמר ומצאתה דאמאי ליהך משמע דאי
שאם היה מותר דאמאי ליהה · ו׳ כיון שגזל הגוי
אסור מה בכך שיקיימו מקוים כוהנו ואין ראוי לגזור דבמלחמה
או ביזה מלחמה · אמונה כבונה לעם לו ושנכבש אותן לכבוד
יגזלם · ק׳ דאמר שמואל משנה מותר השמיענו שבא לדרש ולגוסף
עליהם שאמר במקום שיש קדוש השם אבידתו אסורה והרש
שאפילו במקום שיש קדוש השם משנה מותר ולמה לא יפריש שם שאמר
גם במשנה הגוי · ויש לומר שר׳ שמעון חסידא חדש שעתן
גזל הגוי אסור ואבידתו מותר ולא האריך יותר

מגנים

והוא כשמעו הלכה כהנך מהמקומות שיבוא ובתלמוד דבבא ראייפס ·

ורב הונא חדש ראייה גזל קנוי · ורב ראייה בהנה אבידת קנוי וכן

אמ' שכנים מהן לגזל גוי שאסור מהן לאבידת קנוי שמותרת · ויש

שאומר שלא יהא במאמר ר' שמעון חסידא אפשר נפסק וויקוב מהן

שכן חדוש בהן וראייתו · ואומר שגזל הגוי אסור לפי שכתוב שאמרו

בתוספתא בפ' שור שנגח ד' וה' שלא בקירו מראה ויכה גוים אלא כגון

שור של ישראל שנגח שור של נכרי ושל נכרי שנגח שור של ישראל בין תם

בין מועד משלם נזק שלם אבל גזל הגוי אסור ואבדת הגוי למאן דאמר

גזל גוי מותר אמאי במתרשה של יש' שנגח לשור של נכרי פטור

כיצד לי דגזלו מותר · ובתוספתא פי' בשני בקושיא ·

ואפשר לומר דאין הכי נמי אלא משום דקנס להם ושל נכרי שנגח

של ישראל משלם נזק שלם · אי נמי כל שור שנוכל לקנסו כדבר

ראוי לכבוד מפני הסכנה וכדין הוא כמאן דאמר שגזל גוי אסור

ובמעשה שבכלה ידוע שנכרי גוים אינן ממש אלא כאבל דבבא קמא

ב' להרשמשם · וזה כי ישראל כם שלמים בלובם בגוים כגנב

ובמצוות וראוות לבם כמדהנת כלבי מדבם וזהו ואולך אתכם

קוממיות גבוה שכן קומות כלומר שמדהנת המדבר של גבלתי מדבר

הוא מדהנת ישראל שלבנוים שגזא אישראל כם נבוקים שכן קומות

ובכי וכשישראל כם שלמי כתוב כמו שכונה למה לגזול כבלתי

מדבם רופפו נסכן כם וביין הכיב ומכלן אכל

בעמים שכם למאכל · אמנם כשאין ישראל שלמים אין ראוי שיוכבן

איסורו ואיכא סכנה וחלול השם · ומכל מקום כיון שהם לא קיימו ז׳
מצוות בני נח ואנחנו שלכל פנים מקיימים בגזירה והמצוות אפילו
שלא יהיו בהם לימוד יספיק לגזור כגון דבר שבהן איסור גמור לא ·
אמנם כתבי׳ מותר ואין לומר מותר קיימו שאינו מחויב לחזור
שלא ולהחזיר לו אלא לגניחה כך אם נתפס כתפס מקאמר ומצאנו
משמע שמותר לנוה משום שהוא ספק אם ידע הגוי ואפילו ידע
איפשר שיאמר שכנאה · אי נמי חושב הגוי שישראל סובר שמפקר
אובד מדעתו ובגירדא אבדה לו הה · והא קאמר ואי אתה מחזיר
לגוים שאפילו ירצה ישראל להחמיר על עצמו אסור וכן כתב בטור
חשן משפט · ובהגהות סמ״ג שאם מחזירה בה לקדש השם כדי
שיברכו ישראל ויאמרו שהם בעלי אמונה הרי זה משובח · אמר
שמואל משעה מותר · פירוש שהוא מטעה אותו בעצמו אבל אסור
לגמאותו מפני חילול השם ואם אמר לו הישראל חזי דעלך קא סמיכנא
נשולם לא יבא ליה חלול השם שסבר רואה הגוי שישראל סומך על
חשבונו כי הא דשמואל שלקח כלי זהב בשביל נחל ושר מעות שבכלנו
א׳ בחשבון ועשבן מעשב · נמצא מכלל שלדהם גזל הגוי אסור
אבידתו מותרת ואסור להחזיר במקום שאין חלול
השם ואין קידוש השם כשיחזירנה · ואם יש חלול השם אסורה
ואם יש קדוש השם בחזוק קבלה עליו כדלק · ומטעתו מותר
ואסור לגאותו מפני קדוש השם · מעשה בר׳ שמעון בן שטח
שלקח חמור אחד מישמעאל אחד כלבו בלוויה ומצאו בו אבן טובה

כדכתיב כשאמרו אמרו לו דבר קשה כ״א כמשיח · אמר לפני ר׳ שמשון בן
שמח חמור לקחני אבן טובה לא לקחני והכתיב וקרא עליו בישמעאל
ברוך ה׳ אלקינו רשמשון בן שמח //
חגיגה פ״ב אין דורשין כתוב אחד אומר שש כנפים לאחד
וכתיב וארבע פנים לאחד וארבע כנפים לאחת להם ·
לא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בה״מ קיים כב
יכול שנתמעטו כנפי החיות · מי מינייהו אימעוט אמר רב אותן
שאומרות בהן שירה כתיב הכא בשתים ישעפף וכתיב התם אלקים כי וכתיב
קלפי קרשן חנוך בו ולאינני · ורבנן אמרי אותן שמכסות
בהן רגליהן שנאמר ורגליהן רגל ישרה אי לאו דאימעוט מנא ידע הוה
דילמא רגלאי ואחוי ליה דאי לא קימא הכי והוו פניהם פני אדם קפי
נתוי דאימעשא אלא רגלאי ואחוי ליה הכא טוי רגלאי ואחוי ליה קפי
כשפחה קרס בשלמא אפי אוב אדעא לגלויי קמיה רביה אלא כרעיה
לאו אוב אדעא לגלויי קמיה רביה · כתוב אחד אומר אלף אלפין
ישמשוניה ורבו רבון קדמוהי יקומון וכתיב היש מספר לגדודיו לא
כאן בזמן שבה״מ קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים כב יכול שנתמעטה
פמליא של מעלה עד כאן לשון המאמר · קשה · א// דאיכא
כנפים כתיב בחיות ושש כנפים בשרפים — כדכתיב
שרפים עומדים וגו׳ שש כנפים ומנא ליה דאימעוט כנפי החיות הלא
משקרא קטו הוו · ב// למה יתמעטו כנפי החיות בזמן שאין בה״מ
קיים · ג// מה עמק דכנפים כלו למחשירה והלא שירה

כתב נאמנות הקב״ה והמות פניהם פני אדם ומספרא כל פרצוף בני אדם וכו׳

לכם · ד״א תני אמר לו שאומרים שירה והא כתיב בשתים יכסה

[illegible] ובב׳ לכסות פניו ובב׳ לכסות רגליו ואם בשתים

מלומר שירה מלשון לא יעופפו · ה״א מאי ראיה מכאן כנשף

שנוך בו והוא מדבר באי סיינע לגשיר כנשף שנוך

באומן ואיננו כי בקהלה עין ומניקו ותמחתו יאבד בעושר ההוא

בשנין על כנשר לשוק השמים גם לכבין לומר ויעופפו כנפים

שמכסות רגליהם ויאמרו כל כבוד כלפי מעלה ויותר ראוי שיעופפו

המכסות פניהם שאין מיעוט דרך ארץ לגלות פניהם מאשר שיגלו רגליהם

כמו שכם אמרו לאו אורח ארעא לגלויי כרעיה קמי רביה · ה״א למה

כנפים פתוחה שלמעלה · ויש לומר לקושיא דראשון

כמו שפירש״י על המספרא שגם לאיזה שש כנפים · פי׳

לפירושו כיון דיש כנפים דהוי שתים לכסות פניהם שלא יסתכלו

בשכינה ושתים לכסות רגליהן מפני הכבוד דלאו אורח ארעא לגלויי כרעיה

קמי רביה ושתים לומר שירה לומר נשכני אלו מאחת · ויש לדקדק

הלשון מתמה דבריו כך הוא והחיות אינן צריכות לכסות רגליהם שאין כגון

כמו הכבוד ושרפים עומדין ממעל לו ואין דרך לגלות רגליהן ומשום כך

צריכי שש · אי נמי שלשה ד׳ ובשתים יכסה רגליו ובשתים יכסה

פניו ויחזקאל ראה רגליהם כסף רגל עגל ולעולם דרגלים מכוסות מלמטה

ובכנפי לבנון · ועל כן שכתב טעם למה הכתוב ד׳ כנפים בשרפים

לעשות ולא נתן טעם לצורך ד׳ כנפים והכתוב בא לפרש

עכשיו יש לנו לומר דכמה שנים נחרב י״ש שכתבים אלא שבזמן ישעיה
שהיה בית המקדש קיים היו ששה כתבים ובזמן יחזקאל שלא היה בית
המקדש קיים היו ארבעה ועכשיו שנים . ואעפ״י שבזמן דניאל
שבא אחר יחזקאל עדיין לא חרב הבית כבר פרש״י בימי יחזקאל שהיה
קרוב לחרב עכ״ל . וכבר היה גלוי ונדמה לחרב וכו׳ ועכשיו .
ובענין דכתיבא אותם שאומרים בכל יום שירה בזמן שישראל אין
אומרים שירה מלמטה וחרב הבית ובטלו כהנים
מעבודתם ולויים מדוכנם וישראל ממעמדם ובפ׳ שלוחי יש׳ ונבי׳
לא אבא בעיר ואמרו חכמינו ז״ל לא אבא בירושלם שלמעלה עד
שאבא בעירי של מטה ראוי שיבטלו אלו ומה דאמר ישרף ולא
קאמר ישרף עלמא דבעלמא אומרים שירה וקיימו שמלאכים כתובים
ומשוררים בענין מאד וזהו ישרף מעלה ומהר סיני שרוצה לשרף
ואינו משורף . וזה דקאמר ישרף ישרף שלמטה קיימו דבני יה
שבירו שבר ממקום למקום וזה מרחף בכנפיו שלו .
ומה שהביא ראיה מפסוק בכנפיך שנעוף בו מפרש״י ובכנף כתיב בכנפיך
עיניך בו ואיננו . וההיא שאין היכי מייתי ליה ודבק להוא לבי הדבר
ואיפשר לומר שאומר ממה ראיה רק שמלאכים לשון בכנפיך שאומר
מהם לשוף . ורבנן מבכי כתבי כרובים לומר שעולם שאין בשעל
לחקור החיים ובוים פנה ופנה כו׳ ובין שאין בשעל כמום ובגיע
חזון פנים כביר לחרב יתערב בו משון בשעל . ולדברי ר״ת שכבר
נשלם בירושלם כדכתיב דרפאי לישראל ועלו שאין מפהם איפשר שאין

שדין שהוא קודם לירדתם לא נבראו ומצא מין את מינו ·
ומה שעשעתים כמלא של מעלה · אבל כשהודות בחר פ' ין
שנעשעשו יש' ונבדלו מן המצות אינן
נהפכין כלבך מלאכים לשמש ולבטלה ולשלוח להם או כשבולה ושלבן
אינם נבראים בכל יום כמה מלאכים · אי נמי כל מצוה שעושה
מלאך לבלך עליו ונעשעשו השדים המצות וממילא אי עושה
כמלא של מעל' //
ר' אבהו ור' חייא רבה · ר' אבהו אמר מתחלת ברייתו
של עולם צפה הקב"ה במעשיהם של צדיקים
ובמעשיהם של רשעים הדא הוא דכתיב יודע ה' דרך צדיקים וגו' ·
והארץ היתה תהו ובהו אלו מעשיהן של רשעים · ויאמר אלהים יהי
אור אלו מעשיהן של צדיקים · אבל איני יודע באי זה מהם חפץ
אם במעשה אלו ואם במעשה אלו כיון דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב
הוי במעשיהם של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהם של רשעים ·
אמר ר' חייא רבה מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב
ובנוי · בראשית ברא אלהים הרי בנוי היך מה דאת אמר לנטוע
שמים וליסוד ארץ וגו' · והארץ היתה תהו ובהו הרי חרב היך מה
דאת אמר ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו · ויאמר אלהים יהי
אור הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא היך מה דאת אמר קומי אורי כי בא אורך
וכתיב כי הנה החשך יכסה ארץ וגו' · אמר ר' ינאי מתחלת ברייתו
של עולם צפה הקב"ה מעשיהן של צדיקים ומעשיהן של רשעים · והארץ

היתה תהו אלו מעשיהם של רשעים ׃ ויאמר אלהים יהי אור אלו מעשיהן
של צדיקים ׃ ויבדל אלהים בין האור ובין החשך בין מעשיהן של צדיקים
למעשיהם של רשעים ׃ ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים
׃ ולחשך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים ׃ ויהי ערב אלו
מעשיהן של רשעים ׃ ויהי בקר אלו מעשיהן של צדיקים ׃ יום
אחד שנתן להם הקב״ה יום אחד ואי זה זה יום הכפורים עכ״ל //
קשה ׃ א// אמרו מתחלת בריאתו של עולם צפה הקב״ה מעשיהן של
לזה והלא כמה מקראות בתורה מוכיחים ׃ הקשו ב׳
כשבא קודם ׃ כתיב גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו
אותם ארבע מאות שנה וגו׳ וכל בתמשך כמו ישמעאל ויצחק ובסוף
האמן וכלשון פרעה ׃ ב// למה לקח כלל המאמר מתחלה ׃ הקשו
מעשה בצדיקים טון ׃ שדפסוק מתחלה נאמרו מעשיהם של רשעי׳
שנא׳ והארץ היתה תהו ובהו היינו מעשיהם של רשעים ובתר כתיב
ויהי אור היינו מעשה בצדיקים ולכך לא יאמר משום דכתיב כי יודע ה׳
דרך צדיקים כהשתא דאתי לקרא גופיה קשה׳ למה שנו מתחלה בתורה
כלשון דגם זוה מוכח משום שופטי דקרא היינו כמדבר דלא קאי אלא
ארץ ישעם ׃ ג׳/ מנא לי דקרא דוהארץ היתה תהו ובהו שמעשי׳
ברשעים קאי ׃ כתיב היתה בשלמא במעשה בצדיקים כתיב יהי אור
ועוד דפסוק דקרא מה שהיתה הארץ ׃ ד// הקשה יהיה מאמר
יהי אור על מעשה בצדיקים ובכל הכל ׃ ביה שמים חוץ מירחם
שמים והארץ יצא בו נזיק אלהים ׃ ה// אשה דנימא הכי היכי נאמר

דאמר ויהי אור ועדין אין צדיקים ולא מעשיהם בעולם · ו'' מאי
שני קרא במעשה הרשעים דכתב לשון עבר ובמעשה הצדיקי'
יהי לשון עתיד · ז'' אמרו איני יודע באי זה מהם חפץ הקב''ה
כיון אתעבדן החפץ בסוף במעשה הרשעים רא' צריך קרא
לאשמועינן שחפץ במעשה הצדיקים · ח'' למה כבל ואמר ואינו
חפץ במעשה הרשעים הוא מיותר נאור כיון דקאמר קרא
וירא אלקים את האור כי טוב נראה דוקא האור דהיינו מעשה הצדיקים
הוא טוב בעיניו ולא מעשה הרשעים · ט'' לר' ינאי דמשיך
פירוש הכתוב ויבדל אלקים בין האור ובין החשך שהבדיל
בין מעשה הצדיקים ובין מעשה הרשעים ומקשין לגבהלו והלא מובדלים
בעצמם כרחוק מזרח ממערב · י'' אמרו ויהי ערב אלו מעשים
של רשעים ויהי בקר אלו מעשיהן של צדיקים מקשין והלא
כבר אמר ויקרא אלקים לאור יום שהוא מעשה הצדיקים ולחשך קרא לילה
שהוא מעשה הרשעים · יא'' אמאי נקט בהשא מעשה הצדיקים דכתיב
ויקרא אלקים לאור יום וקרא ולחשך קרא לילה וקדר נקט ויהי
ערב דהיינו מעשה הרשעים בהשא · יב'' אמרו יום אחד זה
יום הכפורים מנא ליה · יג'' לר' חייא דאיירי בבנין
בית המקדש והלא קרא בבריתו של עולם איירי ולא בבית
המקדש · יד'' אם נאמר שרמז לבית המקדש בנוי וקראו שמים
ואמר למה כתרגנו אמר וקאמר תוהו בוהו ולא הזכיר השמים
כלל · טו'' אמרו כמה דאת אמר לנאות שמים וליסוד ארץ מאי

מאי משמע דהלשון כמעשה שמים וארץ איירי · יז// לעולם אומר
בניו ומשוכלל לומר בניו לבד · יח// קומי אורי מנא
ליה דהכנין בשביל איירי דהלשון בקיבוץ גליות איירי ובגאולת
העתידה · יח// מאי וכתיב כי הנה החשך יכסה ארץ · יט//
מעמאי לא דריש ר' אבהו כולי קרא בהמתים ר'
יונתן הוא דרשי ליה אמעשה רשעים וצדיקים · כ// ר' חייא
אמאי לא דרש לקרא כדרשו ר' אבהו ור' יונתן · ואיכא שאי
אמאי לא דרשי ליה כדדריש ר' חייא · וקשי פירושא כיון
שסוף קרן ובו שאין ראוי שיקרא בשלם אחר
שעינן הרשעים לצאת בו לעולם לאחר קודך בכתוב להוות לך
כשעה כהאמר שהכל גלוי לפניו ית' וברא בשבילך הצדיקים והשלם
עינו ממעשה הרשעים כו' לגרוע מעשה הצדיקים הקיים ולהיפך
קודם כמלא בשלג כמאמר קודם צופה מעשה הצדיקים כי הוא הנרצה
ולא חב מעשה הרשעים וקרא נקט בהשלא מעשה הרשעים כן במאמרו
כי כיון מכשימים רבים קודם שבא נח ומתושלח וחנוך ושם ועבר
ואברהם עד שנבלו יש לאו קרוב כל שכן כי בצדיקים דם בנשמתם
באחת קיומים ולאשוף המחשבה סוף כלהדבר · ושנין בהנון
בזה כתוב בכתוב אעפי שאין מקרא יוצא מידי
פשוטו וקרא איירי בהלאם שמים וארץ ובאור ובמים עבת זוקנו
לגם זה קושיות רבות בכתובים · הא// אחר שנין ובארץ
היתה בוהו ובוהו איירי קודם בהאבש מה צורך בוהשנהבר

דבר זה והלא פשיטא שלא הארץ לבד עברה מהאחרת המוחלט כי גם
השמים היו מקדמת הנזכר ׃ ב// כי אחר מקדמם שלא נורשה האדם
לבסכל אחר מעשה זולת מה לאחור ומה יבוא לבסכל במה
עליך אחר שמזכיר אותו הענין ראוי שלא יכתוב אחר שמזכיר בכלל לחשוב
בכלל מורשה ׃ ג// כי היכי קאמר מה היה הארץ קודם שבראתה
למה לא יזכיר מה שהיו השמים והיה ראוי יותר שהיא בריאה
יותר מעולה ונכבדת וגדולה וקיימת והיה ראוי להודיע איך היה תהו ובהו
׃ ד// למה אמר ויאמר אלהים יהי אור ולמה לא יאמר ויברא אלהים
את האור כמו שאמר ברא אלהים את השמים ואת הארץ ׃
ומה משום דקרי מאמר מעשה מאמרות גם בראשית ברא מאמר הוי
ברא יהא במספר בעשרה ׃ ה// ומה ויהי אור יאמר ויהי כן כמו
שאמר במקומות רבים ׃ וכן ע׳ ומה הוקשה ׃ א//
ומה ויבדל בין האור ובין החשך למה ויבדל אלהים ביניהם
׃ ב// ומה וירא אלהים את האור כי טוב למה וירא אלהים כי טוב
כאשר בימים האחרים שנאמר בהם כי טוב ׃ ג// ומה
ויהי ערב ויהי בקר למה ויהי לילה היה יום יום אחד כי כבר
קרא לאור יום ולחשך קרא לילה ׃ ד// ומה יום אחד למה יום
ראשון כמו שאמר יום שני יום שלישי יג׳ ׃ אלה ודאי
מרכבה כל אלו קושיות צריך לומר מרשה קרא ומייל
מילתא אחר אחר קהל ומה זה הדבר אשר יקשה בבריאה אחר
שעבר הן ראשונים לצאת בשלם לבריאים למה נברא בשלש זה הענין

דהוה אלא עפ"ש יהושע תחלה כי הכל גלוי וצפוי לפניו כי יודע ה' דרך
צדיקים ובשביל שצדיקים עבודתם לשמה ועושין רצונו ית' בראו וזהו
רקדוק מתחלת בריאתו של עולם ופי' יודע ה' דרך צדיקים קיימו משום
שבשבילם נברא העולם וזהו ראשית מחשבתו ית' ודרך רשעים קאי
אדלעיל כלומר יודע ה' שני דרכים דרך צדיקים ודרך רשעים רא' , לא
קשיא הכי למה יודע ה' דרך צדיקים ונאבד דרך רשעים אלא שמענו
יודע ה' אתרווייהו קאי וגדר רהש ודרך רשעים נאבד כלומר אשכח
מומנו ובשלמה וקיימו נאבד ׃ אי נמי בהא שנעשה אמאי נגד
בדרך צדיקים יהושע יודע ובדרך רשעים נאבד למה יאבד וכי קשיא
דנגע לשמא דקרא כי תכבר, תאבד ונוי' יקלו מעשיהם הלא נמי נאבד
מעשיהם תכבר למה יקיים ד' דרך צדיקים למה נבום כי יהושע יודע
באיבוד ׃ אלא שהכתוב בידך למה קשים בשיף ענין ומעשה הרשעים
אלא הכי פירושא שהכל הולך אחר הכלל והחיבום וכיון שדרך
צדיקים קיימת כי שכרם נצחי ומעשה הרשעים ושכרם כלה ׃ כל
אבן טוב קנבה לנסיה לב האבן והבנה יתהר ולשוחנו כמטם בקיום
ושומר ולא חשש על השכר וכלה וזה שבעת יודע קיימו מקיים
כי מהשגו ית' דבר קיימו קיומו וכאלו נגע בו יקיים ואם
השיעבו שיודע בשביל כלה קיומו וזהו ישובו אל מקרא יודע ד' דרך
צדיקים ונהשגו וקיומה וגם דרך רשעים לא שלמה מומנו ודרך
רשעים מושך עצמו ואחר שמו כיוצא מן כמטך לא יתן לו בנשך וכמו
לנר אשר נשעך בקנה ואכלה וגו' הלא נמי ודרך רשעים יודע נהעה

בידעה ולא כבקיים כי סופם שנאמר יוצא בדבר אחר אומר ראובני אני
קונם בזה והנה עם קשה עורף הוא כמעשה העגל לגבוה סבה לומר
איבדם עליכם המים · וזהו כשנקשה מאד ראובני לומר רואה אני
את בנים בזה והנה עם קשה עורף הוא אלא סבה לומר לא עבדישה לי
והענ בקשיות עורפם כי כשהוצאתני אותם יהעלי יעשו כבר וזהו שאמר
כשע אשר הוציאם ראובני (ראה) אף עשי עשו אשר במצרים כמו שאמרו חז"ל
שאם ראה לו שראה אותם עושים העגל והיו נותן שלא יוציאם וראה
אותם מקבלים התורה ועושים משכן וזהו כבל ראה ראובני · ופי'
קונין אחשב שאני רואה שיעשו עגל זה אנו מעלים פה ממנו ורואה אני
אותם עושים דבהם ישרו במינו ונעלים אני מוציאם רומזת בכוצאן אני
קשה ממצרים וגו' כפי' פרש"י · ועם זה סבה סבה לומר שאמר איך
אשביהן למוא כעגל וגונאם סבר וקבל ונורא' אעפ"י שיאמר
בניחהלי ויחר אפי בהם ואכלם וגו' יהיו לט בהן אבל לא בקום ולא
רביע כי ברוך בוצאתם למעלה וזהו ראובני בלשון עבר ומשם יבין משה
ללמוד עליהם סניגוריא · וזה שאמר יקי אור אלו מעשיהם של צדיקים
מפני שהקב"ה מסייע במעשיהם של צדיקים אם רצו לאותם מוטב כהן
כדעיבה' לא יעזבנו בידו ואמרו חז"ל כפי' רחלול ישו של אדם מתגבר עליו
בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק וגו' ואלמלא הקב"ה עוזרו
אין יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו וגו' וזה שאמרו רבק עשרה
יוחסין ה' שיבם הוא מונחין כשנרי עבירה ק' והבוע לבראות לה'
עבירה כי בדלע כאדם מוצבר עדריוע אלני פרמו' · ופי' פי'

דקדא אם הקב"ה לא היה עוזר לצדיק היה נופל ביד יצרו שאין כח באדם
להנצל ממנו · שמא תאמר אם כן כיון שאלמלא הקב"ה היה שעוזר עביד
אם כן ראוי שישא בעון כהן שקרי הוא מוכח במעשיו כדכתיב ה' לא
יעזבנו בידו ואפילו הכי לא ירשיענו בהשפטו · וזה לפי שהקב"ה
רואה התחלת כוונת מוחו של הצדיק להפריש עצמו מהעבירה ועל כן מוכן
בעדו באחד עוזרו עוזרו · ואפילו במצות ה' ונאמר בעזרו כששים
כמעשה המצוה והמצוה בהבנות ואין מקבלו לו יפה ויעלה ויפה יהי
אור · והא דקאמר ויהי אור ויהי לא נס ולא מעשים בעולם ·
אבל בשמות בורא · האחת שכל גלוי לרבינו קודם השמות קודם כמו
אחר השמות וכן באלו ככל עבר · אי נמי דאין מקרא ויצא מיד
פשוטו והוא בשמות ויהי כן והא רשע קרא אבא אותיב כדכתיב משמאמרינן
והא רשע קרא בראש מעשה הצדיקים ולא בראש מעשה הרשעים ·
לומר ויהי חשך כדכתיב יוצר אור ובורא חשך משום דלא נאמר פרקים
לו לשבר ממיישם אותו · והא דקאמר ואינו יודע במה יכשלו
מכס חשך · אבל בשובות טובה · האחת
שיהיו לנו מה שאמרו ז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים
אינן יכולים לעמוד שמא תאמר שלא שהיה כיון שאחר הגבה כלך גדולה
ומצות שבא ושבת עד ה' שמא תאמר יחטא בקיומה לקיום המצוה
קא משמע לן שקרא אלא מעשה ואינו חטא במעשה הרשעים אבל שישוב
מהם ויקיים מצות התשובה וישוב מהנה גדולה קא משמע לן לא כן ולא
אכן · והלשון הוא לפי שקורא אותם מעשה הרשעים נראה הפלגה להגן

דעבדין אפילו בלא תשובה מלתא דעבדין ריבא חפץ בהם · ולפי כך יש
לומר עוד לפי שבקבלה מקובלה שעושה משפט ברשעים דכתיב ויגבה ה׳
צבאות במשפט וכו׳ והא״ל כ׳ כי מצדיקים גוזר דינו ונודע ה׳
משפט עשה ואוהב משפט · ועוד שמצינו מזה בנושא לשם
שיראו ויבחו מוסר כדכתיב ביסורה במצוה ולמען תספר באזני בנך וגו׳
וכמו שבמשילו במשלהאמה העבד לייסר בנן · ועוד שמאחר אתה
לבם וקרי נודע על ידי משפטים שהוא חפץ אתם שלא כאמר בבחינה זו
חפץ בהם כ״ל שאינו חפץ בהם כלל ואלו לא היה מפני הצדיקים לא היה
בורא עולם לרשעים אלו כלל · ולא ראה · ר׳ אבהו למשיך
רבה בפסוקים יותר לפי שלשון · אין צורך שאם
לבהב״ל אין צורך · וגם לכתוב יום הכפורים ז״ל קרי כי רב הוא כפ׳
אחה מוף ומוף צורך לעוז החטאים בבולה מספיר שיבין כקושי שהך
של בבריאה למה ברא העולם כיון שעתיד רשעים לצאת ובנין בשביל
הצדיקים שלא כאמר גם כן בשביל הרשעים ברא גם כן להודיע שאין לזה
כעב ורמז שאינו חפץ במעשיהם כלל ודוקא בשביל מעשה הצדיקים
ברא לא זולת · והקושיות אשר הוקשו לר׳ ינאי לא חשש לכם ר׳
דבבריאה עצמה צריך לבה״ל בין האור ובין החשך שלא ישמשו בערבוביא
ולא משמש כל אחד אמונו לא כאמר ויבדל בינהם משום שאינן ממין
אחד שלבן פירש זה לעצמו וזה לעצמו · והא דקאמר ויהי ערב
ויהי בקר לגוהען שביום הולך אחר הלילה ומאמר יום אחד רומז
למלאכת המשכן · והא דלא כאמר ויהי לילה ויהי יום משום דאין

ואמר יום אחד ויום הראשון משמע יום ממש ולא לילה שיום אחד
לילו עמו ואם כאמור לומר ויהי חשך ויהי אור בכדי שיגע שאם ,
אמנם ר' יונה ראה לדקדק בכל ולהרוס לבולהן שינוי.. לפי שכוון
שאמתיל לספר מעשה הצדיקים והרשעים ראוי להשלים
הספור וזה ממשלו תורה כלשון ש צדק לגבי רקועיא אשר הרשיון כמו
שנאמר בענין חלל . ואמר ויבדל אלהים בין האור ובין החשך הבדל
בין מעשה הצדיקים למעשה הרשעים וזה אינו בהבדל שנים כי מובדלים
ושמהם הם בעצמם אלא הבדל בין קשין השוה בהם בשני פנים ,
הראשון שהשכר הוא נצחי והשני ממני כי כרון האור מן החשך וכן
כך נותן שיהיו שנים או ממנים או נצחיים ושלכן קבהם שכר מעשה
הצדיקים כי הוא השכר והבדל השני כי השכר הניתן לרשעים על
מעשיהם הטובים בעה"ז כה לא תהיה ולצדיקים בעה"ב ושלכן הקדים
ערב לבקר והיום הולך אחר הלילה דרי שני הבדלים . וזה הקאמר
יום אחד זה יום הכפורים לפיכך כי סוף סוף לאור
בעלים עשו השוה ממעשה הרשעים הכרן כי כבר הינן מעשיהם בשני
יום הכפורים ובקדושת היום מתכפרין ודינם הרשעים יועדו .
שמא כאמר שהן ישמשיעשים לא חייש עליהן כיון שענין הצדיקים
לשמור והרשעים יענשו בקנס . ור' חייא רבה לא רצה
לדרוש כן מפני שדרוש זה אינו בבהאמ"ד השנים רק
בבהאמ"ד האחד אם יקרא אם לא כמו שדרשו חז"ל . אלא כענין כדקוא
שר' חייא רבה ראה שיש להקשות שבי קושיות אחרות בכתוב . א'

א׳ כלשון הכתוב · ב׳ כשגן · א״ מאי קאמר את השמים
ואת הארץ בקא׳ כיהושע לומר כראשו׳ ואתך כדקאמר וכו׳
רקיע יהי אור ונרה קאמר רקיע האור · ב״ כי אחר שהשמים
כמאו וכו׳ והארץ הדום רגלו לשון עקר כמאו מגשלונים
ויורד לשמן כן מי הארץ כלשכן וכל ומוצא שנחרב ושב אל מקומו
הראשון ונראה שאין כבודו בכך אחר שהוא קיים ונצחי וידוע
קנמקרון וזה שאמר לגוף וכו׳ שאו לכן אמר ר׳ חייא רבה שמנהלו
כר״יפו אל עולם שהוא כמאו יהי וראה שאמר לקשרו שכינתו
בתחתונים וקשורו נוהגים לחזור למעלה ולהשיר לבא סופו לדור
בין ישראל ולא יסלק שכינתו מעולם מביתם והכל הולך אחר
הרוגים ואין שנוי בו וכו׳ כי אם במעשיהם וזהו שאמר ירופף ואומר
חלופו הוא שנוי ימין עליון · כי אעפ״י שימין עליון משתנית אינו
הוא הנוף וכי הוא החול כי אין שנוי בו וכו׳ · וזהו אשר
רמז את השמים בקא׳ כיהושע לרמוז על המקדש שהוא גם כן נקרא
שמים ואת הארץ דהיינו כמא וסרפרף דוגמת שמים ואת השמים כמאו
והארץ הדום רגלו וזהו והארץ דהיינו אותם שקראו לשמים ואת הארץ דהיינו
שעלו במחשבה ליבראות דהיינו המקדש · וקמשש כי אחר
שעבר כבהאה היו בשביל ישראל מקבלי התורה ראוי שבקה דירתו שאתם
דהיינו והקבלתי בערבם וכיוצא לכם לאלקים וקמשש כי קילומן
בית׳ בחלומר לאין ערך מגילום שמים וארץ לבמה מעשים נבראו
במקומות רבים · והא המיכתי ראיה מלמעלה שמים ולמטה ארץ רקי

כתיב ומשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטוע שמים וליסוד ארץ
ולאמר לציון עמי אתה קשה דסתרי קראי וגם קשה דאיירי
בזמן שירושלים קיימת לעתיד . ועוד קשה שייך לומר
לנטוע שמים אלא בבנין בעתיד ומיתב קרא ולאמר לציון עמי
אתה . ופשטיה דקרא מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית
כמו שאמר בורא שמים ונוטיהם ולא אמר ברא השמים שלפי
שבהמשך קיימו בורא ובגמרא שאלמלא שמוקמי ית׳ ורחמיו אין
העולם עומד רוצה לומר כאלו חדשים וזהו שאמר ומשים דברי בפיך
לנטוע שמים כ׳ כאלו עכשיו נבראים שאלמלא כן קייפי מחזיר
העולם לתהו ובהו ואמר ולארץ דכתיב כ׳ . ומה שאמר
ציון ומשוכלל לפי שאינו רואה כבוד בבית קדשים ובעתיד לבנין
הראשונים . ומה שכתב הנביא קומי אורי כיון שכבוד ה׳ זורח
על ישראל ודאי שאמרה שהוא עכשיו וקיימת בבנין בבית בעתיד
יבנה במהרה בימינו אמן וכן יהי רצון ונאמר אמן נן
רמה קרני . עשרה קרנות הן . קרנו של אברהם כרם היה לידידי
בקרן בן שמן . קרנו של יצחק אחר נאחז בסבך
בקרניו . קרנו של משה כי קרן עור פניו . קרנו של יעקב קרנים
מידו לו . קרנו של יוסף וקרני ראם קרניו . קרנו של כהונה
כפרה נתן לאהרן עשה שומע לשר קרנו כרום בכבוד . קרנו של
נויך כל אלף בנים לגיון חוזה המלך כדבר האלהים להרים קרן .
קרנו של עבודה רמה קרני בה׳ . וקרנו של דוד ותרם כראים קרני

קרנו . קרנו של משיח וירם קרן משיחו . ובאיכה רבתי
וכולם היו נתונות בראשן של ישראל וכיון שחטאו
נטלו מהם ונתנו לאומות העולם דכתיב ויעל קרנים שהרדו בריש א
הדא הוא דכתיב גדע בחרי אף כל קרן ישראל . ולאחר כשעושין יש'
תשובה קרנו של הי בשלומים נותנן אותן כלן הדא הוא דכתיב וכל קרני
רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק . ואלו עשרה קרנות
שנותן צדקו של עולם . ואותן קב"ה מחזירן ליש' לבסוף
שנ' ואת לשלם האל ירומם קרנו של משיח וירם קרן משיחו ע"כ וו
קשה . א'' זאת קרנו של אברהם דכתיב כרם היה לידידי בקרן בן
שמן משום דנקרא יחיד דכתיב אחד היה אברהם
בכינוי דקיימו אבהם ביכי משמע הדא דקרן הוי של אברהם דקרא משמע
דכתיב לו כרם בקרן בן שמן . וכן קרנו של יצחק נקרא דבסבך
בקרנו איל ... קאי . וכן קרנו של ... יוסף נחמא
דכתי' והתראם קרנו . ב' קרנו של כהונה דכתי' ... ראוב
מקרא דכתי' ... לאביונים צדקתו עומדת לעד וקרנו של
עושה צדקה עם לאביונים תרום בכבוד . ג'' קרנו של בית
המקדש דכתיב ונרם כראם קרני מאן דבר שמיב המקדש ,
ד'' וכן נתונות לישראל קרנו של משיח שהן לבא דלבוי שייך ביה
לשון עליונו . ה'' אומה ונתנו לאומות העולם וכיון דיבלבם
נבואה ומקדש כהונה ולנייב או אבות או קרנו של מש' ג' .
ו'' עם אומר שעתיד הקב"ה לגדע מהאומות ולהחזירן ליש' כל עשר

קרנות הצדיק וכל קרני רשעים אגדע ומחזירן לישראל קרנו של משיח
נס בן כהלל אם בן אליך אמר ואומות שמחזירן קבלה לבשירן שו
לאולבו וירם קרן משיחו

רבה פ׳ עקב ׳ ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם

אמר משה רבון העולמים ולמה אתה מבקש
לעקור העליונים והתחתונים ואחר כך לעקור אותם מכאן שנאמר
שאו לשמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים כעשן נמלחו
והארץ כבגד תבלה וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת ואחר כך
ויושביה כמו כן ימותון ׳ אמר לו משה ואפילו אתה עוקר
את השמים ואת הארץ לישראל אי אתה יכול לעקור שנשבעת
לאבותיהם ולא נשבעת להם לא בשמים ולא בארץ אלא בשמך הגדול
מעין שנאמר אשר נשבעת להם בך שמא אתה יכול לבטל את שמך
׳ אמר לפניו משה חשוב אותם כפרדס ׳ מה אתה לאבותם אם
מוצא בפרדס חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם
וירד לו עד עשרה מנין שנאמר ויאמר אל נא יחר לה׳ ואדברה
אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה
ואני מעמיד לך מאלו שבעים צדיקים אמר לו ה׳ כשאר אמרו
לפניו רבונו של עולם הרי שבעים זקנים הטובים ויאמר ה׳ אל משה
אספה לי שבעים איש מזקני יש׳ אשר ידעת כי הם זקני העם
ושוטריו ולקחת אותם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך וירדתי ודברתי
עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא

כמשה רבנו ולא נשא אהרן לבדך · אמרו עד ומריבה אלעזר
ואיתמר פנחס וכלב בני ששים ושבעה · אמר לו הקב״ה למשה
דין עד שלשה צדיקים ולא היה משה אמר לפניו רבונו של עולם
אם נלאו בחיים ואיך יכולים לעמוד להם בפירצה בזמן שיעמדו המתים
אמר לפניו עשה בזכות שלשה אבות ובני שמונים יזכור לאברהם
ליצחק ולישראל עבדיך · כיון ששמע שלמה וראה שבזכיר משה
ששים ושבעה צדיקים ולא הועיל כלום אלולי שבזכיר שלשה האבות
שכיון מתים ננהיל ואמר ושבח אני את המתים שכבר מתו מן
החיים אשר המה חיים עדנה · וטוב משניהם את אשר עדן לא
ראה את המעשה הרע אשר נעשה תחת השמש עכ״ל //
קשה · א// מעשה משה ולבונה אהרן מקטרת עבור בעליונים
ובתחתונים · בשלמא אם היה עוקר הכל אין הכי
נמי שבודאי עוקר את הכל כי לא נברא העולם אלא בשביל ישראל
כדכתיב בראשית ברא אלהים ואמרו חכמינו ז״ל בשביל ישראל שנקראו
ראשית שנאמר קדש ישראל לה׳ ראשית תבואתה · ואמרו יוסי
קשה שהיה בכל הגלוי עד שבר בסיון ויהו אדון יראה ושנאה ·
אמנם עבדו שאמר ואעשה אותך לגוי גדול עולם כמתנו נוהג והכל טבעו
קאי · ב// ראשית הכתוב אינה צודקת · ג// מאמר אמר לו
משה שלשה פעמים זה אחר זה אבל בשונה השיב
בעניים לענייניו ולמשנהו ולמה לה כולהו מעשה בחרא מחרב ולמה
ועשר ועוד · ד// מה מעט אשר נשבע לגם בך · אם כיון שבע

בשמים ובארץ והלא ה' שבועה אם יהיה כאן זה דבר שיהיה שבועה מאי קפידא
דעיקר הוא בדבר אשר נשבע עליו ׃ ק// יבורר לשון אמרו אשר
נשבע לאבותיכם ולא נשבע להם לאמר כי אשר נשבע
להם בשמך הגדול ולא בשמים ובארץ ׃ ן// עשה משה עשר
אלף כסדום וכיון שהגיע עד עשרה מה לו לבקש שאין
בעשות חמשים צדיקים וכבר בשלה האיך וקנחה עשרה ׃ ק//
שהוא אמר ואני מעמיד לך שמונים צדיקים ולמה צדיקים
כל כך צדיקים ואפילו לשרוף סדום אינו וכי גרע להון חמשים צדיקים
ולא יעמוד לבקש שלשה ויוכירו ׃ ח// מה כתיב בזה שאמר
לו הקב"ה הא משה היכן עוד שלשה צדיקים וכי מכבו יב//
ואפשר הוא וכי כך היה בשוכב לסדום אלא לשלה פותח והולך
ט// ומשה מה נעשה ולא מצא שלשה חוץ יהושע ואלדד ומידד
שהתנבאו במחנה ואין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר
ועניו ועניוה יותר מאהרן צדק כדי שאומרים ׃ ואין לבקשו ולמה
לא ימנע עצמו שדרי מושבע ועומד מבקש אותו כדאמרינן בפרק במה
ומשביעין אותו אפילו כל העולם אומרים עליך שאתה צדיק גמור היי
בעיניך כרשע גמור ׃ אלא אלו השלשה למה לא יבקשו דאינן כלשון כי
כל שבט לוי צדיקים גמורים היו ומעשה בעגל וכיח כמאמר רז"ל אלו
ויאמרו אלו כל בני לוי ובמשנת שהחזירו אף ישראל ח' מששבת בשמו
אמרן ׃ כלם שלוה כי בו בחר ה' לשרתו ולברך בשמו ׃ ו// אמרו

אמרו כיון שעמד אלוה וראה שנזכרה שבעים ושבע זקנים ולא הושל
כלום אלולי שנזכר שלשה אבות שהיו מרגים דבחיל משבח ואומר
ושבח אנו את המתים שכבר מתו · ומי אמר שנשכבו אלו נשבח
· אנו אומר שלא באו אלא להשלים המנין וכיון שצדק מנין שמונים
אפילו ימצאו השלשה אבות ויחסרו שלשה מהאחרים עדין לא היו
מתכפרין מסך כלם אוים לטובה ומאי שכחיהו דשלשה אבות · יא//
ויבור לשון כיון שעמד אלוה וראה לומר כיון שראה
אלוה ויספיק · יב// כל גהושבזה היכן נתנה כבניה ושלאחר
נמאמו בדבהם הללו ואם כלה נבטל · יג// שמך
בסוף בשבי מענות הראשונות לא השיב כלום ובמאמר
השלישי אמר לו בעמר ונשלא מצא חזר ובשנו ואמר לו משה
הא היכן עוד שלשה זקנים · ויש לומר כיון שבסוף אמר
למשה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך
לגוי גדול וגו׳ ומשה היה מבקש עליהם רחמים כפי כחו נתבטלה
אותך כבטחה שהיא בלשון דומה לבנו מסך הוא לא היה נעשה לגוי
גדול ושונאיכם של ישראל היה אומר לכלותם הרי לא היו נשארים לשמצתך
עולם בגוי ועלכן היה אומר טהור את בשלומם ואף בנחמנים כיון
שכבר נברא בשביל ישראל · ועל הזקנים ועל משה אי אפשר לבטל
ביקו לגרוע מזכה בנשיקה ובלי שום כחם הנזכר · ואעפי
שאמרו שאמר ואעשה אותך לגוי גדול לא נתבטל כמו שאמרו במסכת
בסוף פרק במה אמר ר׳ יוחנן כל הדבור והדבור שיצא מפי הקב״ה

שונה ואפילו שלמה אינו חוזר מנה לן ממשה רבינו שנאמר הרף ממני
ואשמידם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' ואמשה רבנא רחמי שלא יתקיימא
ובטלה אפילו הכי אוקמה בזרעיה שנאמר ובני משה גרשום ואליעזר
ויהיו בני אליעזר רחביה הראש ובני רחביה רבו למעלה ותני רב יוסף
למעלה מששים רבוא אתיא רביה רביה כתיב הכא רבו למעלה וכתיב
התם פרו וישרצו וירבו שלם . עכ"ז זה היה באמת עונו וגדולתו
יתר אבל בלי ספק לא היה ראוי לגודלו אם כן יכול היה משה לומר
כך . והאי קאמר עליונים ותחתונים אי אפשר שמים וארץ ומלאכי
כדאמרן קיימי והכי נמי מסתברא דקרא דמייתי לא איירי כי אם
בשמים וארץ . וכי תימא עליונים מלאכים שגם כן נבראו לצורך
ישראל ושבעים שהם של האומות והאומות לצורך יש' . וגם
אחר מלאכים נאמר בהם כי מלאכיו יצוה לך . וכי תימא אין
הכי נמי שאם היה מכלה את יש' היה עוקר את הכל ואין מעכב
למשה . אי אתה יכול לומר כן כיון שנשבע שלא להביא מבול
שאת כל בשר מכל שכן שלא יכלה הכל . ואין הפרש לכלות במבול
או בדבר כי בפירוש אמר ולא אוסיף להכות את כל חי כאשר עשיתי
אם כן זכו דזה משה
//

מאמר · במדרש אין הנשמה יוצאה מן הגוף אלא אם רואה פני
שכינה שנאמר כי לא יראני האדם וחי · ע"כ
ובנסחה אחרינא מקיים הכי בחיים הוא דאינו רואה הא סמוך למיתתו רואה ·
הדבר הקשה במאמר הוא מפורסם שאיך יחוייב ממאמר כי לא יראני האדם
וחי שלא יפטר האדם אלא בראותו פני שכינה האלא משמע מיניה אלא ·
שבראותו ימות האדם אבל שלא ימות כי אם בראות אותו זה אינו במשמע
דומה זה למי שאומר לא תאכל סם המות כי לא יאכל האדם סם המות ויחיה
שלא יחוייב שאם לא יאכל סם המות לא ימות במיתה אחרת ולא זו סבה אחרת
וראיתי לרז"ל בשמות רבה פ"ל כי תשא אשרי שכר מקבלים מה שלא נהנו ·
מקודם נבוא אל ביאור המאמר דרבו זה וז"ל שם משה שאל מהקב"ה שיראהו
שכרן של צדיקים ~~נקרא כבוד חסידים ינחלו ושמו~~ ושלותן של רשעים שנאמר
הראני נא את כבודך ומנין ששכרן של צדיקים נקרא כבוד חסידים ינחלו ומנין
ששלותן של רשעים נקרא כבוד שנאמר ואחר כבוד לקחני הקב"ה מה משיבו ·
לא תוכל לראות פני ומנין ששלותן של רשעים נקרא פנים שנאמר ומשלם
לשונאיו אל פניו להאבידו ע"כ ·· קושיות אשר במאמר זה הם
רבות לא אכתוב כי אם הנוגעת בזה לענין מאמרינו הקטן
ושאר הקושיות אכתבם בסוף הענין בע"ה ·· הקושיא המורגשת בזה מה
קשר יש למאמר כי לא יראני האדם וחי עם מאמר לא תוכל לראות פני ·
אחרי היות פירושו לא יוכל להשיגו לרוב טעם לשלותן של רשעים ··
אמנם להבנת הקושיא הזה לא ידעם ~~משבו~~ מעייני כל מעיין אני אומר
שבעלי המאמרים האלה ע"ש שניהם יש להם פי' אחר במקרא הוכרחו לאותו

לאותו הפירוש מבח קושיא חזקה הנופלת בכתוב אם יפורש כפשוטו ·
שאולה כי לא וכו׳ יהיה נתינת טעם למה שלמעלה ממנו וזה כי מה טעם
לשלא יוכל לראות פני כי לא יראני האדם וחי והלא הואיל ואין מושגין והעדר
היכולת לסבת הדבר עצמו ·· כמה ראייתו אלא מושך לאחר ראייתו
נה ראייך אפשרית לולי החזק המושך ממנה א״כ אינו טעם ללא תוכל שהרי
יכול לראות ואפשר שהיה בוחר מות מחיים אחר ראותו פני כבודו ולכך פי׳
הפסוק לדעתם הוא ע״ד הדרך לא תוכל לראות פני כ״ כלל או כפשוטו ·
או שלובן של השמים לפי המדרש הזה מצד עצמו שהוא דבר בלתי
אפשר כחוק המורכבים מחומר המעיקים מלהשיג הדברים האלהיים
לא מפני שימשך מהראייה או מהמשנה הזיק כמו שהיינו חושבים
ואמר עוד כי לא יראני וגו׳ מורא כאומר נפשיה דרך הודעה דבר אחר
לא נתינת טעם למה שהוזכר למעלה ממנו וכך הוא הפירוש
ואודיעך עוד מושה כי כשלא יראני האדם וחי כלומר יחיה
כשלא יראני · ותמה בפירוש הזה יתחייב שהואיל ו
ובהעדר ראיית פניו יחיה יתחייב שלא ימות עד שיראהו ··
וזו מה שהקשיתי רצ״ל לומר כיוצא בחרותי עפ״י הנסחה הראשונה ··
עוד קשה רצ״ל לומר לפי הנסחה הזאת וזה אין המשמעות
המשמעות יוכיח וכו׳ כלומר לא היתה המשמעות
יוצאה מת״ך מהגוף אלא לסבה לסבת התועלת הגדול המקווה לראות
אחר יציאתה מן הגוף שהיא ראות פני שכינה מה שלא היתה היכלת
יכולה לראות ולהשיג בעודה בתוך הגוף וזה מה שכתוב כי לא יראני

יראני האדם וחי כלומר בעודו חי אלא אחר המות :: והיינו שהק
לזה סניפין משני הכתובים הנזכרים כא״כ ואתחנן בשם גדולי ספרד
אמר שם דכתוב אחר ספור י׳ הדברות ותקרבון אלי כולכם וגו׳ היום הזה
ראינו כי ידבר אלהים וכו׳ ועתה למה נמות וגו׳ אמרו עיקר האדם בבחינה
אחת היא חיים כי מה שלא זכו זכו בחייהם יזכו לראות בהפרד הנפש ·
מהגוף שהיא ראות פני שכינה וזהו לצדיקים שאפי׳ במיתתם קרויים
חיים :: אמרו ישראל היום הזה ראינו כי ידבר אבל אלהים את
האדם בעודו חי ועתה אחר שהשגנו בחיים השגה כזאת למה נמות
ומה תועלת במיתתינו אדרבה יש היזק בדבר כי תאכלנו האש הגדולה
כלומר אש המיתה אם יוספים לשמוע ומתנו כלומר אם במיתתינו
נוסיף עוד מעלה ויתרון למות עתה אחר שזכינו מעלה גדולה מזו
אתה הואיל בעודנו חי עד שנפרש מה שפירשנו ידמ״ל ואין גדולה
מזאת שראינו בחיים למה נמות :: ואת ומנה לך דהאי וחי
רק אחר היינו מלתא וזהו מה שראיתי היינו בעודו חי עד שנפרש
מה שפירשנו נ״ל · י״ל דאי לאו הכי קשיא מאי דאקשינן לעיל
ברייתא מילתא · וזו מה שהיינו רגיל נ״ב לומר כמו אחד חכמי לפי
הנסחה הראשונה שכתבנו ולפי הנסחה הב׳ המקיים בה בחיים הוא ראינו
יואת וכו׳ היינו רגיל לומר בו לכד דה נאה וזה כי על כרחך מתוך
הקושיא הנופל במקרא שכתבנוהו לעיל כרים מילתא יחוייב א׳ משני
ענינים לשנות המקרא או שנאמר כי לא יראני האדם הוא דבר
נפרד בעצמו ולא נתינת טעם למה שלמעלה ממנו או שתולה

שאולה וכי אין הכוונה בה ויחיד אלא פי׳ בעודו חי זה וזה ודאי יותר
נכון ומיושב מהפי׳ הראשון ועל הפי׳ השני הזה שהוא אמת הוקשה
להם ז״ל הכלל שאמר להקב״ה אדם חי למה לי פשיטא דלא איכא אדם
אלא חי שגדר האדם הוא חי מדבר נאמר חי למה לי. ולפי פי׳ רש״י ז״ל אין הנשמה
יוצאה מן הגוף אלא א״כ רואה פני שכינה שנאמר כי לא יראני וגו׳
כלומר מדקאמר וחי נר׳ דהכי קאמר כשיהיה אדם בחיים מעולם אינו רואה
וזהו כי לא יראני האדם כשהוא חי גמור אבל כשהוא אדם אלא שאינו
חי גמור כגון הפרוק למיתה שהוא אדם אלא שאינו חי גמור אז .
רואה פני שכינה אלא דאכתי עיקר הקושיא לא מתרצה מהכא. ולפי שאין
הנשמה יוצאה מן הגוף אלא א״כ רואה פני שכינה לכן לפי׳ אומר לי אחר
אחרי העיון הנמרץ שאין בעיקר הקושיא מושכל וזה שכוונת בעל
המאמר אינה לומר שסבת המיתה היא ראיית פני השכינה ולא דבר
אחר שאם היה כן כל׳ ספק היתה הקושיא חזקה עד מאד אבל הכוונה
לומר שבשבא האדם למות אין הנשמה יוצאה אלא א״כ רואה פני שכינה
והיה סבת המיתה אי זו שתהיה ולשון המאמר מורה כן שאמר אין
הנשמה יוצאה ולא אמר אין אדם מת או אין אדם נפטר מן העולם
בכל כזה ואולי שאכתוב עוד בזה בע״ה .. ולענין אותו .
המאמר האחר שכתבנו לע׳ שיש לספק בו עוד . ראשונה
שאמר הראני אינו מתפרש כשניהם בשוק דבשכר של צדיקים
הוי הראני ראייה ממנו לפאורה ובשורה של רשעים הוי הראני לשון
הודעה טעם שלותן של רשעים בעה״ז וזה דוחק גדול .. עוד

עוד יש לספק איך מביא ראיה מואחר כבוד תקחני שלותן של רשעים
כנגדם וזה דוחק גדול נקרא כבוד .. עוד יש לדקדק מה הכה׳
משיבו כי היה לו לומר והשיבו הקדוש ברוך הוא . עוד מנין לו
שלפניו ראויה קרא הוי שלותן של רשעים ואיך יתישב אותו המקרא על
זה הדרך ועל הכל יש לדעת מה היתה כוונת מרע״ה לשאול כזה ..
ונראה לי ליישב המאמר הזה כלו בדרך אחד עם היות נוכל ליישב כל
ענין וענין מתוכו כתירוץ א׳ בפני עצמו וזה כי לספק הראשון שהקשנו
איך ימשך ויקשר מאמר כי לא יראני עם למעלה ממנו אפשר לומר
דהכי לא תוכל להשיג שלותן של רשעים האמור למעלה באותו מזמור
שגלל היה בזמן שלא יראני האדם וחי ולאחר דהיינו בחיים כלומר
לא תוכל להשיג זה בערך חי כי אם אחר מיתה וזה נקשר לפי זה
מש״ה אסקה בשלותן של רשעים ואחשבה לדעת זאת ואחר דהיינו שלותן
של רשעים האמור למעלה באותו מזמור עמל היה בעיני עד אבוא
אל מקדשי אל כלומר עד נבוא אל עולם הנשמות הנקרא מקדשי אל
אז אבינה לאחריתם ולמה שהקשינו עוד דלא הוי פי׳ הראני דלגבי
שכר של צדיקים כפי׳ הראני שלותן של רשעים הא נמי אפשר
לומר הראני שכר של צדיקים לאו ראיה ממש היא אלא ראיית
הענין והשגת אופן שכר .. ומה שהביא ראייה מקרא .
דואחר כבוד תקחני היינו משום דואחר כבוד לא מתפרש שפיר
עם בעצתך תנחני אם לא שנאמר ד דכבוד הכא האמור היינו
שלותן של רשעים והך בעצתך תנחני ואחר הודעה שעם הכבוד

בכבוד של רשעים קלחני כי על זה מוסב כל המזמור . . ומה
שאמר מה הקב"ה משיבו איכא למימר נמי י"ל שהוא כמו הרגשת קושיא
והק' אח"כ ששאלו משה על השקים מה השיבו הקב"ה ואומר על שלות
של רשעים לכך השיבו שלא יוכל להשיגה ולהשיג וזה"ש אין לשון פני .
וכו' שאם היתה התחלת התשובה מה הקב"ה משיבו הו"ל ואין לשון .
פני וכו' שמאחר שהתשובה בהתחלת מאמרו ויאמר לא תוכל להשיג
הוא סיום דברי המדרש הנ"ל הו"ל ואין לשון וכו' אבל מתוך שלא
אמר ואין כאן אלא אין נראה היות מאמר ומה הקב"ה משיבו וכו' .
קושיא ומילת אין לשון וכו' התשובה וזהו דבר רק נמי שחננו האל
חלק מהמאן העיון דוק והבן .. ומה שהביא ראיה —
שאין פני האמור כאן אלא שלוה של רשעים מקרא דומשלם
דומשלם לשונאיו איכא למימר נמי דעכ"פ מי משלם לשונאיו קאמר
היינו התשלומי שכר מצוה דאית להו כי היכי דלא ליפוש להו .
לעלמא דאתי והיינו לשונאיו אל פניו כלומר משלם לכל א' משונאיו
אל שכרו כלומר מה שהם שכרו בעה"ז . להאבידו בעה"ב לא יאחר
לשונאו לעה"ב דאי לא מפרשא הכי קא קשיא מאי לישנא דתשלומין
דנקט לה הוה ליה למימר אל פניו או לישנא דפרעון או לישנא דלוקי
היה לנו לכתוב בפרעון העונש והו האמשכחן איפכא המאריך
אפיה עם שונאיו ודרך רשעים צלחה עד יום מותם בהשקט
ובשלוה כאשר נבו על זה הלוגו כל הנביאים ולא באה לקם —
התשובה על הלוגים כלל אלא ודאי עכ"פ האי משלם היינו

היינו שלהן של רשעים :: ועוד שכתבתי כפי הפסוק דלא ימצא הוכל
ויאור את פני וכו' ומצאתי לו סעד בזהר ז"ל בספר סדר חיי שרה פרשת
קכ"ז ז"ל . כלומר שכרן של צדיקים מתוקן להם לעתיד לבא ומראה
להם הקב"ה עד שהם בעה"ז מתן שכרן מה שעתיד ליתן להם לעתיד לבא ונפשם
שבעה והם ישנים א"ר אלעזר משל משל וכו' עד שנאמר כי עתה שכבתי ·
ואשקוט אז ינוח לי כשעה שלוקין של צדיקים וכו' עד שם כן עמי אומר יקר
כשני יין המשומר לחסידים עה"ב כפי שסמוך ומיתתן מתגבר כח של
צדיקים להשיג מה שלא השיג מקודם כלל . ולדעתי שזהו
לשה אלישע ואליהו כענין שאלת אלישע והשיבהו וזה כי אלישע
כדעתו שאולי היום יקח אליהו מעל ראשו ולא ראה באליהו עדיין ·
באותה שעה סימני לקיחה כלל כמו שאנו רואים בזקנים סימני -
מיתה כגון גוסס שאז מתגבר כח הנפש להשיג מה שלא השיג ·
מקודם ולכן כשאמר לו אליהו מה אעשה לך בטרם אלקח וכו' אמר
אלישע ויהי נא פי שנים כלומר עם היות שעדין אין זמן הפסקתך
הנבואה מקמו יהי עתה פי שנים ברוחך אלי כאלו הגיע עתה
עת הפסקתך וזה ברוחך בביאה ולא כמה שישפיע אלי של רוחך
והשיב לו הקשית לשאול שאין דבר זה יכול להיות כן אלא
אלא סמוך לפטירתי ולקיחתי וזהו אם תראה אותי לוקח מאתך יהי לך כן ·
ועם היות שיש לו כענין זה של אליהו עניינים אחרים אין זה
מקומם כי הכוונה בעת אסופה רק לומר שהצדיקים סמוך
למיתתן השגתם נתוספה תוספת גדול להשיג ולהבין בעוה"ז

בעולם בחיים וזהו לא הטבו לדוד והשיב טעם שלותן של רשעים
בזמן שלא יראני האלף דהיינו כשראות חי חיים שלהם אלא מתוך
שחיתו בכל בזה בקוצר :: אמנם קשה לי הן מה היתה כוונת משך
כשאלו לדוד מהן שכרן שלצדיקים וכי היה מסופק במתן שכרן יותר
טוב היה לו לשאול טעם לייסורי הצדיקים . ולהיותו זה צריך
החלה לומר טעם על מה שלא שאל טעם לייסורי הצדיקים אלא לשלותן
של רשעים ואחר נבא אל הירדן ונעשה לומר שאל ובקש לדוד מתן
שכרן של צדיקים ויתבאר זה אחר אחר שנתבאר כל כוונות הנביאים
בזה והגונה אסף כיאור יפה ואחרי עם קצת פסוקים אחרים מצווים
הנה אסף בזה העניין נגוני בכוונת צדיק ורע לו וכו' נראה מהקדמת
דבריו שבאמת מזמור שאין לומר אלא כרשע וטוב לו וצריך ליתן טעם
לדבריו ומה לא נתעסק גם קושיא על צדיק ורע לו :: ולפיכך
כל זה נתחיל בביאור דבריו לאט לאט ואחר נבא אל ביאור ספק
הנה אמר אך טוב לישראל וכו' ירצה ידעתי כי טוב לישראל אלקים מזמור ע"ג טוב
אבל זה הוא על הרב לברי לבב כלומר לברי הלב התמימים שמחזיקים
ואינם מקדקדים אחר מדותיו והולכים אחר הקבלה במדותיו
ודרכיו כמו שאמר ישעיה הנביא עליו השלום ואותי יום יום
ידרושון וכו' ירצה כמו שאמר חג שנים ואותי יום יום הדרושין ידרושון
ודעת מדותי ודעת דרכי בצדיק ורע לו ויחפצון כבני אדם אשר
לא עשה מלעשות ומלקיים כל התורה כלה טוב הבלוק כצדקה
וכמשפטו שדם כנגד עניין ומעשה הצדקה כנגד המעשה ולכן אמר

אחר אשר חסר צדקה עשה והעיון כנגד המשפט ולכן לא אמר כו לשון
לשון עשייה אלא לא עזב ישאלוני היא לדעת משפטי צדק לבד ואין
ולכן אחרי החקירות לדעת דרכי ואחר ירצו להתקרב אלא שאשמים בהם
לעונה כי לרוב מעשיהם הטובות עיני מהם ונתרחקתי מהם . . .
או ירצה ואותי יום יום ידרשון כלומר יום יום ידרשון לדעת מהותי
ודרכי שהם התורה והמצוות אין להם בהם לא חפץ לבד אבל לא מעשה
כפועל כגוי אשר צדקה עשה כלומר וחושבים כי החפץ הזה
אשר להם לבד הם קרובים אלי ויתברך כאלו הם עושים מצות כפועל
וזהו כגוי אשר צדקה עשה וכו' והיה ראוי להיות להפך שישאלוני
משפטי צדק לעשותם ולקרבת אלהים יהיה החפץ הזה וזהו קרבת
אלהים יחפצון .. או ירצה ואותי יום יום לא ידרשון
ומוקף הלדרשה אינה לכבודי אלא לדעת ולחקור דרכי יחפצון ולומר
הואיל שאיני עושה רצונם שאיני יודע ואיני משגיח כגוי אשר
צדקה עשה וכו' כך ישאלוני משפטי צדק וחפצים לדעת להקריבני
ולפני קלייטים כטועה לומר למה צמנו ולא ראית וכו' ומשיבם
השי"ת הן ביום צומכם וכו' כלומר אין אתם צמים לענות נפשכם לכפר
עונותיכם אלא למצוא חפץ ורצון אכזרי לנגוש את כל עצבי חובות
העניים החייבים לכם כי כשאתם בתענית מתמלא אכזריות מה
שאין כן כשהוא שבע בקטט את לבו ולא יגוש את חייביו ..
אומרה הן ביום צומכם וכו' שבתענית הצום הם באים כלם
לבית הכנסת ואם רואה את חייבו נוקעו ומייגשו איך שיהיה

שיהיה הכוונה בכתוב הזה לומר שהיה הכל מקהעת אלהים מה ס
שהיו מתקרים אחר מדותיו ומתחכמים לדעת דרכיו ולכן אמר
אסף אך טוב לישראל אלהים ומי מישראל לאותם שהם ברי
לבב .. ובמדרש אך טוב אלהים לא נאמר כאן אלא
אך טוב לישראל אלהים יסורין שמביא עליהם הן טובים ומק
וברי לבב להכריע את לבם עכ"ל . דכוונת המדרש
שלא דיבר כאן אסף להתלונן על יסורי הצדיקים אלא על
שלום הרשעים כי יסורי הצדיקים הוא דבר מבואר שהם להצרות
את לבם ולהעלותם להדבר ויהיה פי' הכתוב טוב לישראל .
מדת הדין שהם היסורין לפי שהם מנקים את הצדיקים להעלותם
במעלה עליונה כדאמרינן יפה עניותא לישראל שבהיות ישראל
שקטים ובוטחים הם מבקשים לחטוא ואמר עוד אסף ואני
כמעט נטיו וגו' כלומר לולי שהבינני אלהים לדעת בטובה וו .
ביסורי הצדיקים כמעט נטיו רגלי כלומר כמעט הייתי נוטה
מן הדרך הישר לפנות תלונה זו אם לא שראיתי שהיסורים טוב
לבם להכריע את לבם לכם אם אני מקנא הוא להוללים
לפי שאני רואה שהם בשלוה והוללים והרשעים א' הם ..
דומה לזה היה אומר דוד ה' רועי לא אחסר כלומר מלשון פ' רש"י
שברין כמו רועה הקרקעה האמר כלומר הויה ה' רועה שדבאו
אותי ביסורין לא מפני זה אהיה חסר באמונתי הו' לפי שאלהי
שביסורין שבוא מיוסר אותי הם סבה לרש העה"ב בנאות דשא

דשא ירביצני וגו׳ .. או ירצה ה׳ רועי לא אחסר כמו •
אפי׳ לפי שאדם ביסורין ומצטרך אצלו גם חשובים כאלו בנאות
דשא ירביצני וגו׳ ואפי׳ בשאני הולך בגיא צלמות איני ירא לרע
כי אתה עמדי שבטך ומשענתך שאתה מכה אותי בהם הם ינחמוני
מאחר שידעתי שאחר זה תערוך לפני שולחן נגד צוררי שהם
העונות שאין צורר כמון כמו שהיה אומר דוד במקום אחר
יגודי
אחר יסבבו עלי עבים כאומר ישאפו ויהלכו על עבים עבים
ורשעים לא פשעו ולא חטאתי כאומר ולא יוכד ויתקבצו עלי חטאי
וחטאתי כי הם העוכרים הצוררים בעולם והמקטרגים עליו ומעלך
יצר
ובאחד הוא יצר הוא שטן הוא מלאך המות כאומר הוא בתחלה יצר
הרע המפתהו ולחטוא הוא שטן שהולך אחר להשטין עליו לפני
כסא של מעלה הוא מלאך המות שאחר שהשטין אותהם לו לך בגמול
נשמתו ואתה אין יהיה יצורר כמון הם רבים של מעלה פושעים פושעים
דרכיך
וחטאים אליך ישובו כאומר בשאני אלמד לפושעים דרכך וחטאים
שהם העונות בשאתה שולחם לוקח נשמות מי שעושים ומוציאים
אותה שלבו מחטאים ומזיקים בתורה ואינם יכולים לגזול נשמתו
חוזהם אליך לאמר מה שלחתנו שאין אנו יכולים לו הולך
בעצמו מאמר דוד תערוך לפני שולחן נגד צוררי כאומר נגד עונותי
וכמו שכתבנו .. אמר עוד לבאר עוד בפי׳ •
אך טוב וגו׳ כאומר אני רוצה ואוהב ומקבל עלי בטוב וחסד
שבזה
ירדפוני הצוררים הנזכרים שהם השונות כל ימי חיי לפי שבזה

שזכה ההנהגה מטוב ושבתי בבית ה׳ לאורך ימים וכיון ה׳ אומר על

הטוב ׃ ונחזור לדברי אסף ובאמרו כי קנאתי בהוללים

אפשר שירצה עוד לומר שהיה אומר אני מקנא בהוללים כלומר אותם

שאין להם דעת ואין להם מחשבה להבנת באמונות אלו הלומדי הויות

כמותם שלא מרגישים כי יוסיף דעת יוסיף מכאוב וזה לפי שאני עתה

בראותי שלום הרשעים ׃ וזימני חלפי דעותי רצ״ל לומר

כי קנאתי בהוללים אפשר שירצה כלומר כשאני בא לקנא בהוללים שאינם

כבר רשעים ראיתי שלום הרשעים הגמורים ולא קנאתי בהוללים כי אם

ברשעים שאין חרצבות למותם ובריא אולם כלומר שאפי׳ בשעת

מיתתן אין להם יסורין כצדיקים שמתים מתוך חולאים קשים ונאמנים

ומאריך בהם חליים קשים כי בהם החולאים קשר אמיץ עד מותם

ובריא אולם כלומר ובריא כחם או ובריא באולם ׃ או

יאמר כי אין חרצובות למותם כלומר אין נגע וקשר בהם על

יום המיתה שחושבים שמעולם לא ימותו ומפני שאינם זוכרים

עד המות הם בריאים באולם ׃ ורמז אינו לזה

כמו שהם שונן ומיד מתאוה למקום נקיים ׃ לכן כלומר אם האמר

שהשלום ומיד מתאוה הרשעים ונמצאים ינא אלוה אורכה הוא זה

לכן נקלון למקום נקיים כלומר ליסורי הנקיים הצדיקים שבעולם

הזה הבליה לכל קווה ודבקו עם מיתת הרשעים הם מתים מהאום

ואינם מרגישים שום יסורין והצדיקים נימוקין ונמקים ביסורין

וזהו למקום נקיים ׃ לכן ׃ אמר עוד בעמל אנוש

אנוש אינמו וגו' כלומר מי שהוא אנוש ואוהב את הכבוד כל ימיו הוא
בעמל בשאול ומנוחה להמשיך אחריו כבוד וכל ימיו יתחבר כבודו ויתכבד בצער
להחזיק בכבוד ולשבח זה ימצאון רבים עליון אבל אלו אינם מושגין לכבוד
ולפי כך אינם בעמל האנוש ובנגעי האדם .. לכן ענקתמו גאוה
כרמונים הצלחתם ומוכתם עד שיצא מחלב עינם כלומר יותר ויותר ויותר
עניה שאין מחשבות מחשבות הלב יכול לעבור לפי שעברו על כל חק
שהלב יכול לחשוב ולשער .. ימיקו וידברו ברע מעורם
ודבר כאמור ליה דין ולית דין וזהו שתו בשמים פיהם ולשונם
תהלך כאשר העוסק לשמים ולכבודו (ולהדיוט) לכן ישוב ישראל הלום של .
האלהים הנו ממשרתו הלזה כלומר למשובה אחרה ואמרו איכה ידע אל
ויש דעה בעליון אחרי שאלה הרשעים ושלוי עולם השגו חיל .
ומפרש שאומר לרשעים כלומר ואמרו הרשעים האלה איכה ידע אל
אי אפשר שהאל משגיח בתחתונים אחר שיש בו מי שמשגיח בעליונים
שראוי להשגיח בהם יותר היותו ובם נבראים מאומר כמאמר דוד
רם ה' על כל גוים ה' כלומר ה' הוא רם לרעב על כל הגוים על
שמים יען הם מודים שעל השמים לבד הוא כבודו והשגחתו ואינו
אומר שאורבה בשפל עצמו לראות ולהשגיח בשמים ובארץ אז הוא
ירבה הם ונשלם ונשלה ונכבד זהו מי כה' אלהינו המגביהי לשבת
המשפילי עצמו לראות בשמים ובארץ .. או יאמר
עם מה שכתב הרב המורה שאין ראוי לכתוב אלא בהאדם חיוביים
כמו חכם יודע יושר ונמצא בזה לפי שכתוב החיוביים ומפני שהוא

שגוף וחסרון כי נ״ל הקומר דבר חוץ מהמבואר ונוסף עליו וכן
אומרו אלו הרשעים שאין האל יודע בעניני המציאות כלל לפי שבוא
חסרון שנמצא איש רשע בעליון שבוא לדבר חוץ ממנו ועליון ירצה שהכנה
משנה ומסולק מן החסרונות :· אך ריק זכיתי לבבי
וגו׳ כלומר אמ׳ לריק זכיתי לבבי והייתי תמיד בשני לבבים באמונה
שהם בלויות הלב ובמצוות לא הועיל וזהו וארחץ בנקיון כפי ומה
זה אני נגוע כל היום והוכחתי לבקרים כלומר אני נגוע כל היום
בלבד שאיני יודע מה אומר שאם אומר ואספר ואספר מה שהוא
בעיני מהספרים הנעלמים ואם אחשבה לדעת זאת עמל הוא בעיני
עד אבא אל מקדשי אל״ שהם הצדיקים כמו מקדש ה׳ כוננו ידיך שפירושו
צדיקיה :· ובחושבי בסופרם ראיתי שחייבם ואחריתם
הכל רע ומר שבחלקות תשית למו וכו׳ והיו לשמה כרגע וכו׳ :
וכחלום מקיץ מן צלמם תבזה בתוך המובנה עיר אשר עליה כי
יתחמץ לבבי ברוב העיון ובליותי אשתונן אז אני בער ולא אדע
ובבהמות הייתי עמך ועכ״ז לא אפרד ממך ובתורה מעבריך
ומשרתי ומיראתיך :· או ירצה במחילה פני האל ואומר
אל הכסא עם היותי מתלונן על שלום של רשעים אני שואל :
ממך אל תעזבני עד שאבא אל התורה אלא שבאחוז בידי ימיני
ותביא המוד עמך ובעצתך תנחני ואחר שלום של רשעים תקחני
כלומר לא תקחני מהעולם הזה בהיותי בספורין אלא אחר
כלומר
שבין לי מכבודן של של רשעים בעת״ :· מי לי בשמים מה

שקול עולם
ונשמות מן ההנאה
אחרית ~~הרשעים~~
שהמנאם שבחלקות
תשית למו וגו׳ עד
סוף הענין וכמו
שפי׳ המפרשים
או ירצה ואחשבה
לדעת זאת כלומר
שלום של רשעים
עמל הוא בעיני
עד שלקחת חשבי
זה כאתי ואחשוב נ״ב
בסופרי מקדשי אל
שהם

מה שאני אומר ערוך הוא לפי שדעתי מעולם שאין כמוך בשמים .
ובארץ והודעתי לי בשמים כלומר מי יש לי בשמים יכול כמוך עד שעמך
לא חפצתי בארץ .. כלה שארי ולבבי כלומר וזו גם הלבב אשר לי.
עמך תהיה לשכר טובה אשר אתה עושה עמי שאפי׳ יכלה שארי ולבבי
ביסורין קשים ומהם צור לבבי וחלקי אתה אלקים לעולם שהרי הרחוקים ממך
יאבדו הצמתה כל זונה ממך ואני קרבת אלקים לי טוב כלומר הקרבה .
ביסורין אלי לי טוב לפי שאני בטחתי שאספר כל מעשיך הנפלאים וזהו
כל מלאכותיך .. עכ״ל .. כפי המזמור הזה עם היות שפירשוהו
המפורשים ז״ל באופן אחר .. הכוונה לפי דרכינו במזמור הזה הוא שאין
להלון מיסורי הצדיקים אלא משלות הרשעים וכן כתב ירמיהו שנאמר
מדוע דרך רשעים צלחה וגו׳ הרי שלא הזכיר אלא בלבד שלות הרשעים לבד
הנה בזה עוסק המזמור הזה ומה לא שאתוסף טעם ליסורי הצדיקים
אותם שאל ובקש לראות שכר של צדיקים רצונו לדעת אם גודל היסורין
שסובלים הצדיקים אם היה שכר יותר עצום וגדול לפי הערך עד .
שלקות וגודל אותו השכר לא יהיו נערכין היסורין ומאומה והלכו .
וקראתו הקדוש ברוך הוא מה שיוכל להשיב שהוא גע״ל ממנו כי שכר
עה״ב עין לא ראתה אלקים זולתך וזו היתה כוונת דוד באמרו מה רב .
טובך וגו׳ כלומר מה רב טובך שהוא העה״ב הצפון ליראיך ויותר ממה
שפעלת בע״ה לחוסים בך נגד בני אדם בע״ה .. או ירצה מה רב טובך
אשר צפנת ליראיך לפי שיראו אותך מצד גדולתך ורוממותך לא מצד
יראת העונשין והיסורין כמ״ש הנביא אם תשוב ישראל נאם יי׳ אלי תשוב

מה רב טובך

תשוב כלומר אם תשוב ישראל בעבור מאמר ה׳ לנר לא תבנה אחרת
אולם או תהיה השובתך אלי כלומר תשובה ומאהבה ׃ או יאמר
אם תשוב ישראל בעבור מאמר ה׳ לנר תהיה עם בהשובתך שאני אשוב
מאשר בלבי ולרצו אולך איך שיהיה הכוונה לומר שיראת את ה׳ באהבה
שעלה גדולה עד מאד ויתר מהחוסים כו ׃ זהו הנ״ר לבאורה כפי
הכתוב בזה אלא שראיתי לרז״ל בת׳ סוטה סוף פ׳ בשם ז״ל ׃ תנו
תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרבא חד אמר ליה אקריין ל׳ בחלמאי מה
רב טובך וגו׳ וחד אמר אקריין ל׳ בחלמאי וישמחו כל חוסי בך וגו׳ אמ׳
לה תרוייהו רבנן צדיקי גמורי אתון אלא מר מאהבה ומר מיראה
עכ״ל ׃ ופי׳ רש״י ז״ל וישמחו כל חוסי בך סיפיה דקרא ויעלצו
בך אוהבי שמך נראה לחוסי בך דקאמר היינו עובדים מאהבה
שבכרם ויתר גדול במאמרינן הכא בסוטה מאי איכא בין עושה
מאהבה לעושה מיראה שהעושה מאהבה תלוי לאלפים דור והעושה
מיראה תלוי לאלף דור וא״כ אי אפשר לפרש שהוא גדול שכר
יראים אב שאלו יותר מהחוסים כו שהדבר נר׳ להפך מהמאמר
שכתבנו ׃ ואפשר לומר דעשלם חוסי בך
כו גרע מיראים ממאותו וגדולת וכ״ש מהיראים
מהכ״ב ומ״ש רס ז״ל כאותו מעשה יובן כאותו אופן אחר שנלקח
כמה ראות שני הדוקים הא׳ ראשונה מה ׳ראה בפסוק וישמחו
כל חוסי בך מהשכר ויתר מה שכתוב בפסוק מה רב טובך
עד שאמור להם שאותו שהקריאנו פסוק וישמחו כל חוסי בך

כך היה מאהבה אדרבה אותן שקראוהו מה רב טובך עתה יותר גדול
שהרי כתוב מה רב טובך שהיה צפון כגן עדן שלמטה וכעולם הנשמות
ועוד כי קושי לאמר ויעלזו בך אוהבי שמך חמא. לא אמר וישמחו בך
כל חוסי בך ׃ אבל העיקר הוא שבשני כתובים אלו הזכירו ב׳
מיני בני אדם. האחד עושה מאהבה והוא אמרו ויעלזו בך אוהבי שמך
והב׳ עושה מיראה לא מיראת מר עונש ויסורין אלא מיראת רוממותו
וגדולתו והוא אמרו מה רב טובך וגו׳ ׃ והנה החוסים בו שהב׳
שהם קצת דומים בבחינה זו לעושים בשביל קבול השכר
ולכן כיראים ועושים מיראה לכך אמר בהם מה רב טובך וגו׳ יותר
ממה שפעלת לחוסים בך לנגד בני אדם ׃ אמנם הטוב הזה
הוא ליראים הנז׳ שיזכו ויקבלו בטוב ההוא בינם לבינם אבל העושים
מאהבה יהיה שכרם שיתעלזו שיעלזו בו לא בקיבל שמחתם ושכרם בינם
לבינם ׃ ר״ל המלך יש לו שני אוהבים אלא שהא׳ מהם יותר
גדול ממנו שאהבה לאותו שהוא יותר אהוב מושיבו תמיד עמו
כבודו על שולחנו ולאוהב האחד נותן לו מתנות גדולות בביתו אבל לא
יושיבוהו על שולחנו באוהב הא׳ (האחר) וזהו אמרו וישמחו כל חוסי בך
כלומר החוסים בו ישמחו בינם לבין עצמם ולעולם ירננו אבל
אוהבי שמך יעלזו בך כמו דאת אמר חט ואהבה נגייל כע׳ ומש׳
לאחד מהם מר ולאהבה היינו מסיפיה דקרא דאמר ויעלזו בך ולזה
כיון רש״י ז״ל כמ״ש וישמחו כל חוסי וגו׳ סופיה דקרא ויעלזו בך
אוהבי שמך הס״נ

וריב"ל

מאמר · ברכה פרשה סב ז"ל זכרון בן לוי ·

ור' יוסי בן פרזק תלתיהון אמרין חד קרייא

בר תמיך חד מנהון אמר על זאת יתפלל כל חסיד וגו' כי בו ישמח
לבנו וגו' ואחרינא אמר תערוך לפני שולחן וגו' וישמחו כל חוסי בך
ואחרינא אמר כי טוב ונם כחסדיך מאוד וגו' ורבנן אמרי מה רב
טובך וגו' הוי בשעת סלוקן של צדיקים מקמייא מראין להם מתן שכרן
עכ"ל ·· ואני לדעתי מה היתה כוונת כל החכמים הקדושים
האלה באומרם כל א' המקראות האלה ומה מהשכר הוא הנכתב
במקראות האלו עד שאמרו שמראין להם שכרן בשעת מיתתן ··
וקודם שאבאר כוונת הראשון אבאר מזמור אשרי נשוי פשע וגו'
ואחר נבאר נבא אל ביאור כונת הראשון ואח"כ נבאר כוונת כולם
אמר לדוד משכיל כמזמור הקדוש האלה שאני רוצה לאומרם קמ-
עמוקים מולי לכן שמשכיל ומבין לדוד שאומר אותם על עצמו ·
אומר עוד אשרי נשוי פשע וגו' יש מה או ג' פנים · ראשונה
שמעתי בשם משכי' ע"ה והוא שאילה תמאה פי' חוטא וזה
כי כל א' ואחד מישראל יש לו חלק ומלבוש בג"ע אם בבואו ·
קנה לעצמו זכה לעסוק בתורה ובמצות זוכה ג"כ להתלבש באותו
מלבוש ו ולהתענג) כאותו חלק אשר קם לו בג"ע ואם לאו
אבד מלבושו ומי נוטלו ונוכה בו שכנו הרשע הקרוב אליו וכימי
בחורותי היותי רגיל לומר על זה משלה אחת קטנה והיות
שכבר המקרא לא יש כימים שני מקראות כתוב בהם על מקומו

מקומו הא׳ וגם כל העושה זה על מקומו יבא בשלום · ר״ל והכוונה
על מקומו ואיננו הכוונה לומר כשאדם זוכה על מקומו הנתון לו בחלקו
בג״ע יבא בשלום ואם לאו והכוונה על מקומו ואחר ואיננו ··
ואת אורו החלק נהתקנס מה יעשה מרע נזכר לבעלה השיב על מקומו הראשון
כשהתהפך על מקומו של רשע ואין הרשע עם הצדיק יבא על מקומו
של רשע בשלום שהוא נוטל חלקו וחלק חבירו וז״ש אשרי נשוי פשע
שהוא טובה ליקח כסוי ומלבוש החוטא שבו ·· או יאמר
דוד כשרו האומר הוא שמי שחטא ושב בתשובה שכרו ואשרו גדול עד
מאד אבל מ״מ יותר מאושר ושלם הוא מי שלא חטא מעולם וזהו אמרו
אשרי נשוי פשע כסוי חטאה ואשרי מי שבכה הקב״ה חטאיו שלא הזכירם
ולא הודיע אבל יותר מאושר הוא מי שלא חשב ה׳ לו עון וגו׳ ··
או ירצה לכוין מש״אז״ל בפסיקתא׳ דרבי רבתי ז״ל את מוצא ביום
הכפורים כי שטן לקטרג את שבטי ישראל והוא פורט עונותיהם
ואומר רבש״ע ישראל גנבים הם ·· והקב״ה פורט עונותיהם
של ישראל מה עשה הקב״ה נוטל קנה של מאזנים מאזנים והוא ·
מעיין את העונות כנגד הזכיות והם שוקלים אלו כנגד אלו וכו׳ כשהכף
של מאזנים שוות יהולך השטן להביא עונות ולתן בכף עונות ולהכריעה
מה עשה הקדוש ב״ה נוטל את העונות מכף העונות ומטמינן תחת
פורפירא שלו והשטן בא ואינו מוצא שם עון שנאמר יבוקש את
עון ישראל ואיננו וגו׳ כיון שרואה השטן דאהבן אומר (לפניו) רבונו
של עולם נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה לכך דוד הוא אומר

אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכו׳ :· ועם היות
שנתבאר כוונת הכתוב עם המדרש הזה אמנם כלפי המדרש עצמו יש
להבין לדקדק למה יחוש לקטרוגו של שטן עון השנה ולא עון אחר
ועוד מה ענין זה שנטל הקב״ה העונות מתוך הכף והטמינן שנראים
דברים אלו כחוכה ואטלולה :· אבל הכוונה לדעתי
כך הקדמה אחת קטנה והוא שהעונות הם נחלקים לשני מינים
אחד עונות שבין אדם להמקום ואחד עונות שבין אדם לחבירו
כגון גניבה וגזל וכיוצא בהם והעונות שבין אדם למקום מכפרין
לפעמים יותר מהרה מהעונות שבין אדם לחבירו :· וזהו
שאמר דוד לך לבדך חטאתי כלומר לא חטאתי לחבירי שאוכל
במחשבה היה לך לבדך חטאתי וגו׳ ולכן השטן לא קטרג עליהם
בעונות שבין אדם למקום כי ידע שיסלח לו הקב״ה מה לך להכניע
עלבוני אני מוחל להם אבל בעונות שבין אדם לחבירו אין בידו של
הקב״ה למחול עד שיפייס ויקבל חבירו והקדוש ב״ה רוצה בזכיותם
של ישראל כלומר הזכיות שעושה זה עם זה מחקהם ועונות
דומה לעונות שהשטן קטרג עליהם ובשהשטן רואה שהם
שוים הולך לבקש עונה כלומר להחטיא את ישראל כמו״ש הוא
יצר הרע שמטעה את האדם ומחטיאו והוא שטן שעולה ומשטין מה
עשה הקדוש ב״ה נטל העונות מתוך הכף והטמינם וכו׳ כלומר
כיון שראה העונות והזכיות שוים נתלבש במלבוש רחמים והעביר
על מדת הדין במדת רב חסד מטה כלפי חסד וכך הכל ניחא

טחון את שתקנ"ים העולם באותו המאמר דלעיל דרה בג' פעמים נפתחים
וכו' נשל בינוניים הגו"ס ושומהם וכו' שתקשין ולמה אם לא זכו ·
נכתבין ונחתמים למיתה והא אמרינן התם ורב חסד מטה כלפי חסד
ועם היות יש לי בזה כמה תירוצין יפים וטובים במה שכתבנו ·
אבי שפיר לכי אמרינן ורב חסד מטה כלפי חסד היינו כשאין
בכלל עונותיהם עון פושעי ישראל בגופן והכא דאמרינן לא זכו ·
וכו' היינו כשיש בעונותיו עון פושעי ישראל בגופן והיישב גם בזה
את אלו ישלם מהקושי כי נאמר לא לו הקדוש ברוך הוא ליקח ·
העונות מתוך הכף ולהטריפם בואותם נגם שווים יטה כלפי חסד
אבל עם מה שכתבנו נתיישב יפה שהוא הוא בעצמו מה שנשאר
להטה לבונה שלא היה בעונותיהם מתן עון פושעי ישראל אלא
עונות שבין אדם לחבירו ·· וזה נראה לי בבירור ובריח
כמאמר הזה והוא (וזהו) אמרו אשרי נשוי פשע כסוי חטאה כלומר
אשרי מי שהוא נשוי פשעו שאין בתוך עונותיו עון פושעי יש'
שאז הקדוש ברוך הוא מטמין עונותיו תחת הפורפירא שלו
על הדרך שכתבנו ·· או ירצה שכיון למה
שאמרו ז"ל ביום הכיפורים כיצד מתודה עויתי פשעתי חטאתי וכן
הוא אומר ונשא השעיר עליו את כל עונותם בני ישראל
ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ואומר נושא עון ופשע ·
וחטאה ונקה ·· וחכמים אומרים פשעים אלו
המרדים עונות אלו הזדונות חטאות אלו שגגות וכו' מאחר

מאחר שהתודה על הזדונות יתודה על השגגות אלא חטאתי שעיתי פשעתי
ונהו זה שאמר משה נושא עון ועובר על פשע וכן כך אמר משק
יהי רצון שתעשה להם זדונות כשגגות עכ"ל נראה מזה שמי שהתודה על
הפשעים או הזדונות וגם נמחלו לו אין צריך להתודות עוד על השגגות
אדרבה ראוי לכסותם עליהם שודאי נמחלו וזה אמרו אשרי מי שנמחלו
לו פשעיו שבזה נתכפרו חטאיו שהם השגגות ואשרי נ"ב מי שזדונותיו
נעשו כשגגות שנעשים כמותרות לגו שיקרא להם כשוגג וזהו אשה
אדם לא יחשוב ה' לו עון אלא אל חשבן כאלו עשאן ואין ברוחו רמיה
אמר עוד כי החרשתי וגו' כלומר ישלו כמה השגגות והפשעים שלכאורה
היה נראה יותר טוב להחריש מכל להתודות עליהם שעל מי זה מהם
אתודה ואודה אחת אלא שכשהחרשתי בלו עצמי בשאגתי כל היום
ומה כאלו להתודות עליהם היה ראוי להודיע החטאות והפשעים
והעונות אותם אחת לאחת כעין השכל הענין כראוי אומרו שהוא
יותר טוב להתודות על הפשעים שהם יותר גדולים וגם זה לא
גם נצטרך להתודות על העונות ועל החטאות כי [illegible]
אותם .. אז ירבה אני קווי יודה להודיעך
חטאתי ועוני כסיתי עוני אלא שאמרתי כך האל חסד גדול .
שעשית עמי שכאמרתי לבד להתודות על פשעי מיד קודם .
התודות עליהם נשאת עון חטאתי סלה .. אמר
עוד על זאת יתפלל כל חסיד אליך כלומר על זה האמר לבדו
אהבה עושה עם מי שבא לשוב ולהתפלל ומפיק היה כראוי ה' לכל

לכל תמיד להתפלל אליך ולפחדך אפי' לא היותך עוסק עמהם חמהם
אחהם לעת מצא חן כזה בעיניך אלא של שטף מים רבים כלומר
לשבת הבחות החמוריות שהם שטף מים אליו לא יגיעו כלומר לא
יגיעו ולא ישיגו החסד הגדול הזה שאתה עוסק עם מי שבא לטהר .
אבל אתה סתר לי כלומר כיון שאתה סתר לי מיום היותי מצר הש"י תצררני
שהוא היצה"ר הגדרני אלא ישלוט בי אז ויעזבני מלשוב אליך ..
או ירצה בזה משאחז"ל פ' מועד זה זו לרש ר' מנחם בר ר' יוסי וכו' עד
משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפלה ומתירא מן הקוצים ומן .
הבק"ד הבקעים ומן הפחתים ומחיות רעות ומהלסטים ואינו יודע
באי זה דרך הוא מהלך וכו' עד הגיע לפרשת דרכים ניצול מכולם
ובסמוך בתר הכי קאמר מאי פרשת דרכים תלמיד חכם ויום
המיתה .. הכוונה בזה שיש ג' מיני עונות
א' שעבר על מצות לא תעשה .. ב' כריתות ומיתות ב"ד ..
ג' רעה החמורות ונבואה בזה שהם יותר קשות מכל שאר העונות
ואין הא' מהעונות המצות מגינות עליו .. ואין הב' התורה
מגינה עליהם כמו שאחז"ל ואמר הכא על עשה ועל ל"ת ושר' ולא ויותר
על כיתות [illegible] שהכוונה בו לומר שאלו היו עוסקים בתורה אפי' היו
פרוצים בג' מיני העבירות החמורות הנ"ל היה מוחל להם כי .
בהיותם עוסקים בתורה בודאי היו שבים אבל כיון שלא עסקו בתורה
נפרע מהם העבירות וביטול התורה נמצא שהתורה מגינה על כריתות
ומיתות ב"ד המיתה מכפרת על השאר כמש אם יכופר העון הזה ד

הזה וגו' וכזה תבין המשל בדרך אחר ׃ או ירצה לומר שאחר
היות האדם חסיד ר"ל בכל מעשיו במצות ובתורה המיתה שוכב לו ׃
יותר מחיים שימות זכאי ואל ימות אף חייב במ"ש ז"ל אל תאמין בעצמך
עד יום מיתה מותך כיון שהוא ניצול מיראת החטא שודאי לא ׃
יחטא עוד וזהו אמרו לפי רש"י ז"ל שכתב וז"ל יום שמת' ניצול
שאז מיראת החטא שודאי לא יחטא עוד וזהו אמרו לפי רש"י
ז"ל המיתה וזהו הא' ביום מותו וידע שלא פירש לפרוק מעליו של
התורה כלומר שידע בודאי שהוא מת בחסידות גדול ׃
עם זה הוכן כוונת דוד בפסוק הזה אמר בא' מב' פנים על זאת
כלומר על זאת היה ראוי לכל חסיד שיתפלל אליך על עת
המיתה במשל לעת מצוא זו המיתה כלומר שיתפללו אליך ויתפללו
עליך כדי שאז לא יבואו לידי חטא ועון ׃ אחר שהם
חסידים אלא לשטף מים רבים כלומר לסבת מרדות מרידות
המות ובפחות המורדות המונעות לא הגיעו להשיג תוכחת
המיתה לומר שהוא חסיד במאמר דוד במקום אחר יקר בעיני
המותה לחסידיו ׃ או ירצה על זאת כלומר אחר שיעשה
זה יהיה כפרה כל העונות אז ראוי שיתפללו כל חסיד אליך
על עת המיתה שאם עדין לא הגיע ולא שהגיע לו אין ראוי
שיתפללו על המיתה לפי שיפה שעה אחת בתשובה ומעשים
טובים בעה"ז מכל חיי העה"ב ׃ או ירצה עם
מה שהם כאמרו שקודם שתצא הנשמה מן הגוף רואה פני שכינה

שכינה אומר על זאת שהשכינה נקראת זאת אצל המקובלים היה ראוי שיתפלל
כל חסיד אליך על עת המיתה כדי שיראה פני שכינה [struck] הואיל שהוא
חסיד אלא שלפעמים הכחות החומריות המעיקות הם מבטלים שלא ימותו
ויהו אליו לא יגיע שלא יגיע אל המות כמו [struck] שאמרנו ..
כמשה שאמר לו הקדוש ב"ה עלה אל הר העברים וגו' ורא[ה] [illegible] והאי
ואיתה הר בה"א באחרונה שהכוונה לומר אם הרצה לראות פני שכינה
כמוני ותשיג מה שלא השגת בחיים צריך אתה לעלות אל הר העברים
רוצה לומר המות הזה שהוא מעבר מהעו' לעולם [struck] הבא ואז תראה
השכינה הרמוזה בה"א אחרונה שלשם שהיא השכינה או ה"א שניה של שם
שהיא הבינה והיא העקב ואפי' הכי לא היה רוצה למות והיה מתמעט
בעטנות לסבה הכוחות החומריות המעיקות אותו מה יעשו שאר
בני אדם על דרך הזה היה אומר זכרי בן לוי כשעת מיתתו כשראה
פני שכינה על זאת כאומר על מיתה השכינה אתני רואה היך
ראוי שיתפלל כל חסיד אליך על יום המיתה הואיל וזוכה לראות
מראה נוראה כזאת כי כו כאומר כי כל הקדוש ברוך הוא
ישמח לבנו בעה"פ ..

וביאור אחר הפסוקים

על זה הדרך יקי[ר] לי מצר תצרני אתה היית סתר לי מעולם
ושמרתני מפחד צרות עתה ושפרי כי רני פלט כאומר כשעת
מיתתי תסובבני סלה כתות המלאכים המלכבים לפניך ומצילין
ומפלטין את בני האדם מן הצרות באותה התוכבב כשעת
פטירתו [struck] לא כאותם המלאכים המשחיתים הנקראים מלאכי חבלה

חבלה חי :: אשכילך ואורך וגו׳ עד עתה דבר דוד
לפי פרחו כמ״ש עה״ש במזמור לדוד משכיל כלומר לדוד שני משכיל
ומכין לדוד שהוא הקדוש ברוך הוא עמו אנכי מדבר עתה השיב לו
הקדוש ברוך הוא אשכילך ואורך כלומר כמו שאמרת שאני משכיל
ומכין דברך שני הייה מדבר כך הוא האמת שאני אשכילך ומכני
זה אורך ואומיך בדרך זו תלך ומה שיעצה עליך עיני את
הדרך להנצל מאותם המלאכים המשחיתים המקיפים את האדם
בשעת מיתה אל תהיו כסוס כפרד וגו׳ רצה בהקדמה א׳ מפורסמת
והיא שהזרע היוצא מהאדם לבטלה כגון בעל קרי נבראין אותו
הזרע שעשה רוחין נשדין והם הם מלאכי חבלה היוצאים לקראתו
ולהנצל מזה שיש הקבלה למה ואין להאריך במפורסמות ושבת
החייה הקרי נס הוא מפורסם שהוא מספת רוב המאכלים והמעונים
ואמרו במדרש ז׳ דברים נאמרו בסוס אוכל הרבה ומוציא קמעה
אוהב זנות ואוהב מלחמה ומעט בשנה ורוחו גסה ויש [illegible]
אומרים אף הורג בעליו במלחמה ע״כ :: ועתה נבאר
כוונת הכתוב על הדרך שאמרנו אמר אם תרצה להנצל מהחטא ומהמלאכי
המשחיתים בשעת מיתה אל תהיו כהדיוט אוכל כסוס ואוהב זנות
כסוס ורוחך גסה כסוס כי מזה ימשך החטא והעון והאוהב הקרי
עד שילכו ממנו רוחין ושדין כמו שאמרנו שאם הסוס עושה כן הוא
לפי שאין בו הבנה ושכל כאדם אלא במתג ורסן עדיו לבלום כלומר צריך
לבלום פיו במתג ורסן שאינו קרוב אליך כלומר אינו קרוב למדריגתך

ומדריגתך שאתה חי מדבר ובעל שכל והמאכלים מדבר ואינו קרוב שוה
אליך עד שתהיה כמוהו ׃ אמר עוד רבים מכאובים
לרשע כלומר ועוד מטעם אחר אני אומר לך שלא הדין כמוס ועוד
לפי שהרשע יש לו מכאובים רבים בעו"הז והבוטח בה' חסד יסובבנו ׃
או ירצה אם תשליך עצמך אחר המאכלים והענוגים ימשך לך מהם
רוב מכאובים נוסף על היותך אונס הבטח בשי"ת שתסתפק במעט
המוכרח והוא יכלכלך ויקיימך באותו המעט חסד יסובבך במאמ' התנא
כמ"ש חנוך כך היא דרכה של תורה וכו' שיש לדקדק מה שאמר
שלא ימות אתה עושה כן מעצמך תמצא נחת רוח ואושר בעה"ז וגו' ׃
או ירצה רבים מכאובים לרשע כלומר כשאדם נמשך אחרי
התענוגים והמאכלים אז זה מכאוב תפיקן שמכאובים יבא עליו
ויחשבוהו לגדול ויגיע בו צער גדול לרוב התענוגים מה שאין כן
שהוא כעדר מקום והוא אומרו רבים מכאובים כלומר המכאובים
לרשע הם גדולים ועצומים בעיני ויקיף רבים לשון גדול כמו כי רב
הוא וזו היא בעצמה כוונת התנא כך היא דרכה של
תורה כלומר זהו מזגה של תורה שאם בתבואה תאכל לכך
והאמת לא תרחוק (משקין) חשובים כי אם מים במשורה תשתה
ומזה ימשך שלא תתאוה למעדן של מלכים לא יהיה מוגה כל כך
חזק שעל הארץ תישן ולא יזיקך ואפי' שיהיו חייך בצער
החיים והאריך ימים מה שאין כן מהתענוגים שהם בלים ואפסים
יותר מהרה וזהו שנים ואם אתה עושה כן אפי' שהוא מזגה של

ולא כך היא דרכה
של תורה קאמר
וכדי היא עושה
כן אלא הכוונה כך
כך היא דרכה של
תורה כדי שתזכה
לחיי העולם הבא
ואם אתה עושה
כן מעצמך ׃

יבואו
עליך
המכאובים
לרעים
הנמשכים
אחר
התענוגים
והמאכלים
ועוד אמרו
כמו לום
הוה וגו'

של תורה והוא מן ההכרח שהאוהב את כמוהו לבד לא יבאוך כי אם
חוט נפו .. וימשך חוט שיחזק שיחיה חיים
ארוכים כמו שכתבנו .. ושמעתי עוד בפי' בתוב זה פשט
נאה והוא רבים מכאובים לרשע ואם הרשע הזה הוא בוטח בה' חסד
יסובבנו לבד אבל לא יכאובו ונראה לי שפירש זה נלקח מעקרו
והמדיקוהו בשנים טעם יסובבנו .. אמרו שם ר' אליעזר
ור' נחום אפי' רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו עכ"ל ..
ועל הדרך הזה של המדרש ייס ואחר הואיל ואפי' הרשע אם בוטח בה'
חסד יסובבנו א"כ שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי ישרי לב
ולמה בצדיקים ובישרי לב לשתי הכתות הלמודות בראש המזמור הצדיקי'
אשר מעולם לא חטאו והרנינו כל ישרי לב אותם שחטאו ביושר לבב
שבם גדולים מהצדיקים כדא' במקום שבעלי תשובה עומדים וכו' הרי
נתפרש זכרי בן לוי כאמרו בשעת מיתתו אותו פסוק ועל זאת וגו' ולפי
שזכרי בן לוי היתה תשוקתו לעלות הבה' אחרי מותו לעולם הנשמות
ולהתענג בטוב ההוא ולהנות מזיו השכינה הראוהו לו בשעת ~~מות~~ מיתתו
אבל ריב"ל רצה לזכות בטוב הגע' שהוא מקום בשהיה אדם
הראשון קודם שחטא אבל פירות גנע' נחי לעולם ולא הראוהו לו .
סמוך למיתתו ונראהו אותו אמר תערוך לפני נגד שוררי כלומר
נגד הצוררים ומתקוממים עלי ולשכר הנשמות הכה אחרין אמר
וישמחו כל חוסי בך וגו' .. ר' יוסי בן עוזליה פירשה אמר
כי טוב יום בחצריך מאלף .. אמר בפי' המאמר ועיין

ועניין אלו הב' חכמים שאמרו דברים לא ישכלם הדעת ולא לשון המפוקים
שאמרו בשעת מיתתן הקדושים האלה ואני בעניי חשבתי לקיים פי'
העניין להיותו עמוק ונסתר ולא יכולתי כי אלגוני מי שלא יכולתי
להשיב פניהם ריקם .. ועתה אתה בני ברוך ה' הטה אזנך ושמע
את דברי והשכל בהם מאד .. דע כי בעניין נפשות הצדיקים
ע' ונשמתם אחר מיתתן יש ג' דעות .. הא' היא שהנשמה
כיוצאה מן הגוף הולכת לג"ע שלמטה שהוא המקום היותו נבחר ונכבד
מכל המקומות העולם השפל מפני המלאך אשר על ראשו מעולם
העליון ועל כן יראו בו מראות אלהים נוראות והשכלים שם מהם
בציורי הדברים כל סודות העליונים ונפשם מתעלית בלימוד הקנין
ורואה מראות אלהים ומשיג כל מה שיכול הנברא להבין ולהשיג .
ואמ"ל הביאני המלך חדריו אלו חדרי ג"ע והענוג רק הוא בנפש כי אין
שם גוף ולא כח כוג בגוף כי הגוף שב אל העפר כמ"ש שנא' וישוב
העפר אל הארץ וגו' זו היא דעה אחת .. דעה אחרת היא
שהצדיקים מתענגים ומתעדנים בג"ע בגוף ונפש ואעפ"י שאין
שם גוף וגם במדרגת המלאכים אבל יש בזה דעות לחז"ל יש .
מהם אומרים שהנפשות כשיוצאים מזה העולם אינן יכולים לעלות
מיד לעולם הנשמות עד שירגילו עצמם באותם ציורין ובאותו
אור כי הרגיל בחשך אם יסתכל באור גדול לא יוכל לסובלו עד
שירגיל עצמו מעט מעט ואח"כ יסתכל באור הגדול ואחרי .
היותו מורגל באותן ציורין עליונים ובאור העליון אז העלה

העולם משם לאור הגדול לצרור החיים ולא תרד עוד ואף כי זאת יש
יש אומרים שזמנם בזה קצוב וקצוב יב׳ חדש שעדיין כח הגוף קיים
והנשמה עולה ויורדת ומשוטטת כאשר קיבלה באמנה אתו כאמרם כל
יב׳ חדש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת לאחר יב׳ חדש גופו בטל ׳
בו ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת וזוהמתן כמ״ש צדיקי דנחתי ׳
וסלקי למתיבתא דרקיעא .. ויש אומרים כי ג״ע של מטה
הוא מקום מיוחד שנבראו רוחות הצדיקים לגור שם כצורתם וכן תרגם
המתרגם בפסוק גן עדן בגנתא דעדן דלית רשו לגבר למיעל לגויה
אלהין צדיקיא דשלמין דנשמתהון מתבחנין תמן ומשבחין על יד מלאכיא
וכו׳ ושם כוחות (מעלה ומשיגין) השגה חשובה כל א׳ לפי מעלתו
והיותן בג״ע של מטה ולובשים סוד המלבוש המתאים להם כבהיותם
בבריאתם וזה ג״ע וכן הלבוש הוא לכל רוח ורוח כמותה צורה
ודמות שהיא בזה העולם משם כי לדבר שמואל הנביא ע״ה
בהראותו לבעלת אוב אמרה עוטה מעיל ומשם להם אור השכינה
ולמעלה דרך המגוב הרקיע שם ג״ע והצדיקים משבחים עד
שהמלאכים
לאור הקוה ונזונין מאור ההוא שהוא סוד המן ~~שהמלאכים~~
עוזנים ממנו וכו׳ אלו הן ה׳ דעות המוצאות בין החכמים ׳
המקובלים עם היותם כתובות בספרי חבוריהם יותר באורך
ועתה ראה כי כל א׳ מה׳ חכמים שזכרנו היתה סברתו א׳
מאלו ולפי כך נבהלה להם סמוך למיתתן התורה שכן לפי דעתן
שכל א׳ ואחד .. הראשון היה דעתו שאמר הצדיקים

הצדיקים בג"ע שלמעלה כנפש לבד כי אין שם גוף ולא כח בגוף כלל ולכן
אמר על זאת יתפלל כל חסיד על הדרך שפירשנו ‥ או ירצה
על זאת כלומר על מעלה הזאת שהיא ראוי' מצד השכינה ראוי ׳
שיתפלל כל חסיד אליך שישיגנה בעת מוצא כלומר אחר מותו שזהו
השכר האמתי כי כן כלומר כשכר הזה ישמח לבנו ‥ וריב"ל
היה דעתו שבגוף ונפש יזכו הצדיקים להיות בג"ע לעולם וכדעת הב׳
שכתבנו ולכן אמר בערוך לפני לפני שולחן וגו' ויש סעד לסברא זו
ממה שאמרינו בכמה מקומות מוזכרים החכמים בג"ע ומעלתם ואם
אין ישיבת הצדיקים בג"ע כי אם י"ב חדש קרי מכמה שנים יצאו
משם ואין שם אלא רוח חדשה לפני הצדיקים זה יוצא וזה נכנס ׳
אבל ר' יוסי בן פרט היה דעתו שאין ישיבת הצדיקים בג"ע שלמטה
כי אם י"ב חדש ואח"כ עולה הנשמה לעולם הנשמות שהוא האלף ׳
השביעי ששם קיום הנשמות הידוע לבעלי הקבלה וזה כי טוב יום
בחצריך מאלף כלומר במקום בחצרות שהם מהאלף השביעי
ורי בזה למבין ‥ ואמרו עוד ורבנן אמרי מה רב טובך
וגו' כלומר אמר שהשכר האמיתי והיותר נכבד וגדול הוא שכר
הנתון לצדיקים לעתיד לבא אחר התחייה שהוא בגוף גמור
כאשר היו בעולם הזה קודם מותם שהוא שכר מפורסם לעיין נגד
כל העולם וזה מה רב טובך אשר צפנת ליראיך לעולם התחייה
יותר גדול ממה שפעלת לחוסים בך בג"ע לפי שאותה הטובה
אשר צפנת היא נגד בני אדם כמו שכתבנו וזהו הנראה

הדרך ל׳ בזה המאמר הסתום ׃׃

מאמר פק׳ דחולין עם רש״י ותוס׳ ׃׃ בחלב עניין ׃

המאמר וקשורו הוא עניין ר׳ פנחס בן יאיר שהיה הולך לפדיון
שבויים ונתק ר׳ למפיה וכו׳ כבל זה אין לו עסק כי אם עוד שאמר
נבא עורה בניהו עד סוף העניין ׃׃ וק״ל נבא עורה בניהו כבק ר׳
ואמר מה פחויקס כך וכו׳ ראה״ר חמא גדולים צדיקים וכו׳ והוכא נכ׳
עניין זה בפ׳ נגמר הדין גבי קוברין רשע אצל צדיק וכו׳ ׃׃ ׃

מאמר הכוכב לפי שראיתי במאמר הזה פי׳ לא יד ישרו בעיני
~~ולמלמדני~~ יחלוני קצת מעיונים אוהבי דרכי לעיין לכן שפכ׳ ׃
מחשבתי וראיתי שיש לעורר קצת הערות מקובס נבא להבנת כוונת
העניין המאמר והמשא והמתן אשר עליו מהגמרא ומרש״י והתוס׳
ראשונה יש לעורר בכללות מאמר ר׳ ~~חמא~~ חמא בר״ח גדולים
צדיקים וכו׳ מה היתה כוונתו בזה ומלת מה׳ ... מה׳ כוונה
או שהם גדולים יש להם כח ואון לעשותם בשה״ו מעולות נראות
ונסים גדולים בחפצם ורצונם יותר מבחייהם או שהם גדולים
בעיני הקדוש ברוך הוא יותר מבחייהם לפי שבמיתתן
עוסק הקדוש בה בעצמו לקבר וכולם ונכונות דברים נראים מה
~~שלא~~ ... ועשו בחייהן ~~מותן~~ לכל א׳ מאלו הפי׳ יקשה ׃׃
אם לפי הא׳ יקשה ראשונה איך יעשו הנביאים נסים אחרי מותן ~~יותר~~
מחר שפועל הנס הוא בהדבקות הנביא בשי״ת ואם נגזור אומר ויבטלו
ואחר שמות שמושם נפסק הדבקות איך אפשר שיעשו נסים

הנסים אחרי מותו ·· ידעה עד מותה היות האיש
הפועל לא אלישע שאם היה אלישע דומה כאיש אפשר היה לומר שאלישע
היה המחיה עם היות שלא היה המחייה בעצם בכחה כונה ורצון אבל אחר
שהיה הדבר בהפך איך ייחס ההחייה לאלישע ועל הכל יקשה בכלום
מה שהקשה התלמוד אל רב פפא דילמא לקיומי ברכתא דאליהו כי נפק
על הקושי שיש בו מהיות הדבר מתנגד ואין מקום לקושיתו יש בו
עוד מהקושי מה שלא יעלם והוא שאדרבה היה לו להקשות דילמא
הקדוש ברוך הוא עשה כן מפני כבודו וקדושתו של אלישע לא שאלישע
עשה כן בכונה ורצון שהרי נפסק ממנו הדבקות כמש"ה וגם שלא היה המעשה
שנגע אלישע כאיש כי אם בהפך וכפרישה ·· ואם תאמר
שכוונת גדולים צדיקים הוא כפי הנ"ל שכתבנו יקשה ג"כ מה שלא יעלם
משנוי מעיני כל מבין וזה כי מהקשה רב פפא לאביי ודילמא
לקיומי וכו' דברי וכי לא מצא הקב"ה שעה שתתקיים ברכתו של אליהו
אלא לאחר מיתה ועל אותו הדרך בלי ספק הדבר הזה מאד לא יכילהו
הדעת ומתוך דברי רש"י ז"ל נראה שפי' גדולים צדיקים וכו' הוא
הפירוש הראשון שכתבנו שכתב ואילו בחייו כשרצה להחיות
וכו' נר' מזה שגדולים צדיקים שאמר פירושו לפי שעשים כבודם
ובחייהם אינם יותר גדולים מבחייהם ·· ונוסף
על מה שיש עליו מהקושי אשר כתבנו ומהזרות אשר יש בו ·
להקשות עליו מה שהקשו התוס' ז"ל עליו שהוא ספק גדול
הנראה לעניים מאי פריך ודילמא לקיומי סוף סוף היה גדול

גדול וכן ועד שקוה ז"ל בעצמו כתב ונ"ל כדברי ר' דוד לפי שני
שנכנסו שכתב בכה ר' ואמר כחייהם של צדיקים בך נוהג לגם הקב"ה
וכן על המיתה שלא להעניש דעתם וכן נראה שהקב"ה גורם .
ומסבב ועושין מעשי וכותם אחר מיתתן יותר מבחייהם לא שהם
גדולים לפעול נסים אחר מיתתן יותר מבחייהם לא שהם גדולים
כמו שנראה מתוך הבין כדברי ר' חמא ו" ובכר ע"ב במחשבה
לומר שרש"י ז"ל הרגיש בקושי האחרון הזה ותרצו במחוה בלשונו
כמו שכתב על אחת כמה וכמה שהרי במיתתן גדולים יותר
מבחייהם כמאמר ר' חמא ע"פ טעם היות הכונה הפשוטה בדברים
אלו מבוארת אפשר לומר שכיון עוד לישב הקושי הנ"ל והוא .
כאלו אמר בודאי הוא"ל ובחייהם הם מקובלים לפניו שנותן אל לבו
לעשות בזכותם דבר נורא כזה כדי שלא להענישם מלעשות כש
שיעשה הקב"ה אחר מיתתם יותר ויותר שהרי הם גדולים וכן במאמ'
ר' חמא כלומר הוא"ל ולדעת ר' חמא הם גדולים במיתתן
כ"כ שהם בעצמם עושים נסים אחרים יותר מבחייהם כש
שיעשה הקדוש ברוך הוא אחר מותם נסים בעה"ז ובזכותם
יותר ממה שהוא עושה בעה"ז בחייהם וזה א"ל שהם
במיתתן וכן כמאמר ר' חמא כלומר איני מביא ראייה מרבי
חמא אלא שהם גדולים לבר יהודה פי' גדולים דר' חמא מוד
שיהיה מה מה שיהיו גדולים בזכותם לשיעשה הקב"ה נסים
בעה"ז אחר מותן יותר מבחייהם מהא מיתה לא נפיק יקוח

והוא כפתור ופרח בעיני בדבריו ז"ל לולי הקושי הראשון העצום
שכתבנו איך יעשו הנביאים נסים אחר מותן והרבה שם נפסק
מהם .. וגם ומפני זה אני אומר שמעולם לא היתה כוונת רש"י
ז"ל כאשר חשבנו והבננו מתוך דבריו .. אבל כוונתו למה
שגדולים הצדיקים במיתתם יותר מבחייהם שלפעמים עושה הקדוש
ברוך הוא חדשה בארץ אחר מיתתם יותר ממה שהוא עושה לפניהם
בחייהם מרוב קדושתם וטהרתם ובזה יבואו על דבריו ז"ל בפשטן כי מה
שכתב ז"ל ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ואלו בחייו וכו' אין
כוונתו לומר שהנגיעה לבד החייהו כלומר שעניין הנגיעה מצד
עצמה לבד החייתהו אלא שהקב"ה החייהו לפי שנגע ונקרב לעצמות
אלישע ואין ראוי שיגע הרשע ויתקרב אצל הצדיק בשום
אופן .. ומה שכתב ואלו בחייו וכו' כלומר ואלו
בחייו לא החייהו הקב"ה במגעו של אלישע לבד כמו שהחייהו לזה
בזכותו של אלישע לבד .. הרי עשה אחת שהרי לא כתב
רש"י כאן הדבר בנגיעה ואלו בחייו וכו' אלא כתב מה שהיה
בחייו וכן הנעשה אחר מותו הניחו כאן .. ויקוב בעצמו
ענין ר"ל אמר בחייו עושה חדשה בארץ שלא להעביר מדעתם
כו' יותר במיתתם שהם יותר גדולים בקדושתן ולזה כיון במה
שכתב הקב"ה כדי חלא כלומר היא היא בעצמה וצריך עיון .. ודומה
לקיומי וכו' כלומר מונע לך שעשה הקב"ה כן מפני מפני גדולתו .
היתרה אחר מיתתו כדי שלא יהא רשע אצלו דומה לא עשה

עשה כן אלא לפי שעדיין לא נתקיימה ברכת אליהו ורצה הקב"ה
לקיימה הנה על ידו ולא מפני כבודו של אלישע ומנא לך שהם גדולים
במיתתן ממעשה הקדוש ב"ה בבניהו חדשה בארץ יותר מבחייהם ובהא
ניחא מה שכתבו התוס' ז"ל (ולא וכו') ולאו משום אלישע היא ואם היתה כוונת
הרב כפי גדולים צדיקים צדיקים הם הראשון שכתבנו שגדול כחם
לעשות נסים וכו' אבל ממאי דאמר ולאו משום אלישע

לא הו"ל למימר ולאו משום דגדולים בכחם לעשות נסים וכו' אבל ..

היה מורה שכוונת ר' חמא באמרו גדולים וכו' היתה לומר שבמיתתם
עושה הקב"ה חדשה בארץ מפני זכותם וקדושתם אשר בם במיתתם
יותר מבחייהם רוק והבן הטעם כי זה אמת .. ואין להקשות על
הרב מאי קפריך רב פפא מה גדול היה במה שעשה שברי אין הכוונה שאמר
גדולים צדיקים שגדול כחם לעשות נסים וחדשה בארץ כן בעצמן אחר
מותן יותר מבחייהם שאם היתה הכוונה ודאי שלא היה מקשה רב פפא
מפאן כלל אבל הכוונה היא שזכותן נשמתן וקדושתן שאחר מיתתן הוא יותר
גדול לעשות [struck] הקב"ה בעדם חדשה בארץ ולפנים ואכ"ב אם תהיה הגלוי
החיית אותו האיש לקיים ברכת אליהו על ידו אין מקום לקושיית הרב
אי במה אי [struck] איפשר לומר דלעולם אם היה אלישע חי לא היה
מחייה אותו האיש אלא כמו שהחיה בן השונמית כי על כן ועוד צריך
אתה לומר כן לפי שהתוספות אי במה איפשר לומר דרב פפא לא בא
להקשות על ר' חמא בכל מה שאמר אלא בקצת ממנו והוא מאי
קודשנו ב' דברים חדא בכלל [struck] חברתה קודשנו שהקב"ה החייה
אותו האיש על ידי נגיעתו בעצמות אלישע לבד בכלל זה קודשנו

קודי ענין שבכה החייה אותו שהיה מפני כבודו של אלישע והקשה עלין רב .
פפא מאי דגדולים צדיקים במיתתם שבחייהם החייהם כמורח וכו' ואין
מלוחש נכתש .. מיהו מה שאמרה שהיה בענין התחייה עצמה מפני .
כבודו של אלישע והקשה הא מנא לך דילמא לקיומי וכו' ופריך וענין התחייה
לא לענין חלוק ושנוי התחייה ולזה בין הרב כבל אותו לשון ומיים ולוי .
משום אלישע היה כלומר לא הרבנן לך דילמא לך דקוו עולים
דנהי דהוו גדולים וכו' . מיהו דילמא עיקר התחייה לא מפני כבודו
דאלישע היה גם זה בעיני כפתור ופרח דאדר מה שכתב עוד בלשון אחי
הכי בסיום דבריו כי שם ביאר כונה זו בהדיא וזהו מה שאמ"ל בשעת רשי
ז"ל .. **קבו** התוס' ז"ל מבה מה שהפך רשי ז"ל
לשון הפסוק ויגע האיש בעצמות אלישע
ויחי ויעמוד קפירוש ואלו בחייו וכו' חשבו שכונת רשי ז"ל לומר
שגדולים צדיקים וכו' דאז"ל חמה פירושו גדולים צדיקים
במיתתם שבחייהם לא החייה הב"ה את המת בנגיעה בעצמות ולהיות
כן הקשו עליו מה שהקשו ונפי הם ז"ל דבוק אליה ומה .
שבח .. הצדיקים גונבים כמו בתוך רשעים ויושבים אצלם וגם לא .
היה לו רשות להתערב אצלו עכ"ל .. ואין להקשות
עליהם מאי פריך רב פפא דשפיר פריך הואיל ואין הגדולה מצד
עצם התחייה עצמה היותה משונה מתחייה הנעשית
בחייו וזה פשוט . **קמר** הכותב הנה
כתבתי לך כונת הענין לדעת רשי ותוס' משבוש יבנוני
בוקשי חטאי ומגנו אשר האריכו מעניהם בעצם בעתם אחר

אלישע לבד
מותו החייה את
בנגיעה ..

אור הקבלה וגדולת המקובלים ז"ל ארוכה .. אבל עדיין יש לי בעקר
המעשה של ר' ובבייתו ב' או ג' הערות בהם עולם חדש בהלכה ובנושא שכל
אחר הפסקות אשר הבאנו .. הראשונה מה ענין זה אל רבינו של
ועל מה בכה מה ראה על ככה .. שנית מה דבר ענין המיתה ומה .
שייכא הכא .. ועוד שמח מבעי ליה בואיל והצדיקים מעולם
בב"ב גדולה ובכלה היה לו לשמוח כי גם הוא חכם וחסיד היה ..
ידוע שאבלו כי אור העליון אין הפסק רק למה קטנה הבאות ורבה דאיכות
ומרעי חן והוא שבלא מהצדיקים כמו קברי שרת שיש לו והפסקות
אשר נהג בשבת בך עתנים לו שכרו כעה"ב ומדרגותם עולות זו מזו
כמשאז"ל כי הולך האדם אל בית עולמו מלמד ששיים לכל צדיק
וצדיק מדור לפי כבודו משל למלך וכו' וזה פשוט ומבואר ..
עוד צריך שתדע שיש מרז"ל שאמרו שזה האיש אלנס בן הקנה איש
חולדה הנביאה היא וצדיק גמור היה היה שעל תקהם היה ובאן .
להתעסק בקטורת כל ישראל ובזה הבין בביית ר' ודברין וראיה לזה
תמא וזה שבשראה ר' שבחיין לא רצה הב"ה שיהנה ממנו אפלו
שהיה ר' מי שהיה מפורסם בקדושה ובחסידות אמר ודאי הוא ז"ל
ואפ' בחיים לא רצה הקב"ה שיהנה ממני ויכנס בנתי מכ"ש אחר
מותו תהיה תקותו ומדרגתו גדולה ממחיצתי ומדרגתי ועל
זה בכה ר' על אשר לא הגיע עם כל מה שערך למדרגת ר' פנחס
בעה"ב והוכיח היות זה אמת מר' חמא דאמר גדולים צדיקים
במיתתם יותר מבחייהם שנאמר ויהי הם קוברים איש ואומר
ואותו האיש שיך היה ואפ"ה לפי שלא היה במדרגה

במדרגת אלישע לא רצה הקב"ה שיתעכב אצלו ובמחיצתו ומריך רב פפא
וכו'. ולמה בעזר מנא לך שגבר שנברא מעשים אותו צדיק מהיות
במחיצת אלישע וכו'. ולמה לקיים ברכת אליהו דחייהו ולא להגבר מעשים
ואמאי בכה ר' ומשני ליה אביי אי הכי היינו דתניא וכו' אלא ודאי
לא היתה כוונת תחייתו אלא ק"ס כדי שלא יתעכב במחיצת אלישע
וכו' שמצאו ולפי זה נ"ל סברות א' שצריך נמור היה ושל רגלין ק"ס ולכיהו
לא הלך .. נ"ל שקולין אח"כ את הנמאל .. נ"ל שהיה
רשע גמור .. ומ"מ לא נתהפך עדיין מעליתו חובה כי עשר
הספק העצום הקשה לכל המפרשים מה זה שעלה בדעתו של
רב פפא ומר שהיתה התחייה זו לקיים ברכת אליהו וכו'. לא
שמצא מקום וזמן לקיים ברכת אליהו כי אם שעה אחר
מותו .. ועוד מבין לו שברכת אליהו החיוב התחייה
נ' מהם עם אלישע .. ועוד אמאי קאמר ליה בברכתא
דאליהו והלא אליהו לא אמר אלא אם תראה אותי לוקח וכו'
ואם האי אם תראה הוי ברכת דאליהו הוה ליה למנקט האי קרא
אמאי נקט קרא דשאל הדיוט ויהי נא וכו'. ויקום שאלתאל
הירון דבר זה אכתוב לך בקוצר מה שראיתי בדבר המפרשים
בביאור פסוק זה ומה שיש להקשות עליהם ואח"כ אכתוב
מה שנראה לי בס"ד ואומ' עם מה שנברא בו הוגן כוונת רב
פפא ודברי רז"ל שמחשבותו לכן העניין הזה .. הנה
חכמים ז"ל אמרו שהיתה כוונת אלישע בשאלתו על הנסים
שיעשה הכפל ממה שעשה אליהו שאליהו עשה ח' נסים

נסים ואלישע עשה י"ו נסים ולדברי המקשה לכאורה לא השיבו אליהו
הקושיא לשאול האם היה רחוק שיעשה אלישע נסים רבים מאליהו והרלב"ג
פי' ויהי נא פי שנים ברוחך אשר חלה על כל הארץ [illegible] מבני הנביאים
שאהיה אני בניהם במקום בכור הו' ירש היורש פי שנים בכל אשר ימצא לו
וגם לזה יקשה אמרו הקושיא לשאול כראוי [illegible] מה קושי בזה ..
והר"ן ז"ל פי' כפי שנים ברוחך שיהיה לו השלמה הנבואית כפול ופי שנים
ממה שהיה באליהו בחיין והשיבו הקושיא לשאול לפי שאתה עולה ממני
ובהשגתך אי אתה יכול לעלות למדריגה יותר ממדריגתי אבל אם כשתראה
כשהייתי לוקח מאתך שהוא בשעת הלקחך השפע העצום ההוא עלי שהוא יותר
ויותר ממה שהוא עתה יהי לך כן .. וכבר הקשה עליו דון יצחק
אברבנאל ז"ל וידעתי לא נעלם ממך מה שכתב בזה בעל העקידה כוונת הברכה
ובעבור קצור ולבד הט' קשה לי כי לשם ולפירושם לא [illegible] הכ"ל אלא
מרוחך לא כרוחך כפית .. ובימי בחורותי ראיתי להרמב"ן ז"ל התשובה
על זה ועל שיכון זה אליהו ומהך דברו ומדתי פי' הכתוב הזה על נכון לפי
דעתי .. וזה כי כבר ידעתי שסמוך ליציאת נשמת האדם מגופו ויותר
פני שכינה המעיקות ולא סמוך ומיתה לבד אלא אף בחיין כל זמן .
[illegible] החכמים והשלמים ועתה נתוספה עליהם ושבלם מזדכך
הבורא והוסיפו דעת וחכמה .. ואלישע עם היותו יודע .
שלקח מעליו אליהו לא היה יודע לקיחתו אם במות כל האדם או במות מיתת
נשיקה או באש לזה היה ירא אולי תהיה לקיחתו מהאומות כרגע במותו
מצב ולא תהיה בו ההפשטות הצורה מהחומר כדי להיות השפע נשפע
[illegible] כהמלבו השפע הנורא לכן אמר אלישע מה נשאל ממך ואין

פסוק ויהי נא פי שנים ברוחך

[illegible] ואמה והבמשיג
[illegible] כעודו חי
[illegible] הגוף והמדות
המעיקות ..

ואין לאל ידך לעשות רצוני וחפצי אבל השאלה ממני. איש יכול כי רוח שאלה
המעלה היתרה במדרגה לצדיקים ממך ולמעלתם הוי. לא גם כן בשער
זו ברוחך כלומר כהשגתך ורוח נבואתך ושישפך כלאותו קשת עד דאלי.
אלי ורבי מלה לא כלומר עם היות שאינך מחוץ למקיפתך יהי רצון .
שיהיה עתה פי שנים ברוחך ושישפך הכל אלי. אמר לו אליהו הקשית
לשאול כלומר דבר קשה עד מאד שאלה שאשיג אני במעלה הזאת מה
שאשיג מחוץ למקיפתי זה אי אפשר שמקיפתי תהיה ככל מה שאמרת שאין
קו למקיפתי אם זמן ואפי' רגע שנשארה מהמעלה הזה כלל כמ"ש עתה
אבל אם תראה אותי אחרי היותי לוקח מאתך קודם שאעלה ממך יהי
לך כן שאותו העת והשעה היא אשר אשיג בה מה שאהיה מחוץ בשער
מעלת הצדיקים שמגיעים בה מה שמשיגים דוק והבן כי זה שהודך
עד מאד והוא נכון ואמתי. עכ"ל מתוך דברי הרמב"ן ז"ל ..
מעתה אחרי קורע אלפים חכמה חוקרו כל זאת אולי נוכל להבין טעם
נכון לנס הזה הנעשה אחר מיתתו של אלישע והוא כי אחר שהשפע
הזה מתדבק באליהו ומרוחו נמשך לאלישע לא מתדבק באליהו כמו על
כלומר לא יצא מקברו אל הפועל להעמיד בו נסים אחרים יותר על
אשר כבר עשה גם כן מה שנמשך לאלישע נמשך לו כבוד לכל ואף
הנסים האחרים שעשה אלישע יתר על אליהו יצאו מן הכח אל
הפועל לתועלה או זכות הרבים אבל הנס הזה שלא היה בו רק תועלת
מעלתו אשר נתרומם בו כעת לקיחתו של אליהו ממנו לא יצא
לפועל ומה כח שלא יבין דברי אליהו לבעלה רצה הקב"ה שתהיה .. עי'
אלישע אחר מותו ותרץ לו אמר אבוי שזה אינו שאם כן היה ראוי

ראוי שתתקיים לגמרי ·· וזהו מה שנראה לענ״ד בפירוש זה ואחר
·· אשר יאשר ואם לאו הלא הוא במקומו עומד וגו׳ תם ·· ון
מאמר בן עזאי אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא שמע יש׳
וגו׳ בן זומא אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא ואהבת
לרעך כמוך ר׳ עקיבא אומר את הכבש א׳ תעשה בבוקר ואת הכבש וגו׳
עמד בן ננס על רגליו ואמר הלכה כר׳ עקיבא דכתיב ככל אשר אני מראה
אותך וגו׳ ·· עם היות שיש לי בזה המאמר פי׳ עמוק ראיתי
לו כעת פי׳ אחר וזה שראוי להתבונן מי זהו היושר והשלמות היותר
אם היות האדם טוב לעצמו ראוי ירא אלהים וסר מרע אעפ״י לא
ייטיב לאחרים ולא ידריכם בדרך טובה או השלמות האמיתי בהיות
גם מטיב לאחרים ואם לא ייטיב לאחרים לא יקרא שלם עם היותו הוא טוב
בעצמו דהעה דמיון והכריע בדבריו אמר שהוא טוב בעצמו זה הוא
שלם אמתי עם שלא ייטיב לאחרים כפי הנראה לפי שעכ״פ מי שהוא טוב
ייטיב כי מהטוב לא ימשך כי אם הטובה אבל מטיב לבדו לא יקרא
היותו טוב ואמר לזה הודו לה׳ כי טוב וגו׳ כלומר הודו לה׳ כי טוב הוא
בעצמו עכ״פ ייטיב לאחרים בהודת חסד ·· או ירצה יאמר
מי שהוא טוב בטבעו יתמיד חסדו וטובו לאחרים אבל מי שאינו טוב
מטבעו אעפ״י שיתנהג בטובות לא יתמיד הטבתו וזהו הודו לה׳
כי טוב שהוא טוב האמיתי הגמור מצד עצמו כי בזה יתמיד חסדו
וזהו כי לעולם חסדו ובענין הזה נתבאר כונת המאמר כי מה שמצ׳
מצינו פסוק שמע ישראל וגו׳ רצה לומר שהשלמות האדם הוא היותו
טוב ואעפ״י לא ישפיע מטובו לאחרים וזהו שמע ישראל כלומר

כלומר כשיהיה טובו מאמין בבוראו :: והחכם האחר אמר
שהשלמות האמתי והאלהיות משפיע מטובו לאחרים וזהו ואהבת לרעך
כמוך :: והחכם האחר אמר ששניהם טובים כל א' כזמנו ׃
פירוש כחרוזו היות טוב בעצמו כלומר השכל אהבה כתחלה להיות טוב
בתכלית הטובות ואחר שתדע שאהבה בתכלית הטובות אז תטיב לאחרים
ונראה זה שאומרו את הכבש א' וגו' ומי שפסק כר' עקיבא והביא ראיה
מכל אשר אני מראה וגו' כמשכן כיון כזה להכריע כדברי ר' עקיבא ׃
ממלאכת המשכן שכמו שכבר יכול לא נשלמה הכל מעלה הקב"ה לגמרי ׃
עד שנעשה המשכן והקב"ה היה משפיע אליו שפע יותר רב ממה
שהיה משפיע קודם עשייתו כך ראוי האדם לא אחרי שיהיה שלם
הוא במדת הטובות עד התכלית והקב"ה יטיב לאחרים ואז תהיה הטענה
תמיהה לא מקרה ::

מאמר קשה מיתת הצדיקים לפני מי שאמר והיה העולם
כחורבן בית המקדש :: יש לדקדק למה אמר
אמר בלשון זה ולא אמר לפני הקב"ה ומאי האי לישנא דמי שאמר וכו'
ועוד למה קשה מיתת הצדיקים והכתיב יקר בעיני ה' המותה לחסידיו
וגו' שאמר כן לא' מכ"ה טעמים :: והתשובה לפי שהקב"ה ברא
את העולם כי מאהבתו ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים את
העולם וכו' מעתה כיון שהצדיקים מתים כביכול חנם עשה והדין ׃
לקושיין והוא כמאמר א' יכול וזה אמרו קשה מיתתם של צדיקים
לפני מי שבמאמר א' היה יכול לברא העולם וזה לפני מי שאמר כלו

כלומר לפני מי שאמר והיה העולם ·· או יאמר קו״ל
וקיומו של עולם הוא בצדיקים שנא׳ שבמות הצדיק יחזור ויחרב העולם
כמ״ש אם לא בריתי יומם ולילה וגו׳ שפי׳ שהוא התורה והמצות שעושים
ועושים הצדיקים יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ואם כן
צריך ינוע כמוראו העולם ואין לו קיום ובכן מיתת הצדיקים המקיימים
אותו ·· ומ״ש יותר מחורבן בה״מ הוא לפי תה׳ קבות ·
ראשונה שבית המקדש הוא חלק מהעולם ואם מיתת הצדיקים עולה חורבן
כל העולם כלו ודאי שראוי לדאוג על חורבן כל העולם יותר ממה
שראוי לדאוג על חורבן חלק ממנו ·· או יאמר לפי שהצדיקי׳
עושים מעשים ומועילים בעולם יותר מבה״מ וזה שבה״מ לא היה
מונע את האדם מן העבירה אלא מכפר על החוטא ע״י הקרבנות
אשר היו מקריבים בו ואם היה מונע את האדם מן העבירה
מחמת היה לסבת הכהנים הקדושים והסנהדרין היושבים בלשכת
הגזית שמהם תצא תורה והוראה ולימוד לכל ישראל אבל לא
מבה״מ בעצמו ואם כן הוא׳ והצדיקים הם המונעים ומונעים את
האדם מחטוא לפי׳ ראוי שמיתתן תהיה יותר קשה לפניו מחרבן בה״מ

[illegible] שבת פ׳ במה אשה יוצאה · אר׳ אמי אין
מיתה בלא חטא דכתיב הנפש החוטאת היא
תמות ·· אין יסורין בלא עון דכתיב ופקדתי בשבט פשעם
ובנגעים עונם · מתיבי אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבונו של
עולם מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון אמר להם מצוה קלה

קלה צוויתיו ועבר עליה . והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה מאלף
עד תיו ומתו אמר להם מקרא א' לכל לצדיק ולרשע וגו' הוא דאמר
כי האי תנא דתניא רשב"א אומר אף משה ואהרן בחטא מתו שנאמר יען
לא האמנתם בי להקדישני הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנם ליפטר מן
העולם .. המאמר הזה לכאורה קשה להולמו מרוב הקושיות
הנופלות בו ראשונה מאי קאמר אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון
המשמע אחר נגררא או עון נגררא עלה המיתה או היסורין ..
ועוד היכי קאמר דמיתה דחמירא אתיא לסבת חטא דקיל מיסורין .
דקיל. וגבי מיתה אתי לסבת עון .. תו איכא למידק האי
מיתה דקאמר אי מיתה טבעית קאמר אי מיתה כרתיית קאמר אי מיתה
טבעית קאמר מנא ליה דאין מות"ה מיתה בלא חטא אי מקרא דהנפש
החוטאת היא תמות דלמא הכוא מיתה כרתיית קאמר ותו דקרא לאו
משמע אלא שאם תחטא תמות אבל שאם לא תחטא לא תמות מיתה
כרתיית או טבעית מנין לך זה .. ועוד מאי קאמר ואין
יסורין בלא עון והא אמרינן בפ"ק דברכות דאיכא יסורין של אהבה ..
ותו איכא למידק דהכוא תנא דמלאכי השרת מאי עביד ליה להאי קרא
דיען לא האמנתם בי וגו' דמשמע מיניה בהדיא דהא אם האמנתם לא
לא הגיע וכו' ותו מאי קא משני התורה הוא דאמר וכו' דאדרבה מוכיח
מינה איפכא דמפני שחטאו מתו קודם זמנם הא אם לא חטאו לא היו מתים
אלא בזמנם ואותה מיתה שבזמנם על כרחך בלא חטא היתה וכיוצא בדבורי
הייתי רגיל לומר שזו נסחה משובשת בספרים שאין לגרוס הוא דאמר

דאמר וכן שנאמר יען לא האמנתם כי ותו לא עוד ויש לדקדק למה אמר לעיני
ולא אמר למות ·· ולהירוץ כל הספקות אלו נקדים לך הקדמה מה שראיתים
בדברי הפילוסופים ז"ל בענין המיתה והוא שנפרד הכח לנפש אחר יציאתה
מן הגוף ·· דע שקרויה לפעמים בבחינה א' והיא הבחינה האמתית
הקרא חיים אמתיים כי על זה תוסף הנפש תשלום והרצון מה שלא יכול
להשיג בעודה בגוף שהחומר מסך מבדיל מהשיג העניינים האלהיים
על אמיתתם ובהפרדו והשאר הנפש אחר המות נקרא מחומר השיג ותדע
מסודו זה דבר נפלא מה שלא השיגה בחיים ולא כוונה התורה באמרה בנים
אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו וגו' ובך בחר ה' וגו' ורצה אל הבכו למה ·
הבכייה המותרת הנראה מהנה אבל המת וזה אינו כי המיתה לשלימים
אנשי התורה היא חיים ומעלה לתורה ולנפשם ולזה הקדים בנים אתם
כלומר הואיל ואתם חלק ממהותו ית' כשם שהבן הזמני ראוי שירש ·
נחלת האב ונכסיו כן הבן והחלק הרוחני שהוא הנפש המשכלת בהפרדה
מהגוף ראוי שתירש שהיא נחלת האב והוא שזכה לה זוכה בנועם
ה' וזוכה עוד שני עניינים שנשתדלו בהם עלת המעיינים · אחד
שמות הנפש ודבקותה בו ית' ולא בשום מלאך ושכל אחר כדעת
הפילוסופים וזה אמרו כי עם קדוש אתה לה' אלהיך לא למלאך ושכל
הפועל · השנית שמעלת הנפש נמצא רק לישראל לבד וזה באמצעות
ויקח התורה שנצטוה שנתנה להם וזהו ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה
כלומר כמו שהסגולה משונה מכל כן אתם משונים לו ·· או ירצה
מה שאמר למשה בעת מתן תורה והייתם לי סגולה וגו' כלומר אהבתי

אהבתי שמכם אינה אהבה כשאר האהבות הטבעיות אלא אהבה סגולית
מבלי טעם שאם היתה אהבה טבעית לפי שאתם מעשה ידי כל הארץ שלי
היא ואני בראתיה ועכ"ז לא היתה אהבתי עמהם כאהבתי עמכם וז"ש ובך בחר
ה' להיות לו לעם וכו' ר"ל דרך סגולה לא כטבע ולא לשום תועלת המקווה
מתוך כלל אלה שתמצא נפשך שאלות השחרות נפלא בהשגה ומעלה יתירה
מה שלא השיגו בחיים יותר מכל שאר שנים שאין שמותם ומעלתם
אלא על פני האדמה לבד לא לשום תכלית · ונראה עם זה
שהחיה עם היותה חסה מעד היא שומה מאד כמ"ש אותם לירא ה'
ולחושבי שמו נעשה להם חסד מאתו יתברך שאינם מרגישים מהרם
כלל כפי מדרגתו לפי שאין שמכם שמתים מתוך התבודדותם בהשגה
לדברים האלהיים ·· ומפני זה לא הרגישו מש"ה
ואהרן במיתתם כלל כי הנה מש"ה ע"ה היה הפרדו מהעה"ז מתוך
ההתבודדות והדבוק העליון כמו שהעידה התורה וימת שם משה עבד
ויגב
ה' בארץ מואב ע"פ ה' ואין מלה שם מורה על המקום הגשמי גשה היה בו
כי כבר אמר שהיה זה בארץ מואב ·· אבל מלה שם מורה על
אותה מדריגה ומעלה מההתבודדות והדבוק אשר היה בו כאומר
והוא בשכיבה ממדבר עמו ה' ומראהו את כל הארץ ובאות התבודדות
נפרד נשמת נפשו ממנו ונשארה קשורה ודבוקה בו והיה זה כמו שעינינו
רואות אלש ה' יפליא בעיונו מהבודד ויקירו מגלגלו מעל ראשו ויהו
לא ירגיש בהפסקו אבל תמיד ישב בהתבודדותו ובנה אחרן הנביאים
נפרד שם באות הדבוק ודבור נבואי שהיה בו נלוה כיוונו ז"ל כאומרם

במאמר שוה בנשיקה ומותו זה למ״ש על פי ה׳ ומיתת אהרן כמו כן היתה
במיתת משה או קרוב אליה׳ לפי מדרשם ·· איך שיהיה
הצדיקים אינם מרגישים מיתה כמו שמרגישים אותה אותם שאין בהם
שלמות ויש בהם שנות ומעלות כי להם תהיה המיתה שנש׳ אמונה לצדיקים
היא מעלה ושלמות ולכך אין מרגישים בה וזהו סוד אומרם שאלו עליהם שלא
טעמו טעם מיתה שירצה עם היות שנפרדו גם נפשם מגופם לא הרגישו
באותו צער ולא טעמו טעם מרירות המיתה ·· מעתה עם זה
שכתבנו באנו לבאר כל המאמר הזה כלו כי באומרו אין מיתה בלא חטא
ירצה כשהפרדת הנפש מן הגוף ירגיש בה האדם ויהיה מיתה בהרגש אז ·
אינה ודאי בלא חטא כי החטא גורם שיהיה ותקרא מיתה בעצם ··
וכן אין יסורין הנרגשים בלא עון ולא שלמה ומכתב עוד בתוך בענין היסורי׳
מתיבי אמרו מלאכי השרת כלומר אתה אמרת שהמיתה הנרגשת אינה
בלא חטא והרי שאף משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה כאמור בהם ס׳
המיתה ולזה הרי המיתה היתה נרגשת מהם שהשוו אותה למיתת אדה״ר
שהיתה מיתתו על צד העונש והקנס דהכיא אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה
מפני מה קנסת מיתה וכו׳ כלומר מפני מה היתה מיתת אדה״ר ואין במיתת
אחד בני אדם שמרגישים במיתתם וטועמים טעם מרירות המיתה בדרך
עונש וקנס אמר להם מצוה א׳ וכו׳ ולא נעלם ממלאכי השרת התשובה זו
אבל היתה כוונתם לקשור שמרו משה ואהרן כאמור בהם וחשבו שהוא ·
יהוזכר בהם מיתה שהיתה מיתתם כדרך שאר מיתות הנרגשות ואמר
להם הקב״ה מקרה אחד לצדיק ולרשע · ומשני הוא דאמר

דאמר כי שבא האמר אל משה ואהרן בחטאם מתו כלומר מה שבדבריו
כמיתתם שבר היות מיתתם דרך ענש כך היא האמת לפי שבחטאם מתו שאם
לא זה לא הגיע זמנם ליפטר ודוק דאמר ליפטר ולא אמר למות כלומר אם
הוזכר בהם מיתה לא הוזכר אלא לפי שהיתה קודם זמנם מפני חטאם דאל"כ
היתה בזמנם לא היתה מיתה עצמה אלא פטורה לבד כלומר הנפטר מחבירו שהוא
הפרד הנפש מהגוף בלי צער ומכאוב וכאמרו ז"ל מיתת הצדיקים כמשל בנשיקה
מחלבה וכו' ולפי האמת ואת היתה כונת קהלת במה שהשיב להם מקרה
א' לצדיק ולרשע כלומר הפרדת הנפש מן הגוף כוללת היא ומיתה היא
לפי האמת בין לצדיק בין לרשע אלא שזה מרגיש בה וזה אינו מרגיש בה
והיו כונת אמרו מקרה א' וכו' כלומר המקרה שהוא המיתה כולל הוא אלא
שזה מרגיש בה וזה אינו מרגיש בה ודקדק שבא והמאדך לא הבינו כוונת תשובה
הבא .. והמפרש שנתעלה כזהר ... כאומרו מי
שהשיג מעלה כזאת לחיות ובשעת מיתתו לא יראה ולא ירגיש המות
בלי ספק שזה ימלט נפשו מהשאול שאמרו שהיה צדיק לא היה מגיע
מעלה כזאת .. ולענין אין יסורין בלי עון כמו כן אני אומר
שפירושו אין יסורין שהאדם מרגיש ומצטער בהם קרבה בלא עון כי להיותם
סבתם העון מפני זה ירגיש בהם מאד ואינו מקבלם מאהבה אבל כשבאים
שלא עון מקבלם בשמחה ומפני השמחה אינו מרגיש ומצטער כדרך
הבאים עליו על צד העונש והוו ז"ל ענין זה כמ"ש פ"ק דברכות אמר
רבא כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר וה' חפץ דכאו החלי
יכול אפילו מאהבה ת"ל שכרו לא קבלם מאהבה ה"ל אם תשים אשם
נפשו מה אשם ... לרעה אף יסורין לרעה ואם קבלם עליו מאהבה

מי גבר יחיה ולא יראה מות וכו' כלו ...

מאהבה מה שכרו יראה זרע יאריך ימים ולא עוד אלא שתלמודו .
מתקיים בידו וכו׳ ראה במה שפלוגו בשכר המקבלים מאהבה שלמפרע
היסורין הם השכר בעצמו וכזה לא ירגיש ולא יתפעל מהם לפי שהם בלא
עון .. אמר הכותב הואיל ואתא לידן ענין . יסוק שאלה
היסורין וראיתי בהם מבוכה גדולה אמרתי
לכתוב הנה את אשר שאלוני עשר עשר שנים בענין היסורין ואת אשר
השיבותי להם עם המשא ומתן אשר עשה החכם ה׳ כמהר״ר ר׳ יצחק ן׳ לב
ז״ל ומשם תהיה תורה לה׳ בפיך וזה נסח השאלה והתשובה ילמדנו רבנו
מורה צדק שבפ״ק דברכות על ההיא דקאמרינן יסורין של אהבה
לפי שראינו בקונטריס של החכם כמהר״ר יצחק ן׳ לב משא ומתן גדול במורה
צדק והקשה שרש״י ז״ל דבריו סותרין אלו את אלו שבתחלה כתב וז״ל יסורין
של אהבה הקב״ה מיסרו בעה״ז בלי שום עון כדי להרבות שכרו לעה״ב יותר
מכדי זכיותיו עכ״ל וגבי ההוא דאוליה בניה ומתו כתב הוו יסורין של אהבה
וכו׳ שהאהבות מכפרת על עונותיו .. עוד הקשה שבפירוש
אמרו בגמרא א״ר יוחנן אלו ואלו יסורין של אהבה וכו׳ קל׳ משן ועין וכו׳ ומקשא
מעקים משמע שבשביל עונות הם באים עכ״ל .. תשובה
הקושיות שהקשה החכם אינן קושיות כלל כי מה שהקשה בתחלה לא שרש״י
סותר דבריו אינה קושיא כלל שמה שכתב בתחלה יסורין של אהבה הם
הבאים בלא שום עון הוא לדעת רבא ורב חסדא שאמר אם רואה אדם שיסורין
באים עליו אבל לדעת ר׳ יוחנן דאמר אלו ואלו יסורין של אהבה
כלומר בין אותם הבאים בשביל עונות בין אותם הבאים בלי עונות כמו .
שאני עתיד לבאר ומצי למימר שפיר דמאן דהוו ליה בני ומתו הוו יסורין של

ט

של אהבה שהאכילות מכפרת עונות דהכי׳ אליבא דר׳ יוחנן היא המקרו כולהו

יסורין של אהבה ׃ ובהאי מהרבה נמי איכא קושיא דהא דר״ש לקיש היינו אליבא

דר׳ יוחנן דהא לסיועי למלתא דר׳ יוחנן קאתי ׃ וכר מרין אפי׳ הוה נימא

דר׳ יוחנן סבר היסורין של אהבה באים בלי שום עון אלא לסיועי למאי מצינו למימר

הואי האמרה לתורה והיינו דר״ש לא קוי האי סייעתא למאי דאמר היסורין

של אהבה הם הבאים בלי שום עון אלא לסיועי למאי דאמר שאתורה ומדכו

זה שתי שבאים עליו יסורין הוא מאושר אלא אר׳ יוחנן אמר שלמדנו—ן

מקו׳ דשן ועין ור״ש לקיש אמר שלמדנו מג״ש דבריה ברית ומר ברית בה

ומר בדידיה אלא דלא פריכנן להאי דקושיא המלתא הויא כר׳ יוחנן סבר דלו

ואלו יסורין של אהבה וקאי ר׳ יוחנן אכולהו אמוראי דלעיל והיינו דר״ש לקיש

וכוז פירוש כל זה קושיות החכם הנז׳ ׃ אחר זה באו לידי קצת

מקוצין של החכם הנז׳ וראיתיו מאריך בקושיות וקוויות על הגמרא ועל

רש״י ז״ל ועל הר״ן חביב ז״ל והשתדלתי בכל שנו להתיר כל מקושותיו בדרך אמיתי

כתב וז״ל והר״ן חביב ז״ל כתב שונה רש״י להודיענו דהוו ליה בנים ומתו •

האבלות שמתאבל על מיתתם מכפרת העונות ואין זה יסורין

של אהבה רק הצער שמצטער בזה שהולך ערירי והם דברים שאין להם —

שיעור כמה לו לרש״י לפרש אלא הסבה שכן יסורין של אהבה לא הסבה

חיובות שאינן יסורין שלאהבה ׃ ועוד מה יאמר לקושית

הגמר׳ עצמה דכתיב נא עבל החכם ׃ ואני אומר כבודו בתקנותו מונח

לא השגית יפה יעלה בעתרי הר״ן חביב ז״ל שאיך אופשר שתהיה זה כונתו

ולא הרגיש קושיא כזאת למתחילי העיון אבל כוונתו יותה למר שכונת

רש״י ז״ל היתה לתרץ קושיא אחת והיא דמנ״ל המיתת הבנים הוא יסורין של

של אהבה אדרבה איפכא מיבעיא שבעין נהדרים פניו שלאה מהיסורים קטנים
ואין לומר דמיירי בגדולים דכל כי האי הוה ליה להגמרא לפרושי ועוד
דבעונות הם מתים ולא שייך למשקל ולמיטרי בהו אי הוו יסורין של אהבה
או של שגגות :: והרב רש"י לזה שהאבלות היא כפרת השגגה
אבל הבנים הוא יסורין של אהבה ויהיה שיעור לשונו של רש"י הוו ליה בנים
ומתו דמיתה היא יסורין של אהבה ולא בשביל שגגה שהאבלות היא
המכפרה על שגגותיו וזה פשוט אצלי עם שאין פירושו מכוון למה שפירשנו
ורצה הרב לכוין כל המאמרים עם מאמר ר' יוחנן ועם קושית הגמ' שאין
כמו שהבינו שהרבנו לעיל ומאן למאמר דר' יוחנן קובר בנים של
אהבה הם דבאים בלי שום עון עליו :: כתב עוד הרב הנז' ז"ל ושמא
שמע אשר לך כמה שראוי לך להעיד עוד מאי האי דאמרינן דיסורין של
אהבה הם כשאין בהם ביטול תורה וביטול תפלה מה נפשך אם לא מצא
כמה לתלות על כרחך לומר דיסורין של אהבה הם ואם מצא כמה לתלות
אמאי לא היה שם כמה לתלות ביטול תורה וביטול תפלה לא הוו יסורין של
אהבה עכ"ל :: ואני אומר שאף בזו לא כיוון יפה בכוונת המאמרים
לפי שכוונתם בזה לומר שאפי' יש להם כמה עונות לתלות בהם היסורין
כיון שאין ביסורין אלו ביטול תורה הם יסורין של אהבה שהוא לא יוכל
לעשות המוטל עליו לעסוק בתורה ובתפלה היו היסורין הבאים עליו
גדולים ממנו כמ"ש לעיל מינה אר' שכל כל העוסק בתורה ייסורין בדלין מ
הימנו והנהו יסורין הוו הראויין לבא עליו בשביל עונותיו ובהיותו עוסק
בתורה הם גדולים ממנו וכיון שגדולים ממנו אם עכ"ב יסורין אלו שעליו
הם יסורין של אהבה וזה אצלי במהור ומה הוסיף כו הקושיא בעצומה

דעזמא לפי דעתו .. כתב עוד ז"ל והו מאי האי דפריכין בשמעתין
ונגעים אינם יסורין של אהבה והתניא כל מי שיש בו א' מד' מראות נגעים הללו
אינם אלא מזבח כפרה קארי לה מאן קארי לה לכפרה שנוה אינם יסורין של
אהבה ולא עוד אלא המשנין הני והדר מהדר כהר שנויי ~~[illegible]~~ אחריני והו דרך
דבר של תימה עכ"ל ויש לומר דס"ד דמקשה היסורין של אהבה דקאמר ר' יוחנן
היינו שאין אפי' לכפרה דומיא היסורין של אהבה ~~[illegible]~~ שפירשנו אפי' יסורין
הבאים בשביל עונות וצריך ליה מדקאמר שהם מזבח כפרה הוו כלומר מצינא
לפרושי לך המזבח כפרה הוי יסורין של אהבה לא הוו מיהו משום דהנא סבירא
לי' דהוו שני יסורין של אהבה כשבאין לכפרה העונות משנינא לפרושי לך דהא
לן והא דהו לאו שני הא בצינעא הא בפרהסיא .. כתב עוד ז"ל
ועוד קשה עלה דפריכין והא אמר ר' יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר ופירש"י
~~[illegible]~~ דלאו הוה חשוב כר' יוחנן מסתמא לא הוו לו אלא יסורין של אהבה אותו
מי חשיב מתורע ונביאי האמת וכתוב אין צדיק בארץ אשר ~~[illegible]~~ יעשה
טוב ולא יחטא ומם לנה לא הקשו זה עליו ועוד קשה על פירושם מקנה
דניל לנחם אותם בכך שא"כ להוו יסורין של אהבה נמי לא ינחם שהם כפרה
עונות ומריקים ודאי אין לך נחמה גדולה מזו עכ"ל .. ואני אומר
שאין מכל ~~[illegible]~~ זה קושיא כלל שמה שהקשה מי חשיב מתורע ונביאי
האמת הדבר משום שלא אמרו אלא שלא היה ר' יוחנן מאותם שיש בהם
שנות המחייבים היסורין כמו כריתות ומיתות ב"ד מיהו שאר עבירות אפשר
להוו ביה שלא היו מחייבים לבוא עליו יסורין .. ומה
שהקשה על רתוס לנה לא ינחם בכפרה עונות דאדרבה מצטער להו כדאמרינן

מדקאמר ומשני ליה
מזבח כפרה

ומה קשה מו
קושיא היא
כלל שאין דרך
לנחם בכפרה
עונות דאדרבה::

כדאמרינן בכתובות ע״ב גבי ההוא דשכיב ליה ינוקא תדי״ר בלמודא אחרן

לנחומי׳ שעורי קא מצער ליה וזהו שהקדים ההו״ם כמ״ש דהוה רגיל שמונע

בזה לומר דאעפ״י שהחשב לנחמה כפ״ה התשובה והרוקס היינו מעט א׳ או שני

כדאמרינן בכתובות כמאי אתה לגוות והתם על הצבור אבל להוות רגיל לנחם

את הכל בזה הא לא אפשר אלא ודאי מתחמן דיה כיסורים של אהבה ׃

והיותר נכון של אצלי בהירון כל הספיקות והקערות אלו הוא שיסורין של

אהבה הם יסורים הבאים של על האדם כבהם וקשים מבועליהם ביותר

ממה שנתחייב לבא עליו בסבה עונותיו או על מין היסורין בעצמן ולשלם

תעיקרן יסורין של אהבה אפ״י הבאים על כפרת עונות וזה כי מי שחטא

חטא שראוי לבא עליו היסורין באותו אבר שחטא בו כגומר מי שחטא

בעיניו יבוא היסורין בעיניו וביוצא בזה ובאו עליו היסורין בכל גופו ודאי

שנתחייב יסורין קלים ובאו עליו יסורין קשים הייתי אומר שיסורין כאלה

עם היות שעונותיו מרבפהם מכ״מ אינם של אהבה אלא דרך נחמה ושאת

שאלו לכפרה העונות לא היה מרבקו ביסורין קשים כאלו יותר על עונותיו

ובקבלה זו יתבאר לך כל הספיקות כריות שמה שכתב רש״י ז״ל התלה שהם

יסורין של אהבה ודאי אין מי שיחלוק בזה דקומיל ואין כזה שום שן ׃

כלל הבוכה היא להרבות שכרו ואפ״י ימשמש במעשיו היינו שימשמש אחר

יש במעשיו עונות שיתחייב בעבורם יסורין כאלו וזהו שכתב משמש

ולא מצא עבירה דאווין יסורין הללו לבא ואם לא מצא עם היות שיש לו

עונות אחרים דומיא ואינו מתחייב בעבורם יסורין כאלו יתלה בביטול

תורה שהוא עון שכלו. לא מצא בבטול תורה בידוע שהם יסורין של

של אהבה שהבה מייסרו ויותר ממה שמחוייבין אותו עונותיו והיינו בלא שום
עון שהרב רש״י בלומר בלי שום שום עון המחייב אותו הקושי הנזכר שהיסור
בה׳ להרבות שכרו כעקב בכפרה כל עונותיו ולא משנאה :· ושני
המורא״ים האחרים כלו. האהבה בשאין ביסורין בטול תורה ותפלה שאם
היה בהם בטול תורה ותפלה הוא שנוי לפניו ית׳ ואעפ״י שעונותיו מתכפרין
ממלא ממה יסורין קשים כאלו שיש בהם בטול תורה ותפלה אינם מאהבה
אלא משנאה ולא מתכפרה עונות כלכך שאם היה לבטלה שנוה לבד לא היו
קשים כל כך ור׳ יוחנן אמר אלו ואלו של אהבה הם ומ״ש הכתוב ומוסר
ומתורתך תלמדנו היינו כלהמפרש ואזיל והיינו דרוש לקי״ש :· ולדעתי
שזו היתה כונת רש״י כמה שכתב אף יסורין ממרקים כל עונותיו שלאדם
נראה שכתב זה שלא נגרוס אף יסורין ממרקין עונותיו של אדם בלא
בטול תורה שממרקים בין אותם עונות שנתחייב עליהם היסורין היי הי בין כל שאר
עונותיו וזה שאם לא היו מתכפרין אלא אותם העונות שנתחייב עליהם היסורין :·
אומר יסורין של אהבה הם כיון שמבטלה אותם העונות הבא עליו יסורין
קשים יותר ממה שראוי שראויין לבא עליו בעבורם אבל הואיל ומתכפרין
בעונותיו אפי׳ אותם שאין בטלתם ביסורין ודאי יסורין של אהבה הם :· וכהך
הכי אמר ר׳ יוחנן נגעים ובנים אינם יסורין של אהבה אעפ״י שמתכפרין
כל עונותיו כיון שיש בהם קושי גדול ביותר ושלוח מן המחנה ומעורר מן
השמים לפי הקב״ה דפי׳ בנים היינו שאין לו בנים אבל אינם ערומים לבטלה
לכך דהיינו של אהבה אלא משנאה :· ופריך
והא תניא שאין לבטלה ואבל בן של אהבה :· ומשני מזבח כפרה
הוו בלומר אין הכי נמי דממלא ע״כ מתכפרין עונותיו אבל יסורין של

שלאהבה אינם .. אך אפשר לומר שהם של אהבה והאלן והא
הו כנ"ל והוא נכון בעיני מאד אם יושר יושר .. ואפשר נמ
לזה כיוון ר' אמי באמרו אין יסורין בלי עון כלומר אין יסורין קשים
ומטעמים ביותר אלא בסבה אי זה עון ולא מאהבה ולזה כיוון הרמ"ע
כשאמר שאחרונים עשו שהם מאהבה בן אלא מפני קושיא שעיר של
יום הכפורים ומה נבל דבריכם דברי .. ין

פשט מהרב כמהר"ר יעקב בירב ז"ל .. אמר ויקרבו ימי
דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר אנכי הולך
בדרך כל הארץ וגו' פי' ויצו את שלמה בנו שיאמר לעולם ושיהיה שגור
על לשונו אנכי הולך בדרך כל הארץ ותהיה מגמת פניו התורה ובזה
וחזקת והיית לאיש .. ופי' דוד מי גבר יחיה ולא
יראה מות כלומר מי גבר יחיה שלא יראה לעולם המות ותהיה נגד עיניו
תמיד כי בזה ימלט נפשו מיד שאול סלה .. או ירצה מי
בדרך אחרת מי גבר יחיה עם מה שאמרו רז"ל כל העוסק בתורה ובגמילות
חסדים וקובר את בניו מוחלים לו על כל עונותיו וזהו מי גבר שיחיה
ולא יראה מות בניו שימלט נפשו מיד שאול סלה זה אי אפשר
אם לא לאחד בדור מפורסם בענוה ובחסידות .. או ירצה
מי הוא הגבר אשר יחיה עצמו בתאוה בעה"ז שלא ירצה לראות
העה"ב וימלט נפשו מיד שאול סלה זה אי אפשר שכל המהנה עצמו
בעה"ז אינו זוכה להתענג בעה"ב אם לא שיהיו כל מעשיו לשם שמים

שלמים כמש״ה קרבנו ובכל מעשיך יהיו לשם שמים וזהו לא ומצא כיאס חד כדרא
או הוי כדרא :: וכמאמר אין מותר כלא חטא כרבני פי׳ אחר עיין עליו

כתב ר׳ אברהם גאון המערבי ז״ל :: כשא׳ מביאין שלמים
ואין סומכין עליהם אבל לא עולה וכהא׳ מביאין שלמים
ועולה וסומכין עליהם עכל המשנה :: סברת רשי פי׳ זאת המשנה
הוא זה מביאים שלמים כ״ע לפי שיש בהם אכילה אדם ובקצת אסרם אבל
עולה אין מביאין חוץ מההמודין ומוספין שהם קרבן צבור וזמנם
קבוע אבל עולה יחיד לא וכ״א לפי שאין בהם אכילה הדיוט וכתיב יעשק
לכם ולא להדיוט עכ׳ :: ואומרין כגמר׳ הנ״א אמרו להם כה לבא ומה
במקום שאסור להדיוט מותר לגבוה מקום שמותר להדיוט אינו דין שמותר
לגבוה אמר להם כל שכן נדרים ונדבות ומיחו שמותר להדיוט ואסור לגבוה
שכא שאול מותק בלשון אחהו ומה במקום שבירך סהו מק כולה רכך מתוחק
מקום שבירכך בתוחק אינו דין שתהרכך מרוחק עכ׳ ופירשו מקום
שאסור להדיוט שבה שאסור להדיוט לעשות כלום מותר לגבוה התמידין
ומוספין מקום שמותר להדיוט יט׳ דכתיב הוא לבדו יעשה לכם כל צר צבכי
אכילה אינו דין שמותר לגבוה כל צרכי אכילה מזבח ואפי׳ עולה ראיך
נדרים ונדבות יוכיחו שיש מקום המותר להדיוט ואתם מוהם לנו שאסורים
להקדש והם צרכי גבוה :: או תוה כלשון אחהו להאי
קו׳ דלעיל וכיוה ׳שלה כיב קבול לקבל כקדרות ושייך לומר כה
מתחק ומרותק ואמרו כגמר׳ מאי קמיפלגי מר סבר נדרים ונדבות
קרבין כ״ע ומר סבר אין קרבין כ״ע :: פרש׳ כמלך

כת"ק אבא שאול ובגמ' קרוי אבא שאול דלא אמר אמרו להם ב"ה נדרים
ונדבות יוכיחו ב"ש נדרים ונדבות קרבים לכ"ע ׃׃ ובהגו התוס'
בשם רשב"ם שב"ש נדרים ונדבות יוכיחו במקום שיש חלק להדיוט כגון
שלמים ואסורין לגבוה כגון עולה וכוונתו כפי מה שפירש"י הנ"ך
כפי הברייתא אינו מסכים עם מה שפי' במשנה אלא כפי מה שפי'
בדברי אבא שאול ומה שפירש רשב"ם כדברי אבא שאול כך הוא ומה
במקום שלחנך וכו' צריכין אנו לידע שפי' מחלוקת ב"ש וב"ה במשנה
הוא סובב בחלוקה אז שנאמר שב"ה וב"ש הם מסכימים שאין •
מביאים אלא בשלמי חגיגה אבל שלמי יחיד אין מביאים וב"ש
שעולה יחיד אין מביאין והמחלוקת שלהם אינה אלא בי"ט ועל
עולה ראיה שב"ה אומרים מביאים וב"ש אומרים אין מביאים
אבל נדרים ונדבות אין קרבין בי"ט אלא המועדין ומוספין ואת
עכשיו כן ימא ומה במקום שלחנך סגורה כלומר שאין •
מקריבין נדרים ונדבות בי"ט יהא רבך פתוחה פי' שמקריבין •
מועדין ומוספין כשאר הימים כשם שמקריבין אותה בימי החול
כך מקריבין אותם בימים טובים אבל שאר קרבנות שמביאים
על כפרה אין מקריבין אותם בי"ט אבל שלמי חגיגה מקריבין
אותם בי"ט וזהו מקום שלחנך פתוחה היינו שלמי חגיגה
שמביאים אותם מצד החג אינו דין שיהא רבך פתוחה היינו
עולה ראיה שבאה נמי מפני החג שנאמר ולא יראו את פני
ה' ריקם עכ"ל ון   דנמר
הכותב המחבר שאיני

כפי המשנה כי"א אפי' ורש"י

שאיני יודע מה ענין פי' רש"י ז"ל במשנה לענין זה שהרי רש"י לא פי' במשנה
בין נדרים ונדבות ושדחיק אעשר לומר שמה שאמר במקום שכיהק שמחק
סהוגה יפרש על יט שאין מקריבין נדבות ונדרים וכולה רבך שמוחה על
המילין ומוספין שהם נדרים כו' ונדבות אבל כיון שהם קרבן צבור מיהא
היכי דלא ליקרב עד דליקו מיניהו ~~לאחריני לאחריני~~ לאחריני הא לא דומיא
דומיא לנדרים ונדבות כלל כלו .. ומ"ה היכי קאמר ליה כיהק
והא אינה אלא כיהק רבו וכי היות דקאמר ליה כיהק משום נדרים ונדבות
פי' להדיוט חלק כהם הא ליכא דהא כלל נדרים ונדבות איכא נמי .
שלוה דליה ליה להדיוט חלק כהם ומה אומר ולאמריך כלהם כמו שם
כאלו .. אבל כוונה התורה מבוארה אצלי וזה שהתוס' הוכיחו
להביא פירושו של רשב"ם לפי שהוקשה להם על פי' רש"י ז"ל מגוף
דברין שלא מצא שאול שאמר וכן הדין שלא יהא שולחך מלא ונשלחן
רבך היקס שנראה מלשון זה שאין כוונתו אלא שלא יהא שלחן המקו'
ריקן ומאחר שמקריבין שתי חביתי ושולה ראיה הא אין שלחן רבך
ריקס ובהכי סליק הסבר אבא שאול ~~קרבין~~ ואם וזה דוחק ..
עוד הקשה להם על פי' רש"י ז"ל שהעיקר חסר מן הספר אי מאי
דאמרינן דאבא שאול סבר קרבין היינו מדלא קאמר נדרים ונדבות ונכיחו מאמי
לא קאמר דמודה בהדיא ואבא שאול נמי מאי שני לו שכיון כיון דבולה
חדא מלתא היא וחדא פירושא אית להו ולא אפליגו במלתא דנדרים
ונדבות ונכיחו אי אמרו להם כש' אולא ודאי אתמיהא לבך פירושו ז"ל דלעולם
בין להק' בין לאבא שאול אמרו להם כש' נדרים ונדבות ונכיחו אלא שלהק'

שאין מקריבין
נדרים ונדבות כיון
דלא הוי שולחן
רבך ריקס נקאמר
דמודה בהדיא
אבא שאול
קרבין וזה :

שאין
נדרים

שלהק' הוי פירושא אחר מנח ולמנא שאול אחר מנא והכי פי' במקום שאסור
להדיוט כלומר שאסור להקדי' בשבת דבר שיש חלק להדיוט דהיינו שלמי
חגיגה ושאר שלמים שמותר להקדי' דבר שכלו לגבוה דהיינו תמידין
ומוספין מקום שמותר להדיוט דהיינו שלמי חגיגה ושאר שלמים דנדרים
ונדבות שקרי אתם מוהם שמביאים שלמים ביו"ט אינו דין שיהא מותר
לגבוה עולה דאייר אמרו להם ב"ש נדרים ונדבות יוכיחו שמותר להקריב
השלמים הבאים בנדר ונדבה שיש בה חלק להדיוט ועולה הבאים בנדר
ונדבה אסור להקדי' ביו"ט קרי להק' שלמים הבאים בנדר ונדבה קרבין ביו"ט
אבל אנא שאול אמלה בלשון אחר שאותו הלשון אינו סובל הפירוש
שפי' בדברי' הק' אלא הכי' היינו ומה בשבת שכולה מרוחק מכומה
נעשה בה רבך מרוחק יו"ט שכולה מרוחק אימרין שבו הרבך ההא לרוחק
עולה דאייה ומדשני אנא שאול לשנויה מהק' משמע דהכי משני
לוה כי היכי דלא נפרש בה בדברי שנא בהק' דשלמים הבאים בנדר ונדבה
קרבין ביו"ט ואמרו להם ב"ש נדרים ונדבות יוכיחו שמותר ויו"ט מקום המותר
להדיוט הוא ואפ"ה נדרים ונדבות שיש בהם צרכי גבוה בין שלמים ובין
עולות אינם קרבין וכהכי מליק שפיר
ומה שאמרו התוס' וז"ל אבל אנא שאול דאמר ומה במקום שכולה מרומה
משמע אפי' דשלמים מלמא וכו' הקשיא לכאורה המקום שכולה
מרוחק בשבת מיירי ומאן דכר שמיה דשלמים הכא ואם נמשך
ונומר דאנו דהא במקום שכולה מרוחק מותר הא נמי ליהא היינו קא ולמוב
מדבורה לשנא דאפי' שלמים אינם קרבין אדרבה כולה מרוחק קאמר

קאמר ומשמע לגמרי וכי תימא דילמא מאי דלא משני ליה נדרים ונדבות
יוכיחו זה שקר מכלל משמעות חדא דא״כ מאי הוו טעמא דתוס׳ מדקאמר
ואם פסיקא הוה להו למימר בהדיא מאי דלא אמר שאמרו להם כ״ש נדרים
ונדבות יוכיחו. ועוד דאדרבה אי הוו משנו הכי לא הוינן מפרשי בנדרים ונדבות
אלא מאי דפריש אם יהיה אמרינן מינה על כהנים שנדרים ונדבות שלמים אין
קרבין והכי קאמר דמדלא אמר נדרים ונדבות יוכיחו משמע דאין קרבין ׃
אדרבה אי הוה אמר הכי הוה גמרינן דאין קרבין וזה פשוט למבין ׃
אחרונה בזה שפירשתי כדעת רשב״ם ז״ל נראה לי מכל זה דוק ותבין ואחר׳
שפיר נמי השתא מאי קאמר וכן כהן שלא יהא שולחנו מלא ודו׳ דהוא״ל
ושולחן גבוה מלא ומשולש. חגיגה ושלמי ראייה היינו כבר ושלא יהא שולחן רבינו
ריקם ׃ ורש״י ז״ל שהסבירו ההוא לפירוש ואפשר לומר
דאין הדין בלא קרבן דאוי שלא יהא שולחן רבו ריקם מש״ה לומר חגיגה ושלמי
ראייה דהא כתיב ולא יראו פני ריקם ואמינא אף לנדרים ונדבות והא״ף ובין
וכן נדון בחומר אם האומר שאקנו זה יוציא לשלמי חגיגה ועוד ראייה
עד הא ליתא דלהכהנים הדין נותן שלא יהא שולחנו מלא ושולחן רבו ריקם ואם
כן מאי אף לשלמים נדרים ונדבות קאמר ושלמים קתני מאי כבר
היינו שלמים דנדר ונדבה נמי הוא דהא לפי רשב״ם הכי הוה דוק והשכח
בכל ׃

ולפי זה אומרין
שהבא בורא רבן
פירושו דקאמר
נמי לשלמי ראייה
לחודיה אמר אלא
אף לשלמים נדר
ונדבה קאמר ׃

מתני׳ אמר הקב״ה לישראל אתם הכרם ואני השומר
שנאמר כי כרם ה׳ צבאות וכו׳ ואני השומר

השומר שנאמר ה' שומר ישראל עשו לו סוכה שאמור אהבם בה ..
אתם הצאן שנאמר ואתנה צאני וגו' אני הרועה שנאמר רועה ישראל וגו'
עשו דירה שאמרה אהבם בו .. אתם הבנים שנא'
בני בכורי ישראל ואני האב שנאמר הייתי לישראל ~~הייתי לישראל~~ לאב
נאה לבנים וכו' .. הרב בעל העקידה פי' המאמר הזה
על שלשה הכחות בית א' ובית ב' ובית ג' אשר שנינו אליה ~~הנזכר~~
תלויות דרשהו מתוקנו ופירושו מיוסד על נסחה אחרת שמתחיל
המאמר אתם הצאן ואחר אתם הכרם אומנם אנחנו מצאנוהו בנסחה
שכתבנו וראיתי לפרשו ג' פירושים ע"ד הדרש והמליצה ופי' ג' לפי
נסחת בעל העקידה .. ויודיע הפי' הא' כהקדמה א' שהקדים
לך הקדמה א' קטנה בכמות ורבת האיכות יתבאר לך בכמה מאמרים ונמצא'
גדולי הערך השרח והגל בקבלתם בענין עשית המצות נמצאו ג' כתות
בעושיהם .. יש כעושק המצות מי שעושה המצות מבלי יהיה
תכלית עשייתן רק מצות אנשים מלומדה והחלק הזה דומה אל הבוטח
שיש בו חיות אבל אין בו הרגש כלל .. החלק
הב' העושים המצות לפחד העונש והדין כי מפחד היסורין עובדים את ה'
הזה דומה אל הבע"ח שיש בו החיות והרגש ולהתרחק מן הנזק .. והחלק
החלק הג' הם העושים המצות לשמן לשם המצוה לא להשגת שכר ולא
מיראת העונש כלל ויודעים סוד כל מצוה כפי ערכו והשגתו והחלק הג' הזה
מדמיחם אל השכל האלהי הניתן באדם .. על שלשה המינים
והחלקים כלנו רמז בעל המאמר הזה באשר אמר ורמזו לנו נג' כתות

מה שאמר שיעקב נקרא ג' שמות יעקב ישראל אל ונגלה אומתינו בג' שמו'
אלו כנגד הג' חלקים שזכרנו · יעקב כנגד החלק הראשון · ישראל כנגד החלק
הב' אל כנגד הג' ולפי שכבר · ישראל נק' שלים הג' שלשה עולם השפל
שהוא כנגד הכת ~~השלישית~~ הראשונה ועולם הגלגלים שהוא כנגד הכת
השנית ועולם המלאכים כנגד הכת השלישית לכן אמרו ז"ל בראשית
ברא אלהים בשביל ישראל שנקראו ראשית נברא העולם שאלמלא יש'
המקיימים את העולם לא היה נברא ~~כי~~ שקומו ליהוה כמש"כ אם לא
בריתי שהוא התורה והמצות · יומם ולילה חקות שמים וארץ וגו' והנה לזה
רמזה במזמור הלויה אודה ה' בכל לבב וגו' וקודם שאכתוב ביאורו ·
אכתוב לך מאמר בר קפרא בפ"ק דכתובות וז"ל גדולים מעשה הצדיקים
ממעשה שמים וארץ וגו' והנה במאמר הזה פירשו בו המפרשים פירושים
שלא בדרך הפשט על החיוה והמעלה כאשר נראה לבעל ~~די~~ העקידה
ולדרך אמונה ·· אבל במהר"ר יעקב בירב ~~ז"ל~~
ז"ל פירש הכי קאמר גדולים הם המעשים שהצדיקים עושים יותר ממה
שעשה הקב"ה בבוראו שמים וארץ ראיה בבריאת שמים וארץ כתיב אף
ידי וגו' כלומר שהקב"ה יסדם וברא אבל ישראל הם המעמידים שמים
וארץ א"כ הם הבוראים שמים וארץ דומיא והם סבת קיומם וכמש"ל
תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם יקבלו ישראל את התורה מוט'
ואם לאו הריני מחזיר אותם לתהו ובוהו וזהו אבל במעשה הצדיקים מני'
מבש"ל מכון לשבתך פעלת ה' כוננו ידיך · כלומר מקדש
ה' שהם הצדיקים כוננו את ידיך שמעמידין ומקיימים מה שבראת

נגלים
צדקים

שנראה והתאמר לא הבין דבריו וחשב שלפי כוונתו והך היינו שידיו
של הב״ה כוונתו המקדש ובשביל זה הגדול אשר למעשה הצדיקים על .
מעשה שמים וארץ היה להיות כיד אחת וזה בשתי ידים ולכן הקשה
מה שהקשה והרגו לו לפי שאמרו על לשון כשהקשה לו מפסוק .
ומעשה ידיו מגיד הרקיע וזו מה לו טענתו ואמר לא הבנת כיאין
הכוונה להיות זה כיד א׳ וזה בשתי ידים אלא גדולה מעשה הצדיקים
היא להיות הם סבת קיום העולם ושמירתו וזהו מעשה ידיהם של
צדיקים מי מגיד הרקיע וכו׳ עכ״ל " ובענין זה יתבאר
המזמור שזכרנו אמר דוד עה״ אודה ה׳ בכל לבב היינו בשני יצרים
יצה״ט ויצה״ר וזהו כענין מה שהמשורר במזמור אח׳ אחר אודך
לבי ובשרי ירננו אל אל חי גם בעור מצוה כיה כלומר היצה״ט שהוא
הלב והכליה והיצה״ר שהוא הבשר שניהם יחד ירננו אל חי שאם לא
לא ובזה יהיה אלא כאומר לבד מה ירנן ומעלה יש לו על הכה״ גם
בעור מצוה כיה נהיה משולחת ומרננה אמר עוד בסוד ישרים .
ועדה להראות שיהיה לפני עשרה ושנים מהם חכמים הרבים ואח׳ דוד ואח׳
אמרה שיהיה בסוד ישרים ועדה ולא לפני שמים וארץ וכי אינם נחשבים
שמים וארץ לפניך עד שאמרה מעיד עליך בני אדם לזה השיב ואמר
אעפ״י שגדולים הם מעשה ה׳ מ״מ הם דרושים ונבנעים לכל
חפציהם של הישרים והעדה הם מעש׳ מעשה׳ והם של צדיקים
מי מגיד הרקיע ואח׳ ולמה וכי יש מעלה לקוות עפר על הקיים
וצבאו שהם השמים והמלאכים לפי שאין הצדיקים נחיים וזה

מזמור אודך ה׳ בכל לבב

וזהו מצד מעשיהם וזאת הוד והדר פעולו וצדקתו עומדת לעד הרב שהר-
המצות הם עושים פירות ופרי פירות וזה בשהקב"ה עושה פלא עם ישראל
מצוה לעשות זכר לאותו הפלא וזה מצד האמון והחסרון עם ישראל שאחר
שנתן הערך לראיין שהם ישראל והמניר אוהבין כידוע שיעשק
זכר לאותו הפלא הנס כגון פסח וסכות ונותן להם שכר על עשיית הזכר
ויזכור להם בריתו ·· לעולם ואת"ה שאתה כן כה שיהיו כל ·
העולם בה מעשין זה אינו שהקב"ה היה לו להודיע בה מעשין ולעשות נסים
מחודשים לכל שאר העמים אותם מוה שלא הודיע ולא עשה כן אלא לעמו
נראה שאינו אלא להעלותם לתת להם נחלת גוים שמעשה ידיו אמת ומשפט
וכל פיקודיו נאמנים אינם צריכין חזוק וקיום אבל המצות הכוונה
לשלוח פירות לעולם וכן שמצא הזכות ישראל שומר מצותיו קיום העולם
ועמידתו וקיום זה כוה והנה עוד דוד בב' פסוקים אחרים
הב' כיתות אשר זכרנו באומרו ברכו ה' מלאכיו גבורי כח וגו' כי כוה הנה
לכת ראשונה שעושים המצות לתכלית בוראם ויודעים סודות המצות
והנה בהם רומזים לבו למלאכי קדש שהם גבורים בעשיית הכח ·
לשמוע בקול דברו לא לתכלית ולא לתכלית אחרת ·· ולהמנו ·
ולרמוז לכת הב' אמרו ברכו ה' כל צבאיו וגו' שאינם עושים המצות
אלא לעשות רצונו כמוזה כמו רצונך מפני רצונו עשה רצונו כרצונך
כדי שיעשה רצונך כרצונו ולפי שכונתם בעשיית המצות מעט מעורבת
קצת מחומר ומהממון המפחיד לו התק אותם לצבאיו שאינם נבדלים ·
מחומר כמו המלאכים ולהם לכת הג' אמר ברכו ה' כל מעשיו

השוה אותם לכל שאר מעשה ידיו כמו הצומח והדומם לו ומלאכותיו ומצאנו .
ראינו להל' ימוז נכ' לב' כיתות אלו במדרש רבה אמרו יש בזמן שהכהנים
מברכין את העם הצבור מה היו אומרים אר' זירא ברכו ה' מלאכיו וגו' ברכו ה'
כל צבאיו וגו' ברכו ה' כל מעשיו וגו' היכן היה אומר אותם ר' יוסף אמר בין ברכה
וברכה ורב אמר בהזכרת ה' פלוני רב ורב זביד חד אמר פסוק כנגד פסוק
וחד אמר בכל פסוק אומר הג' פסוקים עכ' .. ורבה האומר
פסוק כנגד פסוק שברכה וברכה היא וזהו הכת העושים מצוה לשמן
ולא להבטחת דבר אחר ולפי שברכה אחת קבה כאחד מעולם המלאכים
אמר וברכה שהוא כנגד עולם המלאכים וזה אמר ברכו ה' מלאכיו כמס
פירוש ומעלה ולכת הב' העושים המצות ליראת העונש והיסורין אמר
יאמר ה' וגו' וברכה זו כנגד עולם הגלגלים והמאורות ולזה שאומרים העם
ברכו ה' כל צבאיו וגו' .. ולכת הג' העושים המצות כלי יהעה
הכוונת עשייתן רק מצות אנשים מלומדה אמר ישא ה' פניו וגו' וברכה
זו כנגד עולם השפל כולו, שהקב"ה נותן שכר לעושי מצותיו אפי' לא ידע
הכוונתם ולא יעשם בכוונה .. ובזה נתבאר המאמר הנ"ל
שכתבנו שאמר להם הקב"ה לישראל בכם יש חלק שעושים מצות כו' .
דעת הכוונתם רק מצות אנשים מלומדה ולהורות ששכר המצוה רבה
הם בסגולה לא כברואי הגוים שאין מצותן קרויין מצוה אלא הנהגה
ועיקר שלומותם בעהז' לקיום הנהגה ואם מלך כו' נותן שכר לעושה
מצותיו ושליחותו אינו מעיין שירותו ועבודתו אבל שכר המצוה
אשר היא רבה בסגולה עם המצוה ולא חוץ ממנה ולזה כיון מרעה

מדעת כמ״ש בסוף פי׳ האחרונו כי לא דבר רק הוא מכם וגו׳ כלומר שכר המצוה
הוא רק בהם ואין המצות לקניית משכר בעניני הגויים כי הוא חייכם
כלומר כי הוא עיקר החיים שהוא העה״ב וחיי העה״ז הוא שכר מקרי ולכן
שכר ה העה״ב וזהו וכדבר הזה תאריכו ימים על האדמה ..
והקנה רמז לזה באומרו שכר מצוה מצוה כלומר שכר המצוה הוא דבק
במצוה ולדעתי של זה רמזו ז״ל גב׳ כמ״ש אין לך מצוה כתובה בתורה שאין
לה שכר בעה״ז ובעה״ב ולכאורה יק׳ שה״ע זה המאמר המפורסם שכר
מצות בהאי עלמא ליכא ונראה שכתבנו ונתיישב זה שאמרם שכר
מצות בהאי עלמא (ליכא) היינו כמו שכר מקרי בעה״ז אבל עיקר השכר הדבק
במצוה בסגולה ה הוא למו לעה״ב .. ומ״ש אלו דברים
שאדם אוכל פירותיהם וכו׳ היינו מ״ש שכר עצמו גב׳ בעה״ז כי ..
נשכרו אלו מכל שאר המצות וזהו פי׳ ולך ה׳ חסד וגו׳ כלומר חסד הוא
מה שאתה משלם לאיש כמעשהו איש בעה״ז לפי שעיקר השכר הדבק
במצות אינו אלא לעה״ב ונחזור לביאור המאמר אמר להם הקב״ה לישראל
אתם יש בכם חלק שעושים המצות בלי ידיעת תכלית עשייתם ואמה׳
אשגיח עליכם ואשכון ביניכם ויש בכם גב׳ כת שעושים המצות ליראת
העונש וקיבורין ועכ״ז אני רוצה לעשות אתכם ולהגין עליכם מקיטורי
והזק בתו רועה הצאן .. וישבכם גב׳ כת אחת שעושים המצות
לתכליתם ולשמן אותם הם במעלה גדולה שהם כמו בנים וכו׳ ולדעתי
מאמר׳ של זה גב׳ רמזו ז״ל באמרם כשהצדיקים עושים רצונו של מקום ב׳ כיתות של
מלאכי השרת יוצאים לקראתם . א׳ אומרת יבא שלום וכו׳ עם הזה . ש

ועל פי זה פירושים אחרים נאים אפשר לומר שכוונו בכאן למה שכתב
בשעברו מן העולם לוקחים ג' מיני שכר שכר הכת שעשה המצות כלה
להשגת התכלית עשייתן ובעבור זה אמר א' אומר יבא שלום ::
ושכר שעשה המצוה ליראת היסורין והעונש ובכוונה [שניה] אומר לו ינוחו על
משכבותם ינוחו מיסורין ועונשים ושכר [שלישית] עצמם שעשים המצות לשמן
לא לתכלית אחר ובכוונה הג' אומר לו [הולך] נכחו :: או יאמר
שאלו הצדיקים שעושים מצוה ליראת היסורין והעונש או לאיזה תכלית
אחר עם שברור מצותיהם הם מכוונים לשמן ולא יוצאין לפניהם ג' כיתות
כנגד מה שעשו וכל א' אומר לו שכוונו כפי הכוונה עושים קצת
מצות על דרך השלום כליך שקפה הבורא ועושים גם לפעמים מצוה
ליראת היסורין והעונש או לאיזה תכלית אחר עם שברור מצותיהם
הם מכוונים לשמן ולא יוצאין לפניהם ג' כיתות כנגד מה שעשו וכל
א' אומר לו עניינו כפי הכוונה שעשה המצות על הדרך שפירשתי זהו
הפי' הראשון :: אומנם הפי' הב' כזה המאמר הוא כך
בקבלה אחת ידעת: כי התורה נחלקת לג' מיני מצות מהם מצות
אמוניות כמו היחוד וחידושם :: ב' מצות שבין אדם לחבירו
כגזל ועושק ודיני ממונות :: הג' כמו עריות ומאכלות
אסורות ודומיהם :: וראיתי מאמר רז"ל חסידים ומחלק
ג' מחלוקות אלו וזה מאמרן :: בן עזאי אומר מצינו פסוק כולל
במאמר כל התורה וכו' עד קלבא כבן פזי וכו' כי ודאי שורש מחלוקת
ג' תנאים הוא על זה הדרך שסברת בן זומא שעיקר גדול בתורה ויהב

ויהי שהכל תלוי כי הוא ידיעת האמונות התוריות המסורות בפסוק
שמע ישראל .. וסבתה בן נגד כי כשעך אל כלל ההמון הוא ענ
עיקר וכלל גדול עשות משפט ואהבת חסד אשר זה נרמז בפסוק ואהבת
לרעך כמוך כן פי' ר"ע ז"ל ואמר כזה וראה שהמעשים הטובים נחלקים .
נחלקים לב' מינים .. הא' בין אדם לחבירו והוא הנרמז כי .
אהבת הש' והב' הרחקת האדם עצמו מהתאוות הגופניות הנרמז בפסוק את
דכבש א' העשה בבוקר כלומר הכנעת היצה"ר היורד עמו ממעי אמו נרמז בפסו'
און יחשוב על משכבו וגו' והכנעת היצה"ר הנה עומדת השוק לערב הנרמז
בדבר הנביא הוי משכימי בבוקר שכר ירדופו וגו' ונרמז כל זה במ"ש .
ישעיה ע"ה ואותי יום יום ידרושון ודעת דרכי' עם היות יש לו בפסוק
פירושים נאים לפי ענין זה יתבאר בזה האופן * ואותי יום יום ידרושון
ודעת דרכי כפירושו ובאמונות התוריות כגוי אשר צדקה עשה וגו' .
ישאלוני ישאלוני וגו' כלומר כגוי אשר כבר קבל ונשלם בשני מדות
אחרות אם בעשות צדקה עם נפשו בהרחק מן התאוות הגשמיות ואם
בעשות משפט עם רעהו זהו כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא
עזב ישאלוני משפטי צדק כלומר ישאלוני איך יהיו שלמים בשני .
מדות אלו כחלה שהם תכלית ועיקר ואח"כ ישאלוני דרכי אם ירצו להיות
קרובים אלי ולא היתה סבה בזה כי קרוב אדם אבל עצמו והעקר
ודעתי דרכם
שהכל תלוי כו הוא ההרחק מהתאוות הגשמיות בערות ולא כלו' ~~[illegible]~~
ובזה נתבאר המאמר שזכרנו ראשונה אמר הקב"ה לישראל ככל חוק
וחוק שיש בה אני עמו לשומרו והרמז בו אם לחוק שבהם דומה לכרם

נפרש שהוא ערוך ונכון מסוקל ומשוקל והם המוקים ומרובים מהמאור
הנו פניות אני אשמור אתכם עשו לי סוכה כלומר היו מדרונים ואל הבולא
מהקבלה כמו הסוכה שהיא הכליה לכן אשמור אתכם בה כלומר
בסכתה .. ולמאך שכבם החוטים לכאן שכן אתם כרוכים
מנגו ומשנאך ומקנאך ודומיהם לזה אני הרועה אותם כאומן שלא ימשו
מדרכו זה לזה ויבואו לידי גזל וכיוצא בו עשו לי דיר כלומר כי רק
דורק וכו' ולמאך הג' השלמים באמונות התורה השלמים לבנים אני
האב וכו' .. עוד יש לפרש המאמר הזה בדרך אחר מסכים
אל כ' הנבא' הנסחו' וזה כי אם הקב"ה הוא שומר אותם ונותן להם כח
לעשות חיל ועב"ז נותן להם שכר משלם כמש"ה ולך ה' חסד כי אתה וגו'
כלומר אתה משלם לאיש כל שכר עשית מצוה באלו מעצמו עשאה
כלה ולא סייע הקב"ה בעשייתה שקרי אומר לעשר מסייעין אותו וזאת
אומר הקב"ה לישראל בכל מיני מצות שאתם עושים אני הוא המסייע
לעשותם ..

גריסא . אמר רב יהודה אמר רב מי האיש החכם
ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים
ולנביאים ולמלאכי השרת . ולא פירשוהו עד שפירשו
הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו' והיינו לא שמעו
בקולי והיינו לא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה
תחלה . קשה מי אמר לו לרב הדבר זה נשאל לחכמים .
ולנביאים . ולמלאכי השרת כשאמר חכמים .. ונביאים

ניחא · ב̄ ומה פתח החכם ופייס הנבון הקאמר מי האיש החכם
ויבן וכו' · ג̄ איך לא פירשוהו והלא היה חטאת עז"ו ודברים רבים ומה
הניח ירמיהו ע"ה שלא הזכיר בספרו ובנבואותיו ובפרט בספר קינות
רוב פשעיה השובבים בקרבה דם צדיקים · אם יהרג במקדש ה' כהן
ונביא ודברים כאלה · ד̄ אמרו שלא ברכו בתורה תחלה ומה ענין עון
זה לאיבוד עליו הארץ והלא ברכות אינן מעכבות כש"ט הכתוב צווחו
כי היו עבירות רבות כאשר הזכירם · ה̄ ולמעלה מזה שאלו מפני ·
מה אין הת"ח מצויים לצאת מבניהם ה̄ ואמר רב אשי מפני ·
שלא ברכו בתורה תחלה · ואם הדברים כפשטן שלא היו מברכין נראין
רע רק שלא יצאו מהם ת"ח ולא ידוע עבירה שאבדה עליה הארץ · ז̄ שאמ'
לא היו מברכין בתורה תחלה אם הם מחוייבים אחר שהיו מקיימים הכל למה
פשעו ידם בזו ואם לא היו מחוייבים כמו שאמרו שעקרו. באה בה דבר
בתמה למה יברכו וכעין יעקב כתוב שמצא במגילת סתרים דקרא
האי היך יעש שלא ברכו בע"ה בתורה תחלה אבדה הארץ דאם איתה
דעל עזבם את תורתי כפשוטו משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקי'
בה כשנשאלו לחכמים ולנביאים למה לא פירשוהו והלא דבר גלוי היה
יכל לפרש ·· אלא ודאי עוסקים בתורה היו תמיד ולפי' היו חכמים
נביאים הרבים על מה אבדה הארץ עד שפירשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע ·
בעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחלה כלומר שלא היתה התורה
חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה
לשמה ומתוך כך היו מזלזלים בברכתה והיינו ולא הלכו בה כלומר

כאומר כבוננה ושמה . וקשיא לי הרבה כיהרי אמרו בענין
ע״ז עד אבד מקום שלא הניחו מקום שלא עבדו בו עבודה
זרה . וזה שאנו מוצאים בפסוקי׳ מקומות מחולפין . א׳ ואחר
הדלת והמזוזה שמת זכרונך . ב׳ המשתחוים על הגגות לצבא השמים
ג׳ זובחים בגנות . ד׳ גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי ~~[illegible]~~
ה׳ אל כל ראש דרך בנית רמתך . ו׳ ותבנה לך רמה בכל ~~[illegible]~~
רחוב . ז׳ מספר עריך היו אלהיך יהודה . ח׳ ומספר חוצות
ירושלים שמתם מזבחות . ט׳ סמל הקנאה בביאה שלא כהלכה
במזוזות אחר על הגגות אחר בשדה אחר בדרך אחר בכל רחוב .
אחר בכל עיר אחר בכל חוצות ירושלים אחר בקדש הקדשים .
וענין שד׳ . ואיך אמר רבא שלא היו יודעים כי גם היו שפקים
בתורה . ונ״ל לפי דבריו ז״ל שאעפ״י שהיו עבירות לא היו כפו״ש
ועוד שדרך הכתוב להגזים כמש׳ כי הנשארים אח׳ מאחר
חנינא ואמ׳ דכתי׳ אל ההרים לא אכל בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל .
גלולי בני ישראל שלא רקד בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טמא שלא
ירד לאומנות חבירו . ואל אשה נדה לא יקרב שלא נהנה
מקופה של צדקה וכתיב צדיק הוא חיה יחיה בשקיה ר״ג רמגיע למקרא
הזה הוה בוכה מאן דעביד לכולהו הוא דחיי בחדא מיניהו לא חיי .
א״ל ר׳ עקיבא אלא מעתה אל ~~[illegible]~~ תטמאו בכל אלה ה״נ בכולהו חיי .
בחדא מיניהו לא אלא באחד מכל אלה ה״נ באחת מכל אלה הרי
שמעת התורה את נוהם . הא להגזים . הכ׳ לכלול הפרטי׳

הערני · ולפי המאמר שעוד עליו כי הוא דבר שאח כי סוף
סוף צריך עמו · והענין הא' בענין אחר · והב' בענין שלא חטאתם
כל שבט לוי ואמר הנ"ל גם כשן אהרן שראה מאכתם · אך אפשר
שהכתוב מגנים · ובזה נתפרש מחטאתם כהניך שנוב נביאך השובבים
כקולה דם צדיקים והוא שנין חשוב אמבלהין כי"ש לאין מספר חסידים גדולים
וחכמים גדולים ועל כן הוק שה בעיניהם ולא נזעה החטאת אשר חטאו
עליו וזהו שאל הבה על מה שאבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי · ונסב כי
לשונם הקולה הקוח לא היו · ודעים סבה · ונ"ל כי שב כמו עשט
הכוכבים שוראיהבה לא עביד דינא בלא דינא · ושלח עבד
עבדיו הנביאים השכם ושלוח · והנה שאל על מה אבדה הארץ ושאל לחכמי'
ובכלל לנבונים שמבינים דבר מתוך דבר ולפי' לא חזקם אלא בגדר לחמ'
לחכמים ולנבונים כי החכם נבון מדעתו ובהם · שמים ונביאנו דאומר
מי האיש החכם ויבן את זאת נר' ששאל לחכמים ואשר דבר פי יי' אליו
היינו נביאים ומלאכי השרת שמדבר אליהם ועל כן אמר ויגידה כי אינו מחכם
מדעתו אך מגיד לאדם מה דבר יי' ·· ומה ששאל הוא והוא
מפרק לה עד שלא ידעו כן להשיב · ומה שנסתפקו הוא מצד ששאל
דבר קשה כי לא הסכימו העלות ... מי לא ידע כל אלה אלא ודאי אין זה דבר
נעלם יש ועליו שואל קשה ועל כן לא השיבו · ויאמר יי' על עזבם
את תורתי · ולפי דברי הרב ר' יונה החסיד הוא משום שעזבם את תורתי
אע"פ שהיו עוסקים בה לומר שהכוונה היותם מברכים בה תחלה נחשב
להם בעזיבה · ולפי דרכנו המלשה שאפ' לומר שהדברים כפשטם

כמש״כ לו מורי שהיה עז נג״ע וש״ד עפ״ז לא מפני זה חרבה עירנו ושמם
מקדשינו אלא מחמת שלא ברכו בתורה תחלה ויהיה על ענין משל להחזיק
דברי רז״ל . א״כ שלא היו עוסקים בתורה כבחינת היותה מצוה רק בחכמת
מן החכמות כאשר שמעתי א״כ שהוא עון קל והוא ענין המכריע .
א״כ מרוה שמשך הכל והיה התחלה הכל הזה . וזה שאה מוכריחם ז״ל להעלאי
אותי עזבו ותורתי לא עזבו שהשאור שבה מחזירן למוטב . שאחר
שרבו והיהם מתנה ומדפיון הטבה התחיל ומשם נמשך שלשונם כמשל
על פסוק מושבי העון בחכמי הוא . ומיבן אמרו מפני מה אין
ת״ח יוצאים ... מהם ת״ח מפני שאין מברכים שהם סופהם שאחר שתורתם
אומנותם אין צריך לברך . ואפשר שמפסיקים באותן שיתחייבו
ותולין הדבר בספק ברכות התורה להקל ואחר שאין מדקדקין ~~...~~ בפי חשיבותה
שנעשים שלא לבאר מבניהם ת״ח . ועל כי מעלת התורה ~~...~~ היא
בל מה כמו שבשלשה עבירות דהיינו ע״ז ג״ע ש״ד אמרו אביזרייהו חמירי
בדאיתא הכי בתלמ׳ פסחים ... ... שנה באורך עש׳ . הנ״ל ענין התורה
חמור עד מאד שהוא העשה המציאות ולפיכך אבי זלה דהיינו בבנות
מעכבות הטוב ושלכן נברה במדבר מבלי יושב שדי דם חנאן חטאו בדבר
שקשוה תלוי בו עה״ח חרב המציאות העיקרי . ומקדם לא עשו מבל ובכל
נם קשי לא עשה מאל מבל ובל ועתיד להחזיק לנו במקה כימינו כביאת
משיחנו למענו ואם לא למעננו אבור ״ון ״ון

מנחות פ׳ בתרא שיר המעלות וגו׳ בבית יי׳ בלילות . מאי בלילות
אלו ת״ח העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהם הכתו׳

הכתוב כאלו עוסקים בעבודה לשם ואת על ישראל וגו' אמר רב גידל אמר
רב מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב קרבן . ור' יוחנן .
אמר אלו ת"ח העוסקים בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאלו נבנה מקדש
בימיהם . אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת התורה לעולה
למנחה וגו' כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה ומנחה . אמר רבא האי
לעולה למנחה לעולה ולמנחה מבעי ליה אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו
צריך לא עולה ולא מנחה . א"ר יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת
בתורה
החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק חטאת כאלו הקריב חטאת וכל העוסק
בתורת אשם כאלו הקריב אשם עכ"ל . קשה אמאי קאמר אלו ת"ח
העוסקים בתורה כולה למאן העוסקים בתורה מהם כדקאמרי
כולהו . ב' אמאי לא קאמר מעיקרא אלו ת"ח העוסקים וכו' מעלה עליה'
כאלו נבנה בה' במה"ק בר יוחנן . ג' לרב גידל אמר מאי דאיירי
במזבח של מעלה ומיכאל מקריב . ד' למה כל אחד לקח פסוק
לעצמו ולא למד מפסוק שאמר חבירו . ה' מאי איכא בין ר"ל ורבא
דכולהו ס"ל דמועילה התורה לכל הקרבנות דליכא למימר דר"ל סבר
שמועילה לעולה ומנחה לבד דמאי ראיה . אלא הפירוש
דמעיקרא היקשה להם ז"ל מאי בעלות דהא איירי בבית
המקדש וכי בעלות היו עושים בכה"ג ולא היתה נעשה ע"י שלהם ומניחה
דלהוי מאי משום שותפים לא בבית עצמו היו שותפים אלא כהן ובשערי
הר הבית ובשערי העזרה כדתנן במדות . אלא אלו ת"ח העוסקים
בתורה כולה ובקצ"ע הלכות דאין רק של תורה אלא בעולם שנא' קומי רני .

דומי כלולה ומעלה עליהם כאלו עסקים בהלכות עבודה מדקאמר העולה ה״ס
כבית המ׳ היינו כאלו עומדים במקדש ומקריבין בו קרבן ולא הזכיר בנין בה״מ
דאין צורך . אב״ל שיספיק כאלו מקריבין קרבן לא שיהיה כאלו נבנה
בה״מ בנ׳ וראשון עיקר . אב״ל נקט כלולה לאשמועינן דאעפ״כ דאין עבודה
אלא כיום כדכתיב כיום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם כשעוסק
בתורה ה״ל כאלו עוסק בעבודה וכאלו זמן הקרבן היה נב׳ כלולה דזמן העלה
כיום ובלילה כדכתיב והגית בו יומם ולילה . אב״ע לעולם זאת
זאת בישראל הביא פסוק זה משום מכלה ר׳ יוחנן דהאי קרא איירי .
בקרבנות והוא כדברי הימים בשלמה והיאך איפשר שלעולם הקרבנות עומדין
והלא חרב מקדש ובטלה עבודה אלא זה מזבח של מעלה ולעולם מיכאל
השר הגדול עומד ומקריב עליו על יש׳ נשמת ושלוחו של אדם כמותו כאלו
יש׳ מקריבים כיון שהוא מקריב עליהם לבוהם ולהעלותם .
ור׳ יוחנן הוקשה לו דאם לומר בן חדא דמדקאמר לעולם זאת על ישראל משמע
נראה שהחיוב והעבודה על ישראל וזה אינו כי הוא מקריב נשמותהן של
צדיקים . ועוד דמשמע קרא שהקרבנות הנז׳ הם לעולם
על ישראל . אלא אלו ת״ח שעוסקים בה׳ עבודה ואפי׳ בזמן שאין
מקדש מעלה עליהם כאלו נבנה בה׳ ומקריבים עליו והשתא אתי שפיר
לעולם זאת על ישראל כי עוסקים ת״ח בהלכות עבודה וה״ל כאלו לעולם
מקריבים ורי״ש קיי״ל הקרא דלעולם זאת על ישראל פי׳ שחיוב
הקרבנות לעולם על יש׳ ואעפ״י שיחרב בה״מ עוד יבנה במהרה בימינו
ויקריבו בו הקרבנות כמ״ש יחזקאל הנביא ע״ה והביא ראיה מפסוק זאת

זאת התורה לעולה וקשיא ליה למאי זאת תורת העולה אלא הך זאת התורה
מפסקת. לעולה למנחה ולכל הקרבנות • ור׳ יוחנן לא ראה לפרש כן
כפסוק כדלקמן ולא סבר כר״ל בפסוק לעולה זאת על יסוד דאלו לומר •
שהקרבנות לעולם קיימים לא צריך דהא קרא דמקרא מלא בתורה חוקת עולם בקרבנות
אלא נדרש התורה דאזבן • ועליו נמי אדר׳ יוחנן בהא דאלו ר׳ יוחנן קאמר
כל העוסק בתורה בהלכות עבודה דוקא בהלכות עבודה אבל בתורה במקום אחר
אינו עולה • ור״ש לקיש סבר אפי׳ לומר בכל מקום מהתורה עולה
לכל הקרבנות • ור׳ יוחנן סובר זאת התורה דוקא תורת הקרבנות אבל ר״ש
ליה • ורבא קשיא ליה האי הכי למאי זאת התורה לעולה ולמנ׳
ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח שלמים • אלא הך זאת
התורה כל העוסק בה כאילו לא כמו שמועילין כל הקרבנות והיא תספיק
לעולה כלומר בשביל העולה ובשביל מנחה ואין צריך להם כלל •
ועליו דאלו ר״ש לקיש סבר שהעוסק בתורה כאלו הקריב עולה וכו׳ •
ואלו רבא סבר דאין צריך לקרבנות כי היא הגלה גדולה ומעלה יותר גדולה
עד מאד והעוסק בה אינו צריך לשום קרבן כלל כי היא הגלה יותר גמלה •
ור׳ יצחק הוקשה לו למה הזכיר הכתוב זאת תורת החטאת מאי לשון תורה אלא
שצריך שיעסוק בהלכות חטאת לשתועיל לחטאת • וכלוב אדר׳
יוחנן דאלו ר׳ יוחנן אמר כל העוסק בהלכות עבודה אפילו שלא יהיה עבודה מוע׳
מועיל מחטאת ועולה וכו׳ אלא כאי זה ענין מהעבודה שיעסוק בה כאלו הקריב
כל הקרבנות • ור׳ יצחק ס״ל דוקא כשיעסוק כשנין שני הלכות
חטאת לחטאת הלכות עולה לעולה וכן כלם וקרא דזאת התורה לעולה למנחה

דריש ליה ר' יצחק הכי זאת התורה מושלה לשלג בשלימות כהלכות שלג
ולחטאת בשלימות בהלכות חטאת וכן כלם והלימוד הסמוך מן התורה רש"י
דהיינו זאת תורת החטאת ׃ ושרש כל המאמר בנוי לדרוש כי הל'
הלימוד במקום מעשה וזהו פי' הכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך
לעשותו דרוש עליו והוא נכון מאד //

זאת חקת התורה ושאמר מי יתן טהור מטמא לא אחד כגון אברהם
מתרח וכו' עד אי אפשר רשאי לעבור על גזרתי
גזירתי ׃ ועוד הביאו כאן כפי ענינו ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי
אמר ד' דברים יצה"ר משיב עליהם וכו' עד והיא פרה מטהרת כהנים וכתוב בה
חוקה זאת חוקת התורה ויקחו אליך פרה אדומה ׃ קשה אמאי קאמר
על אברהם מתרח ובנקו אחריני מי גזר יחידו של עולם והלא הכתוב
שהוא כי' אדם וחוטא ויולד בן ובכתובה השלמה יחזור מרדכי אבין ובשמעי
ובשמעיאין העונה לפני הקדוש ב"ה אין עונה זו מה הרא עליך חכמא טעם
ואלו צדיק ורשע לא קאמר ואה"נ היכי קאמר מי יתן טהור מטמא ׃
ב' למה הביא כ"כ אברהם מתרח חזקיהו מאחז יאשיהו מאמון מרדכי משמעי
משמעי וג' מאומות ואי משום דהם מאומות נעירה כולהו משמעי אב
ובן צדיק יבוא חזקיהו מאחז ורע לא ׃ ג' מרדכי משמעי והלא מרדכי בן
יאיר ויאיר בן שמעי ולמה יאמר משמעי ד' ישראל מאומות העולם
לא שייכא חלוקה זו כגוונא דהני דאלו התם פלוני הוליד פלוני ואי ׃
משום אברהם מתרח הא הוי ליה לעיל ׃ ה' למה כפל כ"כ לשונות מי
עשאם מי צוה כן באחד מפסיק (מי עשרכן) ׃ ו' למה לקח לשון כבלי החוקות

החלוקות ומאי לא עריב ותני לכולהו ובתר הכי ליתא מי עשה כן .
א אחר שהסכים לחלקם למה לא חלק בין חלוקת האשה שמתה וילדה לחלוקת
המתה בבית . ועוד למה אמר בין בחלוקה מה חדושה . ח למה
הביא משנה בפרה פרק שהיא בסדר טהרות ואחר האשה שמתה וילדה
שהיא מחולין שהיא בסדר קדשים וחזר למשנה מה שהיא בסדר
טהרות . ט למה לא הביא המשנה אשת אח וכלאים ושעיר המש
המשתלח בתמיה לר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי . ואי משום
דאינן כל המקבילים טאו חברי הקשי לר׳ לוי אמאי לא מייתי ומאי
קאמר ד׳ דברים יצה״ר משיב עליהם וכי אינו משיב יותר על ענין בפרת
בגדים מטמא ופרחה בכלו טהור . ואי משום דלא כתיב
בהו חוקה הקשי בקרא מציה אמאי לא קאמר בהו חוקה כיון שהם
דברים המקבילים ויצה״ר ואה״ע משיבין עליהם . יו״ד מה
ענין ערוה אשת אח לכולהו דמייתי דאלו אשת אח ראוי לבלתי היות
לאיש זר והבכור אשר תלד יקום על שם המת ולא ימחה שמו מישראל
וזה לא שייך בשום לא בכים מהראשונים שמוקיים בזרעו אחרים .
יא קושית שעיר המשתלח למה לא יקשה פרה כפר ושעיר שלוים
הכפורים שמכפרים ועכ״ז כתיב בהו והשורף אותם יכבס בגדיו
לא
במים ואחר יבא אל המחנה וכה״ג כתיב בשעיר המשתלח והמש
את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחר כן יבא אל
המחנה .

רבה שיר השירים

ידיו גלילי זהב אלו לוחות הברית שנאמר
והלוחות מעשה אלהים המה · גלילי זהב
אלו דה׳ שנאמר הנחמדים מזהב ומפז רב · א״ר יהושע בר נחמיה
מעשה נסים היו וכגלילים היו ושל סנפירינון היו ר׳ מנחמא בשם ר׳ אבין אמ׳
וחצובין מגלגל חמה היו · כיצד היו כתובין חמשה על לוח זה וחמשה
על לוח זה שנאמר ידיו גלילי זהב כדברי ר׳ חנינא בן גמליאל הה״ד את
הדברים האלה דבר ה׳ את כל קהלכם וגו׳ · רבנן אמרין עשרה
על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר ידיו גלילי זהב · ר׳ אומר עשרים
על לוח זה ועשרים על לוח זה · ר׳ סימאי אומר מ׳ על
לוח זה ומ׳ על לוח זה שנאמר משני עבריהם מזה · טפרינוק
חנניא בן אחי יהושע אומר בין כל דבר ודבר פרשיותיה ודקדוקיה של תורה
היו כתובין · ר׳ יוחנן כד הוה משני קרייה והוא מטי הדין
פסוקא ידיו גלילי זהב הוה אמר יפה למדני בן אחי ר׳ יהושע מה גלים ·
הללו בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דיבור ודיבור פרשיו
פרשיותיה ודקדוקיה של תורה היו כתובין וכרישאי דשקלים פקא כתרא
כתוב בג׳ מחלוקת זה אמו דמחליף נברי וגם קראיות ומתני
חלוק קראיות אביאנו כיצד היו הלוחות כתובין חנניא בן גמליאל אומר ה׳ על
לוח זה וה׳ על לוח זה שנאמר ויכתבם על שני לוחות אבנים ·
רבנן אומר עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר ויגד לכם
לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות י׳ הדברים · על זה וי׳ על זה
ורשב״י אומר כ׳ על לוח זה וכ׳ על לוח זה שנאמר ויכתבם על שני לוחות

לוחות אבנים ה׳ על לוח זו וה׳ על לוח זו · ור׳ סימאי אומר מ׳ על
לוח זו ומ׳ על לוח זו שנאמר מזה ומזה הם כתובים · טטרוגון חנניא
בן אחי ר׳ יהושע אומר בין דבור לדבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה ·
ממולאים בתרשיש כימא רבא · ר״ל כי מטי להאי קרא אמר יפה למדני
חנניא בן אחי ר׳ יהושע מה קירסקיה זו בין גל גדול לגל (קטן)* על גלגלים
קטנים כך בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה ·
קשה לי מכל דהא קאמר ידיו גלילי זהב היינו הלוחות דבשלמא אם היו
הלוחות מזהב הוה אפשר לדחוק ולומר כדין של הקב״ה היו הלוח
הלוחות שהם גלילי אבל מתרשישין היו · והא לדחוק ולתקן דה״ב
שהם משולים בזהב זהו התקון ומי הכריחו לזה · ב׳ למה לא הזכיר
בכתוב שהיו של תרשישין והיה יותר ראוי · לפי שהזכיר
זהב ולא נטעה כי הכתוב אומר לוחות אבן כתובים באצבע אלהים כתו״ב ·
ובשניות כתיב לוחות אבנים כראשונים ואם לא נטעה הקרא כתיב כדין
שהיו של אבן סוף סוף משמעו שהיו של תרשישין · ג׳ ר׳ תנחומא
בשם ר׳ אבון דקאמר נחד וחטבן מגלגל חמה דיו מכל הא׳: ומאי עבקאן
אינה דלהוו מעשה אלהים משמיים כרצון האל כדכתיב והלוחות מעשה אלהים
המה · ד׳ בשלמא מד׳ ה׳ על לוח זה ועל לוח זה ניחא שהגיד
כתב על הלוחות יקרא הכי משמע ויגד לכם את בריתו וכו׳ עשרת
הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים ויתנם אלי כו׳ שמע שהגיד שהגיד
דהיינו ה׳ על זה וה׳ על זה אלא מד׳ י׳ על זה וי׳ על זה הפסוק קשה קצת
והסברא רחוקה למה הוכפלו הי׳ דברות וגב׳ היה לו לה׳ לצוות שיוכפלו
שני ספריתם באופן שהיה כל קצה והיה ראוי לחוש אם יפסר א׳ לוחד

ר״ל הדברים הוא שכתב על שני הלוחות דהיינו עשה״ה ::

ועוד שאותו ארון נשבר בעוונותינו שיהיה האחד קיים ואם לא חשש כי פגם
ישאר לעולם מכל מקום הלוחות א״כ מה צורך . ק׳ דאני דקאמר כשר
כל לוח מה צורך ומה״ל ואי משום דכתיב ויכתבם על שני לוחות היינו
ה׳ על כל א׳ או לרוב י׳ על כל לוח אבל עשאם מה תועלה ותנין לו .
ואסהיה מביא מזה ומזה היה אפשר להביא ראיה . נ׳ ר׳ סימאי .
מה שהקשינו ומה״ל ואי משום דכתיב מזה ומזה על הרוב היינו עשאם
על כל לוח . ר׳ חנניא בן אחי יהושע מה״ל שהיו כתובין דקדוקיה של
תורה בשות׳ שהיו כלולים כי הדברות ניתן כי כן שבחר השי׳ אלוקי׳
דברות בחכמתו ז׳ בחר כלל כל התורה אבל שהיו כתובין מי אומר לו
והלא הכתוב צווח שלא היו שם אלא י׳ הדברות ולא יותר דכתיב ויגד לכם
ע׳ שמה שהגיד כתב . ח׳ ויש להקשות דכמדרש ולאו לא מיירין
גלילי זהב והכא ממולאים כתרשיש . ובירושלמי מיירי
בשם ר״ל ובמדרש בשם ר׳ יוחנן . וקנק בסברת ר׳ סימאי
כדברי ר׳ יעקב ר׳ חביב זלה״ה ז״ל ובבר חשבנו
לתקן זה כמ״ש כל השותפין הלוחות ארבע ס׳ טפחים ורחבן ו׳ ועביין
ג׳ ואם נאמר שהיו כתובין ב׳ בשני הטפחים פנים ואחור והב׳ האחרים
בשתי קצוותי וזה דלא הוא שנענע א״כ שתלכד הקושיא הגלויה כנגד
זה שיאמר האומר א״כ מה להו שהרי יש בכל לוח ו׳ טפחים .
עד נברר במ״כ זה מדקדוק ראית ר׳ סימאי כאשר אבאר לפנן .
ומה שחשבתי בדרך הפשט שטעם ר׳ סימאי הוא שכיון שהלוח
היה מרובע ארכו כרחבו וכל גשם מרובע יש לו שש
שני שטחים שוים זה לזה פני אחד למעלה וא׳ למטה כמו מה שהקשה הרבוע

הרבוע ויש בשטח ד׳ קרנות שוה שע״ב כל קרן מאלו הד׳ קרנות היו כתובין
י׳ הדברות השטח העליון נחק לשתי קרנות שוה ובן השטח התחתון
התחתון שכנגדו וכל קרן היו כתובים י׳ הדי כלם מ״א אבל בשאר העובי לא
היה שום ענין כתב וזה פי׳ עדונה כלשון יון מרובעין פי׳ מערוך וגם נשכם
פי׳ נט פשוט וצייר כך בשטח העליון

אנכי ה׳ [illegible] דברות
[illegible] אנכי ואלהיך

ובן בשטח הלוח שלמטה
שנאו מ״א ונתן טעם כדבר וזל ביון שלא הביא פסוק משני עבריהם
מזה ומזה הם כתובים אלא ר׳ סימאי וזה פי׳ הוא לבדו מובר כל הי׳ הדברות
שבכל אחד משני עברי הלוח היה כתב מ״ש . וקב״ה הנחים קולמי
אלו מפרשים פסוק כתובים משני עבריהם וגו׳ שרומז אל חקיקת כל האותיות
במ׳ חרות על הלוחות ומזה אחז״ל מ״ם וסמך שבלוחות בנס היו עומדין
וראוי לפרש ראשונה טעם לסברת ר׳ סימאי שהיא קשה הציור יותר וזה
מה שחשבתי בה ר׳ סימאי דק״ק לשון מזה ומזה הם כתובים שפירשו .
כתיבה ממש ולא חקיקה חקיקה הנראית משני עבריהם לפי שאמעתי שכל
האותיות נראות משני עברי הלוח עכ״ז אינן כתובות שהרי הם נראים בהפוך
מן הצד האחר ואינם דרך כתיבה והכתוב אומר פעמים לשון כתובים וזה
מורה בהכרח שהיתה כתיבה ממש בכל אחד משני עברי הלוח ולקיים
מ״ש חרות על הלוחות היוכל הב׳ כתובים בחקיקה ובכל א׳ מהם יצחק מ״ש
זל מ״ם וסמך שבלוחות בנס היו . ויש לדקדק לדברי ר׳ סימאי
מדוע לא הזכיר בראייתו רישיה דקרא שהוא לוחות כתובים משני עבריהם
אלא הזכיר סופיה דקרא שנא׳ מזה ומזה הם כתובים ובמה שכתבתי יתורץ
הקושיא עבורה ר׳ סימאי כיון להביא ראיה מבחנת לקיים לכן לא הזכיר
ראיה מרישיה דקרא לפי שיש מקום לדחות ולומר שפירושו על החקיקה

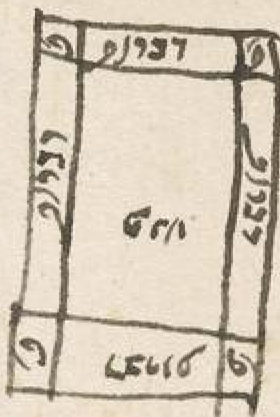
החקיקה במזוזה משני עבריהם אבל בסיפיה דקרא אין שום מקום לדחייה
וזהו כי כאשר חזר לומר מזה ומזה הם כתובים כיון שכבר אמר כתובים משני
עבריהם יתחייב מזה שענין מחודש הוא מזה ומזה הם כתובים להודיענו
שהיו כתובים מעבר משני קצוות ומוזים בלשון מזה ומזה וכיון שכבר אמר
שני כתובים האחרון הוא כתיבה מעבר לעבר מכאן שזה הפי' כענין
נפרש במלה זו כתובים הראשון והרי נרמז כאן ד' עבורות ומזה לומר
ד' סימני שהיו ה' על כל לוח ופי' כתובים משני עבריהם שבכל אחד
משני הלוחות היו כתובים י' הדברות על כל א' משני שטחים וחזר ואמר
מזה ומזה הם כתובים לרמוז על שני קצוות אחרים ועל השני שטחים
הנזכרים ואין מקום לומר שבא להוסיף על השטחים שא"כ היל"ל בלשון
קצר ולומר לוחות כתובים מד' עבריהם ולא יצטרך עוד לומר מזה ומזה
הם כתובים יתחייב מזה שהם ענינים חלוקים ובראשיה דקרא הודיענו
שהיו כתובים משני שטחי הלוח ובסיפיה דקרא הודיענו שהיו כתובים
ב' פעמים מזה ומזה ר"ל מב' קצוות שיש בכל אחד מהשני שטחים ·
הנזכרים שהקצה האחד הוא במקום כתיבה ~~שטח~~ שטח עליונה וקצה
השני הוא במקום שטח התחתונה · ומכאן נראה לי הציור
שציירתי שהיה מתחיל בשטח עליונה אנכי ה' אלהיך כל הדברות עד וכל אשר
לרעך הכתוב באמצע הדף ואח"כ הפך הדף מלמעלה למטה והתחיל לכתוב
שהוא עתה עליון אנכי ה' אלהיך עד אשר לרעך באמצע הלוח באופן ·
שסופי הדברות נושקים זה עם זה באמצע הלוח ובזה נתקיים מזה
ומזה הם כתובים עכ"ל ונתן הטעם לדבריו שיהיו הדברות כתובים שתיהן
שבאופן זה בין מטה או מעלה אם יהפך הלוח יוכל משה לקבל כל הדברות

הדברות . ויש להקשות לדברי שלפי זה ר' סימאי .
חולק על ג' תנאים דלעיל מודו שהיה הכתב עובר מעבר לעין
עד כאן . ובר מן דין אשכחן במגילה דקאמר ר' ירמיה מנצפך
צופים אמרום ומקשה והא אמר רב חסדא מ"ם וסמך שבלוחות בנס היו עומדים
עומדים ומשני אין משמע דכולי עלמא מודו בה וליכא מאן דפליג דאי לא
מאי מקשה מדרב חסדא . ומה שקשיא ראיה מדלא מייתי קרא .
דמשני עבריקם הלא מייתי האי קרא לראיה כדבר מייתי ליה גם כן עם
שבתב לוחות משה הלוח ויצטרך שיהיה שני פעמים גם שם .
על כן מלאים לפי ... שלא ... שאר קושי כה . וזה
שהקשה להם ... מתחלה מהו שכתב ידיו גלילי זהב
דבשלמא ... שהם גם שאחר נחמא ידיו גלילי זהב הוא גנות שאין
בו חיתוך אצבעות . פי' שאין להאמין הדברים כפשטן שיש
בידיו ובאבריו ביופים אם לא הכל ... משל ע"כ אמרו ידיו כלומר מעשה
ידיו דהיינו הלוחות דכתיב והלוחות מעשה אלהים המה דהך עם הם גלילי
זהב כלומר דברי תורה שהם נחמדים מזהב . ור' יהושע
בן נחמיה הוקשה לו כי זה אינו סוד להעלימו במשל שמשמע שהם
נחמדים מזהב . ועוד מאי גלילי ועוד מזהב משמע ליה מתק
מדקאמר זהב נראה שהם שוים כזהב לא יותר . לפיכך תקן הכל
ואמר דידין פי' מעשה ידיו דהיינו לוחות אבן היו עגולות גלולות בנס והא
דכתיב זהב פי' חצובות מגלגל חמה דהיינו שמש שמשלתו בזהב ועתה
עלה נבראו יש מאין משום דכתיב אשר ברא אלהים לעשות וכתיב אין

אין כל חדש תחת השמש . ונשמע משום דיכלתו ית' הוא
בכח ובבריאה הראשונה די לכל הדברים אשר יהיו צריכין במציאות .
אי אפשריים בפי הטבע ובלתי אפשריים . ותכלית
זה הנה להיות ערך שכר התורה ומעלותיה להיות הבל לנגדה ואחד .
ואחז"ל בברכות אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש וכו' שנאמר
הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע וידוע שסנפירינון קשה
~~מהברזל~~ מהברזל ועכ"פ היו סנפירינון מגלות לומר שכר התורה
לכתפע הברזל ועכ"פ היו מגלות נמכש' להלוחות האבן . ואמר הא
דקאמר וחכמים מלמד חוק פי' שאין מציאות לגלגל חוזק אם לא בכוכבה
התורה . אנכ"י כמו שגלגל חמה פועל במציאות ברצון
הש"י וממגד תבואות שמש כן העוסק בתורה פועל במציאות ברצון הבורא
ית' בזכות תורתו והיינו בעה"ז ממגד הנוף דהיינו הלוחות . ואומר
ביום אחרון והוא העה"ב שם עין לא ראתה אלהים זולתך . וכן אמ'
כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי מצוות או למחזיקים ביד לומדי .
התורה אבל לומדי תורה עצמן עין לא ראתה אלהים וכו' .
ואמר כי עד היו כתובים ה' על זה וה' על זה משום דכתיב ידיו גלילי
זהב ובהו שידיו ה' אצבעות בכל יד כן על הלוחות ה' ה' .
ונשמע דכתיב את הדברים האלה דבר ה' את כל קהלכם ויכתבם על שני
לוחות נראה שה' הדברים שאמ' ה' ביום הקהל כתבם על שני לוחות
ונשמע ה' על זה וה' על זה כמה דאמרינן אר"ח בנ"פ כיון שהגיע
אסר החזן חלק עיום יד' והתיר חלק מקיום חלבו חני חני רמה דאית

ראיה להתחלק זה יותר מחלק זה הב' כיון שחלקם בשני לוחות ראוי להיות
חלקים שוים ה' על זה וה' על זה . וכן כתיב לחה חמר לומר
אבל אלו השנים הכל אחד ובפרט כמו שאמר כידין נגלה . והג'
וטעם לדבר שלמד ובכפל הדברות בעמים . והד' יכתבם על
לוח אחד העשה ולמה חלקם בשני לוחות הייט לומר לך שאעפ"י שהי'
הדברות האחרונות הם דברים שבין אדם לחבירו ואם היו כאיש למטה מהה'
דברות ראשונות הייתי אומר שהראשונות עיקר ואלו טפלות הוצרך לכתב
אותם ולכתבאותם על לוח נפרד לומר ששוים אלו לאלו . והעב' דברו'
הראשונות שאמר כבד את אביך ואת אמך אי אפשר לפרשו אביך זקן נכבד
ואם נב"אל תטוש תורת אמך . או מעולפי שבה' הדברות הראשו'
הזכיר השם וזה בשני פנים האחד מדבר לנכח והוא אנכי . ולא יהיה לך
והב' בהזכרת השם כמו ע"י אמצעי והיינו ויום הזה שבת לה' אלהיך ולא אמר
שבת לי כי ששת ימים עשה ה' ולא אמר עשיתי לא תשא את שם יי' אלהיך
ולא אמר את שמי גם לא אמר כי לא אנקה את אשר ישא את שמי לשוא .
על האדמה אשר ה' אלהיך נותן ולא אמר אשר אני נותן לך . ובה' דברו'
שניות לא הוזכר שם שמים . ורז"ל אמרו שלא נזכר שמו על
הרעה . ולפי דרכינו נוכל לומר שנתחלקו להורות שיש שני
מיני השגחה כי יש דאחת ע"י השם וזה התחלק לשנים או כלי [illegible] .
אמצעי או באמצעי והיינו ע"י משרתי מלאך . והשנית בגלות
והשנית כיניכו על כן חלקם לומר זו וזו ומאת ה' היתה כי גדול הרעה שמגיע
אע"ג שיש נסים נגלים ונסתרים ועל כן חלקם ה' לשנים ורבנן אמרין . עוד

זה וה' על זה שנאמר ידיו גלילי זהב כלומר ידיו ב' דהיינו י' היו על גלילי
זהב דהיינו י' על זה וי' על זה . וכירושלמי מייתי ראיה מדכתיב ויגד
לכם את בריתו י' הדברים ויכתבם על ב' לוחות אבנים . דקס"ד ליה דה"ק
על זה וה' על זה לכתוב ויכתבם על הלוחות ומסתמא תרי הוו כדכתיב שני .
ומאי על שני לומר שכל י' הדברים היו על כל הלוחות ולהכי לא מייתי ראיה
מפסוק את הדברים האלה דבר ה' את כל קהלכם ויכתבם על שני לוחות אבנים
דהתם לא מייתר י' הדברים בהדיא . וטעמא דרבנן
דאדרבה אם אתה מחלק אתה מבדיל בין מצות שבין אדם למקום ובין
מצות אדם לחבירו ע"כ צריך שיהיו הכל ביחד . ור' פוכר ב' על
זה וב' על זה כ' השמעניה על שני הלוחות דאייתר דכיון דכתב ויכתבם
מסתמא דהוא על הלוחות כדכתיב ויתן אל משה ב' לוחות אבן מאי על
שני לוחות שכל לוח היה כשני לוחות דהיינו ב' על זה וב' על זה .
אע"פ שחוץ מזה ומזה הם כתובים כמו שנפרש . והטעם
שבכל צד יקראו הי' דברות הטעם הלוח והמקבלו .
ור' סימאי אמר מ' על לוח וכו' דע לך דכולהו ס"ל שהכתב עובר עד
למטה מדכתיב חרות משני עבריהם ע' שהכתב עובר ומם וסמך בנס
היו עומדות אלא דפליגי ר' סימאי. כיון שהלוחות היו מרובעות היו ד'
פעמים הדברות בכל לוח מלבד צדדים למעלה בשטח העליון כיון .
שהיה מרובע ויקיף צורתו באותה מאלו הב' צורות המצויירות פה .
וטעמא דמילתא כיון דכתיב מזה ומזה היינו בכל הד' רוחות
למעלה בכל הי' הדברות דאל"כ לחלק מזה

מזה ומזה לשני רוחות אני אומר ❧ לד׳ והיינו דקאמר מרובע והקשה כמו ·
שפירשתי בשתי הלוחות · ומעשה הגולה כדי שלכל רוח יהיה
מזומנת הקריאה · א״נ שאמר לשלם כל ד׳ רוחות ואמר לשלם בלוחות
א״נ שלכל צד שיפנה אליך תהיה התורה מזומנת לפניך · והא דאמרי
משני עבריהם כתבה להורות על יתור מזה ומזה דמשני עבריהם היינו לאחרית
חקיקה השכלה מרוח לרוח ומזה ומזה על השטח והוי ד׳ רוחות דהי מנייהו
מעכבת · א״נ דס״ל לר׳ סימאי דפליג דסתם כתיבה על האבן ודאי
הוא כחקיקה אבראות על הלוחות דכתב קרא היינו לומר שהיה חקיקה מעבר
מעבר לעבר ואמר משני עבריהם לשני רוחות ומזה ומזה הרי ד׳ ·
ולשלם כתובים בי׳ אורחיה ובאבן דהיינו חקיקה וזאת מסורת מלכתיב ·
חרות אל משני עבריהם כדפירשתי · וחנניה בן אחי יהושע
אומר בי נסים אחרים היו בלוחות וזה מדכתיב ממולאים בתרשיש ·
א״נ מדכתיב גלילי דהיינו מלשון גלים לומר על הגלים הקטנים שבין כל
גל וגל גדול לומר שכל הדקדוקי תורה כתב כלולים בי׳ הדברות ·
ואל תתמה של הלחם כי כין כדי החרון אמר יהושע עשו הנה וכמה ·
מקומות מ׳ מעט מחזיק את המרובה כ״ש בתורה שיהיו ב׳ טפחים על ב׳ ·
טפחים מחזיקים הכל ובזה אין ספק · ור׳ ור״ל שכיחם שמעו
זה מחנניא אביהם אחי ר׳ יהושע ותרוייהו פליגי בהכי אמר מרחו קבי אמ׳
ער׳ דיוחנן שמע מחנניא דכתיב ידין גלילי זהב · ור״ל ·
ור״ל אמר משמיה ממולאים בתרשיש · א״נ דחנניא אמר ·
תרווייהו סמיך גלילי זהב הממולאים בתרשיש נמי אמר חדא ומר אמר

אמר חדא ולא פליגי והכל אחד . והקורא יעקב נבון טעם לר' שמעון
ככוכבים כ' של זה וכ' של זה להוון אל הנגלה ואל הנסתר והאריך הרבה .
דרושים ורחק מה שכתבתי .

שבת פ' כררח אמר רב חנן מזל לי"ש ואמר רב יהודה אמר רב
מנין שאין מזל לישראל שנאמר ויוצא אותו החוצה
אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע בן ביתי יורש אותי אמר לו לאו כי אם אשר
יצא ממעיך אמר לפניו רבש"ע נסתכלתי באצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד
בן א"ל צא מאצטגנינות שלך שאין מזל לישראל מאי דעתיך דקאי צדק .
במערב אנא מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח והיינו דכתיב מי העיר .
ממזרח צדק יקראהו לרגלו . קשה כי מאחר שאל הקב"ה
לאברהם כשאמר לו בן ביתי יורש אותי נתשיבו לא כי
אם אשר יצא ממעך הוא יירשך למה חזר ואמר לפניו רבש"ע
נסתכלתי באצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן וכי לא ידע הקב"ה מזה .
ועניינו נעבה אמר לו אשר יצא ממעיך הוא יירשך ודאי שהקב"ה ידע איך
יהיה ולא שלם מאברהם יכולתו ית' ומי שברא המזל יכול לשדדו .
ת' התשובה שהשיב הש"י לאברהם שאין מזל לישראל דמאי דעתיך
דקאי צדק במערב אנא מהדרנא ומוקמינא ליה למזרח אדרבה משם
ראיה מדאיצטריך לשנות מקומו משמע שאם היה במערב היה שולט .
על אברהם ואם אין מזל לישראל יהיה עומד במקומו ויוליד כי אין
שולט עליו . ג' איך אמר שאברהם שהאצטגנינות מורה
שאין לו בן ולא היה לו ישמעאל מהגר וכן אמר הכתוב .

דכתיב בפ' ותהי שרי עקרה ולא נאמר כן באברהם · ד' למה שני'
השם לו כמש אברם אינו מוליד אברהם מוליד · לכך דקאמר
אין מזל לישראל ונעשה שנוי במזל שנוי השם למה · בשלמא למ"ד אברהם
מוליד ניחא אלא למ"ד קשיא · נ"ל דלעולם איצטגנינות שהבי' ברח
מזלות ברקיע שם משענה באחר · והנולד במזל צדקני ·
או מלוני משמיע לנולד כאותו המזל או מגנה בו כפי המזל אבל לא ·
יתחייב לקיום הכח כי ביד כל אדם מישראל לבטל כחו אם לטוב אם
לרע וזה דרוש נפרד בפני עצמו האמת שצריך יותר לבטל המזל הרע ·
אבל מהבטל והעשר ר' אלעזר בר פדת · וזהו האמונה
רצה הקב"ה להודיע לאברהם להורות לבניו אחריו אל יחתו מאותות השמ'
השמים כי בידם לבטל המערכה · ופירוש מאמר רב חנין ·
שאין מזל לישראל הכי הוא חנין שאין מזל לישראל שביד כל אדם לבטלו
ובפרט ישראל מסדר הקב"ה המזל מאברהם וכל מה שאירע לאבות סימן
לבנים שאמר לשי' הנה בן ביתי יורש אותי והשיב הקב"ה לא כי אם אשר יצא
ממעיך הוא יירשך והוצרך לפרש כך שלא יפרש אברהם דברי הש"י אם
יאמר זרעך יירשך דהיינו תלמידיו והנפש אשר עשו שהם כבנים על כן
פי' לו אשר יצא ממעיך · ויען אברהם שהבלתי ·
באיצטגנינות שלי ואני ראוי להוליד בן ואמנם שצריך לסדר המערכה הוא
בריאה חדשה ואין כל חדש והוא דבר עצום ונורא ומי יהיה לו כח זכות
לזה נמצא שלא ישאר לו דבר להקב"ה כלל · והשיבו הש"י
צא מאיצטגנינות שלך כי אין מזל לישראל איני צריך המזל לשיצטרך
כח כמו שאתה חושב לבטלו כי דבר קל הוא בעיני לעשות זה בשבילך

כשהולך מה שאין כן כשהולך אחר שאינם תחת המזל אעפ״י שיהיה קשה
מעט אינו כל כך כמו שנחשוב כי אני משנה ונשאר השנוי כמזל עצמו ׃
שאשנה מקומו וש״ס ברכה א״ר לוי עד דמנדלא כרגלך דרום כוכביא כלומר
כהולך אחורו כידו לדרום הכוכב כי איך תחתיו ונקל הוא ׃ ולפי
דברי רב שנוי השם הוא לכבוד דאברם הוא אב לארם ואברהם הוא לגדולה
כוללה דהיינו אב המון גויים עתה וכן בשרי ושרה ׃ והסובר
דאברם אינו מוליד אברהם מוליד היינו משום דאין כלחו״ש ואחר שיכול
הש״י לעשות רצונו מכל שיחדש דבר בבריאתו למה ישפיל צבא המרום
או ישנה מערכתם ועל כן אמר דשנוי השם מה״ט ואין צריך שנוי מזל ׃
אי נמי דלא פליגי ותרוייהו צריכי ששנוי השם ע״ש וגם הציר ממזה
צדק ששם אותו במזרח ולא שהורע כחו של אברהם והוצרך לשנותם אלא
לפי שהוקשה בעיניו של אברהם סדור המערכה גם שיצטרך וזהו רב
דזהו הש״י שלשה דרכים ׃ האחד אם הזכות יכבה
וידחה המזל בעצמו ולכן דרהמו שהחזיר צדק ממערב ואם אין זכותו ׃
מספיק וכדאי לכך יש דרך אחרת דהיינו שנוי השם שגם הוא לבדו מספיק
שהמזל במקומו עומד ובהקפו והאיש אינו זה כי נשתנה שמו ׃
ונמצא שהקשינו והלא היה לו בן מהגר ׃ איפשר לומר בזה שני
דברים ׃ האחד כי לא נקרא רק בן [עשירה] של הגברת ולא
ולא בדעתו ליקח הגר אלא שרה לקחה ונתנה והיא גירשה אותה והשיבה
הכניחו כאן כפרע דהיינו יצחק ולא פירש לו עד היותו בן תשעים ותשע
כשנצטוה על המילה והוא עה״ מעולם לא הרהר אחר מדותיו ית׳ ונתפייס
כי ישמעאל כרכתיב לו ישמעאל יחיה לפניך ׃ אי נמי שגם הוא היה

היה עקר והדעת פירשה בש״ס והוא הדין באברהם · והכניחו עמו
עניניו אשר יצא ממעיך דהיינו ישמעאל ובשבוע ל׳ על קווה הבשר
ביצחק בפירוש כשאמר אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת שמו יצחק
והשתא אתי שפיר נמ׳ דאמר ליה אשר יצא ממעיך הוא יירשך כי שלא
לקחה לכל היוצאים ממנו זרעו רק יצחק לבדו ואע״ג דקאמר גם לבני ·
הפילגשים נתן אברהם מתנות בעודו חי וגם לישמעאל אומר שיתן
אי זה דבר ואם לא הזכירו הכתוב · ול
ד״ל הרמב״ם ואין עול צדיק וישר הי״ה הוא · אל תתמה כשם שנפרעים
מן הרשעים בעה״ב אף על עבירה קלה שעושין כך
ואין של כשם ·
נפרעין מן הצדיקים בעה״ז על עבירה קלה שעושין ·
ומשלמין שכר טוב לצדיקים בעה״ב אפילו על מצוה קלה שעושין כך משלמי
שכר לרשעים בעה״ז אפילו על מצוה קלה שעושין · צריך
וישר הוא אמרו בשעת פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו נפרטים
לפניו ואומרים לו כך וכך עשית במקום פ׳ ביום פ׳ והוא אומר הן ואומרים
לו חתום וחותם שנאמר ביד כל אדם יחתום ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין
ואומר להם יפה דנתוני לקיים מה שנאמר למען תצדק בדברך ·
קשה דלעולם לקתה מדת הדין · כי הוא אומר כשם שנפרעים מן
הרשעים בעה״ב וכו׳ וכו׳ והלא יותר טוב להפרע ממנו בעה״ז ·
מלהפרע ממנו בעה״ב כי העה״ז הוא כלה ונפסד אמנם העה״ב הוא קיים
ונצחי שכזיונו כזיון עולם · וכתב שנפרעין מן הרשעים בעה״ב
כשיעור שנפרעים בעה״ז · אינו כן שהרי אומר ואין עול ·
שכשם שמשלמים שכר טוב לצדיקים בעה״ב כך משלמין וכו׳ והלא

והלא כאן אמר שמשלמים לרשע שכר מצוותיו בעה״ז כשיעור שהיו .
משלמים לו בעה״ב לפי חיי האדם הם דבל ויש להם קצבה והעה״ב ארוך לאין קץ
. ועוד שבחינות השכר יש הבדל כיתרון האור מן החשך שכל עניני
העה״ז הלווים כחומר מה שאדם שם לקיים כתכלית הקווה וכן שנינו בפרקי .
אבות יפה שעה אחת של קורת רוח בעה״ב מכל חיי העה״ז . ב̄ מש .
שבשעת פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו נפרטים לפניו
לשה נקט לשון פטירה ולא לשון מיתה והוא מאמר יותר קצר ואין לומר
דבשעת מיתתו עדיין אין דנין אותו עד שיקבר ויגע שם כי זה שקר
הנגע עצמך שלא ניתן לקבורה לא ידונו אותו . ועוד הקשו ליה
בשעת פטירתו דהיינו בשעת מיתתו כי תבא הולכת הנשמה ונותנת
דין וחשבון ובפרט שצריכין עצה לקראתו ג̄ כתות של מה״ש אם הוא צדיק
ואם הוא רשע ב̄ כתות של מה״ח . ג̄ אמאי קאמר לבית עולמו
ואחר בשעת פטירתו של אדם מן העולם או סתם בשעת פטירתו
ד̄ מש ואמר לו חתום וחותם וכו׳ . והלא אמרו במדרש שבכל .
לילה נשמתו של אדם עולה ונותן חשבון והוא בעצמו חותם א״כ אחר
שבכל לילה חותם מעשיו מה צריך לחתימה זו ואם בשביל יום המיתה
לא יפטור מעשה אותו היום ומה צריך להזכיר מה שעבר ורחוק
לומר שחלוקים המדרשים . ה̄ אמרו ולא עוד אלא שמצדיק
עליו את הדין ואומר יפה דנתוני . והלא לא דבר שם הדין שדנוהו
כי לא הזכיר כאן שוסרין לא לחיוב ולא לזכות . ו̄ הראיה
שהביא לקיים מה שנאמר למען תצדק בדברך מה צורך בפסוק זה
אחר שאומר צדיק וישר הוא . ז̄ מה קאמר שמצדיק עליו את הדין

הדין עמא. שהוא רשע אבל אין אומרים בשעת מיתתו של אדם הללו בשעת
מיתתו של רשע וכן שכל דבריו אמרו סתם ועל דעתו שהלל ופקחיותו
בדקאמר כמו עושין פסים גם ברכות ועוד תורה שמצדיקים עליו את הדין ואמ׳
ורשע יפה לנו יפה זכיה יפה חוובה יפה תקנה גהינם לרשעים .

ק שאין שנין פסוק זה אלא כענין בת שבע עם דוד שהגונה ואמר לך
לבדך וכו׳ .. נ״ל שקושיא להם ז״ל כפסוק שהי
שצריך למימר אל
קושיא . אמת אמאי
אמונה ואין עול כי אמאי הפסק מדעתין שיש עול לפניו כלל הא דאצטריך
למימר ואין עול דאפילו לבר הני חסרון כי הרי פוחסה הב עה שנאמר כן
לא אמור אותם נשאתי הקשורים פשוטא והדשו שם אפילו בשעה .
שהלבה למרין על עסקי כמו כי מן הדין הייתי יכול ליקח מהם אפילו
באווה שעה לא חמור אחד מכם נשאתי וכן בשמואל כשהיה דולך
לדון את ישראל וכן כמ׳ בשי׳ . שנית דא כפל ב
ויותי היינו אין עול היינו צדיק וישר הוא . וקושיה
הללו הירבו שצריכי כולהו דקאמר אל אמונה כשם שנפרעין וכו׳ דהוה
סד״א כיון שהקב״ה רוצה וכיות ראוי שיותרו לו על עבירה קלה קטן .
וכן ברשע הוה סד״א כשמובקלה שיעשה כיון שרובו עבירות התבטל המצוה
ההיא ברוב ולא יפרעו לו שכרה וכפירש בששר להכלה יקרא או להמאז׳
לא היה ראוי לקבל שכרה או פחותה יבדו לו מצוה כעבירה וכן לצדיק וכו׳
לו וכו׳ ולא לנוונו לצדיק ולהטיב לרשע קטן אל אמונה כשם שנפרעין וכו׳
ואין עול כשם שמשלמין וכו׳ . והני תרתי צריכי דאי קאמר אל אמונה

מאמרים הראוינו
לגמור

אמונה היינו . אומר רבא לצדיק אינו מנכה מצוה בעבירה משום דכיד
המגיע לו בזה הנכוי שכר מצוה בעוה״ב אין לו קצבה מה ששיעור
העבירה בעוה״ז יש לו תכלית ועכ״ז אינו מנכה לצדיק דמוטב לו יקבל עונש
ייסורי העבירה בעוה״ז שהוא בעל תכלית וישאר שכר המצוה לעה״ב אמנם
לרשעים שעונש לעה״ב מוטב שיהיו שלא יהיו כשלוה בעוה״ז ויקבל מעלותי
עונש שבעה״ב קטן דאין מנכה מפני חלול השם שלא יאמרו שעונש
בעה״ב היה ראוי להיות יותר והוקל מעליהם מפני נכוי מצוה . ומה
הדין לא לקשה שכל א׳ פורעין לו מה שמעריך ובמקום שמעריך . והנה
הצדיק מעריך העה״ב ואינו רוצה בעוה״ז ראוי שיפרעו לו המצות במקום
ערכו שבמקום שאדם רוצה לילך בה מוליכין לו . אי נמי שעבירה
הצדיק אינה עבירה גמורה כמעט היתה שלא מדעתו כיצרו המפתהו שלא
כרצונו ועכ״ז אינו ראוי שישאר לעה״ב . אבל המצות
שעושה אותם מלב ומנפש יהיה הפרעון לעה״ב הקיים והנצחי .
וכן הרשע מצותו אינה שלימה כי להאי זה צד ועוד בלי הגון .
והעבירה עושה אותה ברצון של לכן שיפרעו לו העבירות בעה״ב
והמצוות שעושה בלחוד יד יפרעו לו הנה הכל בעוה״ז כי אין לה השארות
כלל .. ודא דקאמר בשעת פטירתו של אדם מעשיו נפר
נפרדים כו׳ להביע להגן קושיא יותר צדיק וישר
הוא שכבר הירן אל אמונה ואין עול וכא להודיעך שלא די להבה האמנה
שיהיה אל אמונה ואין עול . אלא שבענין דין האדם צריך
שיודה כביו האדם ויצדיק עליו את הדין ויאמר צדיק וישר הוא .

הוא . ומש״ה שבכל לב עולה ומחשבה עם .
קונה פת. מעשיו שזכה אותם האדם . ועוד שבא על הבקוה
והבינו צריך לעמוד כיחיד לקבל עונשו . ועוד שבהרבות החטאים
יהיה קעונש שבלא מגיל עונש חבירו . הלא כראה אמנו חייב חציו .
וכאן עשה עבירה הכריע כלם בעבירה וכן אם עשה מצוה אחת הכריע כלם
במצוה אחת . ומש״ה דלא הוזכר דין כמאמר כלל אין צורך להזכירו
כי ודאי. למה נבקש מינה לפרוט מעשיו אם לא לקבל ענשו עליהם ואם
לא עונשין אותו . והא דקאמר לפיה עולמו ידוע מש״ה ז״ל
שכל איש יש לו עולם בפני עצמו . והא דקאמר יפה דברתי כבר
הבירחנו שהוא נידון עכשיו ובודאי כרשע מודי. ומצדיק עליו את הדין
והא דקאמר למען תצדק בדברך לפי שרשע כבר נודע שלא חטא אלא שהי'
רע בעיני ה' ויחזק לבו חטאתי והרע בעיניך עשיתי וכו' פי' של כריתות וכו'
ואוריה היה חייב מיתה וכבר אז״ל לא היה דוד ראוי למעשה ההוא אלא
למור תשובה לעולם כמש״ה אלמדה פושעים דרכיך שאם חטא יחיד אומ' לו
כלך אצל יחיד ועכשיו שעשה פה בתשובה והאדם אינו של ראוי לעונש וזהו
תזכה בשפטך פי' איהו דאפסיד אנפשיה את רוצה השם לבאר ידי בריותיו
את צדיק וישר הוא //

רבה פ' שמות . ותחיין את הילדים ופי' מאחר שלא
עשו כאשר אמר אליהן אין אנו יודעים
שקיימו את הילדים למה הוצרך הכתוב לומר ותחיין את הילדים . יש קלם .
כגון קלם לא דיין שלא קיימו את הדבר אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם

יש מהם שהיו עניות והולכות המולדות ומגדלות
עמהם עוברות .
מים ומזון ומכינין של עשירות ובאות ונותנות לעניות וכן מחיות את בני
הוא שכתוב ותחיין את הילדים . דא ותחיין את הילדים יש מהם
שראויים לצאת חגרים או סומים או בעלי מומים או להרוג בו אחר שיצא
ומה היו עושות שעומדות בתפלה ומתפללות לפני הקב"ה אתה יודע שלא
קיימנו דבריו של פרעה דבריך אנו מבקשות לקיים רבון העולם יצא
הולד שלום שלא ימצאו והם יש להשיח עלינו למור קרי . יצאו בעלי מומ
מומים שבקשו להרוג אותם מיד היה הקב"ה שומע קולן וה ויוצאים שלמים
אר לוי הרי אמרה את הקלה אמור את החמורה . יש מהם
שראויים שראויים למות בשעה יציאתן או אחר לפני כם ולמות אחר
יציאתן והיו עומדות בתפלה ומתפללות להקב"ה והקב"ע הלה להם עפבין וכן
להם נפשותיהן שלא ימותו ויש כן דרשו אותן והקב"ה שעה תפלתן לפי' ותחיין
את הילדים עכ"ל . קשה א' יתר הלשון שאמר ולא הוצרך
לומר ותחיין את הילדים כיון שהקשה ולפי' ומאחר שלא עשו .
כאשר אמר אליהן אין אנו יודעים שקיימו את הילדים ודאי שאמר
ותחיין את הילדים הוא מיותר . ב' אמרו בסוף הדברון הוא שכתוב
ותחיין את הילדים ודאי שזה כה להבין . וכן קשה זה לסוף המאמ
שאמר לפי' ותחיין את הילדים וכיון שאמרו באלו השתים בשובות ולא לא
אמרו במשנתיה . ג' ומה אמר הוא שכתוב ותחיין את הילדים
ולמעלה אמר לפניך ותחיין ומה שינה הלשון . ע"ד ומה
אמר ומגבות מים ומזון ומכינין של עשירות בשלמא מזון
טחה

ניחא אבל אינם כ״כ קושיות כמו הם שהם ניתן להתבאר בנבייתם .
ה׳ מאמר המילדות להם׳ אחת יודע שלא קיימנו דברי של פרעה וקבלו גם
פרעה ידע כן בשלמא כדבר נגלה איך לומר לו ידע המילדות יה״א
יודע אבל כדבר שבלב יודעים מאי רבותא . ו׳ מהו דכתיב אתו .
מבקשות לקיים יאמרו דבריך אתו מקיימות . ז׳ למה לא אמר דא
כשבכיה מאמר ד׳ לוי . ח׳ למה לא אמרו פדא קרא שון מחלה
את הקלה אמור את החמורה פמש״ד לוי כי ודאי יותר חמורה ענין יציאת
הולדות שלהם מנביות מזון לעניים מעשירות ואם אין צריך לאומרו
דמאי למה משמע א׳ ויהיא חמורה למה הזכירו ד״לוי ~~ו...~~ דודאי החיות
למהם הוא דבר חמור מבואות הבעלי מומים . ט׳ כשלמא אמרו
יש מהם שאחר ~~שאחר~~ שראויים למות בשעת יציאתן טחא שהוא
פי׳ ותחיין את הילדים לכאל מאמר פרעה אסכן הוא והמתכן אותו אלא מש
או אומן לפקנם ולמות אחר יציאתן מה לנו באותן ואם ימותו למה יהט
יחשבו ואין צוואת פרעה כי אם שלקבן קילוד ואם הכל של מיתת הילד
יאמר שאם עתידים למות בשעת יציאתן או אחר יציאתן יהיה לאי ?
סבה שתהיה י׳ נוסח תפלה המילדות הלכה להם עשין נכון שתכלן
שבלקן בשמעת התפלה שיחיו מכל וכל ולא שיפרע מהם אחר זמן
יא׳ למה אמר בשמיעת התפלה כדא׳ מיד שאמע שומע קולן וצאן אחר
יהנה שעבר הבלן . יב׳ כמאי פליגי . יג׳ איך אמר
ותחיין את הילדים כיון שאחיות גם אמותיהן . ויש לומר
שבוק שב להם ז״ל בתחלה יתור ותחיין את הילדים כאשר אמרו שלקתאו

כאומר גם לבן שמלבד מה שלא קיימו מאמר פרעה עשו דבר אחר לשבחו׳
קלם ברוך קלם לשר בדאית ליה ולשר בדאית ליה · ועוד יש ·
קושיא אחרת בכתוב עשויה מלבד הייתר כי כפי דקדוק המאמר לא יצדק
במילדות מאמר ותחיין את הילדים כי החיות הוא מקב״ה ומה שעשו ·
המילדות הוא שלא המיתו הילדים כמאמר פרעה ולפיכך היל״ל ולא המיתו
את הילדים וזה הרגיש המתרגם ותיקן ואמר וקיימא ית בניא · והסול׳
עם מה שהרבו להזהיר הרבו גם זאת הקושיא ולפיכך אמרו כפוף דבריה׳
הוא שהרבו והחיין לפי׳ והחיין כלומר עם מה שהרבנו להזהיר הקננו לנ׳
לשון והחיין שאבלן במילדות שעשו לצר ביהם והיא הקושיא השניה
ולפי׳ פירשו הקושיא הראשונה למה הוצרך הכתוב לבאר כי הקושיא ·
הראשונה הזאת אינה כי אם מיתור הלשון ולזה דקדקו עליהם השלום
בקושיא אין אנו יודעים שקיימו את הילדים ולא אמר שהחיין כי עכשיו ·
אין להם עסק בקושיא זאת כא׳ ביתור לבר ולכפול אמרו ובזה יתוקן איך
יצדק הלשון · ומה שלא אמרו כאמצעי יד׳ יתבאר בהיות׳
בביאור לשון המאמר במקומו · ואמר יש מהם עניות ודין ·
המילדות מגבות מים ומזון ואמר מים לפי׳ שאין קפידא בדבר ועשו כן
כדי שלא ירגישו ואגב מגבות מים והיו מגבות לעניות ואוכלות ·
והחיות עמהם והיה להן חלב ומרחמות לילדיהן וכן עשות חיות לילדים
שלא ימותו ~~מרעב~~ כרעב ואמר הוא שהרבו והחיין את הילדים כלומר
שזה יתוקן הקושיא השנית ולעני׳ שיש בבחינה אחרת כמו שקרניס
דבר אחר · האחת כי כן היה נהגות לא מחינה אלא שהיו נוגות

נכונה · ועוד שאמרו בעצם שהגוף חייב ולד כא׳ לאמור הכן ·
והיו לשלום נראה עכשיו כי זה עלמך כי אחר שמשה חייב ז״ל כגלופים
המחיות ויש אומרים שבהרב והכיין · **ותיראן** בי מולד רבי
שקשה כי לשלום איננו מדוייק בעצם לאין   והכיין שהוא נראה
דנראה שדקשה כי לא בהקדשה למילדות מצוה זו עכשיו כי באמור (דבר)
צדקניות כמוכן ומה׳ם הנביאה משיגות שהיו רגילות לעולם בכך אלא
ואלו לברחם אחריו עשיה ובזה יתורץ הכל ·   ואמר יש
מהם מה שראויים לצאת חיגרים או סומים או בעלי מומים אחרים ·
כאלו האומר או צלעות שבורות ומעשה מזה להיות בעלי מעלות ...
ומקטמלת בכל ובפרט להורות מקהבהם ומומים מומים גדולים ·
אי אפשר לעשות ביהם ומ״ש אמר יפה הוא ע״ד פני נהר ולפירושו אחר
רע ודברו בלשון נקיה אף בעלי מומים כך כי לא היו חושבת מומים
שאין בהם חסרון כמו עינו אחת עולה מתקבילה או או אזניו ושפה
גדול מאיברו או אין לו כליים או אין לו אלא כליה אחת כי אלו אלו ·
לא נחסרו עליהם אלא דהא דקאמר בעלי מומים הכל כמשמעו [struck]
ואמר שמתבטלות על אלו מתפללות [struck] ונשנית על הכל והיו ·
ויצאים שלמים ובזה יתורץ שבילל לא היו [struck] יוצאים בעלי מומין
ואמרו רבש״ע אתה יודע שלא קיימנו דבריו של פרעה לפי שפרעה
לא היה יכול לדעת האמת כי כן עשו כי לא כנסים המצריות ·
העבריות וכו׳ בעצם הבא אליהן המילדת וילדו ·   וה״ש יודע
כי לא היו עושות רק בכוונה מכוין ואעפ״י שפרעה אמר להם מדוע

מר״ע עשיתן את הדבר הזה ותחיין את הילדים היה חושדן בכך למשיגו
לשון כמוה ובראייה שאכ״ה הורגן שעברו על ציווי .
ואמרו מה מכח שזה לקיים דבריך כי מסרו עצמן על קדושת שמו ולא רצו
להסיר עצמן מהיות מילדות רק להמשיך האומנות והיו חוששות פן יחשדום
ש״ה והיו מוצאים בביורם חושדים בזרות ואע״פ שהיו זקניות ומוחזקות
בכך יחשדום שאע״פ מאמר פרעה מיראה עשו כן והיו עונשים
ולא היו רוצות שתבא תקלה על ידן ועכ״ז היו מקבלות שיצאו שמים
ופי׳ ותחיין לשון רפואה שלא יחיו מומים הכלואיי והחולי .
וכן שלם מלשון כוס כ״ה חי לאחר מהבירושים שלא יהיה שבור .
ועשיתן היכן ותחיין שגם היו שהוא כתקון ולא חזר ואמר הוא שאמר
[illegible] ותחיין כי כבר אמרו [illegible] למ״ע וכן כאלכן מרוך דוחק לפי
הראשון . [illegible] שלא אמר אמת את כל הקב״ה לקיים יתברך .
ולפי שלשם יחשו יקשר שלשון ותחיין רחוק שהוא [illegible] לשון .
שמות . מ״ל ר״ל כיון שנאמר נרייך לשון ותחיין
והוא כהבלה ומירשה לשון כריאות ושמות אמור את החיוק .
שכיון שהיו מקבלות על שמות האיברים ונשמות [illegible] ויבלו
על החיים ממש ויהיה לשון ותחיין מדוייק כעצם לשון חיים וגם
שכן היו עושות כתקון ולפיכך אמר בתלוקת המורין והבה שומע
קולן ואין עושה התקון כי זוהר גדול שען החיות מגידם [illegible]
מרפואת תומי כבירם וזהו פי׳ שומע קולן כי בשמיעה קולן יספיר
לעשות אמונם כבאן שהוא החיות המתים צריך החי שמים מרוני

מרוכים . ועוד הכה ה׳ לוי לפי שיקשה לדבר אחר כיון .
שהיה הולדות חושבות כן יחשדו ישכשיראו הילדים קטנים כמו מומי
אדם נהגו למקלא הייתה חושבות על המתים כאשר בשעה לידה או
אחר יציאתן ונואו וסבור שאינה אבל לא היו כוונות כך כרבה .
הרבה על המתים ותלפת מועט דעתה . ועוד שהיו מרבות
מרבלות גם על אותן שלא יתהפכו כי לעולם יחשדון ט מחמת הקשרות
שהיו משתדלות להחיה הלד הולד לקיים מאמר פרעה בהחבא שלא ירגישו
בני הבית ואיתו הילדה מעשין לה ולפי שהלבן היתה כעצם וכולה וכוונה
עליהם ובמקום על אחוריהן [illegible] לפיכך אמר ותחיין את הילדים ולא
הזכיר אחוריהן כלל . ועוד כי אחר שעיקר הגזירה היתה על הילדים
והכתוב אמר ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן
מלך מצרים לפיכך לא אמר כי אם ותחיין את הילדים . ועוד
שהיו מתאבלות הלב להם עכשיו כמו אומר שהנשים חייבות למות בשעה
לדתן או הילדים כשן אבידם הלב להם עכשיו . ועוד שלא היו מתאבל
מתאבלות על חייהם לגמרי כך דרך הצדיקים להתאבל מעט מעט ואך
[illegible] משה כשעלו [illegible] כי לא התאבלה רק על חרון אף שלא יהיה
כדם ולא יכלם כרגע ואחר שנחם ה׳ על הרעה אשר דבר לעשות לעמו
בשעה [illegible] משה לתרום אחכ״ אמר אעלה אל ה׳ אולי אכפרה כעד
חטאתכם . וכן במרגלים התחיל בקלה וסיים במחשבתו דרוש
[illegible] . ואלו הצדקניות [illegible] שלא [illegible] שיתבללו [illegible] אחר
שהתבללו . אכ״ כשאמרם הוי עין רכים [illegible] אבל לא שן יחיד

יחיד ושלה ספרה איפשר שבזה יספיק דבה רינה במלריכה · ומש׳ לבין
ותחיין את הילדים יובן מ׳ במה שעקרה הלשון כי היה ראוי שיאמר לפיכך אחר
הפי׳
ותחיין אלא כי קשה קושיות יתר ולדקדק דבורו בלשון מחייב ולא שולל ·
הראשון כיון ולכך באו כלן ואין צריך לאמרו יותר ולפיכך לא אמרו בעל הראשו׳
הזכרה השנית · ויש בשון אחר ענין אחר כי בראשון לשון ותחיין הוא
לשון החוק שהוא לשון גזרה וקבלה ולשון חיוב הוא מושאל כמו להחיות
ולהבריות · ובשני לשון שלילה אמנם עכשיו אז הוא לשון חיים ·
ומש׳ וכו׳ והכ׳ לפי יצחק כעצם לשון ותחיין ולשני הפירושים האחרונים שלא
יש קושיא כי אחר שפירוש ותחיין את הילדים הוא בהעלם מאין ידע ·
פרעה שאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיין את הילדים היל׳
מדוע לא המיתן את הילדים בשלמא לפי הראשון איפשר שנודע ·
לו מן המצרים שהיו נותנות מים ומזון ובשיג להם ואיפשר שבשוכנן כי
לא כנסים במצריות וכו׳ ועל גבייה המזון יש להם עונה כי שלא
ידעו בהם ויבטחו בהם לקיים מאמר פרעה אותם לשני הדבק מי
אמר לו וכו׳ וצריך לישב לפי הפירושים האחרונים מאי קרא משמע דכי ·
ומשמע דכי וכבר משמע לשום דוכתיה וכפרעה דליכא למידק לא דייק
ואנו שהו מדוייק במילדות בקצו פך כפרעה ולפי כאלו אמר מדוע ·
קיימתם את הילדים וליכא דאיכא למידק דייקינן והו׳ דוחק לפי לא ראה
הראשון דברי אלו האחרונים · והכל מתורץ בהשקפה מועטת //
פסיקתא רבתי · אל גנת אגוז ירדתי נמשלו יש׳ לאגוז
האגוז הזה מי שאינו אומן לעלות בו מיד

ויזהר מורה שיזהר האדם
בכבודן של ישר׳

מיד הוא נופל שצריך לשמור שלא יפול ותמו כך כל מי שמשגיח ישראל צריך
לשמור עצמו שלא יעלימה שלו מתחת ידם · משה אמר שמעו
נא המורים ונאמר לכן לא תביאו את הקהל הזה · ישעיה אמר ובתוך עם טמא
שפתים אנכי יושב מיד ויגע רצפה אמ׳ שמואל בר נחמני אין פיך
שאמרת דלטוריא על בני · אליהו אמר כי עזבו בריתך בני יש׳ ונאמר
לו ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך · ר׳ יוחנן
שמעלי׳ מהדין קריאת שב המשך שובבות עדי עושר שיתר כהושע ומכריז
עדי שושר והלא אין עושר אלא בהחום מואב אלא שספק כהי עז׳ היו כהושע
והיו עובדים כלא׳ וא׳ ומו נקיה לכם יום א׳ והיו עובדים כלם כאותו היום אל
אל הבה אליהו עד שאהה מקטרג על בני לך לך לדרכך המשך יקטרג עליהם
והוא אמ׳ אבהו ור׳ שמעון שמעון בן לקיש הוו עלין להוא קמרין אל ר׳
אבהו לר׳ שמעון בן לקיש מה אכן עולין למדינתהון דמחרפייא ומגדפייא
נחת ר״ש לקיש מן חמריה ושקל לה חלא ויהב בפומיה אל מהו כן
אין הבה רוצה במי שהוא אומר דלטוריא על יש׳ דכתי׳ אל תראוני שאני
שחרחורת · לפי שאומות העולם אומרים ומירו את כבודם ·
כרבנית שור וגו׳ אין ישועה לו באלהים סלה ויש אומרים להם למה אתו דומים
למי שיצא לו במדבר נפחם כשיש נכנס למדינה מה מעט שמים
ומרחמות עד של שבת שבתלכם שנהלכן לו עמו אכל אתם עד שאתם
כמעי אומכם אתם עובדים עז׳ וכן הוא אומר אל תלשן עבד אל אדוניו ·
עבלה · קשך · א׳ למה המשיל הענין לאגוז ולא לדבר
שבם הוא · נבוה ויש פירות ומיסוך ואם לא ·

לא ישמור עצמו יפול . ה׳ אמרו רז״ל שאינו אומן ואומר רז״ל
שאינו נשמר נופל . ו׳ מאי מיד הוא נופל ליומא רז״ל
נזהרנופל . ז׳ אמרו שצריך לשמור שלא יפול הוא מוכר נמור
ומשיגא . ח׳ אמרו רז״ל שהוא משה אב הח״ס . ט׳ למה נקרא .
משה ובי קס לכס מוזכרין כבבורן של ה׳ יהלא כל ישר
מוזכהם כבבודם שדרכים . י׳ אמרו צריך לשמור עצמו .
שלא ימולא בו שלו מרחה יהיה למה האריך כב׳ יאמר צריך שלא
יכסם . כ׳ למה לקח השונא ויהב היה ראוי שיאמר העיקר יקוא שלא
יאמר עליהם דלמוריא וכן יהם כל ~~[illegible]~~ הראוית שמביא .
ל׳ אמרו מרחה יהיה נאלו כם המשובשים קולו שלא יענשו על
יהם מ׳ משה אומר שמעו נא המורים והלא אין זה דלמוריא
כמאמר אליהו עזבו בריתך בני יש׳ נביאך הרגו כי זהו שקבל .
כבמין לא שיאמר דלמוריא כלל עליהם . וכן דברי ישעיהו
אינם כלל דלמוריא עליהם כפי משמעות דבריו . נ׳ משה אחר
שראה שענש על אמרו שמעו נא המורים למה חזר לבזותם .
בכלל ומרעו כלל כב׳ עקב ממרים הייתם וכו׳ ומרע כל [illegible]
שעורם ואח״כ סרם דבריו בכלל שיה למשן וחלילה שלא יפין עלו מרק
נענש . י״א ישעיהו למה הודבר קודם אליהו ואליהו
קדם טובא . י״ב ד׳ מה מה עונש היה בשלמא לא הביאו את הקהל
הוא עונש . וזה קשה נב׳ באליהו מה עונש בעניין שאל הש״י ואת
אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתיך ואין אדם מקנא בתלמידו

בהלמידו · יג׳ למה הוצרך להביא אלו הב׳ אם משה נענש על שהקל ·
בכבודן של ישראל כמ״ש אתהם וכיון שבא להזכיר למה לא הזכיר אלא
אליהו ז״ל וחזקאל ויהושע מהקניתו שלא אמרו וכל הנביאים המוכיחים
את יש׳ · יד׳ למה אמר אליהו ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי
והלא הגיד לו שהכריתו שבזו לו חמשים נביאים במערה וכל ישראל
יודעים ואין מגיד למלך ואיך היה מוצא לפני ה׳ דבר גדול כזה ואין לומר שזהו
שנענש על זה כי זאת אינה דלטוריא לבד רק כבוד הדברים תלכו כביטל
לגאולה כי דלטוריא הוא התלמוד מוכח אבל לא אמרה · גם מאמר
ויבקשו את נפשי לקחתה לא היו דברים מעשים כי לא היה רק איזבל אותם
בני ישראל הודו והמליכו · ה׳ הוא האלהים ואין מוכר אליו דבר
והלך לדרכו ונסתלק למה את אחאב עד בואכה יזרעאלה · טו׳ אומ׳
ר׳ יוחנן שלמה מהדין קרא · מה מה לא אמר כמו יג׳ מה
טענה קשה איקטרג על דמשק וכי מפני זה יניח מלהוכיח
את ישראל כמ׳ כי הם העיקר ועליהם היה דואג שהיה רוצה שיהיו צדיקי׳
נעוהם · יז׳ למה הביא שבהא דר׳ אבהו ור״ש לקיש יקוה ועוד לקרא
ואם לנביאים רע בעיני ה׳ להאריך לשון על ישראל כמ״ש למוראים
יח׳ ר׳ אבהו מה״פ ר׳ וכי לא יתב שעשו הנביאים הראשונים על זאת
כ׳ אין הקב״ה רוצה והלא מעשו · כא׳ ראויה אל ·
עמוני שבהוא בין ישראל והאומות לשון נביאי עמהם שאין
טעם רק לשמים להוכיחם ולהכנס תחת כנפי השכינה · כב׳
למה הביא פסוק אין ישועתה לו באלהים סלה ידוד אמרו עליו

עלין ספ' כב כמאמר שנהלכו כל נפשו ואף שענה היא זאת סוף פרק ·
עבודתו ולשון הליכון לבשיבקש הכור · כג מה שנין
אמרו אבל אים כמשיאמרכם והולך כשניאמו אין לוכחיה ודעה
להכחין שום דבר · כה מאי יכין הוא אומר כו מאי
אלהין בשלמה באליהו איכא למאן למשה ואלישע שני
איפה לגרוני אבל מושך גר אכהו לנה השאלה · כז דלין סמך
שהנביאים חייבים להוכיח את יש' ואדרבה אים שעשים אינם
מוכיחים עונשים כמו שמצינו במעשה ביחזקאל אמר שאל הש"י צמח
נהרין לכוה ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני באמרי לרשע
מות תמות ולא הזהרתו ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה לחיותו הוא
רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש ואמ"ל עפ"י צווי ה' אלא שנעצמם ·
חייבים להוכיח את ישראל ולא הנביאים בלבד כי גם הראשים
והגדולים במעשיהם כמו שכתב ספ' כמה בהלה על יועצם ומחור והקניה
רע וכו' · אמנם צריך לחלוק כבוד להם ואפי' במלכי אומות
העולם שעושה הש"י בהם דין צריך לחלוק להם כבוד וכן אז"ל בפ' וארא
על תפוק ואל פרעה מלך מצרים כנ"ל בני ישראל ולכן צריך אזהרה גדולה
למוכיח הרבים שיוכיח בכבוד וכן אז"ל בפ' ואלה הדברים לפי שהיו ·
דברי תוכחות שהוכיחן בהם לכבודן של יש' ועל הדעשאל בנסה ישר
לנגה אמנו לפי שהאמנו חוכעים אותם בהקל והוא מסובן אותם הקהל
אין משירין פירוקי בחקל והכונה שמי שצריך ליסר את יש' ולהוכיחן
וכן אז"ל הביא את ישראל כנגד מקל יהן על קדקדם דבר אי' ואין שני

שני דברים לדוד וכן אמרו חכמי' ואיתא יהודה על הדבור שלא לשם .
שמים אינו פרואק בן הח' ודוקא שלא לשם שמים אבל לשם שמים שרי ונעב'
המשיל לאמו להורות שצריך להוכיחן ולהזכר ולא שאמר ולפי' אמר שצריך .
לשמור שלא יכול ולפיכך צריך אומנות נודעת להוכיח לפחות מן החיוב המוטל
עליו וצריך דעת לגלו' יוסיף דבר שאינו הגונה להוכחה שאינו שהם .
אהובים למקום אפי' בשעת הכעס נקראו בנים כמש' קידושין פק' בנים אתם
לה' אלהיכם ר' יהודה אומר בנים אתם לה' אלהיכם בזמן שאתם נוהגים
מנהג בנים ר' מאיר אומר בין כך ובין כך קרויים בנים שנאמר בנים סכלים
המה ואומר בנים לא אמון בם ואו' זרע מרעים בנים משחיתים ואו' והיה
במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי מאי ואומר וכי
תימא בנים סכלים הוא דמקרו בנים כי ליכא בהו מהימנותא לא מקרו בנים ת"ש
בנים לא אמון בם וכ"ת כי אית להו מהימנותא מקרו בנים כי פלחו לע"ז לא
מקרו בנים ת"ש בנים משחיתים וכ"ת בני מעשלו לא מיקרו ת"ש במקום אשר
יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אלחי קראה פרש"י ע"י תשובה
ולפ' אפי' בשעת הכעס נקראו בני אלהי יהוה מתאהבא מן יעקב ותירשוכמו
מרגע ולכן שאפי' בשעת הכעס מתאהב לשון במוה וחלילה שאין הישוב
כלל וכמו שפי' על העגבך יבחר בכם כלבה ישוין מש"ם . ומש"ה
מידקות טעב' לפי שיש שעה שלא הכין להם ויש שאינן מאריכין כמו
עניין חומר השבועה וכן אח"ז כפ' כל הנשבעין הודיעך שאין מאריכין למי
שאקל כבכור יש' אלא שאבק הוא פעם וזהו שמביא המאמר מיד .
שנעשו רוק והשבח כבלס . ולפיכך עקע מטה את יש' לא שמועיל
ולא הועיל כיון שהותר להם להוכיח ונה מוטל עליהם שיוכיחו ולא עשו שיכוו

ש׳ כזו כמונחת אין הקפידא אין הדבר כן אלא צריך לגברו ולהזהר הרבה
ומ״ש מרבה יהיה בכל אלו כי אעפ״י שהם הנותים והמעיסים עם
יעשו עליהם והעד מרעה דכתיב ויקציפו על מי מריבה וירע
למשה בעבורם. וכתיב כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו . ומה
משה אמר שמעו נא המורים על כל שזה היה החטא ומה שאמר
מעולם כי כי לא האמנתם בי להקדישני לא קדשתם אותי . והחטא .
אינו כ״כ חמור . על שכיון שבזו את ישראל על שאלה
מים שהיה לכד הכתוב היה ~~מנגע~~ נוגע לקדוש השם שעשה שרש
כמנינו להב להם מים ומה יעשו קהל רב ונשים ומקנה רב במדבר ואעפ״י
שהם שאלו שלא כהוגן שהוציאם להם ממקום אחר שלא נר עצמיו .
אין מחסור לה׳ לעשות והיה קדוש השם וקש״יקיה מקיים דבריהם ועשה
מלאכיו וכפרע שהיה לקדוש וכבוד שתו״ב ומפני שהקלו בכבודם
והם קדוש עאה כמי שמסהתם בקדשים ולה שנענש גם אהרן והוא
לא דבר כלל על מפני שלא מיחה במשה ולא דבר לו מאומה .
ולהגדיל חומר הענין אמרה שנענש לאיום מנהיגי י״ש להזהר בכבוד המון
העולם ואמר צריך לשמור עצמו שלא יזיל את שלו מבחה יהיהם .
אנ׳ אתם הכתיס ל
ומאולם משמו שלכבוד הוא .
לשבים להורות כי לא על כבודם לבד יענשו אלא על כל דבריהם שאין
האמור בקשת צרכיהם ולהתפלל עליהם ולהורותם את הדרך . ולכן כתב
כמ״ש שמואל הנביא ע״ה חלילה לי מחטוא לה׳ מחדול להתפלל .
ומה שלא
בעדכם והוריתי אתכם את הדרך וישרה .
הזכיר במאמר ענין למריאה נקמרוב במשה שאין צבך צוק לפ

לפי שהוא גנאי בכבוד השם על אשר מעלתם כדפרש"י . אע"פ שבכתיב
שבכתיבה האמונה אינו לא דלעוריא ... קטרוג כמו שנפ' לקמן אלא .
שהקל בכבודם שקראם מורים . ומה שאמר והוכיחן בפירוש זה
היה לגבלות הכתוב כמו שאמרו במקומו . ומה שקרא שין מגלת .
שפרים ר"ש עיקר דלעוריא לא לפי שאמרו לפני השם ששן . ועניין
אליהו נקרא קטרוג שהיה אומר על ישראל רעה רבה . ומש"כ
אע"פי שהיו מאה נביאים כמעלה מפני שהיה ראוי לישראל לקום נגד .
איזבל ואחאב להעמיד האמונה ומ"ש אחר אני נותרתי נביא פירוש שיכול
לפרסם נבואתו מפני מורא ופחד המלך והמלכה . ומ"ש על
על בני ישראל ויבקשו את נפשי לקחתה כי אחר שלא קנאו להשם הל' כאלו הם
העושים כמש"ה ... ידינו לא שפכה את הדם הזה . ויקרא למ"ש ואת
אלישע ... מחולה תמשח לנביא תחתיך עונש משום שאלמלא כן היה
מוכח ומוכיחת ... ישראל זמן יותר והיה זוכה ונסתלק מתוך בני ישר'
וגם נענש חמשי מן המצוות . ומה שהוצרכו שלשתם ראי כתב מש"ה
הא' דוקא הוא ראוי שיענש לפי שאלו כהוגן ואין אדם מרחם על צערו
אע"ג דהוו כל ישראל ביחד . אמנם בישעיהו שלא היו כל ישר'
ביחד אמנם בישעיהו שלא היו כל ישראל יחד שכבר בא קצה שבטים
ישראל והיו שני שבטים בנימין ויהודה הא' שלא יענש קהל .
ואי הוה מייתי ישע' ישעיהו ואליהו הא' משום דהוו האמונה לא ש"ד
אבל משה שהיה האמונה להם ונפרע לכבוד השם שהיו רוצים לנפות אם
יוציא ממלע אחר . אע"ג הא' דגדול משה דרב גבורים רבן של

של נביאים לא יענש ומה שנענש משה הוא שעבר על צווי הש״י שאמ׳
להם ודברתם אל הסלע והוא הכה ואהרן לא מיחה קמ״ל . ואי הוה
מייתי משה והשיבו הא״ דוקא הכי משום דלא חשידו מלהזיקו כלל .
קאי . אבל בענין אליהו דהוי ענין עכ״ו והריגת נביאי השם אותה ליתן כך
קמ״ל . ואי הוה מייתי אליהו הא״ דוקא הכא משום דהמורך מילתא
דהקטרת נדול ואם יקובל יענשו ישראל אבל הכי לא קמ״ל ואי הוה
אומר הא״ משום דהוו רבים מובא אבל צבור כמו עיר אחת .
אב״ דאין כוונתו אלא להקב״ה מסם אימא לא קמ״ל . ואי הוה מייתי
הך הא״ משום דלא הוו נביאי אבל נביאים יכולים להוכיח את ישראל .
ברצונם מכלי הסקנה קמ״ל . ומשום הכי קאמר אין הקב״ה
רוצה כי כוונתו היתה טובה לכלות הכנס שזה משום אל תלך כדרך אתם
ועכ״ז אין הקב״ה רוצה בזה //

רבה פ׳ שמות . ויאמר עוד אלהים אל משה כה
תאמר לבני ישראל ה׳ אלהי אבותיכם . וגו׳ .
אמור להם בשמי שהוא מדת רחמים כי אני מתנהג עמהם בזכות אבותם
ותדע שעל אבות אברהם יצחק ויעקב אני אומר הה״ד ה׳ אלהי אבותיכם
אלהי אברהם ואלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם . ובשמות
משה כך שלא הזכיר אביו בשם שעשה בתחלה אמר לפניו רבש״ע יש .
חוטאים בשאול אמר לו לא אמר לפניו לשעבר אמרת שלך על אבי וענשין
פקדת אותו אמר לו בתחלה כמו כתיבי אותך מכאן ואילך דברי אמת
אני מדבר עמך . זה שמי לעולם חסר שלא יקרא אדם

ה' כמוהו · וזה זכרי לדור ודור שאין מזכירים אותו אלא בכנוי עכ"ל
קשה · א' מה צורך לכל הכוונה הש"י היתה להודיעו מה שבשמו שהוא
אלהים · ואלה שאני אומר שזאת היא התשובה שאלה
מה שמו וכן אומר זה שמי וזה זכרי ומי יודע למשה שזאת היא כוונתו ·
ב' לו אומר שכבר זה שכוונת הש"י לגאול אותם בשם בן ד' אותיות קשה ·
דילמא גם בשם אהיה גאלם דבתרוויהו כתיב שלחני אליכם ומאי
מוכחא דהאי מהאי · ג' מאי כי אני מתנהג עמהם גואלם מפני
ליה · ד' אמרו זכות אבותם או במדת רחמים מה צורך
לזכות אבותם ואם בשביל זכות אבות מה צורך למדת רחמים ואם ·
שהיו צריכות לשתיהן ובזכות אבותם כמו · ה' כיון שהגיע הקץ
שנשבע לאברהם אבינו בין הבתרים למה לא יזכיר למשה מענין ·
השבועה שנשבע כלל כמ"ש לו אח"כ בפרשת וארא אל אברהם וגו' שאמר
ואזכור את בריתי · ו' אמרו ורגע שעל אבות אברהם יצחק
ויעקב אני אומר לומר שעל אברהם יצחק ויעקב מאי אבות
ז' מאי הני והדר מפרש לומר אלהי אברהם יצחק ויעקב ולא יפרש
אלהי אבותיכם לשיצטרך פירוש · ח' אמרו ה'
ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם וגו' משמע שזה בפירוש אומר
אותו הכתוב · ט' אמרו וכששמע משה כך שלא הזכיר
אבין מה צורך להאריך כ"כ לומר ובשלא שמע שהזכיר אבין
וכו · י' ומי אמר לו למשה שהזכיר אבין בתחלה · דילמא
אאברהם יצחק ויעקב קאי והדר מפרש ואזיל קאי ·

קא׳ אנכי א׳ מהאבות · יא׳ מי הגיד לו לבעל המאמר שבעים
משה על זה ושהשיב לו הש״י על זה בכל דוגמא סבר וקביל ·
יב׳ שאלה משה יש בשאול חומאים אין לה שרש המקובל כפסק ארעתי)
ואם הכוונה שידע שישיב לו לאו ויחזור וישאל אבל ש׳ לומר הכך
אחשוב אמרה לו אלהי אלהי אביך ועכשיו לא הזכיר אותו · יג
כיון שהבין הש״י למשה שכוונתו לשאול ומה סלקה אותו ושיבלו
הכך כי הכל גלוי לפניו · יד׳ אז׳ ועכשיו סלקה אותו לומר
ועכשיו לא הזכירה אותו ומי אל למשה שסלקו לגמרי דוגמא ·
מקרה הוא ועוד יזכירנו · טו׳ טענה הש״י מגדולה מרוני
מרועי אותך ונראו זה לבו · כש׳ לש״י והלא אסור לנגוד דישה הבחוה
- ואפילו דעתו של גוי במשאל פ׳ גיד הנשה · יו׳ אומר מכאן ·
ואולך דברי אמרה ומשמע שבראשונים אינם אמרה אז ·
יז׳ לעולם כתיב מה ענין זה לכאן שיצטרך הש״י להודיע לנו שם
איסור הגיית השם כאותיותיו · יח׳ וזה זכרי לדור ודור שאי
אומהסאורו אלא בכנוי והלא שם אהיה איננו נכתב בכאן רק שם
ד׳ דוגמא שם הוא · נ״ל דקדק שם להם של קושיות
רבות נכתוב · א׳ למה חלק הש״י ·
דבורו כיון שבשאלה היתה ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ויה...
והודיעו שם אהיה ונתן ל׳ מה חזר ואמר ויאמר אלהים עוד
אל משה · ב׳ כי הכתוב הזה כלו מיותר כי לשאלה ואמרו
לי מה שמו ... כבר תיקן כך לאמור שם אהיה שלחני אליכם

אליכם מה צורך להודיענו שם אחר וכיון שכן יודיענו שם שדי ובמאמר
ושם יה׳ . נ׳ מאי שדי ד׳ למה יאריך כ״כ ה׳ אלקי אבותיכם אלקי
אברהם וכו׳ שלחני אליכם ויאמר ה׳ שלחני אליכם ואם
צריך להזכיר זה למה לא הזכירו בשם אהיה . ה׳ לא ידענו אם
כוונת הקב״ה להודיע למשה לשאלה מה שמו שכן ד׳ או גם אם
כוונתו להודיע לערבינהו ויאמר אהיה וכו׳ ואם אין כוונתו להשיב לו
רק שכן אהיה מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר . ו׳ אומרו
קאמר אלקי אבותיכם אלקי אברהם אלקי יצחק והדר מפרש . ז׳ למה
לא אמר לו שיאמר לבני ישראל כמו לזקנים . ח׳ כיון שמשה
על שאלה שמו ודאי שזה שמו מה צורך לומר זה שמי
ט׳ מאי קאמר לעולם לדור דור משמע שהוא קיים ושמו קיים
ואעפ״כ דרז״ל אמרו לעולם כתיב סוף סוף צריך ליישב כמו הפשט
כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו . י׳ אלו שמותי מכנויי ליה .
בשם אהיה ושם בן ד׳ קודש . ובדברי רז״ל ידוע הכל כי
הנה מתחלה אמר משה הנה אנכי בא אל בני ישראל כלומר לו יועץ
שאקבל עלי לבא אל בני ישראל ואקבל לכך בשליחות הזה וירצו .
לנסות אותי כי יודעה שמך ואם לא אוכל להשיב שאינני יודע איך .
יאמינו שאני שליח ואיני יודע שמך ואע״פ שאומר אלקי אבותי
אבותיכם ושמך אלהים אין זה שם מיוחד כי ישבו שופטים רבים
הדיינים נקראו אלהים עד האלהים יבא דבר שניהם . והשיב
לו הקב״ה אהיה אשר אהיה ולפי הפשט שהשיב לו הקב״ה שאין צורך

צורך להזכיר השם בשליחות כי כמה שיהיה שהם הוא הורה על
השגחתו עד אכן אהיה אל משכבר אלהי ישראל מושיע כי עם היות
שאינו מושב כמה שמושיע את ישראל נודע שאהבה אלהי ישר׳ ·
אבל עד ראו עתה כי אני אני הוא כמו שאמר בעל העיקרים כי כן לא ·
יוכל לומר אני אני כי בכך ישתנה אמונת הש״י לא ישתנה כלל וזהו אני
ה׳ לא שניתי וזהו אהיה אשר אהיה ובכן קאמר אשר שאם לא בא אלא
לתורה כדברי רז״ל כשיכפלו השם יספיק · ואח״כ כה תאמר
לבני ישראל אהיה א׳ שלחני אליכם ולא אמר אהיה לבד כי היה
נראה שלאהיה לו שם אחר כי אם יחוד ויאמר אלהים עוד
אהיה כיון ששאלו מה שמו אמרם כשיאמר אהיה שלחני אליכם
לא ישאלו שלא יש לו שם אחר · ויאמר אלהים עוד אל
משה כלומר לתשובה מה שמו זה יספיק · אמנם בהיות
שאלה יוכלו להבין שבשם אהיה גואלם וזה אינו כי בשם ו״ד
היתה הגאולה וזה השם נזכר בכל הגאולה · ועכשיו הש״י
משה שבשם המיוחד אני גואלם ודרשו אנכי חדא דרבי שלא ישאלו
ודרשו שמו ונדעו כי בגאולה החוזים אני גואלם ובן תגיבו שלא ·
הזכיר להם שם אהיה מכל השליחות לא לפרעה ולא לישראל והש״י ·
כה תאמר אל בני ישראל ולא בפסוק דבר אחר · ומפני שאם
לא היה מזכיר ה׳ אלהי אבותיכם שלחני אליכם היה נראה שבזכותו
גואלם ולא בשביל זכות אבות וזה נמצא לזה הוצרך להזכיר זכות
האבות ולא הוצרך להזכיר השבועה שנשבע לאברהם אבינו כי בהזכרה

בזכות האבות כלומר ונזדווגו ברחמי שמים וזכות אבות וזהו וזו הבטחה
הבטחה גדולה לישראל שאפילו שם שלא יהיו כראוי יגאלו ברחמיו ית׳ ולמען
האבות . ואמר תוכחה עליהם כי לא לבד קשין הגאולה דהיינו .
להצילם ממצרים יגאלם בשם זה . אלא אפילו בהיותם במצרים בכל .
הפרטים להצילם מכל מיני מצרים קשים שלא יזוקו בהם כלל כמו שאמר
הפליא בין מקנה מצרים ובין מקנה יש׳ ולכל בני ישראל היה אור ולכל בני ישראל
לא יחרץ כלב במכת בכורות ולא יתן המשחית לבא אל בתיהם לנגוף
ובימים שמצרים ואע״פי שהיו ניזוקין ומלעניהם אי אפשר שיגאלו .
ברחמים ע״כ הבטיחם שיתנהג עליהם בכל מכל כל בשם זה .
ואמר אלהי אבותיכם אלהי אברהם רצה להודיעו שאע״פי שאין דור שאין
בו כאברהם יצחק ויעקב עכ״ז אין קורין אבות אלא לג׳ והטעם כי
אלו אבות כלל יש׳ וכיון שנחלק יש׳ לי״ב שבטים כשיצא איש אחד מאחד
מהאבות אינו אב כי אם לאותו הזרע היוצא ממנו לעולם .
ועוד שכשיצאה קנאה בשבטי יש׳ . והטעם שהודיענו כאן
כי כיון שיצטרך להודיעו כי שם הוא שם העצם ואינו כשם שדי
וצבאות ואלהים הודיעו אע״פ כי אין קורין אבות אלא אלו ונכלל עם .
מטעם האבות דן הן המרכבה . וזהו זה שמי לעולם ומזור
על הכל פ׳ על שם י׳ ד׳ ועל היותו נקרא אלהי אבותיכם אלו הג׳ לעולם
ומשה הבין שחלק את אביו מדקאמר אלהי אבותיכם ידע מאשר שלא על
אביו קאמר שאביו אינו אב לכלל יש׳ ומרבה וקרוב מפרש ולא קאמר
ה׳ אלהי אברהם ידע שפלק את אביו מכל וכל . אע״ג שלא נכנס

מו נכנס בתוך דברי הש"ס ושמע זה שמו לעולם וידע שעל ש"ס והבין ·
שעל הכל קאמר · והא"ב מעיין ע עין יש חולקים בשאול ואעפ"י ·
שאמר לו לעולם וידע שעל ש"ס ן' ד' קאמר מדקאמר לי' כתר הכל משמע
לפי הפשט אבות דמילתא קאי · והטעם שהודיעו לעולם כתיב לפי
שהודיעו שכבר נגאלים והודיעו שזה הש"ס יהי' שגור בפיהם לעולם ·
הוצרך להודיעו כי לא הורשו להגות אותו בהודיעו מפני קדושתו וזהו
ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור מעשי בזה · ומיתורא
דזה זכרי דרש· שהודיעו שם כי והא כשהודיע שאו לעשה בקבייה אותותיו ·
קדושו · ומ"מ יש חולקים בשאול כי אפשר שעכשיו ·
ההתלבשות עדים א'· זה חטא וכן מציכו אחרים לאליבו ואלקות שיצן
פולס· דתורא וכן גבריאל שנה בענין דגאלים ואעפ"י שאין זה שם חטא
עמים עכ"ז איזה שני יספיק בשלא יקרא שמו עליו והוא כמו יום
הדין הגדול שצריך לדין מי יזכה למדריגה הגדולה ההיא הכאב ·
והש"י הבין הדין ואמרתו כלומר שלא חטא חטא יגרום סלוק שמו ·
אמ' השיבו לפי שיטתו ולעולם הוה דרך ארץ שאעפ"י שישאל השואל דבר
פשוט ויהי' הגליתו לדבר אחר וישאל דבר פשוט שישיבו לו ·
ומש"ה משה למה סלק שמו משני ויהשיב לו הש"י שאם היה פתרו-
פתרו· פירוש שהודיעו דבר אמת כי אביו היה כראוי ליחד שמו ואעפ"י
שהבין כן הוא האמת שבודאי הוא והודיעו לו דבר
שהתכוונה וראוי לו בשליחות הזה ולא כוון כי יש לו יתר
אבות אמנם מכאן ואילך דברי אמת כאומר שאין ראוי להקרא ·
אבות רק הכוללים לא מפני שאינו כדאי· ובזה כקאי קאי· // ויוסף

ילקוט פ' ויקהל · ויקהל משה רבותינו בעלי אגדה אומרים ·
מן מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה
ויקהל אלא זו בלבד אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים ·
הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת
ולכנס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר כדי ·
שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני ומכאן אמרו משה התקין להם לישראל שיהיו ·
דורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג
אמר משה לישראל אם אתם עושים סדר כסדר הזה הקב"ה מעלה עליכם כאלו
המלכתם אותו בעולמו שנא' ואתם עדי נאם ה' ואני אל וכן דוד היה אומר ·
בשרתי צדק בקהל רב וכי מה בשורה היו ישראל צריכין בימי דוד והלא כל
ימיו של דוד מעין דוגמא של משיח היה אלא שהיה שמח ודורש לפניהם
בדברי תורה שלא אמנע מהן משום עכו"ם ·

קשה · א' למה קהיל ואמר רבותינו בעלי אגדה אומרים והלא כל
הדורשים אגדות מהם ז"ל ומה ראה לאומרה כאן · ב' מה לו להזכיר
מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה וכו' מה לי בראשה מה לי
בסופה יקשה למה נאמר ויקהל ויתרן · ג' אמרו אמר הקב"ה למשה עשה
קהלות שלות בשלמא אם היה זה עצמו אל ניחא אבל זה היה ענין
שעשה משה בעצמו בשלמא אם נאמר שמשה למד לדורות לעשות כן ניחא
אבל היות צווי אלקי לא מצינו · ד' למה לא אמר למשה
עשה לך קהלות גדולות בכל שבת ושבת ודרוש לפניהם הלכות שבת
כדי שילמדו הדורות הבאים לדרוש בכל שבת ושבת אלא אל סתם עשה לך

לך קהילה גדולה ודרוש לפניהם . ה׳ ייתור הלשון שאמר
קהילה גדולה ודרוש לפניהם ברבים כיון שהקהילה גדולה ודרוש לפניהם
פשיטא שהוא ברבים . ו׳ שכאן אמר קהילה גדולה ובמדבר אמר
ללמד לדורות להקהיל קהילה ולא אמר גדולה . ז׳ משנה את
ודרוש לפניהם ובמדבר את ללמד ולהורות לישראל . אמר ולדרוש .
לפניהם או למעלה יאמר משה כאן . ח׳ זה המעשה שהקהיל ואת
ודאי היתה בחול מדקאמר ויצאו ויבואו והיו מעבירים ד׳ אמות ברה״ר
והיו עושים מלאכה וכתיב וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו
את העזים ויביאו מטוה לפי שכבר קבלו ההוראה על הר סיני ושבת .
אחת מהם נס כמן נאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי . נס
שבת ודינין כמו אפיקור ואם כן איך נאמר ליום שבת שצריך להקהיל
בהם . ט׳ איך למדנו שצריך לדרוש דיני איסור והיתר . מכאן
אמרו וכולא כתיב וידבר משה את מועדי ה׳ ושם אמר משה
תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין הלכות הפסח בפסח וכו׳ . י״א
קושיא דקדוקה הניא שואלין ודורשין הלכות הפסח בפסח ל׳ יום
שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר בפסח שני דכתי׳ ויהי אנשים וכו׳
וכתבו התוספות דלא מייתי ראייה מהא שראינו שהשיב להם דודאי כיון .
ששאלו ראוי להשיב אלא מדהאריך כל כך נראה שהוא ומשי . אכ״ לימדנו .
מאתו ל׳ יום שואלין וקשיא מדברי משה לדברי משה כאן . י״ב
למד הביא ג׳ רגלים הללו ולא הזכיר ר״ה ויום הכפורים כמו שהזכיר
שבת שהוא מה׳ לק׳ ימים . י״ג אמרו אם אתם עושים בסדר

בסדר הזה מעלה אני ה' עליכם כאלו המלכתם אותי וכדי אמר שמי מלהקלם
בין בני ואם הייתי קל אליהם . יד מאי ראויה ואם עדי נאם ה' ואני
אל שנין שיעסקו בתורה ברבים . טו איך למדנו מפסוק בשה'.
בק בקהל רב שהיה אומר דברים אלה שמעה אזן משלם .
ויק' שקוקשה להם כל אחת שמצינו בפרשה קדושים שנאמרה
בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויים בה רבותי ב
דבר אל כל עדת בני ישראל ולא מצינו שנאמר בה ויקהל אב' כשיאמר
דבר אל כל עדת בני יש' כמש' בפרשה קדושים מספיק כש' שאמר
כאן ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר ודאי שנקהלה כל העדה
אב' מאי ויקהל משה שבודאי רמז כמש' ויקהל כי עשה קהילות גדולה
לדרוש ברבים כאם אינו עניין לעצמו תנהו ענין לדבר אחר ולפי שהוא .
דרוש תלוי בחוט השערה הקהיל ואחר אמרו רבותינו בעלי אגדה להודיע
חכמתם כמה דקדקו וירדו להוציא דברים כי לתורה היה ענין שכיון שצריך
שיתנדבו כלם במלאכת המשכן וגם שיתבשרו בשורה טובה שנתכפר
להם מעשה העגל ורוצה לבשרה שבינינו כולם לפי' הקהיל לכלם
והם אך דקדקו שיש כאן רמז אחר והוא לבוי אלהי שקדם שיקהיל .
קהילות גדולות לעולם לדרוש בהלכות שבת שילמדו הדורות הבאים .
לעשות כן כאם אינו ענין כמו שזכרתי . ואעשב שזה היה
מעשה משה ולא צווי אלהי' כבר למדנו הרמב"ן ז"ל כי כן היא דרכם
במעשים התמה דבור ה' למשה ולא מצינו שיאמר בן לישראל ובמעשים כהן
שיאמר למשה לישראל ולא מצינו שיספר הכתוב שיאמר כן ולמעשים

ולפעמים יאמר זה וזה ובודאי בשמיני שהיה משה לישראל הכל מלמד
מלמדו יתברך וכן ודאי חזקה שלא עשה שליחותו הק״ה וק״ו לא הקהילם אם לא
שקהלם בצווי השם אליו . ומ״ש עשה לך קהילות לפי שהיו יש״
במדבר ויאספו רבים ולא שומעו רבים מפי משה בפעם אחת אלא ודאי היה מלמד עם על
התורגמנין רבים כדא שכחן בתלמוד והיו מתבלורין אחר ששמעו מפי הדורש להשמיע
כלא׳ כמחוז שקולו מגעה ולפיכך אמר ודרוש לפניהם כי הם לא היו כלם
שומעים מפיו אלא מפי התורגמנין וזהו לקדוק לשון לפניהם שהיו רואים
אותו ולא שומעים קולו להרוקים ופי׳ כהנים בתורגמנין להם .
א״כ כרכים השומעים מפיו הקרובים אליו אותם הדורות הבאים שהם
נכנסים לבתי מדרשות אינו מקום מכל אסיפה עם רב ויכולים לשמוע
מפי הרב ולפיכך לא אמר נגולות . וגם אמר ללמוד להם .
ולקורות ואמר איסור והיתר כי אחר שמחמדהם בכל שבת ושבת יתמו
ודאי הלכות שבת ומכאן ומכאן צריך ודאי דינין אחרים הנעלמים סרקיינו
איסור וגו׳ והיתר . ומכאן אתה למד עשה מצוי כלי כל הדורשים
כהנים ערורינו זה שנתנו כל דרשותיהם בדברי מדרשים ופשטים והיה
ראוי עיקר הדרשא בדינין ולערב מעט מודרשים והגדות להמשיך לבם
ולקרבם לתורה . ומה שאמרו להקהיל קהלות בכל
שבת ושבת וזה היה חול לפי שהם עתה הפנאו וכל העם בטלים ממלאכתם
והוא יום נועד לתשועות התורה כמאמז״ל שנתנשמה כשיכנסו ישראל
לארץ וכו׳ . וכל ישראל במדבר כל ימי משה כחנים
ושבתות אוכלי המן וכל הימים לומדי תורה בשוה ולפי׳ היתה אז התורה

התורה עוסקים בהלה ושמחה אך למוד התורה יותר חול במדבר ושבתות
וגם כארץ שרוס הם ומעכב שמחת הקהלה היתה לנדבת המשכן ככר למדנו
מרבותינו בעלי מדקדקי הלשון שנקוד משה יעשה בן זכורתי עשה בן .
כמו שנקוד בדברי הרמבן זל .

ואיפשר עוד לומר

אפילו לא הודיע משה בפרשה הזאת כמו שנצטוה
כל ומה דברו אך את שבתותי תשמרו וכו לפי שמוך שיודיע כדרשותיו
ובקהלותיו כאשר צוה מפי הגה . ומש מכאן אמרו
משה תיקן וכו ודאי מכאן הוא שכיון שנצטוה משה מפי הגבורה על .
דיני השבת ברי שלמדו הדורות הבאים ודאי כן עשה שאחר שהימים
טובים עדות הבנאי מעלה ראוי שידרשו בתורה ובקיום דבר בעתו מה
טוב תיקן הלכות פסח בפסח וכו ומש וידבר משה את מועדי ה' .
היינו שיקראו בתורה בענינו של יום כדאמרינן בגמ' של מגלה .
בראשי חדשים קורין ובראשי חדשיכם וכו במגלה בפ' בני העיר .
ומה שהביאו בגמרא הביא משה תיקן להם לישראל וכו היינו דהה והוא
הטעם ענין כל יום בזמנו ומה שלא הזכיר ענין רה ויה איפשר מפני
שהם ימי תשובה וכפור יום עונו ומחילה הוא שבלא"א ישוב בעניני
חטאו ומה שעבר עליו ויתקן וכמה יוכל לתקן אם לא כדברי תורה אמנם
הרגלים הם ימי שמחה והטוב ועולים לראות לרגל ונמצאים שם .
כמושבים בירושלים לפני ה' במקום המקדש . אב
שלא הזכיר רק הרגלים והם השמחה כי הכל טעם א' . ומש
שואלין קודם הפסח שלשים יום כדכתבינן הרן זל במסכת מגלה
דלא קשין אהדדי דהא דקאמר משה תיקן להם לישראל שיהיו .

שיהיו שואלים ודורשים בענייני של יום כלומר ששואלים ומפרשים הלכותיהן
והא דאמר בעלמא קודם לפסח ל׳ יום לאו למימרא דמחייבינן מקמי זימנא
לדרוש בהלכות פסח אלא לומר שהשואל להם בבית המדרש באותו זמן ׃
מקרי שואל כענין ועב״ל דק״ל בשני תלמידים שואל שואלים שאם אחד
שואל בענין ואחד של שלא בענין נזקקין הראשון לשואל בענין ולפי
דבריו לג׳ שואלין ודורשין לא קודם לפסח ל׳ יום אלא שואלין כלבד
ובהיא דהלכות פסח בפסח אשכחן דתנן ׃ וצ״ל נב׳ שאחר
שהזכיר בהיא דהלכות פסח בפסח שואלין כדי תקנה ואגב דורשין ׃
דכיון דדורשין כלי שאלה ותב׳ שבהיא שואל בענין ואם לא עכשיו ׃
אותנו ׃ וקצת קשה שהרי הרמב״ם ברבו ז״ל ומזהיר
על פסח שני אעפ״י שעל ידי שאלתו קודם לומר לומר להם מה
לא היה צריך להאריך אלא לא יעשו פסח והו לא עבר ׃ ואם
לא היה עושו לדרוש מעצמו עד אחר דיניו אותם שאינן נוגעים ׃
בשאלה כלל ישיב להם דיניו בפסח ב׳ כמו לאייר עד לו להזכיר
והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וגו׳ כי אין לו ענין כלל והרב
ז״ל יאמר כי כיון שהבדיל הדינים כדי שלא יתעצלו אותם עקרים
לפסח שני ולולי הקבלה אבל בלשון החוק לקחתי שהרי מושך עמוד
בפסח ראשון ומזהיר בפסח שני לימוד לפי דבריו ומשיב על פסח ׃
שני ומה שאמר מזהיר נר׳ דעל הדיינין שלא נשאל עליהם קאמר
ועוד קשה לי מה זה שעשו לין קודם הפסח כים והיוצא בשיטה ׃
ועניינים רבים בשלשים יום ואם אינו מוכן לשאלה בענין ומ״ק
החזיקום כבר וכן אחר הכי שלשים יום מאי עיבלהייהו ע״ שקם

אדם זמן ומוסר לכל ומש[...] ה הביאו ראיה ולא מהשואלים עם היות
שאיפשר לדחוק ולתרץ · ומורנו הרב ז"ל תירץ שיש שני
עניינים עניני דיני הפסח וכן פרסום הנס ·
ושניהם של יום וכו ודאי צריך להקדים ולהעיר הדינין ל' כא' ימים כדי שלא
יכשלו בהם ויזהירו בקיומם אלו קודם לפסח ל' יום · אמנם עניני
פרסום היום זה צריך שיהיה ביום המועד עצמו כי איך יזכרו קודם כא' ·
וזהו ואעפ"כ דקאמר הלכות פסח בפסח היינו דינים כמשמעם ודרשותם ·
וכן אמרו במגלה אר"ל צוה משה שהיו להיות כשבת שואלין ודורשין בענייני של
יום דתניא משה תיקן להם שיהיו שואלים ודורשים בענייני של יום הלכות
פסח וכו' ומשמע שעניינו של יום בפסח בעניינו של יום במגלה ושם פירשו
דרישת הנס ופרסומו היינו ענייני של יום · ונ"ל דלשונם אומר לך
דהלכות היינו הנים ממש איסור והיתר אלא שיש שני מיני הנים יש
שצריך שתוקדם בהם ידיעה קודם לפסח כאלו האומר דיני ביעור ודיני ודיני ·
הדברים שצריך לבערם ודיני ההגעלה נ"כ ודיני דלולה כל אלו אם לא ידעם קודם
הפסח אין לו תקנה יבטל יבשל הפסח בחמצו ויעבור עליו ולא ידע הדברים
שמותר להשהותם ומה שצריך לבער ולא יאכל מצה בליל פסח כשעת חיובו ·
וד' כוסות וסדרו של לילה ואפילו בכלים שנשתמש בהם בחמץ כחמץ כולהו
קיי משוה שלא יוכל לתקן לעתיד · ויש דינין נוספים כענינו של
יום כמו מה שנ"ב שנתערב בפסח המוצא חמץ חמץ המבשל בכלי אסור
חטה שנמצאת בתוך כלי בבישול נתבקעה או הנותן שעורים לבהמתו ·
להשהותם לא השהקמח והרבים רבים כאלה אין מספר מלבד דיני י"ט כאלו

אלו במועד עצמו בין בכל מועד לולב אתרוג הדס ערבה סוכה הכל קודם ׃
הסוכות גם כעש"כ בעזרת דיני יו"ט הקדש קודם והמוכרח ביומו ביומו ׃
ומה שהביא ראייה במגילה לענינו של יום קיימו כבולל האי כדאיתא
והאי כדאיתא שצריך לדרוש בענייני של יום כיון שמצינו שמ"ש שמשה תיקן
להם שיהיו שואלים ודורשין בענייני של יום הה' והוא הטעם ׃
ואי לאו דמסתפינא מחבריי"א הוה אמינא דלא הוו קהלה"ב ל' יום לכל ׃
המועדים כא' בפסח דוקא ומ"ש שואלין ודורשין בה' הפסח ולא הוזכרו שאר
המועדים כלל בשום מקום מהתלמוד ׃ ונ"ל שהטעם לפי שהלכתא
רבה לפסח אמנם ד"כ עצרה הוא מצוה לכל המועדים והדינין המוחלים
לו בקרבנות מעט הם והני לולב כד' טפחים סגי וג' ערבות וג' הדסים ׃
והאתרוג כאגוז כביצה וסוכה גבוהה י' ורחבה ז' על ז' וג' דפנות וצלה
מרובה מחמתה אין צריך קהלה"ב כ"כ זמן ׃ ואם הכל שוה ׃
ובכל המועדים צריך קהלה"ב ל' יום על כל מועד שלא הוזכרו לפי שבראייה
היא בפסח והה' לאחרים ׃ ומ"ש שאי מחלוקת בין בני קיימו ׃
שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות שלהלכה וה' שיושבים ועוסקים
בתורה שבינה בניהם ׃ ועוד שיש לו להשיב מה ׃
ומקומות עליכם למקנותי לכם הגוה אחר שאתם מתבטלים בך
בעזרת הפנאי ובהם פייסתי דעתי ׃ אב"ג שעל ידי זה אנכי ׃
עושה עמכם נסים ונפלאות וזה ושמי מתעלה לעיני העמים ואני ׃
אביכם והם בני ׃ ומ"ש מעלה אני עליכם כאלו
אתם מגלים אותי עליכם כלומר שאני דר ביניכם ומקבלים אותי

אהבת אלהותי בלמוד תורתי ובקיומה ואני תמיד עמה עסקנו. שכינתי במקום תורה
ובמקום כרובים כי עם הדרתה תלך. אך כי בקיום התורה בידיעת האיסור
והמותר אתה מקיימים גזרותי. בלמוד לקיים ובבינה ובקיום המעשה מקיימו
דומה שעשה ונעשה עקרי אני הווה עליכם למלוך ואתם מקבלים אותי.
ומה שהביא ראייה מאתם עדי היינו דקרא הך אנכי אנכי ה' ואין מבלעדי
מושיע אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי ואין בכם זר ואתם עדי נאם ה' ואני
אל גם מיום אני הוא ואין מידי מציל אפעל ומי ישיבנה. קשה
א' כפל אנכי אנכי. ב' יאמר גם אל הכל למה אחרו
בסוף. ג' היינו הגדתי היינו השמעתי. ד' לערבינהו.
ולימא הגדתי והשמעתי. והנני מקבל ואתה תרחיב כי הם מתוקים
מדבש. הנה להודיע מציאות אלהותי והשגחתי בעולם השפל לבלתי.
מאמינים הכל הלא הדרך הישרה היא הנסים והנפלאות שאני עושה כשלוחי.
כמו שעשיתי במצרים ועל ידם וידעו מצרים כי אני ה' אין עוד מבלעדי.
והנה להודיע כי המופתים והנסים נעשים לבם לישראל מאתו ית' לא בקרי
והזמן יש ב' מופתים. הא' שאין כח לטבע מכח כחם וכח לגמ-
למעלה מהטבע ואין מי שיעשה כמעשיו וכגבורותיו וזה יורה שבאים
מאתו יתברך. מופת שני שבאים בהשגחה ולא בקרי כי באה
קודמת ידיעה בהם והדבר הבא בקרי לא תוקדם אליו ידיעה אי אפשר
אבל קדם הענין על כפל אנכי אנכי על הודעת מציאות ה' ועל
ההשגחה וכו' ואין מבלעדי מושיע הרי נתבאר מציאות והשגחה.
ועל השניה שאינו בקרי כי אני הגדתי והשמעתי פי' הגדתי לנביא

לנביא והשמעתי לגוים קודם בא הפלא מה שיהיה ומתי ואיך וזה מאתי הוא ·
כשאין בכם זר דהיינו יצה"ר וע"ז כדכתיב לא יהיה בך אל זר וגו' ואתם עדי נאם
ה' כי מתי נענשים הנוקשים כשאתם טובים ומקיימים התורה אז אני עושה עמכם
הפלא ושמי מתקדש ואם ח"ו לא הייו טובים אני מולך שכינתי מ[...] ·
מבניכם ושמי מתחלל כי אומרים מכוחם הגדול מוצא שאתם עדי ואז כביכול ·
אני אל · ואמר גם מיום אני הוא כלומר למבינים אותם ·
צריכין נסים שמיום שבראתי העולם אני הוא כי אפעל ומי ישיבנה מי
הפך הטבע הפך טבעו שיוכל להתפאר ולעולם מעשה יה' קיימים ומי ·
ומבריאת העולם השמים וכוכבים ומזלות ונראין צבין על תוהו הכל עדות
נאמנה כי אני הוא ואין מבלעדי אלא מתוך הנהגתם ואומתם עולם כמנהגו
נוהג בשביל זה צריך נסים ואתם נהוג ונמצא שהכרת אלהותי לבני אדם
תלוי בכם וכשאתם עושים רצוני בקיום התורה ושמועתם אני עושה
עמכם נסים ונפלאות · ולפי שאינו מדבר בפי' בזה כי אפשר
לומר ואתם עדי על יציאת מצרים וקבלת התורה על הר סיני והנסים שעברו
ע"כ הביא פסוק בשרתי צדק בקהל רב · וזה כי יש להקשות
מדבר מה שהקשו חז"ל כי לא שייך בשורה אלא בדבר שלא בא ודבר בא ·
כימין דוגמת המשיח · עוד קשה כי המבשר מבשר ואומר
בשורתו מאי הכא שאמר לא אכלא · ועוד ה' אתה ידעת מקנא
למורנו וכי אין אנו יודעים שהכל גלוי לפניו · ועוד קשה מאי
בקהל רב בקהל רב מבעי ליה · ועוד מאי ענין בשורה בקהל
רב ואמר בשרתי לישראל בשורה טובה · ועוד מאי בשרתי צדק

צדק כי שמועות טובות הם בשורה אבל צדק הודעה שייך בה לא בשורה
אלא הק' דרשתי תורה בקהל רב ובהיות שהתורה והחדושים משמחי לב ושמחים
להודיע בזמן הגאולה ומלאה הארץ דעה מה שעתיד להתחדש בשתי. כתורה
צדקה שעשית עמי שגלית עיני וקבלתי מתורתך נפלאות · והנה
שפתי לא אכלא מלדבר ולדרוש בתורתך חדושים שאתה לבדך ידעת שמהם
בנפשי. והעת קודם בואה לעולם וזהו שאמר ה' אתה ידעת ע"ד הוא לבדו ·
יודע ואין לא שמונה //

בהעלתך את ~~[illegible]~~ הנרות קשה יראו את יי' קדושיו כי אין מחסור ליראיו
מה מוצא לנוגע. יא' שבטים הקריבו ושבט אפרים הקריב וכל
הנשיאים הקריבו חוץ מנשיאו של לוי · ומי היה נשיאו של לוי זה אהרן
שנאמר ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי · ואהרן לא הקריב עם
הנשיאים · והיה אומר אוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל קרבנן של
לוי · אל הקב"ה למשה לך אמור לו לאהרן אל תירא לגדולה מזו אתה
מוכן לכך נאמר דבר אל אהרן ~~[illegible]~~ ואמרת אליו בהעלותך את הנרות ·
הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים אבל הנרות לעולם אל מול
פני המנורה יאירו וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלים לעולם
קשה מה הביא פסוק יראו את יי' קדושיו ומה נדרש עליו ומה ענינו
לכאן ב' או יא' שבטים הקריבו ושבט אפרים הקריב [illegible] ·
ויאמר יב' שבטים הקריבו למה הוציא שבט אפרים והזכירו בפני עצמו
ג' כי שום שבט לא הקריב אלא הנשיאים ואיך אמר שבטים הקריבו
ד' · אומר וכל הנשיאים הקריבו כי לא מצינו שום קרבן רק הנשיאים

הנשיאים ואיך אמר השבטים הקריבו וכל הנשיאים הקריבו ·
ה׳ אומר ומי היה נשיאו של לוי זה אהרן שנאמר ואת אהרן תכתוב על מטה
לוי כי זה לא היה רק על ענין מחלוקתו של קרח להבחין שבין הנבחר שם
לדורות ומשום לא מצינו שמשה נשיא על שבטו כי כהן הוא וכהן ומש״ה
ומש״ה וכל שבטו נתן לו כמתנה לעבודת הקדש משא״כ בשאר השבטים ·
ונשיאיהם ולבדו משנה הוא ובניו והלויים נבחנו והיו להם נשיאים ועל
כלן נתנה אלעזר שנאמר ונשיא נשיאי הלויים · ו׳ אמרו ואהרן לא
הקריב עם הנשיאים הוא מורה במור אחר שאמרו · למעלה וכל הנשיאי׳
הקריבו חוץ מנשיאו של לוי ומי היה אהרן למה כמל · ז׳ אם
היה נשיאו של לוי למה לא הקריב חנוכה עם הנשיאים כמו ·
שהקריבו הנשיאים ואם לא נתעורר מעצמו לבחור כשראה אותם ·
מוליכים קרבנם למזבח ומקרי חושב מעשיהו עומדים אחר שנצטער
כלבך אחב · ח׳ אמרו שמה נשנית [illegible] אין הקב״ה מקבל
שבטו של לוי ולמה איש אחר יחטא ועל כל השבט יקצוף על [illegible]
בבתיהם כי גם שום שבט לא הקריבו נשיאיהם נשיאיהם · ט׳ אמרו ·
הקב״ה אל תירא לך לגדולה מזו אתה מתוקן דהיינו הנרות וכלא והלא
כבר הדליקן ואם לקודש ששנו גדולה משלהם ינחמנו בחביתין ובעבודה ·
יא׳ ובבניהו לך לפני ולפנים שהיא מיוחדת לאהרן אב״ב בשאר עבודות ·
קטורת וקרבנות כמו שהקשה הרמב״ן ז״ל · ועו׳ יב׳ אמרו
הקרבנות כל זמן שבה״מ קיים והנרות לעולם והלא כחורבן הבית גם
הנרות נתבטלו בעונות · ועוד יג׳ מה אמר הנרות

הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו ואמר הנרות ,
לעולם ולא יותר . יד̃ וכל הכבות שבתי לך לברך את בני ,
מה לבו בברכת כהנים לסמיכות נרות לחנוכת הנשיאים
ונראה לבאר כל זה כי אהרן ראה שתי סבות שבפני הסברא ששבט
לוי לא היה ראוי להקריב כי השבטים לעולם אינם רק
יב̃ לא פחות ולא יותר לעולם ובשנכנס לוי במנין נמנין אפרים ומנשה אחד
והוא על יוסף ובשמונים לשנים אינו נכנס לוי בברכת יעקב ומשה
נכנס לוי יוסף אחד באבני האפוד והחשן נכנס לוי יוסף אחד בדגלים
ובמרגלים יצא לוי נכנס אפרים ובמנין הפקודים יצא לוי נכנס אפרים .
וכשראה אהרן שאפרים הקריב לעצמו אמר הרי לוי בחוץ . ועוד
ראה שנשיאי השבטים היו נשיאים ולשבט לוי לא היה נשיא והוא לא
היה מחזיק עצמו לנשיא עליהם מפני הסבה שזכרתי ועל כן כשראה
הנשיאים אמר אין נשיא ללוי ונשיאי גרשון קהת ומררי הם ב̃ .
ועוד מפני ענותנותו לא הקריב עמהם , ואלו השתי .
סבות כיון בעל המאמר . לראשונה אמר יב̃ שבטים .
הקריבו ושבט אפרים הקריב כלומר נחלק לשנים ונתקבל לשנים נדחה לוי .
כנגד השניה אמר ואהרן לא הקריב עם הנשיאים כלומר ראה אהרן .
שזה היה קרבן נשיאים ומי היה נשיאו של לוי שאמר שיתחלק לו . לב̃
ויביאו השלשה קרבן לא יעלה בדעה שאינם שוים השבטים ונמצאת
קנאה בחנוכה אם בן אחד צריך שיהיה על השבט ולא מצינו ללוי נשיא
אחנם מסברא למחות ראוי שיהיה אהרן משה אין ראוי כי הוא מלך על

על כל י״ו ואיך ירד לו לנשיא שבט אחר . והנה לזה ענין המצוה
ואהרן לא החזיק עצמו לנשיא מפני הספק שהזכרנו . ולכן לא מנאו
כו להקה״ב עם הנשיאים . אבל עכ״ז נלע״ד כי יש פנים גם כן
להקה״ב כי בחנוכת המזבח אדרבה כרב עם הדרת מלך ואם יבנה אחרים
מה בכך מפני זה ימעט משה ח״ו לחנך המזבח . וכזה
נהבטל הטעם הראשון שזכרנו גם לשני אומר אחר שאני רואה שכל
נשיא הקה״ב ונראה שבטו אומר ראוי להחמיר בספק הזה ולומר שאני
נשיא לא מפני כבודי ח״ו רק בשביל מעלת השבט ואם אקל על כבודי .
מה אקל בספק הזה אם כן הלוי קבלה השבט . ואיפשר לומר שלזה
כיון בעל המאמר באמרו שהקריבו השבטים וכל הנשיאים הקריבו כי על
נלע״ד כי מצד שזה הקרבן היה על השבטים נלע״ד כדחוי שבטו .
וראה נ״ב שהנשיאים הם א׳ ומשנה אי נמי לבין ענין המוז כתיב והוא .
שיש להקשות אחר שישראל עשו המשכן למה לא הביאו קרבנות צבור
לחנוכת המזבח רק מה שהביאו הנשיאים מעצמם ולא יותר דבריו
ואת חנוכת המזבח ולא יותר . ועוד יקשה למה אמר זאת
חנוכת המזבח מאת נשיאי יש״ פשיטא שכבר אמר למעלה ויקריבו הנשיאי
ועוד קושיא ג׳ מיותר כי אחר שהזכיר ביום פלוני הקה״ב פלוני מה
אומר בסוף כל קרבן זה קרבן פלוני מורה גמור גם לא הזכירו בשם .
נשיא . אלא כך הוא הענין כי הנשיאים על שם כל
השבט הקריבו ואח״כ שהם נשיאי יש״ והם ראשי אבותם
והם העומדים על הפקודים אע״פ הוא לא כאלו הם הקריבו . ועתה אחר

אחר שהנשיאים נתעוררו ונתנדבו אע"פי שהקריבו כלם בשם צבור ראוי להחזיק
להם טובה כאלו הם הקריבום על עצמם ועל כן הוכפל זה קרבן פלוני בשמו
של כל אחד נשיא כשהוכפל קרבן . ועל כן אמר בעל המאמר .
שכשראה שהקריבו כל הנשיאים הקריבו בחנוכת המזבח . ולא היה
שבטו של אהרן עמהם בשביל לא נתקבל שבטו של לוי לפי שבשבטו לא
נשיא לא שמח בקבל הקהל שמחה המזבח . א"ל הקב"ה למשה לך
אמור לו לאהרן אל תירא כלומר לא תמאה . ולשנית שלא חששת על
כבודך איך לא נמנית עם הנשיאים הן מפני כבוד לגדולה מאמר אחד .
ורוגז) ולזה הביא הפסוק יראו את ה' קדושיו כלומר כשהאדם נמנע .
מכבודו לכבוד שמים מחמת מוראו ונמנע ומפני זה נמנע מלעשות
מצוה לא הפסיד שיגיעו לו כבוד יותר ומקובל להם וזהו יראו את
ה' קדושיו כמו שנעשה לאהרן מפני מורא שמים כי אין מחסור ליראיו
הלא כראה שלא טעה והספיק ידעת שליוה עמו ונכבדו בגאולה מזו .
שהם הנרות . ורמב"ן ז"ל פי' שזה רמז על חנוכה .
הנרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו רוצה
לומר כי הם חשמונאי ובניו שהם זרע ובלשון הזה מצא כתוב .
במגלת להרן ז"ל שאמר ראיה במדרש כיון שהקריבו י"ב שבטים ולא הקריב
שבטו וכו' א"ל הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו יש
חנוכה אחרת שיש בה הדלקת נרות ואני עושה בה לישראל ע"י בניך
נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם והיא חנוכת בני חש .
חשמונאי ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח עכ"ל . ולא

לא רמזו אלא לנרות של חנוכה חשמונאי. שהיא נוהגת אף לאחר חרבן ׃
בעונותינו ׃ וכן ברכת כהנים הסמוכה לחנוכת הנשיאים ׃
נוהגת לעולם דרשו סמוכין לחנוכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה בכבודו של
אהרן שלא נמנה עמהם עכ״ל ׃ ונ״ל שנאמר זה הענין בהזכרת הנרות
סמוך לחנוכה לבד ׃ וזהו שאמר לפ׳ נאמר דבר אל אהרן
כש כלומר רמז לו זה בהזכיר מנורה ׃ אמנם הלשון
שאמר חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות בבקר
ובערב קשה להולמו שנראה שההטבה היא הנחמה ׃ ואיפשר
לדקדק עפ״י דוחק גדול חייך שלך גדולה משלהם ~~לדורות~~ כלומר החנוכה
שלך של זרעך גדולה מחנוכתם וכמו שאתה מטיב להיינו הנרות כך יארע
לבניך שידליקו נרות חנוכה לשכר נסם לעולם ׃ והטעם שיארע ׃
גם בשמן המנורה ויעשה זכר לנסים בנרות ויש להן כמדרש רבה משל
למלך ׃ ואם נאמר שהדברים כפשוטם והמדרשים
חלוקים הוא השואין ראוי שיהיה הטעם אחר שנחמו ׃
אותו כל הימים ושמועתו הדירה ואלו כולם עובר ז׳ ודעת אחרים ׃
אחריהם הואיל שעבר מלפני הכלה בסבב זו ׃ ומה שנחמו ׃
בהדלקה לפי שהיא עבודה היה׳ היותר קלה והיא שערכה יותר מלפני ׃
שהיא מתמדת תדיר פ״ש בעבודות האחרות וסוף סוף כבוד ׃
לשבטו שהיו ישראל מתכפרים בנשיאים וזהו הקדוק לשון חייך שלך
גדולה משלהם שהיא הודעה לבד שאתה עומד ומטיב את הנרות ׃
וכבר ידעת שהיו מחלקים דהטבה להדלקה עליך העולה ׃

השוה · ומה שאמר לדורות לעולם לפי שהמצוה קיימת והיא
מתחדשת להם שעשוהו ויזכה כפי ההשלמה כלה ·
ועניין כלה בקנין הזכר כמו שזכרנו בשם הרמב"ן ז"ל לשמירת לה סמוכות ·
לפניה ולאחריה · וכזה יתקיים פירושו שאם היה הבטחה בדבר חדש
שיעשה עם זרעו היה נראה חנוכה שיתחדשו עד חשמונאי · אבל בזכה
בבנים אינה חדוש כי כבר כרתו את העם כיום הקים את המשכן וזרעו אחרי
עבנה לדורות ואינה תלויה בזמן השר הביה והיא כמו המצוות התלויות
בגוף ואחר בכבוד היא פירוש כהודעה ענין גדולה מה שהיה לו כבר אני יוסף ///
הנה דרכי אליהו · כתיב לך אלהים וקדשתם · שנו רבותינו
וקדשתם לטבילה ומרדו רחיצה ידים מעשה ראשון
וכנין שנאמר ועשית כיור נחשת ורחצו ידיהם ורגליהם וכישראל מהו ·
אומר והתקדשתם והייתם קדושים מכאן היה רבי מאיר אוכל חולין בטהרה
אומר לא לכהנים בלבד ניתנה טהרה קדושה בסיני אלא לכל ישראל שנא'
דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו מכאן אמרו ·
כל האוכל בלא נטילת ידים סימן רע לו ועליו הוא אומר והיה כשמוע
את דברי האלה וכו' לא יאבה ה' סלוח לו מכאן אמרו כל האוכל בלא נטילת
ידים כבא על אשת איש · קשה לן מאי קאמר ומרדו רחיצה
ידים מעשה אחרון ובכיו מאן דבר שאף דרחיצת ידים
ורגלים · לך נראה וקדשתם לרחיצת ידים ורגלים · ל' מה
משעה טבילה אחרי שנשארו בכהן טמאי · מה
או ובא וכו' כלה או מגע שרץ ועדיין לא היה אפר פרה ליטהר ·

לטהר . ד מאי קמ"ל וכ"ש ובישראל מה"ו אומר והתקדשתם
והייתם קדושים . ומשני חולין בטהרה והלא בכתוב מדבר כשהן .
פרושות המאכלים אסורים שקצים ורמשים שיאמרו מהם מהם כדכתיב
ולא תשקצו את נפשותיכם . ה מי אל לרב דאתי דחולין בטהרה
דקאמר מכאן אמרו כוותיה דאתי לנטילת ידים וקדושים תהיו אתי
לחולין בטהרה . ו אמרו לא לכהנים בלבד ניתנה קדושה כשאני .
כמאי אידי אי כך בקדושה שנתחייבו ישראל אלא לכנס למקדש
טומא או שלא לטמא הטהרות בטומאה ואי בקדושה כהנים כפי אמר
הכתוב אמור אל הכהנים וגו' לא הוזהרו לטמא למתים וביוצא בזה
ז מאי דאיכא מקדושים תהיו שהרי דרשו הוו פרושים מן העריות
ח מאי פותן רע לו דקאמר הימוק לי דנענש או שניה או
עניי מן העולם . ט אמרו ושלו נאמר ודיה בשמעו
וכו' והלא דברים אמורים בכוונה לעבוד עכ"ז דכתיב בן
.ש כבס איש אושה או משפחה או שבט וכו' ודיה בשמש וכו' מה .
שיינו לעניין נטילת ידים כ"ש כי נטילת ידים אינה מן התורה כי שאנך
היכן שיש ענין נטילת ידים ושרובין כדקאמר כפ"ה עושין וכן אמרו
כפ' כל הבשר נטילת ידים מצוה מאי מצוה מצוה לשמוע דברי ר'
אלעזר בן ערך דכתיב וידיו לא שטף במים עכ"ש . י אמרו .
כל האוכל בלא נטילת ידים כבא על אשת איש מאין ואת כי המבוא
דשכבת אינה מקבלה שיהיה דבלאי נוטל ידיו כבא על אשת איש דזה
מן התורה ומתרפש עד כ"ד טעה חשב באוכל בלא נטילת ידים ..

ידיהם · נ״ל דקדק וקדשתם לטבילה כלומר דמדבר בה שצוה הכה׳
לישראל · כמו דכת׳ אל תגשו אל אשה צוה אותם שיטבלו
ויהיו טהורים לעולם רחיצת ידים וכו׳ כלומר דלא תימא דדוקא טבילה ולא ·
קדשו ידיהם ורגליהם דהא מצינו שצוה הקב״ה למשה ואהרן ובניו אח״כ במשכן
שיקדשו ידיהם ורגליהם בבואם אל אהל מועד אבל מעשים · כלומר כי ודאי
קדשו ידיהם ורגליהם שהרי בדרכם ה׳ עלה סיני נתקדש כל ההר והרי
הוא כאהל מועד בקדושה · שהרי חייב מיתה הנוגע בהר כלפני ולפנים
אם נכנסו ממחנה ישראל באהל מועד · ולהכי לא אמר
שקדשו ידיהם ורגליהם ולא טבלו דהיאך אפשר שיקדשו ידיהם ·
ורגליהם שהיא קדושה מיוחדת לכהנים בבואם אל אהל מועד
ואפי׳ שעדיין היו טמאי מת בקבלת או טומאת
נדה ולא הטהרו מטומאה אפשר דגמי דאיפשר לתקוני · מתקנינן שעדין
לא נתנה מצוה פרה אדומה להטהר מאליה · ועוד כי
מתחלה צריך לקבל אלהותו דהיינו אנכי ה׳ אלהיך ואח״כ על מצוותיו ·
אע״ג דעדיין לא נצטוו בטומאת מת ושרצים וכו׳ האבות מעצמם קיימו מצד
כל אלו שלא נתחייבו דאמר דעשה דגדול המצווה ועושה ממי שאינו
מצווה ועושה מפני שכר איכא מאן דאמר גדול משמע דשכר איכא ואם
אינו כל כך דהאבות טה׳ לא קיין שעבדים מאהבה השכר כלל אח״כ עדין
לא חלה עליהם טומאה זו · ואח״כ צריך טבילה לקריים ·
שאני טבילה קרי דרובה בקלות ואנו כלא שכיחן כגרכות ·
אע״ג דבישראל נמי אומר וקדשתם והייתם קדושים אחר שאמר

שאמר אומר וקדשתם לטבילה אבל בישראל בשלמא. אם הי' זה הלשון .
בכהנים הי' אפשר לפרש כענין קדושה טבילה אבל אחר שהוא
כתוב בישראל באזהרה שרצים והו והתקדשתם והייתם קדושים ואי'
היתה לענין אכילה שרצים לומר ולא תטמאו את נפשותיכם בכל הש
השרץ ואי' לית' עשה על לא תעשה לומר והייתם קדושים ואי' .
והתקדשתם והייתם קדושים מכאן הי' ר"ג אומר חולין בטהרה כמו
שאוכלים הכהנים תרומתם בטהרה כך יאכלו ישראל חוליהם .
בטהרה טבילה ככהנים בתרומה . אמר לא לכהנים נתו כלום
אעפ"י שהכהנים היו הוזהרו הייתי דוקא לענין אבל אין בי שאם
ישראל יקדשו עצמם באכילתם בטהרה שיקבלו שכר וזה הי' רצון .
אלהי רק שהי' נורא שאין כל הצבור יכולים לעמוד בה והבדיל .
הכהנים ומנע אבל אנהג המקדש עצמו הרי הוא ככהן ועושה רצונו
וזהו שאמר כייכר והתקדשתם כלומר מעצמכם אם תרצו להתקדש
ולעמול לאכילת חולין תבא עליכם ברכה ואני מורע והביא ראיה
מתחילת דבר אל כל עדת בני ישראל שהוא לכל כלל ישראל .
ואחרי כקדושה טבילה יהם אעפ"י דדרשינן פרושים מן העריות .
דפיין דהרווינו משום קדושה הי מציאו מפקה . והא דנוקי .
קרא דוהתקדשתם בחולין בטהרה וקרא דקדושים תהיו בטבילה יהם .
משום דקרא דקדושים תהיו הוא לכל עדת בני ישראל וראוי .
להעמיד לצד כלל דהיינו טבילה יהם שהוא כולל בכל ישראל מה שאם
בחולין בטהרה שאינו אלא לפרושים מסרת קורא . ועודכין

כיון דקרא והדר דהתקדשתם משמע רשות וקרא דקדושים תהיו משמע
לשון חיוב משום דאי לאו לתרוץ לקרא אסמכתא דהוי דרבנן והיא דרשות לרשות
והא דקאמר סיון רעלו שכיון שנכנסין עתה קדושה לבני ישראל וזה
אינו מקדש עצמו מגעי רגליו שלא עמדו רגליו על הר סיני .
אנ"ג שנר' כמתקף בדברי סופרים ואין לך סיון רע רע גדול מזה .
אנ"ע כמו שנפרש נאכילה כטומאה המותה והבלע הנפש ועוד שמבין .
אורח כנען רע והיא קרובה לחטוא חטאים במורדים זה אחד אחר שנפשו
עומדת מוכנה לכך . עש"ן ועליו אמר וקיל בשמעו וכו
פי' על זה שאינו נוטל ידיו כי על שלא יאכל חוליו בטהרה הכהן
אינכו עונש כלל . כלל כי לעונש מזה אלא על מי שאוכל בלא נטילה
ידים ומטמא דכיון דזה מראה עצמו כאלו לאחיך כהר סיני . אנ"ג
פורש מדברי רז"ל אי מכין עצמו כטומאה כדי הוא פורש עצמו
מן הצבור נותר בשרירות לבו מלך וראוי לעונש . אנ"ג מאן
דעביד קא נפיל כבא דהיינו ע"ז דעבירה עורה עכ"ה .
אנ"ג שנרוייהו טומאה נפש הוו . והא דקאמר כל האוכל בלא
נטילה ידים ~~[illegible]~~ כבא על אשת איש וכו' מפני שעל זה נאמר לא יאבה
ה' סלוח לו וכבא על אשת איש נאמר לא ינקה כל הנוגע בה .
אנ"ג כמ"ש ביומא פ"ק רבא הכי מנשה ושנה אומר מדיח אשה ילדה
אחת כתים וכורכת פת עליהן ואוכלת חושבת אותו עליו על שמעי
דוין שלא יבא להאכיל כידו אחת ונגזרו עליו שיאכיל בשני ידיו ומן
אמא ~~[illegible]~~ אמר אביי משום שיברא ופי' רי' שברא היינו שד השוה על הניגון

התינוק ומוקי בסנהדרין לו מה בלא טבילה ידים אפי' אם נטלן שחרית
ועסקין אינן נזהרים ככך לפי שאינן מצוי בנינו כשם שאין נזהרים בנטי' ·
הרי שאפי' התינוק חונקו שד · וכן נמי לאוכל בלא נטילה
ידים והוי עונש אשת איש דהוי כחנק · וכן נמי מצינו האוכל חולין
בלא נטילה ידים עוקר מן העולם · וכן נמי אמרו ז"ל דחגיגה כל
הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם · והנה
דאמרינן כמו כן באשה דעונש עבירה בחומר ג' דברים מביאים את
האדם לידי עניות המזלזל בנטילה ידים וכו' הרי במקום דמזלזל [illegible]
שמזלזל בה תדיר עונשו עקירה פי' עניות קשה ממיתה פי' נחש
ונעקר מן העולם דאמרינן בש"ס ובסנהדרין כל המשתף שם שמים
ודבר אחר נעקר מן העולם · ובפ' קונם כל המשתמש
בכתרה של תורה עוקר מן העולם היינו תורה משומה או משונה ·
הרי מכל אלו העניינים זכינו לדעת איך יהיה זה ענין לזלזל
בנטילה ידים לאשת איש · ועדין צריכין אנו לדעת
טעם בדבר · וזה צריך ישוב ·
הדעת ובלשון קלשון ואמרו בלבים רעיון מינייהו חוורא לא לשתא דחקי
מנייהו כבי נשא · והנני מודיע טעמו של דבר כפי
קוצר השגתי · ואנכן יכתוב פי' מזלזל בנטילה ידים
נעקר מן העולם וכן הבא על אשת איש נטרד מן העולם הכל ·
בלבן מדה כנגד מדה וזה שאמר כמ"ש הזוהר ז"ל בענין דקרן
אסתלקו מיניה ושבקו רוחא בההוא תאנא דקא מסאבין

משמש ביה ואתנסיבה ואתת אחרא ואעיל בההוא מאנא רוחא מסאבא עביד
ההוא קדמאה כמה דאתמר . הא כמה שלטין עבידן דעלמא עילאה
קב"ה אתקן עביד ומאן יכיל למללא . כד ההוא בעלא תניינא אתי
וכד אעיל רוחא בההוא מאנא רוחא קדמאה מקטרגא בההוא רוחא .
בעלא דעאל ולא אתיישבן כחדא ובגין כך איתתא לא אתיישבא כדקא יאות
בגיני שלטא תניינא בגין דרוחא קדמאה מסכסכא במעהא בחייא ומקטרגא
בהדי רוחא אחרא דעאל עד זמן דמן מקטרגי דא בדא ואתער בה דעאל
לההוא דהוה קדמאה לברר דא קדמאה נפיק ואזיל ליה ולזמנין דדחי האי
קדמאה לההוא תניינא ואתגביר ליה מקטרגא עד דנפיק ליה מעלמא
ועל דא תניינא דאתתרו ולהלן לא יסב בר נש להאי אתתא דהא מלאך
המות תקיף בה ובני עלמא לא ידעין בהא רוחא כיון דהא נצח לההוא .
אחרא תניינא מכאן ולהלא לא אתערב אחרא בהדי חבריה . הא
ידענא דבתר דא אית לבו למקשי אי הכי לא מית בדינא הא תניינא
ולא דיינין עליה מלעילא הה דלא עביד בדינא דינקא תלוי לפלני .
ומאן דנסיב ארמלתא כמאן דעאל בימא ברוחין תקיפין ועאל בלא חבלין
ולא ידעאי יעבר בשלם או ישתקע בתהומא . ואי דעאל
רוחא תניינא יכיל יתקף מא ויעמו להדיה קדמאה ההוא קדמאה
נפיק מתמן ואזיל ליה עכ"ל ושם נתבאר בשלם נשמה מה שנשאר
מעכואין כאן מקומו הרי אתה רואה כמ"ש הכא על אשה אוס .
רוחו אליה ואסוף . ועודאתה לגר שאין ב' רוחות
יכולים להיות בגוף אחד כל דאלים גבר דהא אמרינן קדמאה אעיל בה

בה רוחא ודאי מעייל בה רוחא לאתקיימא רוח אחרא אי אפשר כנודע .
דאמרו בפ"ב א' ע"ל יסודותיהם שהוא לכך דברי הרי שבא אדם על אשתו
בקידושין וכתובה וז' ברכות ובכוונה קיום מצות פריה ורביה מעייל בה רוחו
בטהרה . זה שבא עליה באיסור מעייל בה רוחו בטומאה
ודאי אין להתקיים שניהם יחד אלא שניהם בטהרה כמו נושא אלמנה כו'
טהור וטמא ודאי הטהור דוחה והולך לו ואם נקה מעון וזוכה ינלך
וכו' העון או יקנא לה או ימסור בהם קוח שנים מי שיגבר או
המות כדי שלא להאכילו דבר אסור ושבא הבא על אשת איש נטרד
מן העולם ולא יזכירו מיתתו כחנך לדורות שהוא מדה כנגד מדה
כנגד מדה הוא טרד רוחו של זה יטרד רוחו . כן .
האוכל לעולם בלא נטילת ידים הרי מכניס בנפשו רוח טומאה והרי .
נפשו טהורה ורוחו טהור מקטרגין זה את זה וכל דאלים גבר ורוחו .
הטהור כדמוי האכילה בטומאה הולך לו ומתחזק רוח הטומאה .
בנפש ועל עיקר מן העולם מדה כנגד מדה כמו שעיקר רוח .
טהרה מקרבו ומנפשו ראוי שיעקר מן העולם והרי המזלזל ואוכל .
לעולם בלא נטילת ידים כבא על אשת איש . ועוד יתבארו .
מאמרים אלו הבא על אשת איש דבור נפרד בפני עצמו . וקנני
משביע על האומר מה מאמר זה בכתב שלא ידע טעם זה
אסלא שישמיע הראיה ממשואי אלמנה רק שיאמר הבא על האשה
מעייל בה רוחא ואין שתי רוחות יכולות להתקיים ושל זה יכנה עצמו של
דבר אני הכותב יוסף בן כבוד משה ן' ציפה

מאמר פ' דחנינא · כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נעקר מן
העולם · קשה · דמן מאי נעקר מן ·
העולם דקאמר אי משום דמיתתו בחנק לא שינה הלשון ·
ואי קאמר דאין מספיק לו מיתה חנק והוא כלה ואובד הרי אמרו בפ' הזהב הבא
על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעה"ב · ונראה למתרץ דהם
איירי בלא אסרה על בעלה דהיינו שאנסה דסתמא קאמר הבא על אשת
איש אפילו ברצון משמע וקרא דענש מיתה ברצון מיירי דכתיב ומתו
גם שניהם · ד"ה איך יעלה על הדעת שלא יועיל לו תשובה עם
מיתתו בחנק והלא כל המומרין בכל מיתות בית דין הכי
אמרו על כלם בסנהדרין ב' קברים היו מתוקנים לב"ד א' לנסקלים
ולנשרפים וא' לנהרגין ולנחנקין משום אין קוברין רשע אצל צדיק ועכ"פ
לא היו קוברים אותם אצל אבותיהם וקתני נתעכל הבשר היו
קולטין העצמות וקוברין אותם אצל אבותיהם · ובהגהות פירשו
בסוגיא פ' דקבא איירי בשעשה תשובה דקאמר מיתתו בחנק וכל
המומרין מתודין ועכ"ז יש לו חלק לעה"ב והכא איירי שלא עשה ·
תשובה ואפי' נעדר מן העולם עם אותו עון והיינו דהיא דאמרינן בסוטה
אמר רבא כל הבא על אשת איש אפי' למוד תורה דכתיב יקרה היא מפנינים
מכ"ג הנכנס לפני ולפנים לא ינקה מדינה של גיהנם שנאמר ואשת איש
נפש יקרה תצוד · ואיפשר לומר דהתם מיירי שאנסה ·
לבעלה ואפי' מתובה ולא קתני ועכ"ז מיתתו בחנק ויש לו חלק
לעה"ב כי מיתתו מכפרת עליו והכא מיירי שאסרה על בעלה והוא לא

לא ידע וכל ימיו בעבירה · ואפי' שיודע כפרוטקי דקיימו
הא המזה חנק או נכנס פיס כדאמרינן באלו ו' נערות [illegible] ·
נעקר מן העולם על שהחטיא את חבירו · והא דפירש ויקלמו
ואסרה על בעלה חרושא אשמועינן אפי' לא הוליד ממנה ממזרא לא
שאסרה לבד על בעלה נעקר מן העולם כחטא חבירו כדאמרינן ·
בענין ריחוק עמוני ומואבי ~~[illegible]~~ שהחטיאו את · ישראל בבנות
מואב כדאמרינן בתנחומא בדורות ~~[illegible]~~ הקדמונים כי ·
צוררים הם לכם ר' שמעון אומר שכל המחטיא את האדם יותר
מההורגו שההורג בעוה"ז והמחטיא בעוה"ז ולעוה"ב וכו' אבל הבא על אשת
איש ובעלה לא ידע הרי מחטיאו בשוגג ושוגג צריך כפרה כי ·
מחלל הנפש ומעשים ידע כל ימיו בעבירה החטיאו ראוי הוא שלא
יהיה לו חלק לעוה"ב · ואפשר ל' לומר שזה כיון באומרו
ואסרה על בעלה כלומר שעושה עם בעלה
כאסור והוא דפוסק הגזרנו לחובה של גהינם בהכי נמי מעוקמא ·
ועוד יש לפרש דאעה"ב דהרווייהו איירו בשנודע לבעלה ופירש ·
אתי' נעקר מן העה"ז אמר ~~[illegible]~~ והא אמרו בזוהר שהבא על
האשה מטילה בה רוחא וכן אם נשאת לאחר מיתת הראשון וגם
השני מטילא בה רוח ומקטרגין זה את זה וכל דאלים גבר והאחר
נדחה ובשזה בא בטהרה ובקדושה על אשתו קביא בה רוח ·
בקדושה ובשזה הבועל ~~[illegible]~~ טמא אותה הכניס בה רוח ·
טומאה ובודאי הטהור נדחה מפני הטמא אחר אשר הוטמאה

הנשמה ונראה שיענש מדה כנגד מדה ואין ראוי שישאר רוחו בעה"ז
באשר רק בשימות יי' יעקר לגמרי ובהסתלקותו יסתלק גם רוחו .
מאשתו ולא ישאר לו זכר מדה כנגד מדה ועדין יש לו חלק לעה"ב .
וזהו פי' היא הנדרגו לגיהנם שוחזרנקשר בה ובשהיא בדין נכנסים
אם לא העניש לבוש סכה או זכות ולכן שניהם המתים כיחד .
ואם תרצה לעמוד על עיקרן של דברים ראה דבריו בפי' המאמר
הקדוש הנאדרי אליהו על וקושא כפ' השא . והעקר .
הוא כשהם בזוהר וגם יאורו עיניך //

פ' הבא על יבמתו

. תניא ר' יהושע אומר נשא
אדם אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו
היו לו בנים בילדותו יהיו לו בזקנותו שנא' בבקר זרע זרעך ולערב
אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם
כאחד טובים . ר' עקיבא אומר למד תורה בילדותו .
ילמוד תורה בזקנותו היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים
בזקנותו שנא' בבקר זרע זרעך וגו' . אמרו שנים עשר
אלף זוגים תלמידים היו לו לר' עקיבא עד אנטיפרס וכולן מתו
בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שמם עד
שבא ר' עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנה להם ר' מ' ור' יהודה ור' יוסי
ור' שמעון ור' אלעזר בן שמוע והם העמידו תורה עכשיו
קשה . ר' אחאי נשא אשה בילדותו ישא אשה
בזקנותו היו לו בנים בילדותו היינו קראין

דאין אשה אלא לבנים ואין בנים בלא אשה ולמה הוצרך לשניהם .

ב' מאמר יהיו לו בנים בזקנותו נכי בידי אדם הוא והלא נתלה

ה' בנים בשלמה . שא אשה בידו הוא והלא יעסוק בפריה ורביה

בזקנותו . ג' למה הביא תלמידי ר' עקיבא ואפי' שלא היו מתים

גדולה מזו   אמר ואפי' יהיו כלם חיים כי לא תדע אי זה

יכשר ואפי' שניהם טובים גם כן צריך שאמר ואם שניהם .

כאחד טובים אם כן למה הביא שכלם מתו דנראה דעשאה שמתו .

הא אם לא היו מתים לא היה צריך וזה אינו .   ד' בין .

שני הבנים בין בענין התלמידים קשה מאי נפקא מינה   אדעתין

שאינו יותר טוב לאדם . דתלמידים או ב' בנים מהני דאיצטריך

קרא לאשמועינן הא נכי ודאי לו שיחיו מה שיהיו לו בזקנותו שלא

יבטל יותר //

חולין פרקא קמא הוה קא ~~מעכב~~ מכהש ביה עוכא נגה

בעיהו .   בבק ר' ומאר מה .

בחייהם כך במיתתם א שאכו . דא"ר חמא בר חנינא גדולים .

צדיקים במיתתן יותר מבחייהם שנא' ויהי הם קוברים איש ג' והנה

את הגדוד וישליכו את האיש בקבר ~~אלישע~~ ~~אלה~~ אלישע וילך ויגע

האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו .

א"ל רב פפא לאביי ודילמא לקיומי ביה ברכתא דאליהו דכתיב ויהי נא

פי שנים ברוחך ~~אלי~~ אלי . א"ל א"ה היינו דתניא על רגליו הלך

ולביתו לא הלך .   אלא במאי מקיים כדאמר ר' יוחנן .

ויתן שיהיה לרעה ששון שהיא שקולה כנגד שנאמר אל תתהלל·
כתוב · מה שהרחוני לחקור כמאמר ר' חמא בר' חנינא
אלהיך · ובן שיאהבה כמה שהיא אמר וירא
ה' כל שבעה חלקות · ואחר לספק מה בא להשמיענו אם כאמור ·
שישמע לצדיק יותר גדולה אחר מיתתן מבחייהן כחיים קבלה הורן
כיהנו מדרשיי שאוכלים פירותיהם בעה"ז והקרן קיימת לעה"ב
ואין הגמול ~~[illegible]~~ הנצחי כפירות אלא קבלה ואין ספק היות
הקרן כמה פעמים יותר גדול מן הפירות כהיות שהצדיק בהיות
מצדיק בזה העולם בכל יום הולך וגדל שבכל יום עם המצות
שמקיים הוא גדול מאותו פרק מן היום שעבר וכן בכל יום
ויום הולך וגדל ואינו מגיע לתכלית שלמותו עד יום מותו
שמאותה שעה מצדיק עליו את הדין שאין צדיק בארץ אשר יעשה
טוב ולא יחטא והולך לפני דין וחשבון ויוצאת נשמתו כצדיק
והגיע לתכלית שלמותו כפי קנינו וכחו· גדול הוא אחר
מותו מבחייו כי ואפי' תינוקות של בית רבן יודעים בקבלה כך ואפי'
האומות שלא בא לידם תורה אמת מאמינים כך כשקול השכל וכמה
צדיקים יש בעולם שבחייהם בצער ולא יש להם לא גדולה ולא ·
כבוד ואדרבה הם נבזים בעיני העם והכבוד הוא שיהיו גדולים
אחר מותם יותר ויותר מאותם שהיו נבזים בעיניהם אבל מה
בא להשמיענו ר' חמא וזאת הקושיא לא תתיישב לעולם לפי
בעלי הרוח שהם אומרים שכולם גדולים צדיקים כפי הראוי

הראיה שבחיי הצדיקים נותנים להם כמה רשעים ויושבים אצלם
ושם לא היה לו רשות להתעכב אצלו זה לשון הרב .
ובודאי הוא כן שרשע כזה העולם יש לו תקוה לחזור בתשובה
ואולי הצדיק יכריח וירשיע לכן יכולים לעמוד אצל הצדיקים
ואולם אחר מותם לא יש תקוה עוד ואיך אפשר שיתעכב אצלו
אפי' רגע שהם שני הפכים מן הקצה אל הקצה .
ואולם לפי אינה קושיא ובעלי התוס' לא הבינו כוונת רש"י ז"ל :
בהיות שמה שהקשו לרש"י הקושיא במקומה שעומדת אפי' כפי
כוונה האמיתית של רש"י . וכוונת רש"י היא זאת .
שאומר רבה ר' ואמר מה בחייהם כך במותם עאכ"ו .
והביא ראיה ל[illegible] לדבריו ממאמר ר' חמא וכן א"ר דאמר
חמא כשגדולים צדיקים וגו' וכו' . ~~[illegible]~~ ופרש"י
בחייהם של צדיקים כך נותן רבה על האומן שלא להעבירם
על דעתן וכו' ופירש עוד עאכ"ו אחרי מיתתן גדולים יותר
מבחייהם כדאמר ר' חמא שקולים מסכים שגדולים יותר
במיתתן ומביא ראיה מר' חמא להשמיענו שכוונת הגדולה
שהיא יותר כן צריך שיתן רבה את לבו למלא האומן יותר מיותר
אחר מותן ולראיה לזה הביא מאמר ר' חמא ואם לא הביאו
ר' חמא הלמוד למי שהביאו לראיה הקשה . ומה
שפירש רש"י אחר ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ואלו .
בחייו כשרצה להחיות בן השונמית הוצרך לשים פיו על פיו ועיניו

ומעמעם על עיניו ולבקש רחמים . לא להביא ראיה משם
שגדולים צדיקים (כו' כמו שסברו בעלי התוס' עליו אלא איך הקב"ה
נותן לבו על הצדיק אחר מותו יותר מבחייו בענין הגדולה שהם יותר
גדולים . ולא כאומר איך מביא ראיה מאלישע שאיה הוא במותו
כמו בחייו שבחייו החיה האחד ובמותו גם כן לכן הוצרך לומר שלעולם
נותן הקב"ה לבו יותר על המתים מן החיים שבחייו הצריך פיו עם ועיניו
על עיניו ואמנם במותו שהיה יותר גדול כפי גדולתו לא הצריך אלא
כנגיעה בעלמא . ואמנם נסתפקו התוס' כוונתו זאת מה שהקשו התוס'
במקומו עומד ודומה לקיומי ביה ברכתא דאליהו זה נזה וא' בענין העני
היה מחיי אליהו והיותו נעקל מפני המתים יותר ויותר מן החיים ולא .
מצינו כן והלומר גדולה יש לנו עליהם שאינם מצילים את כשהם
מן הצרות הבאות עלינו בכל יום ובשהיו חיים היו משגיחים פורי .
במעשיהם . וזאת הקושיא לא הרגישו לעולם לפי' רש"י .
ורצו' לפסק עודכין לרש"י בין לתוספות איך מביא רבינו הקדוש ראיה
לדבריו מן הגמרא ממאמר ר' חמא שהוא הפך כוונת מאמר שרבי .
ור' נחמן יאיר היו שני צדיקים גדולים ואמר ר' יוחנן במיתתם כך
במיתתן עמכו ומביא ראיה מר' חמא שהוא הפך שהשליכו את הרשע
בקבורתו של אלישע אדרבה לפי שהיה רשע היה יכול להחיות
כי מילך מגם אמנם אם היה צדיק אפי' שלא היה במותו היה
נשאר שם אם כן מינה שיותר גדולים הם בחיים שאפי' כין צדיק לצדיק
נתן הקב"ה לבו לגלות המות .
ואת שיש לנו להביא

להביא ראיה משם שהמתים יותר גדולים מהם שבחיים מכח פיו על פיו
ושם בגמרא מ"כ עולה הי' פשוטו אינה ראייה כלל שאיך יעשה לאיש
אופן אחר בחיים היה יכול לשים פיו על פיו ועיניו על עיניו אמנם
אחר מותו יחיה. את עצמו קודם כדי שיעשה כמו שעשה בחיים .
עוד איך עלה בדעתו שהמת יכול להחיות את המת שאין רשות
לעצמו איך יכול לאחרים ובהכרח פה המאמר הוא שזה לענין ר"ש
ר' פנחס כיון שהביאו לראיה לדבריו ושהיה ר' מעמר עם ר' פנחס .
איסור אכלו ולא היה רוצה ר' פנחס מפני שראה הפרדות ואמר
מלאך המות כבירו ואני אסעוד אצלו לא הרגלו ר' פנחס להב"ע
שיעשה הר ביניהם ויבדילם שהיה בוקע נהר לר' אלעזר ר' הי' מפני
כן והוא היה מצטער בלבו שלא היה רוצה והקב"ה מעצמו נבה מורה .
ביניהן והבדילן שנתן לבו לגלות מורה בן שונן אלישע הקב"ה החיהו
מפני כבודו של אלישע שלא ישכב עמו . וכן ר' חמא לא
כיון שהיה רשע אותו שהשליכו אלא צדיק היה ומה שמותו בסנהדרין
פי' נגמר את הדין אר' חמא מניין שאין קוברין רשע אצל צדיק
שנאמר ויהי הם קוברים איש וכו' מכ"ש אם בהיות צדיק לא הניחוהו
שלא היה שוה עמו שאכ"ו היותו רשע . ואת"ה הילו מנין שאין
קוברין צדיק אצל צדיק הוא דבר דלא אופשר גם נבחין מי הוא .
הגדול אמנם בין צדיק ידוע לא לרשע. ידוע דבר אופשר .
ונקודם שאמר שה עוד על המאמר ושאמר בו ונהג
אמר הפסוקים בענייננו ונראה איך הי'

היה צדיק ואיך החייהו הקב"ה עצמו . וימת אלישע ויקברוהו .
וגדודי מואב יבואו בארץ בא שנה . ויהי הם קוברים איש
והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש
בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו . מה שראוי לספק
באלו הפסוקים אחר שהביאם הנביא קודם מותו שאלישע בעמים יבקר
יבקאר אם איך בא על ישראל ולא ידעו כשבאו אלא מהמוס
מאויביהם ובלם חוץ מן העיר אין ספק שהיו בצער גדול ונקל .
לאכרם כלם ובתוך שנה עצמה שמת אלישע בא עליהם הצער הזה
. עוד שאומר ויהי הם קוברים איש ויקם הכ"ל . עוד
אם היו קוברים אותו למה לא הניחוהו בקברו וברחו שדרך העולם הוא
שהולכים דקברים לחפור את הקבר ואח"כ מוליכין המת . ואח"כ
שלא היה עשוי מכל וכל סוף סוף באותו הקבר שהיה חפור היה ראוי
שישליכו אותו שם ויניחו וילכו נקל להם ולמה השליכו אותו בקבר .
אלישע . ואם היה רשע איך עשו אותה בושה לאיש
שעשה להם כמה נסים והצילם מצרה וצוקה . עוד למה
עשו אותה בושה למת כיון שהיו יכולים להניחו בקברו אפילו שלא היה
עשוי בשלמות . עוד וילך ויגע את מכח דהשלכה
הלך ונתגלגל עד הגיעו לעצמות אלישע וקולך ויגע הנ"ל חוונס
וילך ויגע ד' שאה מכוונת לכוונה מכוונה הלך חי . עוד
ומאי פי טעם שניה האיש ויגע בעצמות אלישע הנ"ל מאי ויגע
האיש וכו' .
רחמנא יגע בשמת אלישע לא .

לא עשו לו הספד כראוי לפי כבודו וכפי הנסים שעשה עמהם והיו כפויי ׳
טובה והיו ראויים למיתה כלם ולכן וימת אלישע ויקברוהו ולא עשו לו ׳
כבוד אלא מאחר מן העיר וגדודי מואב יבואו בארץ בא שנה כאותה שנה ׳
שמה להראות להם שמפני שלא עשו לו כבודו בא עליהם אותו הצער ׳
ומה הצער מה בא עליהם שבשעת הקבורה מעצמו ובענין קבורה בא עליהם
אותו הצער וזה אמרו ויהי שלשון ויהי הוא לשון צער ואומר הם רוצה
לומר הם היהודים שבאותם שהיו בקבורת אלישע היו בקבורת אותו האיש
שצדיק היה ויצאו כלם לגמול חסד עמו ולכן אומר פעם שנית ויגע האיש
שהיה איש תם וישר ׳ קוברים איש איש מת שהיו קוברים אותו ׳
בקבורתו וכו׳ ובשראו את הגדוד אמרו אלישע שבמיתתו מאדם ועתה ׳
כלנו מסורים בידו בתגמולים ולכן השכימו להשליך את המת בקברו להיות
לו אחר הבטחתו שאבד כלם מתים ומסורים ביד אדם ושיתפלל עליהם שיקיים
הבטחתו ולא היה נושא לצדיק אפי׳ שאליהו קורהו בקבר אלישע מעלה
היה לו ונול הבטחה שהבטיחם הנביא ודאי ראויים היו למסור ביד
אדם ׳ וילך ויגע האיש בעצמות אלישע הבן ׳
שהקב״ה הקפיד על כבוד אלישע שלא היה ראוי
שישכב בקברו אפי׳ שהיה צדיק והחיהו ויקם על רגליו והצדיק כשראה
את עצמו חי הכיר שבזכות אלישע חיה וכדי שלא להיות כפוי טובה
הלך בכוונה מכוונת ליגע בעצמות אלישע לומר לו מנוחתו כבוד ׳
וזה שאומר אח״כ ויחי ויקם על רגליו להורות שלא נשאר שם אלא
שיצא משם ואם היה אומר וישליכו את האיש בקבר אלישע ויחי ויקם

ויקם על רגליו וילך וישתבח בעצמו את אלישע הי״ו אומר שחיה כדי .
שיתקרב אל אלישע וכשקרב אצל מת ונשארם לבן אומר קודם וילך
וינע שודאי היה חי ואהב ויחי ויקם על רגליו לגמרי מנשם .
או נאמר שודאי רבה שאליהו חזק שישוב לגופו ולא היה יכול לקום
על רגליו והלך חי על ברכיו בכוונה כמו שאמרו׳ וכשקרב לעצמות
אלישע נפש החיות בכל גופו ויקם על רגליו שקודם היו רגליו כלי רבה
ע וכמו כאומר ויחי ויקם ויקם על רגליו חיות הרגלים מיתוסף כאותך
שעה ואין ראוי במקרא רק היה וזה עשו הגדוד אותם אחר שאומר
וישב יהואש ויקח את הערים מידו ויצא עליהם ולרדם והכם לגולם ואחר
ולקח את הערים וכו׳ .

ועוד אחר

שנתבאר איך
היה צדיק בבירור גמור . כונה
הנאמר בכה
ד׳ ואומר בחייהם כך במותם כדבר שחיוה דאתה רנוי כו שבואמבילה
ושתייב ולא יש שם חסרון בכבודם יספיד עם ר׳ עצו דקפיד הקב״ה על
על רצונו ונבה עורא והבדילן . במיתתן שהכו דיקא שאינו
אומר אחר מיתתן שהכו אלא במיתתן כלומר בדבר שנוגע בכבוד מיתתן
שהכו שהקב״ה יקפיד עליו יותר ויותר . ומביא ראיה לדברין
דא״ר חמא בר חנינא גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם דיקא
שאינו אומר אחר אלא במיתתן [מיתתן] שהצדיקים מגדילים את עצמם ומקפידים
יותר ויותר על כבוד מיתתן ממה שמקפידים על כבוד חייהם שבחייהם
יש להם רשות למחול לכבודן וכן כד יקפידו על כבודן יקללו חכם .
נשיבת נחת ולמעשים שלא יקפיד על כבודו כלל שבזלותו להשיב .

להשיב השלמות אחר מותו ועכ״ז בהיותם בחיים הקב״ה נותן לבו על .
כבודם ועל כבודן במותם שהם מקפידים על כבודם יותר ויותר שהולך
ומקטרג לפני כסא כבודו ואוי לו לנוגע בכבוד תלמיד חכם אחר
מותו והביא ראיה ר׳ חמא לדבריו שנא׳ ויהי הם קוברים איש והנה ראו
את הגדוד שהקפיד הקב״ה על כש כבוד אלישע ותוספת לבלא ביד חרס
וכו׳ שהקדים הבעלת הצדיק והם שהצדיקו עליהם את הדין בהשליכם
את האיש בקברו להראות שכבר כלם מתים וראויים לכך והנה הבעלת
הנס ראיה אחת לדבריו . עוד ראיה שנית מזה הענין
שבמותו והשליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות ויחי
ויקם על רגליו שהקפיד אלישע על כבודו איך השליכו האיש בקברו
אפי׳ שהיה צדיק כמש״ שקראו איש וגם שלא קראו מה עוד שאומר ויחי .
הם שיצאו כלם ואם היה רשע לא היו יוצאים כלם כלם קנה שעושה
הקב״ה נסים גדולים על כבוד הצדיקים בדבר שנוגע בכבוד ~~[illegible]~~ מיתתן
לכך ובזה הם יותר גדולים יותר מבחייהן .
וחוס לבקש החיים על ישראל אינו כן בזאת התורה ולכן .
ירא את השם ומאמין לדברי ישמר מלנגוע בכבוד
החכמים אפילו להקשות על פירושיהן ולגנותם כאשר לא יתנו ולא .
יבינו בחשבם יהללו שהם מקפידים על כבודם ויקטרגו והקב״ה .
מסכים על המורן שהם עוסקים בתורה שזו לעבודה האל .
אלא המעיין יקשה על ענין התורה ומאמר חכמים . כדי שישיב כפי
עיונו ולבו יהיה ~~אל~~ שיהיה על מה שפירשו אחרים לא יוציא .

יוציא מפיו . ונחזור לעניינו . א"ל רב פפא לאביי
ודלמא לקיומי ביה ברכתא דאליהו . דכתיב ויהי נא פי שנים ברוחך אלי .
לפי שהראויה הראשונה אינה כפירוש בפסוק ואינה גדולה כשניה שהיא
כפירוש הק' שהשמועה שהקב"ה החייהו כדי שתתקיים ברכת אליהו וגלגלתו
הענין כדי שישאלו כוונו שם ואפי' שהקב"ה החייהו באמצעות אלישע היה
ונאמר שאלו שהחייהו ולא מפני כבודו . ואני תמה
מאוד במקשה ובמתרץ שאיך יתכן שמה שבירך אליהו שיתקיים אחר
מותו דוקא אם היה בחיים קיימי . אומר שמפני ברכת אליהו היה אומנם
אחר מותו איך עלה בדעת המקשה שמפני ברכתו היה ולמה לא השיב לו
המתרץ שאפילו שהלך לביתו לא היה מפני הברכה . ונוכל
לומר שסבורה שניהם בפסוק כך היא שהם כשהשליכו אותו ~~[illegible]~~ כוונתם
להשליך אותו בחוזקה בחזקה כדי שיגע בעצמות אלישע ובפי' כוונתם
אומר וילך ויגע בעצמות אלישע ומה שאומר ויחי ויקם על רגליו חוזר
לשניהם שגם אלישע חי קודם ובשנגע בו הקיץ כאיש הנעור משנתו
וקם ושם פיו על פיו ועיניו על עיניו כמו שעשה לבן השונמית א"כ
לקיומי ביה ברכתא דאליהו . הוא שחי היה והשיב לו המתרץ א"י הכי
היינו דתניא על רגליו עומד לביתו לא הלך ואחר שלא נשאר חי . לא
נאמר שמפני ברכתו היה אלא מפני כבוד אלישע היה כמו שביארתי .
ולכן לא מצאתי אופן אחר כדי שיתיישב ענין המקשה והמתרץ
ואם תנוח ~~[illegible]~~ דעת המעיין טוב ואם לאו יבקש הוא .
בעיון דבר יותר טוב . ובפי' מה שביארתי שהיותה סבתם

ספרים בפסוק אם נשאר אלישע חי לא נודע מאומה ואולי הוא ·
מסתרי התורה · ואחר שהם מקפידים כל כך בשיהיו
כו כהונה אליהו ואומרים כמה אוקיים כדאמר ר' יוחנן שופא נבעל
שנתן שהיא שקולה כמה שנאמר אל נא תהי כמת נסכן ראוי הוא ·
שיקבירו שבכלל הכהונה הוא שעלה חי לשמים כמו שעלה אליהו ·
שבאותו פרק שעלה לשמים כרכו · ומה שאומר ומות
אלישע ויקברוהו לפי שאליהו מיום שעלה לא נתחייב מיתה ·
אבל אלישע אע"פ שהגיעו לאותה מעלה קודם נתחייב מיתה
כדרך העולם וקשם ואולך לא מתני הכהנה לבן הוצרך שימשם ·
טעם מיתה קודם כנגד אותו הזמן ואח"כ חי ועלה לשמים ואינו
קשה בפסוק שאומר וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם
על רגליו שאין לו הכהה לומר יותר שחוזר לאיש מאלישע
או לאלישע יותר מן האיש ואולי הוא סוד ולא שאני מאומה
הדבר לבד אם יבא לידי רמז ממקום אחר ואדרבה קשה הוא מאוד
כנוני שפי שנים רוצה לומר כפלים ואיך יכול אליהו להשפיע כיותר
ממה שהיה בו ומי הוא שיואל מאדונו שיגדלהו כפלים מגדולתו
אפי' שיש אפשרות בידו כקיום שבפי המספר נמצאים הנסים
שעשה אלישע היותן כפלים על הנסים שעשה אליהו ומתרצים ·
בעד מה שנים כנגד ם אחד ועב"ב קשו שיחיק שנים ואחר שהבר
כן הכהה הוא שיעלה חי לשמים אלא שהבינה הפתיחה הדבר ואפי'
ששאל כפלים ונתן לו לא לא האמין שהיה גדול כפלים מאליהו

שאליהו אלא שזה עמו ובפי׳ אליהו היו גדולים באיכות ובפי׳ אלישע
גדולים בכמות שהשנים היו שוים עם אחד ובן תמצא שאליהו החיה
את בן הצרפית יותר בנקל מאלישע את בן השונמית שהוצרך .
לעשות ענינים רבים ותפלה ארוכה אליהו בקריאה בקריאה בעלמא
נענה הנה שמה שריפא את נעמן והחיה את בן השונמית עלה
בתורינה בבן הצרפית ועל זה הדרך כלם נמצא שנשתער עמו ואינו
קשה שישרה עמו גם בעלותו חי כאופן שאליהו ומשה הכתוב
יהיה ויהי נא פי שנים שהוא כפלים כרוחך אלי כל היכולת שיש לך
כרוחך שיהא שוה בשוה אלי ודיקא שאומר כרוחך ולא אמר מרוחך .
שאם שירך מה שאין לו אלא שוה בשוה מה שיש לו אב״ל הפי׳ שנים
היו בכמות שישוו בכבות השנים עם האחד באיכות ואת לעוד
שאל אלישע הנסים גדולים בכמות אחר שהנבואה היתה שוה שאמר
אלא שאליהו היה גדול באיכות אם לא כרבוי הנסים .
עוד עד הפשט ויהי נא פי שנים מה שהוא דרך ארץ שישאל פי׳ .
שהוא החצי שיש בך שיהיה שנים כדי שישוה עמך וכן כרוחך
אלי רצונך ולבך הוא לי לירש לי. חצי הנבואה שיש בך שיהיה
שנים מה שיש בלבך לעשות ובאלו יאמר ויהי נא פי נרוחך שנים
אלי ואין ספק שאם לא היה כו הכר הככה לבך לא היה נחבו .
אבאיות קשה מה שאמרנו . ובענין קה״ש
שהחיה בקבר אחר שביארנו בבירור איך
היה צדיק יותר טוב היה להבהיק בבעלי המדרש שנאמר הי׳ ואם

ואם היה בא לידי הבריאה במקומה שאומרה על רגליו עומד
ולכיתו לא הלך אולי הייתי מו"ש שגם הם מאמינים שנאמר חי
וקש"י יאיר עינינו במאורי התורה אמן ועל כל זה למוד אני צריך
דנה ניר תנו לנו שאלינו ויודיענו האל לשוב לעבודתו אמן //

רבה פ' ראה אנכי . את האמור מאמר הנה
זה בסיני מאורה שעה מפי עליון לא תצא הרעה
והטוב וכו' . קשה אמרו מאמר זה דבה דבר זה
בסיני מאורה שעה מפי עליון לא תצא הרעה
והטוב . לא יתכן מחלוקה או הכתוב מדבר בבחינה
בבחירה התלויה ביד האדם שבני ה' ההרכים לפניו הטוב והרע .
בהתפרש והק"ל את הכוונה אשר השמעון . והקושיא אם לא
השמעון) . או מדבר בשכר והעונש המגיע לאדם
בהליכתו בדרך טובה או רעה כמשמע לשון הכוונה וקושיא .
אם מדבר בבחירה הרי זה אין מי אמר לו שמשנאמר זה הדבר
בסיני מפי עליון לא תצא הרעה והטוב והלא מה שנאמר בסיני
הוא שהבחירה תלויה ביד אדם לא השכר והעונש . ואם
נאמר שמדבר בשכר והעונש שבא מאליו למעשה הטובה והרעה
אחר הקב"ה לפי חנה"י הקדוש ולא עוד שנראה לכם שני דרכים אלא
שנתנה לכם התורה הדין שאומרת ובחרת בחיים מתן דבר
שהיה בכתוב הזה . ד' איך אמר היותה באה מאליה

מגלה והלא כתוב בקרבנים מודים כהנים ונראה: אני את פני כאחד .
הבוא וכל הקללות שכתוב בכהנים וכמשנה תורה יככה ה׳ יולך ה׳ כלם
בלשון תורה שהכל מאתו יתברך בכונה ולשון המאמר יוכיח אם כבית
את נרו אכבה את נרך אם אכבה שלי אני מאמר את שלך משמע כיום
נ׳ מה לו לדרוש פסוק כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת
לדרוש ליה לעיל במקומו · ד׳ את כל המצוה מר אמר
ק״ס נשה ורבנן אמרי שבת מי אמר להם שהיא מצוה וגולה
ש עז שקולה כנגד כל המצות · או כוית . ה׳ ד׳ אלשיך
מה לא קאמר דהויא שבת ורבנן לא אמרי דהוי ק״ש ·
ו׳ למה הובאו שני משלים במאמר משל הנר והכלים ון

במדרש איכה רבתי · אמר רב עוקבא בלילנא
כאב נבנו אבקום אביו לביה קדשי הקדשים
אחזו הקב״ה כידו והוה מטייל בו ארובות וקצרות א״ל הקב״ה מה לידידי
בביתי אמר לו לבני בני היכן הם אמר לו חטאו ונגלו הם לבין האומות
אמר לו ולא היו בהם צדיקים אמר לו. עשוקה המזומנה אמר לו היה לך
להסתכל בטובים שבהם אמר לו פוניקון כי שין דבריב עשורה המזומנה
הרבים אמר ליה היה לך להסתכל בברית מילה שבבשרם א״ל חייך
כפרו בה שנאמר ובשר קדש יעברו מעליך ולא עוד אלא שהיו
שוחים במטלטלם על אלו לבעבר כי רעתבי ... אז
תעלוזי וכהנים שוחה מאד לא יבקק עבל · ·
אמר משה

... באו ... ויקנו ... לא שכן חטאו בטלם ובאבשם וה״ג
צחוו הקב״ה ... אל אבדם ... אשר ... ה״י. ...
... הם אבדן וקבוע ... אמר ... אמר ... עובד ... ולקנו

ומשמש מגביה מגע
הכי נביא שנאמר
מאמר זה שלהן
זה אמר ב ...
ד׳ באב נשרף
בית קדשי הקדשים
ושור ... ולקנו
על אבדם אבדן
שכן הקב״ה חטאו
בטלם ובאבשם
... ב לא היה
נאמר ...
על ... שהר
...
ני מאור לאסף

אל אהבה להבל אלא יגלו לבין האומות לזה נשא בהבל באומר פאהבה א׳ כלשון לין
ח׳ כ׳ ונשאל כלו אהבה אל אהבה ... בפני ונאמר אהבה הבא בא הכן
ונהשיב הבה תמאו והכנס לבין האומות נ׳ להודיע אלא המסי׳ן יזכנו אל אהבה להכנס

חמר משך נמרין כיון דאתאלידן נמוא כיך מורה והנה
קח כאומרו והוא תעיה ראשונה על השאלה הנזכרה כו ·
קינים וכנה מתשעון מתאול כו כי מי הכבים מאול בלילה הקיא כי
כהי והי מתכנשי לה · קט מה טעם ארוכה וקצרה ומה
להודיענו בזה עד שהקפיד להודיע הללו שהזכיר ומה בא
היותה המזל הוא ארוכה וקצרה ולא אחר והוא מזל ... ·
קי אמרו ירבק מה לידידי בביתי אחר שמזל ... עשה ארוכה וקצרה
כי כבר שראה אותו נכנס לבית קדשי הקדשים היה לו לשאול
מה לידידי בביתי · קיא אמרו אלו היה לך להסתכל ·
בטובים אחר לו עשורה המזמורה כיאיך קובה ומאחת
עשורה המזמורה כי לא היו בהם צדיקים · קיב אמרו ·
היה לך להסתכל בטובים שבהם כי כבר השיבו זה עשורה
המזמורה בלומר שלא היו בהם צדיקים ואם מה מקום נשאר לו.
עוד לומר היה לך להסתכל בטובים שבהם · קיג השנוי
שנפל בין מאמרו הראשון למאמרו זה כי בראשונה אמרו
לא היו בהם צדיקים ועתה אמר היה לך להסתכל בטובים ונתן השנוי
השנוי בב׳ פנים · הא׳ שקורם קראם צדיקים ועתה קראם
טובים · וקודם אמר לא היו בהם צדיקים ולא אמר
היה לך להסתכל בצדיקים שבהם כמו שאמר עתה היה לך
להסתכל בטובים שבהם · קיד אמרו מוביהון בישין
רצונו עשורה המזמורה הלכים ולא ראייתו מאה סורה

סוגיה דברי כי הוא יתברך אומר כי לא היו מומים כהם מקומם ועד .
גדולה כלם רעים וחטאים יהפוך שהביא יסוד שבורים בם אשר עשו .
המזמורה מכלל דאיכא מושעים שלא עשו המזמורה וכיון לו ית' לה המגל
בבני שליך וכנס מושעים ולואמר הכתוב עשותה המזמורה ולא יותר .
כבריון בן דיה . ק"ח אמר ר"ל לך המוהל בברית מילה .
שבבשרם ובי אחר שרבו פשעיהם נגדו ית' וחטאתיהם
עצומים ולא אחד בהם נקי מגי וצדיק כמ"ש מה תועיל להם מצות המילה
שבבשרם ומה מועלה המצוה הזאת ויתרונה לעמוד עליהם מניגוהם כי הוא
ית' אין לפניו עולה ולא משוא פנים ולא יקח שוחד והמ"ל שוחד של של
מצוה כי המ"ש והדבם על מקשות הוא שידחק מהש"י מה שלא יצויר
ולא יהיה . והודה כו מאין יתן לו שוחד האמנם מה שפי' הוא שלא
יקח שוחד המצות כמו שיעשה האדם אלף מצות ועבירה אחד שלא ימחול
לו הש"י אותה העבירה מפני רוב מצותיו אבל יעשה של אחד הרעה .
וימחלוהו קשם על העבירות כלם ובע' שלא יספיק מצות המילה שהיא
מצוה אחת להציל מעונש כמה עונות וחטאות שחטאו ועוו ופשעו .
ושם כלו . ק"ט מאמר הכתוב ובשר קדש יעברו מעליך
יעברו מעליהם היה לו לומר מ' מלה מעליך החוזר
לאבותם מאמר שניבריא עליהם שחוי' . ק"י אמרו ולא עוד
אלא שהיו שמחים במפלתם אלו על אלו כי הוא ית' במצוות מילה
קא מיירי . ומה ענין היותם שמחים במפלתם אלו על אלו אבל ענין כהם
מילה שבבשרם .
קי"א ובשמועתם לא היו שמחים

שמחים כמפורש אח"ע אלו הימים טובים בזכות זה ומה טיבו של ענין
זה ויקר השמחה גדולה שיהיה מפורש על כל החטאות והעונות .
והפשעים שעשו . קי"ך במאמר הכתוב שאמר כי רעותי אז
הענוי כי ידעם אז [illegible] ישועו היה לו"ר .
ונראה לי משה נצרין להעיר עוד קושיא בהקדמה מאמרינו זה והוא
שאמרו בכל"ל ע"כ כאב נענם אברהם אב אבינו לבית קדשי
הקדשים וכי אב המון שמעו היה קנאתו וגבורתו ואיך המון [illegible]
והמון על בניו ועל על ידו האמהות מאי אשר התחילה הרעה לבא
עליהם ובפרט מה כתוב שבו הבקעה העיר פעם ראשונה ובשנה
משבעה עשר עשר בתמוז שבו הבקעה העיר בדבר הנזכר שאמר [illegible]
הד' זה י"ז בתמוז שבו הבקעה העיר שנאמר בחדש הד' כמ"ש לחדש ויחזק
הרעב בעיר וכתיב ותבקע העיר ולמה נקרא ד' שהוא בחדש הד' שמונין
לחדשים תנינן והענ"ב דכתיב בקרא צום הד' בתשעה לחדש הבקעה
העיר האחרונה מתענין בי"ז משום דהתחילה הבקעה [illegible] כמ"ש בו לפי .
שבמ"ש בו הבקעה העיר בראשונה ובשנייה הובקעה בי"ז וכיון דבשנייה
הובקעה בי"ז תקנו להתענות בי"ז בו לפי החורבן ביה שני חמור לן
ומה צום הד' הוא להבקעת העיר ולצרות שהובאלו בו שכל .
ודרשו מספרבן גוריון וקראו הצרות צרורות וקללות ומרורות שאלו
אתכני עשו קודם לכל ע"כאב ואי אם מחמום לפין מאי
אשר התחילו הצרות לבא עליהם שלא ללמוד שהם בענין עד ל"ל ע"כאב

בעשרה מאמרות נברא העולם · ואת המשנה לפי דעתי
צריכה אל ביאור רחב לשתי סבות ·
א' מצד עומקה · ושנית מצד עומק המושג · שהקדמונים מפרשיו
ואת המספרת לא עזרו אותנו כלל בביאורה · והספק היותר
עצום אשר בה הוא כי קושיה מה תלמוד לומר אין לה מקום כלל ספק
וזה יתבאר בזה האופן · לא ימלט המחלוקת או הוא מקשה לתנא
האומר בעשרה מאמרות · או אל הבורא הקדמון אשר הוא האל
ית' אולם אם יקשה לתנא האומר מה תלמוד לומר כאלו יאמר מה
חדוש חדוש לנו התנא באו' בעשרה וכו' יען כי התורה צווחת ואומרת
ובביאור אח"כ איך תעלה קושייתו כאומר והלא במאמר אחד היה
יכול להבראות יען כי זה הספק אינו צודק אצל התנא אבל אצל
האל ית' · ועוד יש לנו תמהים בזה כי איך אפשר שיספק
המקשה הזה הנה לתנא כי מה חדוש אתא לאשמועינן ·
ובפרט מניע יספק כי דבר כזה נמצא בשפתיו מן התנא באמרו בעשרה
ובשיבותם בראשית נמי מאמר הוא ודיה מלת בראשית כפי ואת
הבטח כמו ואורשת שפתיו שהוא מענין אמירה כמ"ש הרא"ש ז"ל ·
ואם המקשה לא יקשה כי אם אל האל ית' יספיק שיאמר והלא במאמר
אחד יכול להבראות מהלא שיאמר ומה תלמוד לומר · ועוד
שאין יחס כלל לזה הספק אצל דברי התנא אבל אצל דברי דברי התורה
וכבר ראיתי לאחד מן המפרשים שהלך עצמו לכנס בקופא
דמחטא ואמר כי הוא מקשה אל התנא ואומר

ואמר מהר״ל בנשמת המאירות יען כי הם מבואהם כדברי הרו״ה .
והשיב הרב״ן כי ענין עצום הוא לא השמועין יען כי כבר אי אפשר
שאמר במאמר אחד יכול הקב״ה לברוא עולמו, ובזה האופן עצמו ברא
אותו . ואם הרו״ה אמר ויאמר ט׳ פעמים כבר הוא למור הלשון
הקדש בכך וזה הפי׳ אין לו שרש בשכל ולא עלה בלשון התשובה נלאה ולזה
גרע הספקות הנופלות עליו . ולקבנת דעתי
כפי׳ התשובה צריך שתדעם כי תכלית בריאת יה׳
זה העולם השכל היה להוציא המין האנושי . ולזה יראה לי שלא .
שאשו כל צרכם מעיינים הראשונים שפקו בדברי הרו״ה למה לא .
אמר בבריאת האדם כי טוב כמו שאמר בשאר הנבראים בששת ימי בראשית
וזה כי כבר הק״ה בורא והמקום פי׳ כי כל דבר יובל אל התכלית .
באופן שאם יצדק על האמצעיים המביאים אל התכלית שהם טובים
אולם הוא למה שהתכלית הוא טוב ואם יאמר עליהם שהם רעים .
הוא למה שהתכלית המגיע מהם הוא רע . ואם האמת
הוא כמו שהנחנו כל הדברים הנבראים במעשה בראשית הם
אמצעיים מובילים אל תכלית המצאת המין האנושי וכבר אמר
עליהם שהם טובים ואין אמצעיים טובים או רעים כי אם כפי .
התכלית אם כן למה יכול מודר בדברי הרו״ה לומר שבריאת האדם
אשר הוא התכלית הוא טוב . וזאת הכונה תלה
אמתת מדברי חז״ל על פסוק ויאמר יה׳ ... כה .
וזה שהם ז״ל אמרו שהאל יתברך חזר על כל האומות [illegible]

להם את התורה ולא רצו לקבלה עד שכפאו ה׳ וקבלו אותה .
וכוונתם ז״ל היא כי תכלית האל ית׳ בבריאת זה העולם הוא המצאת
המין האנושי ולהיישיר אותו באופן היותר שלם שאיפשר .
וזה האופן אא״ שיהיה בא״כ בדברי תורה ולזה אמרו כי מכוונתו ית׳ היתה
להיישיר באמצעות התורה את כל האומות כאומרם אבל הם לא רצו כאלו גלו .
שמעשה הכנרים מנעו מהם ואחר היו שם הכלמה . ולזה יר׳
לי שנערפה מעשה אדונינו זה המאמר ויאמר ה׳ מסיני בא
בין התחלת בריאתו אל השמים ובין בריאתם . וזה כיון
היושר היה שיאמר אחר לשאת הברכה כי יחי ראובן ואל ימות .
אבל גלה להם כי כמו שכוונתו ית׳ היתה להיישיר המין האנושי .
את כל האומות אלא שחטאו הכנרים קבלה כינם ובין .
הברכות ית׳ מזה בביאור כי תכלית האל ית׳ בבריאת זה העולם
השפל היתה להיישיר המין האנושי ולעשותם צדיקים במלאכי האל
האלקים והוא הענה כאומר שענה מגדל עוז שם ה׳ ובו ירוץ
עשיר וגו׳ . להבנה זה ראוי שתדע כי המגדלים החזקים
היו שבים על ההרים הרמים ועל הגבעות הנשאות .
אם שיש להם יתרון בזה רצוני לשיותם במקומות הגבוהים . שלהם
יתרון באופן אחר יען כי אין יכולת לרוכבי הסוסים לרוץ בהסכלו
לבאת ולבא בהם בסוסים במרוצה ולזה יאמר שענה כי זה המגדל
עוז משם אלקים . אלו שתי המעלות רצוני שבו ירוץ צדיק שנית
שאף אם הוא מוכן לרב לרוץ בו הסוסים הוא חזק ואמיץ ונשגב .

אונס עני שהולך אחר ההון הוא שומר את ההון ואין ונשגב׳
ההון שומר אותו והוא אמרו הון עשיר קרית עוזו
כאלו יאמר שקרית עוזו של ההון הוא ההעושר העשיר יען שהוא
שומר אותו וכחומה נשגבה יש לו להון במשכיתו של עשיר ויהיה
משכיתו כמו משכיות לבב וזה כי כל מחשבות העשיר אינן
משוטטות כי אם לשמירת הונו הפך מי שהולך אחר התורה כי התורה
משמרתו כמ״ש בו ירוץ צדיק ונשגב. יען כי תכלית האל
יתברך במו שקום בבריאתו זה העולם הוא להמציא אנשים צדיקים
ושהם כלכודה וגו׳ (ולהבין) עליהם לא לבנין על הרשעים.
ונשק הר׳ כי האנשים הצדיקים ישרו אומר ויקם הש״י להם
פעמים אותות ומופתים בשמים ובארץ.
יען כי העולם לא נברא כי אם בשבילם. וזהו הכוונה
לא שלמה מעיני החכמים יוצאי מצרים כמו שאמרו הלא זה הדבר וכו׳
וכבר יש לי דקדוק בזה כי היה ראוי שיאמר ונעזוב אותנו אבל אמרו
חדל ממנו להורות זאת וזה כי הם אמרו שהש״י עושה עמהם נסים ונפלאות
בזאת היתה בזכותו של צדיק נאמן ולזה אמרו חדל אותה ממנו כלומר
שלא תהיה עמנו ונעבוד את מצרים וזה כי לא יעשה עוד הש״י עמנו
נסים ונפלאות. ונזק קדוש יה לי שאלוקי.
בזאת הם פעמים כה אמר ה׳ בוראך יעקב.
ויוצרך יש׳ וכו׳ אמר הכה׳ שעלמי שלמי אומרך מי בוראך מי יוצרך
וגו׳. יש׳ ויוצרך שאמר כה אמר ה׳ יעקב בוראך.

וגו׳ ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ יהושע בן לוי אמר בהמות לא נבראו אלא
אלא בשביל . צ״ה שנאמר הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך . ר׳
יהושע בשם ר׳ נחמיה אמר שמים וארץ לא נבראו אלא בשביל יעקב
שנאמר ויקם עדות ביעקב ואין עדות אלא שמים וארץ שנאמר העידותי
בכם היום את השמים ואת הארץ . ר׳ ברכיה אמר שמים
וארץ לא נבראו אלא בשביל יעקב שנאמר בראשית ברא
וגו׳ ואין ראשית אלא יעקב שנקרא ר׳ שנאמר קדש יש׳ לי״י .
ר׳ אבא אמר הכל לא נבראו כי אם בשביל יעקב שנאמר לא כאלה חלק
יעקב כי יוצר הכל הוא . וכבר הוא מפורסם לעיני
המעיינים . כי זה המאמר אומר דרשני
מפנים . אך כי כמא׳ הא׳ מהלוני הק׳ ור׳ יהושע בשם ר׳
נחמיה . וזה כי הוא מפורסם כי אין בניהם הבדל כלל .
והדעה האחרון גב׳ היינו הדעת הראשון . ואני אומר
כי אלו השלשים חולקים בהרש אופני מקמן הערך והוא האם כל השלם
ר״ל עולם העליון ועולם השפל נבראו בעבור האדם או אחד מהם
לבד . ואם נאמר ששני העולמות נבראו .
בעבורו האם האדם השפל היה תכלית בריאתו .
לבד אבל לא היה תכליתו להיותו נברא בזאת הצורה או באחרת .
וזהו כי הק׳ סבר שהשני עולמות חצה לומר עולם הגלגלים ועולם
השפל בראם האל ית׳ ויש רבותי שאם להם אלה הגזרות בזה האופן
אשר להם לתכלית השלם ולזה המשיל שהאל ית׳ שאל את שלמותי

מי כרחך כלומר מי היה הבלית כרואהך ולא הבליה כרואהך לבד
אבל יבררך בזה האומן מהצורות . ונראה שדעתו כי לא
יהא מה הצורה הגשמית כי על שלם הגלגלים ועל שלם השכל .
והשיב כי יעקב כראוי ויותר נב׳ והואהיה הבליהו לב׳ אלה הדברים .
ור׳ יהושע דסכנין בשם וכו׳ אמר כי אין האמת עם הרק כמה
שהניח כי שלם הגלגלים נברא בעבור השלם אבל
הדברים השכלי׳ האלוהיים והבהמיים יען שאלה הצורות הבהמיות
קם כמו חומר לצורה האיוני שיתגלה הביא ראיה מפסוק הנה נא בהמות
אשר עשיתי עמך וכו׳ כי אם לא היה זה כן אין ראייה מאומה אין ראיה
מאומה הפסוק כי נבראו בעבור יעקב . ור׳ יהושע
בשם ר׳ נחמיה קודם לזה כמה שהניח שבני העולמות נבראו .
בעבור יעקב יעקב אבל היותם כאלה הצורות או באחרונה אין הרבליה
השלם יעקב אבל למה שמעשה האלהים אין להוסיף עליו ולא לגרוע .
ממנו לא הבליה אחר ולזה כי שמים רוצה לומר ההרחבה השמימיה
אשר ממנה נהוו השמים והארץ רוצה לומר ההרחבה הארציה אשר
ממנה נהוו הדברים הארציים ויהיו הנה שמים וארץ כמו בראשית
ברא אלהים את השמים ואת הארץ שיורה על ההרחבה השמימיה .
והארציה כי כלשה המפרשים . קדמנס היותם כאלה
הצורות או באחרונה לא היתה הצורה ההבליתיה יעקב .
ור׳ ברכיה אמר שהאמת כר׳ יהושע בשם ר׳ נחמיה כמה שהניח
כי צורה זה השלם השכל לא נברא בשביל השלם אבל הבליה כראוי

בריאתו המושלמת היה השלם יעקב · אולם כוונה
שקניתי כי גם בבריאת העולם הגשמיי ייחוד בלתי כלה אחים
אשר שאמרו כי היתה בעבור אושאחר אדם יהיה שלם בתכלית
השלמות ולא כי האבותיים וכו' אשר הסקתחלה זה העולם נברא ·
בשביל יעקב לא תחלת העולם הגשמיי · ור"ל אמרו וגם על כלם
ואמר כי הכל ר"ל בין העולם הגשמיי ובין העולם הרוחני ובזוהרים נבראו
בעבור השלם אשר הוא כמו יעקב אבינו ע"ה יען כי כפי זה נעשה דעה
נפש השלם היא לבוש כמעלה וכבוד מהמלא כ"ס אשר בשמים וזה דעת
המון המקובלים · וזה רמוז התורה באמרה
קפיטל שך בתשא אם בחוקותי
תלכו עד והתהלכתי בתוכם · ולהבנת דעתי בזה
צריך שנדע כי ראוי לחקור בזאת הפרשה למה הניח הליכה בחוקים
ושמירה כל במצות · ועוד למה אמר ונתתי גשמיכם בעתם ולא
אמר בעתה · או יאמר ונתתי גשמיכם גשמים בעתם ·
ועוד למה אמר כי יספיק שיאמר והעץ יתן פריו · ועוד למה
הזהיר מאמר התורה באומרה ורדפתם את אויביכם כי יספיק שיאמר
ונפלו לפניכם אויביכם לחרב · ועוד מה שהקשו שאר
המפרשים למה לא שמה התורה היחס בזה המספר כי
היה ראוי שיאמר ורדפו מכם ה' מאה ומאה מכם אלפים ירדופו ·
ועוד כי ונפלו לפניכם ג' וכו' הוא מותר אין בו צורך כי כבר נ"ש ·
ועוד הקושיא העצומה לא ביאר בתורה השכר הרוחני יען כי הוא יותר

ידע שהכל תלוי בו ׃ ובכך הכרו מאומות עולם כי היתה זה הספק אבל
חקים קניתי לי לחוות דעתי ׃ קולם לא׳ נאמר כי כבר היו הם
כי אומות העולם משוכים עליו בחוקים יען שאין להם טעם
כולם אבל שבלבו ולזה שאם ילך בשווקים וברחובות לעיני הגויים בחוקים
והוא כמאורדור למעלה אדם כבר שפתיך וגו׳ וישמור כלבו ׃
ובמצותיהם המצוה שהם שבלבו ויהיה הכליה עשותם לעצמם לבד לא
לגלות אחר באופן כי בשתעשו זה בזה האופן לא תחשבו שאני מחייב
ליתן תלונה אליכם שכר אבל שאני נותן לכם בתורה זהא׳ ונרמז וכו׳ ׃
כלומר בתורה נאמרה ועל נתיבתם לא יהיה העבר הנז׳ לכם יען כי
כבר אמרתי שיקיים בכם מי שיהיו לו אומרות חטא ומשובה ולא יר
להם שהוא עת ראוי ליהרג הגשמים או שהיו עוברי דרכים לזה שעתידה
הגשמים יהיה בעתם של הגשמים אבל לא יהיה מטר לכם ואני אמעט
עוד לכם כי אקח כזמן הקדוש עלי הקב״ה רוצה לומר אילני סרק כמשחז״ל
שהסמן הקב״ה לבד לא שהאנשים מונעים אותם כמרוצת הזמן ׃
שהארץ הרץ יכולה אינם מונעים פרים אותם בזמן שמילת הכורה מק
שימעל לנטיעת הארץ יכולה ויעיל לאילני סרק שירבו פרים ׃
ואת מי יאמר לנו כי זה התקוה המור והצלחה העצומה יקרה
מצד שמילת הכרת כי אולי יהיה שד׳ תקוה ועל׳ התועבה השמיני׳
לזה יאמר כי זה יתגאה בפרסום כל׳ דברים ׃ ת׳ כי וישב
לבם לבבם לא לשאר הגוים אשר אינם שומעים התורה ויש את
כביר וגו׳ ׃ ב׳ כי לחתכם יהיה בגלות השמונה והתשובה

והתועלת של זולתו מהלחם עד כי אפילו יהיו שבעים בהבלעת השובע .
באכלו אותו ולזה אמר לחמכם . ואם תאמרו כי מזאת ההצלחה
ימשך לכם היזק גדול יען כי יבואו הגוים בה״ו לכם להשלל שובעו ולחם
החסרון מזונו לבוא בארצכם על אודותם ולקחת מכם בר ולחם ומזון לזה אני
מבטיח אתכם כי וישבתם לבטח בארצכם . ואם תאמרו .
כי מזאת ההצלחה יקרה לכם [illegible] שרבעו
בהכם ויהיה מלחמה מורגלת ביניכם כמאמר הכתוב וישמן ישורון ויבעט
וגו׳ לזה אני מבטיח אתכם כי ונתתי שלום בארץ . ואם עוד תאמרו
כי השבע אינינו מניח לעשיר לישן ויקרה מזה לכם היזק עצום לזה
אני מייעד אתכם כי ושכבתם ואין מחריד . ואני מבטיח
אותם עוד כי בשרבו ללכת אל ארצות אויביכם לעזור אותם כי אתם
תרדפו אותם והא׳ ורדפתם . ואם הגוים קצים .
יבואו עליכם לארצכם כי יהיו נופלים לפניכם בארצכם בחרב בראיית
חרבכם לבד . ונזק כי זה מן הידוע כי העם היושב .
בביתו ובא עם אחר להלחם עמו כי אם העם הרודפים
יותר חזקים באופן שמאה ירדפו לא למאתים מהנרדפים כי העם
הנרדף יעלו הרודף למלחמה בארצם כי יוכלו מאה עם אלף
מאות ולזה הכתוב כי בשיעלו י״ש להלחם עם אויביהם אל ארצם ירדפו
מהם ה׳ מאה שהוא אחד לעשרים אולם כשאויביהם יעלו אליהם
למלחמה אל ארצם ירדפו מאה לרבבה שהוא א׳ למאה לפסה כבר
קדוש והוא כאלו כ׳ כלה הפסה כמ״ש ונפלו אויביכם וגו׳ אלו ואומר

ואמר כיון שבאו לתיבתם כלומר כאורבים נפלו בראיית הח׳ לבורא
זהו השכר הגשמי . אבל יאמר כי השכר הרוחני הוא מבואר
שיהיה להם מצד החוש וזה יתבאר בזה האופן כבר הקדמנו מדברי
חז״ל כי הע״הב אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו׳ אבל צדיקים יושבים .
ועטרותיהם וכו׳ ואם אתם רואים שמשמירת התורה הקדושה
יתחייב שאתן משכני בתוככם ויהיה שכינתי למעלה לארץ לישב .
בניכם לא רביה דבר אמת עד מאד כי לא תגעל נפשי. רוצה לומר
שכינתי בשתשמרו את התורה כשתצאו מזה העולם וזה הוא שהם
יראה מכל זה כי הצדיק יסוד עולם ובשמירת התורה הוא סבה
קיום העולם ובעזיבת הרשעים אותה היא סבה
אבידת העולם וזה הורה לנו הרב מאורו כמעשה מאחרות וכו׳
ולהבנת זה צריך שנדע אלה הקדמות . א׳ כי הרשע אין
לו פדיון בה לפני הבה להשיב על רשעו אחר עזיבת התורה
המאירה עלינו וזה כי אם יאמר הרשע למען יה׳ כי לא היה יודע
שהש״י ברא את העולם ברצונו וקיים אותו על אדני התורה
שאם ידעו לא היה לו מאבד את העולם יאמר לו האל יתברך
ב׳ כרצונו בראשית ברא וכו׳ ושהוא בראו ברצונו .
כי אם יאמר הרשע שלא היה יודע כי אף אם בראו ברצונו שהיה
יכול לאבדהו ברצונו לזה יאמר לו האל ית׳ כי כבר הוא
מבואר מתורה בתורה כי האל ית׳ יכול לאבד כל מיני העולם וכל
מין א׳ ומין מהם בשירתה . ג׳ ראוי שנדע כי שם .

גם אמירה שתלה בלשון הקדש על החפץ והרצון כמ״ש הרמב״ם ז״ל
ונראה הקדמות יהיו מכוונות לברייתא הזאת וזה כי יהיה בעשרה
מאמרות וכו׳ כאלו יאמר בעשרה מיני חפץ ומקשה
הלמוד ומה״ת וכו׳ כאלו יאמר כי אם מה בא ללמדנו האל ית׳ בזה
וזה כי אם הוא רוצה להורות לנו שברא את העולם ברצונו באמירה
א׳ יספיק . והתשובה כי אם אמר אמירה אחת לבד נאמין כי
האל ית׳ ברא העולם ברצונו לא שיהיה מחובר אותו כשירצה ויהיה לרשע
תשובה אבל תשי׳ כמו שקדם בהקדמה ב׳ לשה״ שבראו בעשרה מאמרות
כדי להורות לנו שבכל מין ומין הוא נתכוון בבריאתו כי לזה יספיק
בראשית כי הוא כאלו יאמר בראשית רוצה לומר באמירה ברא .
אלהים את השמים ואת הארץ אבל בהקדמתו כדי שלא יהיה לרשע
מתחלתם ראש לפניו ית׳ . והכונה דאמרינן מעשה דורות
מנח וכו׳ להורות שהצדיקים מקיימים את העולם ולהורות
כי הרשעים מחריבים את העולם הכונה עשרה דורות מאדם ועד נח
נח . וזה יספיק במה שרצינו לבאר בזה הדרוש בתהלה
לאל לאל העוזר וכו׳

במדרש כמה מתנות נתן הקב״ה בעולם ג׳ חכמה וגבורה
ועושר זכה אדם לאחת מהן נטל חמדת כל העולם
זכה לחכמה זכה לכל . זכה לגבורה זכה לכל . אימתי
בזמן שהם מתנות שמים ובאות בכח תורה . אבל חכמתו
וגבורתו ועשרו של אדם אינם כלום שכן שלמה אומר לא לקלים המרוץ

המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עשר
וגם לא לידעים חן כי עת ופגע יקרה את כלם עכ׳ · קנה יש
לשאול שישאל מאחר שיעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו ·
ויעקב חבל נחלתו למה זה האריך התורה במצוות רבות שהכבידו על
שלא נוכל לעשותם כלם ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא ·
יחטא ויותר היה ראוי שבעשייה מצוה אחת או שתים יספיק
לו לקנות חיי העה״ב וכמו שמצינו כמו נח על ז׳ מצוות לאיוב ·
וכבר בא המשיב לזה מה מעשה ״) חפץ למען צדקו יגדיל תורה
ויאדיר וכו׳ ופירשו כי הרצון בזה כי רמזה החכמה האלהית שיש
אנשים שיכולים לעשות מצוה אחת ויש להם חשק עמה רק שאין
כח לעשותם · ויש לאחרים חשק עם מצוה אחרת רק
שאין כח עם אחרים ורצה הקב״ה לזכותם ונתנה כרצונו אליו כמ״ש כהרהו
לו מצוות רבות והאיש אשר לא יעשה מצוה אחת יעשה
אחרת באופן שיזכה לקנות חיי העה״ב שלא יתקיים כל זה ·
כהגולגו מצוה אחת או שתים לבד · ולזה יקשה ואיך
לו
יעלה בדעת שבעשייה מצוה אחת יספיק
לאדם לקנות חיי העה״ב מכולן שישמע ולא יעשה אחת מכל ·
ולשמור על פרין שלדבר
מצוות השם האחרות ·
זה נסתפק קצת ספקות במאמר אשר התחלנו התחלנו כי דרשו
א׳ כי הם ז״ל והנביאים מנו ג׳ שלמינה חכם בחכמתו גבור
בגבורתו עשיר בעשרו ולא עוד וכו׳ זולת מנה ד׳ חכם גבור

גבור ועשיר ומכובד . ב׳ יש לספק במאמר איך אמר שהמעלות
הם ג׳ לא יורד כי ימצאו קנוי והבנים והאשה היקרה וזולתם .
הרבה ואח״כ איך השיבו שהם ב׳ לא יורד . ג׳ ראוי לספק
איך אמר שמי שיזכה לאחת מהם יזכה לכלם כי כחוש נראה
בהפך כי ימצאו חכמים ואינם גבורים . אבל כבר התבאר .
שהשלימות ג׳ מינים נפשיי בחכמה והמעלה גופיי שיהיה גבור
המתואר כבה וגבורה ונוי ושלמות חוץ ממנו כעושר . ולמה
שהכבוד איננו ביד המכובד לכן לא מנוהו ז״ל בכלל המעלות והנה .
הפלוסוף כתב כראשון ממדות שהכבוד איננו התכלית לחיי האדם אך
הואחרוני ממנו כי הוא ביד המכבדים יורד מאשר הוא במכובד .
גם כי מה שיהיה ביד זולתו הנה בקלות יוסר והטוב האמתי הוא
אשר בקושי יוסר . ואמר עוד כי דרישת הכבוד
הוא למען אשר יראו הרואים לפי שהכבוד הוא הטובה הגבוהה
האנשים לא ישמע לאות ולפיכן שלמות הנה א״כ הוא מהדברים אשר
לא יכספו בעבור עצמם כי אם בעבור המעלה המעלה אשר יורו עליה
והנה החכם בן זומא ביאר שהכבוד הוא כאחר וקנין כנגד .
אשר כן ימעלו בכבודם לא שימעל מאחר ולכן אמר
שהמכובד איננו אשר מכבדים אותו זולתו כי הנה א״כ יהיה הטוב
ההוא בזולתו חוץ ממנו ויהיה קל ההפסד ההפסד אמנם הוא .
אשר יכבד לזולתו כי אז הקנין הוא לעצמו ויוסר בקושי .
גם שהוא עושה טוב לא סובל ומקבל אותו .

ונשאל במדרש רבה פ' ביום הז' נשיא אחר פירושו למה נקרא שמו
של הקב"ה מלך הכבוד שהוא חולק מכבודו ליראיו

ויקשה בתחלה זה · א' מה זה אשר שאל למה נקרא שמו
של הקב"ה מלך הכבוד כי אי זה צד ובחינה יש לומר שלא היה ראוי
להקרא מלך הכבוד לשנשאל מהצד ההוא והבחינה ההיא למה נקרא שמו
של הקדוש ברוך הוא מלך הכבוד מה שאינו ראוי להקרא כך כי הנה
מבואר מי כמוהו ית' לו להקרא מלך הכבוד ואם הוא ית' לא יקרא
מלך הכבוד מי יקרא · ב' אומרו שהוא חולק מכבודו ·
ליראיו כי היה מספיק שיאמרו שהוא חולק מכבודו לבריותיו ·
או שהוא חולק מכבודו ומבואר הוא שכוונתו שהוא חולק מכבודו לזולתו
אמנם לתשובה נשיב כי הוקשה לבעל המאמר ז"ל היות נקרא ית'
מלך הכבוד לפי פשט הכתוב שנראה שנקרא מלך הכבוד עם שכל
הנמצאים מכבדים אותו כמ"ש כבוד מלכוך יאמרו והנה לא רצה החכם
הזה שיקרא הקב"ה בעבור מקבל הכבוד מזולתו אבל שהוא מלך הכבוד
למה שהוא חולק כבוד לזולתו לא מפני שבריותיו מכבדים אותו ·
אמנם אמר ליראיו מפני שבשלמות הכבוד אשר בעבורו יקרא המכבד
בעל הכבוד הוא שיהיה למי שראוי לו כי הכבוד הוא ענין מגיע מן הנשג'
אל העושה לו בשביל מעלתו שאם היתה ההשתחואה והכניעה וזולת
זה אשר כיוצא בו העושה לעשותו עצם הכבוד היתה האבן או הצלם או
הבהמה הנבזית הנעלה נכבדים ולא יהיה בזה הפרש בינים ובין
המלאכים או בין האלהים וזה בטל כי מה יועיל ...

יתן השבח כן למי שאין לו מעלה אוהבת . אמנם יוסיף -
ויתן כפרס מעלה למי שראוי אליו כי הכבוד משל למרגלית יקרה
המשובצת בזהב אופיר שכבוד הזהב יתפרסם עליה אמנם מי שיתן
אבן יקר או כדים מעץ לה כבוד יהיה לבם מזה ומשל זה עצמו .
אמר משל גדול החכמים צרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד
ואמר גם כן לפי שכל יהלל איש ונעוה לב יהיה לבוז . וכן אמר
במקום אחר כבוד חכמים ינחלו ר"ל לפי שהכבוד הנעשה לחכמים הוא
לפרסם מעלותיהם כאבן הזהב למרגלית לזה ינחלו הכבוד כי להם .
יאות כדרך נחלה מבלי קנין . אמנם ימהם הרומה כבוד
לכסילים הנה זה אינו כבוד אבל הוא מהם קלון כי הוא
כמי שיקח אבנים וישים על ראשו כי אין בזה כבוד לאבנים כי אם
משא ומעמד למהם אותם מעל הארץ ונכנס על ראשו .
ולזה הרבה ר' שמעון כמלך הכבוד שהוא חולק מכבודו ליראיו שהם
דבגונים לפי מעלותיהם לקבל הכבוד . וכן ראוי שיובן אמרו
ומה איזהו מכובד המכבד את הבריות רוצה לומר -
הבריות שהם ראויים אליו . ולפי שלא פרקו דעת בזה
כי גם הם כל כנה לא אמרו שחולק מכבודו לבריותיו ויובן לראויים אליו
כמו שיובן בדברי בן זומא ואם אינו מובן מעצמו מבלי שיפרש אב
היה לו לבן זומא גם כן לפרש ולומר המכבד את היראים . עם שיוכל .
להחוק ולו' כי הוא לה כמו שליש אחר שאמר המכבד את הבריות היא
הידיעה ולא אמר המכבד בריות
.

חנם נ״ל משה ניגרין שכוונו כונה נחמדה ונכונה היא אצלו עד
מאד והיא להבדיל ממדה מלבי כו׳ כי איש חולקים כבוד
ואינם מחניפים לאותם האנשים אשר הם נכנעים אחרים ועושים עבודתם
ומלבי ראים מהם כי אם לגדולי המלכות אשר לא ייראו מהם אבל
אדרבה המלכים הם יראים מהם שלא יבגדו בם ולכך יחניפו אותם בהנהגה
ונכבדה ויקר שגיא וענין הקיסר עם שרי מלכות אדום יוכיחו
אמנם הוא ית׳ בהפך כי אדרבה לאותם שהם יראים ממנו יחלוק להם
מכבודו וכמ״ש צדיק מושל יראת אלהים כל׳ הצדיק יזכה להיות מושל
בכל הנמצאות בהיותו ירא אלקים ולאותם שאינם יראים ממנו ישפילם
שפילה עד ארץ יגיעם עד עפר כענין נבוכדנאצר וחירם מלך צור :
ודומה לזה אמרו לא כמדת הקב״ה מדת בו״ד מלך בו״ד אימתו מוטלת על
רחוקים וכו׳ הקב״ה אינו כן הרחוב וסביביו נשערה מאד · וקרובים
כי מלכי בו״ד משלבם מזולתם ולכך יצטרכו להחניף
לגדולי המלכות ולכן יעשו משפט על השפלים ויכבדו על הגדולים
הלא הר׳ משה כי ה׳ אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים
וכו׳ אשר לא ישא פנים וכו׳ עושה וכו׳ וכו׳ יען כי הוא ית׳ אינו
צריך לבריותיו ובריותיו צריכין לו ע״כ ומעשה הקב״ה על הבחורים
כי כאשר יהיה באותן הש״י שליהם כלא אנכי כדאמרינן יאמר כל איש
קנאה ותרנגים המתכים למוה ואינו הלוקח ולא יצא לאויר העולם
אבל על הגדולים והחזקים מעשהו חזקה מאד וכעשות הש״י משפט
בקרובים אלו יקדש לעיני כל ויאמרו ראו כי הוא מובדל ומרומם

ושמור מתלמידי החכמים על קרוביהם ולא יעשו בהם משפט והוא
מ״ש בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד · עיין במקומו ·
ונחזור למה שהיינו עליו כי כן זוהא למה שראה שהכבוד הוא כיד
המכובד לא כיד המקבל מנה מוגל מהשוכות והוא הכבוד ·
ולמה שאמר החכם יעמוד במקום שאר כל השלמות שהם מוכיחין
וכן יעמוד במקום הטוב שאמרו במ״ש שא׳ זכה אדם לחכמה זכה
לכל · ואמנם ~~זכה~~ זכה כנבואה וכו׳ לכל · כוונים
הבאור כמה שנתבאר בג׳ מאמרות כי המעלות המדעיות יפרדו קצתן
מקצתם והמעלות הקנינות בכחות והשכל לא יפרדו אבל נשמרות
יחד · ובאור זה כי מי שנולד נבור כפי הטבע ועל אחת
מהמעלות והמדות האחרות כפי הטבע כבר אפשר שיהיה נבור ובלי
שיהיה חכם וכו׳ אבל כשהאדם יקנה התבונה והשכל יחוייב כי
יקנה כלם כי השכל לא יחויב מעלה וזאת מעלה אבל הכל יצוה ·
ואם יעשה אדם אותם בעבור צווי התבונה יחוייב שיעשה כלם ·
המשל בזה מי שיעשה מצוה אחת בעבור שצוה הש״י יחוייב ·
שיעשה כלם בעבור כי על הכל צוה והעושה מפני שטבעו חייבו
שיעשה כבר יחוייב שיפרדו קצתן על קצתן כי מי ~~שטבעו~~ שאינו ·
~~ויעשה~~ נואף בעבור שטבעו איננו מתאוה לנשים הוא והאחתין
לאסוף כסף יגנוב ויגזול ולא ינאף · ואמנם אם ימנע
מהניאוף להיות שצוה הש״י כן ימנע מכל שאר העבירות שצוה
הש״י בהם נ״כ ולכך המשבח כי המעלות המדותיות יהם הקנינות

הקנות בבחירה ובהשכל ואינן טבעיות לא יתפרדו זו מזו והדובק באחת
אמנם זכה בכלם ובכל טובות העולם והרב אשר הסכים רב״ג פירש יצחק .
המורה ז״ל זכה אדם לאחת מהם זכה בכלם . ויש אומרים כי אין
שהם באות מצד שוים ובאות מצד רעה . ודע שאין
עושות בעבור קושי לותר הכל והם באות בתבונה ובדעה ובהשכל
אבל חכמתו וגבורתו ועושרו שלכן איש להיותם טבעיות ואינן .
טבעיות ועוד הנביא אל אל יתהלל חכם בחכמתו והגבור בגבורתו
שזכה בה כפי טבעו כי אם בשהם מדותיה רצוני לומר שהם עשות
בעבור הבחר לותר הכל שזה בא כמ״ש בזאת יתהלל המתהלל השכל
וידוע אותו כי אז לא יתפרדו אבל יתחברו אלו באלו לפי שאין .
מעלות נקנות בבחירה והשכל שלא יתפרדו אבל ישארו יחד .
והבחירה זו רצוני היותם מדותיה לא טבעיות כמו להגיד אותם השלם
כן זולת באופן שישיבו הכרם לקבלם על האופן שנבאר לך .
כבר הבאר בראשון מדות שהטובות יחלקו .

דע כי טובות הגוף וטובות הנפש ו[illegible] וטובות הגוף

נחלקים לשלשה טובות אשר מחוץ כעושר והכבוד . וטובות
אשר באדם עצמו כבריאות והכח והיופי וטובות הנפש ויחלקו למעלות
המדות ולמעלות שכליות . ולמה שימצאו אלו הד׳ שלמיות
לא ימצא רצונו השלם להגיע אלו הד׳ שלמיות והם חכמה וגבורה
עושר וכבוד . כי השלמות העליון מכל שלמות הנפש .
ואחר יקרב אלו במעלה הגבור כי הגבורה מהם שימצאו בעצמות

בשלמות הדבר והעושר והכבוד הם מהדברים שחוץ למתואר והעושר
עם שהוא חוץ ממנו יוכל להשתמש ממנו העשיר אבל הכבוד לא יוכל
כי הוא מה בזולתו . ונמצא שכל עיר אא״א מבלי שיתחלפו
הדברים שיתחלפו אא״א שקנייתו אם לא יכוונו לתכלית אחד כי .
החכם אם יהיה חכם בעיניו יבזה לכל שהם עמי הארץ . והגבור
יאמר שכלם פחותים ושאין ענין לחכמים להציל עני מחזק ממנו ועני
ואביון מגוזלו אבל עבודתם המעלה והנצח וההוד ולכן יבזו לכל .
והעשיר יבזה לכל . והחכם העני חכמתו בזויה בעשר לא יפתח פיו .
ולכן בעלי המשפחות היקרות יאמרו כי תכלית הכבוד הוא הטובה על
הכל ובמה יהרגו אלו הראשונים אם היו ממשפחה פחותה ומוספלת:
עקור כי זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי והנה אח״כ בזה האופן אלו
הד׳ שלמיות אא״א שימשכו למדינה שימצא שלמה כדין ואא״א שיתחברו
רק ימשכו קצתן לקצתן והפסד המדינה . ולכן הקדמונים זולת
כאשר רצה לקיים המדינה רצה להגדיר אלו הד׳ .
שלמיות באופן שלא ימשכו אלו לאלו אבל יתקבצו כי החכם • הוא הלומד
מכלם אדם כמו שפירשנו אותם יעיין ממקומם ולא ימצא בין אלו
ההתחלפות ההפכות ועוד אבל יתחברו אלו כאלו ונשא אל יתהלל
חכם בחכמתו וגו׳ כאומר כי לא יתהלל כל אחד מאלו מהשלמיות .
מה שלמות והטוב כא״א יהיה כן לא יתחברו לשלם ולא יתבונן המדינה אבל
בשיכוונו כלם לתכלית א׳ והוא השכל וידוע לשם הגדול
וכו׳ כי אם יתהלל והנה אלו ואם יתחברו

וקנה חס ויהיה האדם חכם יתחייב שיכבוש את יצרו כאשר יגבר
עליו יצרו להחזיקו מהעיון וההשתדלות כי יאמר לו מה
לך לבזות עצמך ללכת אצל מלומדי ללמוד מהם וכבשהו בחזקה ויאמר
לו והחכמה מאין תמצא וגו' כי זהו הגבור הכובש את יצרו כמ"ש עיר
גבורים עלה חכם וירד עוז ומבטחה היצה"ר • וגם שהוא
חכם יתחייב שידע ויכיר חלקו במציאות כאשר ראוי לאדם לבקש
ויהיה מעלה שנתן לו הש"י. ויתחייב שידע שהעושר המלך הכהו' למונה
ממונו כמ"ש אחרית האיש והממון די. לו כלחם לאכול ובגד ללבוש ושיבקש
כבוד בעבור דבר אחר לא לעצמו והחכם יכיר כי הכבוד אינו מעלה
כי אינו בידו ולכן החכם יבקש ~~להשלים~~ להשלים עצמו ולכן אמר ~~מעלה~~ חכמה •
ונבונה ועושר וכבוד כלם ימשכו אחר החכמה וכשיהיה האדם זוכה
לחכמה יזכה בכלם וימשכו נג' קצתם בקצתם כי הכובש את יצרו יתחייב
שיבקש חכמה כמ"ש לתאוה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע כי מי •
שנפרד מהתאוות בכל חכמה יתגבר וגם הכובש את יצרו ~~יתחייב~~
יתחייב שיהיה שמח בחלקו וגם יהיה מכבד הבריות שלמעלה •
~~[illegible]~~ עולם וכן הדין ~~[illegible]~~ בשאר המעלות כעושר וכבוד כי מי
שזכה באחת מהן ונראות לו מכח הרגלה ונשאם לשום שתים יתחייב
שיתקיימו כלם כי השמח בחלקו יתחייב שיכבוש יצרו לבלתי יהיה
אוהב כסף לא ישבע כסף ויתחייב שיהיה חכם ללמוד מכל אדם אחר
שמח בחלקו ואומר ... כו' מלמדי ... ומתחון אחר
שהוא כלו קיים כי האמתי שהוא השמח בחלקו לעולם יהיה קיים

קייםבי ישמח במה שנתן לו הש״י ותהלה מזמן כא׳ להגיע בעושר יותר
נגלה ומזה יתחייב לו היותו מכבד את הבריות הפך מה שנא׳ וכסף וזהב .
ירבה לו וכו׳ והם להפך . ומי שיכבד לכל אדם יתחייב היותו נמד
מכל אדם לפי שלא יבהלוהו בעלי כבודו בגאותו מבקש להתגבר כי הוא .
שפל רוח את ענוים ואינו רואה איש שלא יהיה יתרון עליו באותו חסיד .
אשר זכרו ז״ל בתורת הפילוסופים שהיה מכבד את כל הבריות ושאלוהו
על זה ואמר שהיה משער בשכלו שלא היה רואה איש שלא היה
לו יתרון עליו ואם היה חכם או בעל מדות זה מבואר אם נבער או
בעל קומה או בריא ממנו היה חושב שהיה זה יותר קשר בחסדו ית׳
ישן חלק לו מטובו יותר ממנו ואם הוא צעיר ממנו לימים היה
חושב שעונותיו יותר מועטים . ואם היה עני או חולה
היה חושב שיהיה לו יותר ההצלחה ממנו מאחר שלא עשה כמעשה כוחו
ודרכי הצדקה לעוניו או חוליו . ואם היה שכלו חסר יותר ממנו
היה חושב שיש לו ההצלחה יותר על עונותיו כי הוא כחזקת שוגג ואם
הוא חלש ממנו או קצר הקומה יש לו ממנו מן הרבה הקומותים ולא
יתגאה בהם ואיש אשר אלה לו מתחייב שיהיה כובש את יצרו המחליק
לו לשון לאחור מדרך המדרגה הזאת ולהשיאותו אל הפכו ואחר שאינו דורך
אחר הכבוד יתחייב היותו שמח בחלקו אם מעט ואם הרבה אחר .
שהעושר אינו מבוקש לעצמו כי אם לקנין המעלה והכבוד ואחר .
שתואם בקבלה העושר שהוא הכבוד יתחייב שיתאם מה שקודם .
הקבלה נב׳ שהוא העושר וכו׳ ושית על עפר בצר ובצור נחלים

להורות על גודל מעלתו וכי יכראוי
נחלים אותיר עכ"ל קניע מאמר הש"ס
לגוותו מהנכנסים כ"ו כמורה עם שכינה ומה זכה לדבק בשם הגדול ·
ולהורות חי עולם · נקעירה וזאת נפלאות מתורת חכמינו ז"ל
המה קוראים ומתים כלבים מועטים
קדושים אשר בארץ
יקרים וקדושים מה שבאה הפסוק להשיגנו כי זה מהלך ש"ייויק ·
לעמוד על מעלתם ולהתאבק אחר דרכם לבלתי סור ממצוותם ימין ·
ושמאל אשה איש שישמע לעצתם ודברי מוסרם ישים על לבו תמיד
והרשעים המחויבים פיהם עליהם ומאריכים לשונם מאין יבוא ·
ונחזור למה שהיינו עליו שהוא קיומה הסתם חסר זכרנו כי ·
כמה שאמרו הורג כ"ו כי מה שאמרו שבמשנה
מצוה אחת יספיק לו לאדם לקנות חיי העוה"ב יש הפרש גדול
גדול כמשורה כמו עבש רוצה לומר שמעשיו הוא שיעשה כולו
האומר שזה האיש מעשיו יש לו מעלה הפיזור ובזה ירץ מעלו
לעניים לאיש שמעשיו הוא כולו ואמר הוא שוד עבש ואומר
שרצונו לרב מעלו הואיל ואבין שבשמים גזר עליו כי האיש
שמעש מחייבו לבזר משרשו לא יספיק לו זה לקנות חיי העוה"ב
לפי שמעלה מצוה זו המוצאה בידו היא מבעיה והמעלה ·
המבעיות המדרגה קרן על קרן · אבל מי שעושה
אותה לעשות קושר כשני ה' יספיק לו זו המצוה לבד להביאו לחיי
העוה"ב · וכבר אמרו ז"ל אל יאמר אדם אי אפשי
בבשר חזיר אבל אפשי ואפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי

פ' ואתחנן אל ה'. בעת ההיא לאמר ה' אלהים אתה החילות להראות את
עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים
ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותך אעברה נא ואראה את הארץ הטובה
ההר הטוב הזה והלבנון · כוונת אלו הפסוקים לפי דעתי משה רבינו היה
מודיענו כי כל הבאים [illegible] המצטרכים למצוא חסד כל מבקש
הזולת ההוא
מזולתו דבר להפיק רצונו ויעשה בקשתו שמצאו בבקשת משה ומזולתו מאת ה'
לעבור ולראות את הארץ הטובה · וביאור זה כי כל איש אשר יצטרך
לשום דבר מזולתו יתחייב שידרשהו ויבקשהו מאתו בכבודו ובעצמו לא על ידי
שליח כי אם יבקשהו על ידי שליח יראה כי בקל בכבוד הזולת ההוא או שאינו
צריך אל אותו הדבר כל כך כי כבר יעבור זולתו אחר שלא נשאל הוא בעצמו
בבקשת הענין ההוא · שנית יתחייב שיבקשהו בתחנון ובהפלגת מעלות הזולת ההוא
אחר שאותו הזולת אינו חייב לו דבר ואין לו שום סבת חוב
עליו בעבור אי זה טוב שקבל וכאילו זה השואל שיתחייב בשר כמו
ההוא לשמוע אליו ולעשות את שיבקש ממנו כי אם יבא עליו בדרך חוב אולי
יחרה אף הזולת ההוא וישלחהו מלפניו · שלישית ראוי שיקדים
מבקש הדבר ההוא ממנו הזולת בעצמו לא משלחו ט יותר
ויכירו רחמיו עליו בראותו בדרכו ההצטערו ויתגבר נפשו הוא בעצמו יותר
ממה שירפעל כאשר לא יקיף רואה הוא בעצמו בדרכו רק יקיף נותנו על ידי
שליחו כי בזולת ראוי משמיעת ובהוג וירא את העמל והתלונות ויסבר אותם
כמו קבר יוכיח כי נתפרסמו המפורסים בענין זה וכי אם לא ראם לא האמין
להם ירפעל · ואיפשר לומר כי חשב שנתפרסמו או נתעצמו שלא יאמינו לה

ירפעל אותו הזולת

ברע הרוא אשר עשו אותם כאשר ראה את הטוב ומחולל כלומר שבין שמחו
במעשה הרע הרוא אשר עשו את שכר אותם לשוב שראה שבמעשה הרע הרוא
היה לאם הקנין כנגד כמו שאמר החכם ראוי לעשות טוב לקנין הבאת הנאה
או נעשה בפעולת כמ"ש שע"ה שמחה לצדיק עשות משפט ומחתה לפועלי און
נח"ל
וזה טעם מאמר חז"ל על הנבואה מוניטו ב' כאשר נבאר במקומו ועניין
מאס · אמנם לפי דרכנו היה הטעם כי גדולת ראייה משמיעה ולזה
נפשל ויותר כשר ראותו המעשה הרע הרוא מקנאת אשר שמע אותו מפיו יע"ל
גם כי האומן בה' · רביעית אם שיבקש הכהר הרוא מגדולת הרוח
בעצמו הנה כל זה · איננו שוה לו אם לא יצטרך אל זה שיבוא
אותו כחולת שיבקש ממנו הכהר הרוא איש חיל רב פעלים נ"ה נהגו ישע
מלומר לעשות טוב ומעכשו להם על השנים והאביונים אשר לשום בתוא
שבק · חמישית ראוי שיבא אצלו כשם אשר יישב לבו כמו שאחז"ל ואל
תרצה את · חבירך בשעת כעסו ואל תבקש לראותו בשעת קלקלתו
כי אם יבא בעת כעסו ובשעת קלקלתו לא ישים אליו לבו לעשות את בקשתו
· ששית ראוי שיהיה משגות מחויבות עשות מבקשתו כוללות ומעניינות
עם המבוקש אצלו ולא שימצא קלקול והבלי מה בדבריו כל
מעניינות
כמ"ל ברוב דברים באופן שיבין נפשכם ויאמין למשמע אזניו · ונתאחל השבק
בנאום רוח מרעה בדברי אלה · כי באו ו...
על הראשון שהוא הוא בעצמו אשר [illegible] יע"ל על שאלתו ובקשתו
ואף לא על ידי אחרים · ובאו [illegible] ולא אחרת [illegible] או [illegible]
ראוי היותו שואל השגת מאמרו יע"ל [illegible] ובכללה [illegible] כי [illegible]

אעפ"י שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים מאת המקום
אלא מתנת חנם וכמש"ה חז"ל באלה הדברים רבה וזה לשונו א"ר יוחנן י'
לשונות נקראת תפלה ואלו הן · שועה · צעקה · נאקה ·
רנה · פגיעה · ביצור · קריאה · ניפול · ופילול · ותחנונים · שועה
צעקה ויאנחו בני יש"ר מן העבודה ויזעקו · נאקה הה"ד וישמע אלהים
את נאקתם · רנה ופגיעה דכתיב אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם
רנה ותפלה ואל תפגע בי · ביצור וקריאה הה"ד בצר לי אקרא ה' · ניפול
הה"ד ואתנפל לפני ה' · פילול הה"ד ויעמוד פנחס ויפלל · תפלה ותחנונים
דכתיב ואתחנן אל ה' ומכולן לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים עכ"ל //
וק' לי משה ענין כמאמרם כי מה הוא הטעם אשר שמו שיורה אותם אותנו
ביצור איך יהיה הוכיח אותו כי דוד אמר כי בצר לי אקרא ה' ואח"כ מלת בצר
לא נורה שהיא תפלה וזה מבואר ולא נבקרה הה"ד כי אם בשנאמר שהוא מש'
שנפל ובמקום ביצור נאמר תפלה כמו שאמר ואתה אל תתפלל בעד העם
הזה כי אלה יקרה למה לא מנה לשון תפלה נ"כ ויהיו י"א אחר שמקרא מלא
הוא ואתה אל תתפלל בעד העם הזה // ועל כאשר ובאומרו א"ר לשון תפלה
ותחנונים הה"ד ואתחנן · וק' כי מהפסוק לא יוכיח רק תחנונים לא תפלה ואח"כ
איך אמר תפלה ותחנונים · ועוד כי למה כאשר מנה השמות לא מנה רק
תחנונים לבד ולא אמר תפלה ותחנונים אלא שזה מורה שורה על מה שאמרנו
שנפל משה בשמות כלו · א' לאמר כוונתו שלא נתפלל משה אלא בלשון
תחנונים וכמש"ה שם שאמר משה איני אומר שמבקש לי אצלך מאומה אלא חנם
עשה עמי מתן חנם שנא' ואתחנן אל ה' · ושם זה מובן אצלי

מאומר אחר בא לר׳ יוחנן במקום אחר וזה לשונו דבר אחר א״ר יוחנן
תחנונים ידבר רש אלו נביאי ישראל ׃ ועשיר יענה עזות
אלו נביאי אומות העולם ׃ וקשה לי מה שנתן מובא כי איך יכנה ר׳ יוחנן
לנביאי ישראל בשם רש ולנביאי אומות העולם בשם עשיר ויש להפליא
על ר׳ יוחנן הפלא ופלא ׃ אמנם עם מה שאמרנו ופירשנו בכוונת המאמר
בראשון
המאמר שאמר ומבואר לא נקרא משה אלא בלשון תחנונים שבכוונת מה במאמר
באחר שזכרו לעמו ואמנו עם שאמר אינו אומר שמבקש לי מלך מאומה אלא
חנם שעשה עשוי מנין מאותה שכבו בשנין ואתחנן ׃ אח״כ למשלתי׳ כמו ר׳ יוחנן
לנביאי יש׳ בשם רש כי הם מחזיקים עצמם לרשים ונחשבים שאין להם
ובתחנונים
מעשים לבלות עצמן בהם רק שואלים מתנת חנם ׃ אמנם נביאי אומות
העולם הם מחזיקים עצמם לטובים ועשירים ויש להם של מה שיסמוכו
ולכן ידברו עזות כלו׳ שהם באים עליו בל׳ בחוזק ובתוקף חוב ׃ ואה״ר ר׳ יוחנן
סמוך למאמרו זה לבאר בשנין זה לשונו א״ר יוחנן אין לך גדול בנביאים יותר
ממשה ולא בא אלא בתחנונות שנאמר אערכה לפניו משפט ופי׳ אמלא תוכחות
אין לך גדול בנביאים ממשה וישעיה ושניהם לא באו אלא בתחנונים ישעיה
אומר ה׳ חננו לך קוינו ומשה אומר ואתחנן אל ה׳ עכ״ל ׃ הנה שאיוב לגודל
מחזיק עצמו בהיותו עשיר וצדיק במעשיו טובים לכן בא עליו בתוכחות אמנם
משה וישעיה לגודל מחזיקים עצמים כרשים ודלים במעשים טובים ומעשיו
טובים באו עליו בל׳ בלשון תחנונים ׃ ובמעט שבקהם ראוי ישיב לראי׳
משה שהוא גדול שבנביאים הוא למה שראה ישעיה יותר מבואר שהוא אומר איני
אומר שמבקש שיתן לי מאומה אלא חנם עשה עמנו שזה ה׳ חננו לך קוינו וגו׳

ר״ל לך ובעבור האמונה והתשובה קיומו לא לנו ה׳ לא לנו · אמנם מאמר
משה ואתחנן ~~[illegible]~~ השנין מבואר ~~[illegible]~~ כבתוב רק כמו
לשון שאמר לעשות דבר לא נעשה משה רק בלשון תחנונים · ושם קורא בינו
יכולים להשיב ולומר [illegible] בשני הראיות במאי דפליג תוספת עבה״ז יותר משה
· ובאמרו אדני ה׳ רמז אל ב׳ והב׳ שהוא קונה שואל החמונים
מרשעה עצמו ולא משלוחיו [משעת משלוחיו] ובקורא רחמן וכמו שירה שם ה׳ כנותן ומבואר
משעמו · ובאמרו בעת ההיא רמז בפניני החמשי׳ כמו שפירש רש״י ז״ל
לאחר שכבשתי סיחון ועוג כי אז היא עת רצון כי כן דרך המלכים לתת
מתנות ומשובה ויקר שניא לאנשי המלחמה בעת כיבוש כי אז שובע
שמחות אל פני מלכם וכם רואים פניו בקרובה וזו קורא כוונת באו
בעת ההיא שיהיו על עת כיבוש שאז קורא עת רצון לפניו אבל לא על
כוונת רש״י ז״ל שאמר התיר שמא הופר נדר · כי יקשה עליו כי למה
ראה שמא הופר נדר כי נדר היה שלא יכנס לארץ ישראל וסיחון ועוג
לאו מארץ ישראל היו שיחשוב שמא הופר הנדר אחר שהכניס להם
לכבוש מהם · ובאומ׳ לאמר רמז על בקשה השני׳ ויראה
לאמר שעשה כולם מתייחסות עם דבר המחויב והתחייבות שיפרו הדבר
ההוא וזה אשר במשנת דבר כן שאמר ה׳ אלהים אתה החלות וגו׳ ·
ומלת לאמר דבקה עם ראשית הכתוב דבה אחרים ויראה לאמר אלו במשנה
שבן ה׳ אלהים שבן כ׳ כוללות מתייחסות ומספיקות כמו שאמר עתה כי
הכוונה שאדונם בהם כלל הוא לבקש אלו ו״פ השלשה במאמרים אשר
נאמרו לו ו״פ החוקרים ביחוד וכם ברצון ובכלל ובחכמה וזה שאולם

יחד נמשך עם המפעלות השורות כמבואר אצלי במאמר אוהב ה׳ בכל לבב
עד מאונים לעד לעולם עד שהוא נבדל מהשלמים ית׳ מעולמי כאלה הכחות
כמאמר מאין כמוך ה׳ גדול אתה וגו׳ מי לא ייראך מלך הגוים כי לך
יאתה וגו׳ כי אחר שהכחות וכחם לא נשוב לו יפ׳ כלל . והנה שלמציאות
כרזון אמר ה׳ אלהים אתה החלות להראות את עבדך ועתה שרצונך להשתלם
לעולם שנית אחר שאתה כמהל בהשפיל כחסדך לא תצרי ומי שבשפל אומרים
לו נאור . ועל ידיעת אמר את גדלך ואת ידך החזקה . והנה
על החמוד אמר אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך
באורים על שלמה הכתוב כמו שאמר דוד המלך עה׳ מה רבו מעשיך ה׳ כלם
בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך וכמו שאמרנו בביאור החכם המוד בשל
ספר חובר לברוב בשער הבחינה בבראשית יעויין משם . באופן
שמה זה גבי שבא אלו לאמר שהוא מיוחדת לנו יחיד הבשם כאשר ברנינו זה
באלו קודם רבה וברצוה באופנים אחרים שונים זה לאותם שם . אם כשנ
הביא לאמר מהו לאמר א״ר נהוריב לאמר לדורות איגו מתחללים בשעת קבלה שנאמר
הרבה אעברה שנאמר לו לא תעבור את הירדן כזה התחיל מתחנן שאם לא יועיל
לבטל כל גזירה יועיל לנשא אותו כאשר זכה משה לראות הארץ אעברי
שלא זכה ליכנס בה ונזה דוד המלך עה׳ על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת
מצא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו כמבואר אצלי במקום אחר יעויין
משם . רא׳ מהו לאמר א״ר עקיבא אמר משה רבש״ע הודיעני של דברי אם
אני נכנס לארץ ישראל אם איני נכנס . רא׳ מהו לאמר אמר לפניו רבש״ע
רבש״ע כתוב תמיד קשה לדורות א״ר שמואל לשון קדרה דומה למלך שגזר

שגזר ואמר כל מי שיודע ואתכל מפירוש שנישב מחזירין אותו בקומתן ·
בלבו מחשבה אחת ולבמה ואתפלה בקהילו לחזור אותם בקומתן אמרה לו מדוע
המלך בבקשה ממך יהיו רצונך כלו בנואי שלא יבא בני בחרונה אומר׳
שתלה בה דבר כשפים או דבר נאוף ומפני שבם רחמים את בפניו בנואי·
יודעים שבשבילם אני מחזירה בקומתן · כך אמר מרעה רשע בכבל
חמייב על לרוות שלא יבוא ישראל אותם ייף משה בבירה או אומר דבר
שלא נעמוד וידעין שלא היה אלא שלבאים הרי כשר היה לאמר על כל //
און יאמר ה׳ אלהי כלו׳ שלצד הרחמים ושלצד הדין אני שואל ממך
שתפין רצונך וזה רמוז בשני שמות הללו · וכשגר קיוה
שואל משה רבינו אמר אתה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך
החזקה ופירושו שם ויה׳ אני שואל זה ממך בדין לפי שאתה החילות [illegible]
להראות לכל העולם את גדלך ואת ידך החזקה עם עבדך כי אני קייתי בכל
ומאמצעי להורות מבטן בעולם ואחרי שעשו ובאמצעות נוהג בשלמך
ולהודיעך רואי שהחיית לי טובה ודין הוא שתשלם שאלתי ובקשתי ·
ואם שלצד רחמי אני שואל זה ממך לפי שאמר מי אל בשמים ובארץ
אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך כלומר מרבה להטיב עם כל אחד
ומוצאיו בין בדרך מדת בין שלא על המדה כמבטי · ושם אל יהוה
על מדת רחמי כאו׳ ואל זועם בכל יום ואומר אלהים שופט צדיק ואל זועם
בכל יום · ואומרו באדם בבוקר ואל נזעם בכל יום לא כתיב אלא ואל
שבולת המשפט דין
זועם ירצה שאלהים הוא שופט צדיק וירצה לבל רשע רע ברשעו כי מעמד
עם אלהים זה הוא לבל יאיש בריצין מעלליו ישיר לו משה אל שהוא

מקדים החסד הוא יותר לטוב מן הדין ומורה כי אם אלא הקדים גומלו לרשע
רע כרשעו // או יהיה כל הפסוק שנין אחר ומשה אחז בזה כאופן כי
באמרו ה' אלהים   רוצה כי גם שאינו דין גמור לשלמות שאלתו אחר
שחטא עם כל זה יש לנו דין קצת שנצטרפו עם רחמיו ועל ראוי שיבוק יע'
רב חסד ומטה כלפי חסד ·   ופירש מאי זה טעם יש לנו דין קצת
בשאלתו זאת והוא לפי שאהבה החילות לבראות עם עבדך לכל העולם את
גדלך ואת ידך החזקה ·   ואחר כך פירש שיש גודלו וידו החזקה באו
אשר מי אל בשמים ובארץ כלומר גדלך הוא אשר מי אל בשמים ובארץ וגו'
ואחשוב כי חלק מי מושכב שצמוד ואחריו שנה והרצון בזה אשר מי אל
בשמים ובארץ ומי אל אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך ·   והנה כנגד
גדלך הוא מאמר אשר מי אל בשמים ובארץ ·   וכנגד מאמר ידך החזקה
הוא מאמר ומי אל אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך ·   וביאור זה
מי הוא גדלך שיהיה מנהיג בשמים ובארץ בכללות כי אתה ה' לבדך אלהי
בשמים ובארץ כמו שאמרו אחרים וזה כי המלאכים יש להם הנהגה חלקית
בשמים ובארץ אך ההנהגה הכוללת בהם הוא לש"י לבדו וזהו שנין גודל רע
שאותה של הפשוטה הנהגתו בכלל העולם ·   ומי הוא אשר יעשה
כמעשיך וכגבורותיך כי המלאכים המניעים הגלגלים · עשו המצוה מהם
לבד ולא ישנו את הפעולה אך הש"י יעשה כל מה שירצה וישנה לפעמים
הסדור המסור מהמלאכים בהם והוא נ"כ שאם אחר אלא היו ·
או יר' ואין נ"כ מי שיעשה כמעשה הש"י · כי מעשיהם חסרים מאד
כי אין דרכם מונע בהם אלא במעשים רבים · נצטרפו אל מעשיהם ואולם

ואולם מעשי השי״ת עם אלהים משתמש בכל כ״א מה שאיפשר · וכן אין יחס
בין הגבורות המפורסמות מהם שלצורך הקשמה הכוללת לקרוא אל שכינה אומה אחת
אומה אחרת היתה מזמנת כמו שנא׳ בכתב שאון ואומה הנה זה לא יקרה אלא
כשעה שיוצא לפי הסדר השופט מהשגחת זאת האומה כשעה הנא וזה נמ׳ שזכרנו
לא מצד מעשיהם וזכויותיהם אלא ימשכו האמצעות מה שישפיע להם מהשי״ת
כי מאתו הכל והוא עשאם ומאתו שופע ומשיר מה שיסודה מהם · ואולם
השי״ת יעשה הגבורות בכל עת שימצא ראוי להם לא כשעה שולבת ולזה נמ׳ כי מי
גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה׳ אלקינו בכל קראנו אליו כי הגוים
אשר כחם מאמונות הכוכבים לא ישיגו עזר מהם כי אם בשעות מיוחדות לפי מה
שהוגבל להם אז · ואמנם השי״ת יגיענו מאתו לנו עזר בכל עת שנקרא אליו
ואמר לכל השעות ואולם יחוייב שנפשם כשתעבור לא ואדרתיה ה׳

אין הכיר מעורב כאלו ה׳ אלהי׳ מה שכוחשנו ר״ל ה׳ המופלא שבך
שיכלל כוללת לאה שבחי השי״ת ולהשיג אותו כפי היכולת
ואחר זה בקיומו דבר השי״ת יאותו לו לגדולה ולבקש ממנו מה שירצה ולזה
נראה כי מרעה אמצעי שקוק כאופן מהשלמות שניכר כאשר עם השי״ת עד
שהוא מפעלה בכל עת שירצה כאמרו שאמרו ואמונה מה יעשה ה׳ לנו הנה
עבדך כשרצה לגדולה השי״ת לבקש ממנו שיעבור את הירדן ויראה את הארץ
ספר כמה שבחי השי״ת באמת טהורה על הנותן יפה השיעור כאשר אפשרי ואחר
זה בקש בקשתו ולזה הקנו רבותינו ז״ל שיסדרו נאותו לתפלה כדי שיהיה
ענין התפלה אחר סדור השבחים הנפלאים בתפלות כראוי ולזה אמר
והתפלל אל ה׳ ויהי לך מאלהות כי אז שישיג השי״ת ההשגה האפשרית לו

הוא מועטת עליו השגחת האל ולא היה אז כמלך נשמע להבקות ההשגחה
האלהית בו וזה נסמך מה שאמר אחר אם של שדי ימשוך יקרא אלוה בכל עת
ולהיות ההשגה שירצה אם הוא הגדיל לעשות בשיעור ההשגה האפשרית לו עד
אלוף של שדי ימשוך כי אחר כזה יקרא אלוה בכל עת שירצה וישענו מצאו
קרשו בגבורות ישע ימינו · ולחיק והמעונה משגב במספר שבחיו יב'
כמו שאמר ה' אלהים אתה החלות וגו' שוכה בקבלת שיש בין
השיג ובין אחר הנביאים כמו שביארנו כבר וגו' אתה החלות להראות לעבדך
של כי גודל השגתו וידו החזקה הוא כלפי איפשר שיושג ממנו כי אם שיעור
מעט כי מי אל אשר שהוא כמעשיך הלא כראה כי משה עם שלמות מעלתו
בנבואתו מן הנבואה אמר כי מה שהשיג ממה הוא שיעור מעט כי מי אל
גודל השגה ושמא ידו ובאלו הוא הכחלק לבד לראות אלו הבהם שזכר כי יוכר
ויוכר לאין שיעור יוכל השגת לעשות מקבלאות וגוהשגו ברבהו אלף שאין
ראוי לזה שיתבאר בהכמות ובשגת לומר שכבר השיג מהן שיעור רב אך
ראוי שיחשב שבאין חסר מאד עד שאמר כי הוא כקבלה ריק השגת השלמות
לשיעור שכבר יבין שיוסיף שלמות על שלמותו ולזה אתה החלות וגו' ·
ואחר שכל זה הוא כהחלה לבד לראות אלו הדברים שזכרתי כי יוכר ויוכר
לאין שיעור בכל לעשות ולהוסיף שלמות על שלמותו אם כן אעברה
נא ואראה את הארץ הטובה וגו' כי אמר שאם מורה מכל אחר האחרונות ועניין
הטוב אשר בה הוא יבין ההבנה אל שישתעבד השפע האלהי ולזאת בחינה
היה חושק משה לראות האחר להוסיף לו שלמות של שלמותו בנבואתו ובחכמתו
ולבעבור של זו הכוונה אמר ההר הטוב הזה והלבנון ידוע כי יאמר הלבנון ריק

היה כהר המוריה וגם היה בית המקדש · והנה הנני כותב כי זה המקום
הוא הנבחר נכון שבא״י ולזה אמר יעקב עליו אין זה כי אם בית אלהים להורות
על יקרון הכתוב זה המקום אל שיסתכלו בשפע האלקי. ולזה דוד ולציון יאמר
איש ואיש יולד בה וגו׳ והוא יכוננה עליון כאלו הורה שכוונת הכתוב
הוא ליקרון הכתוב במקום המוצא שם כי לזה בחר השי״ת לתת לבני ישראל מצד
יקרון הכתוב אל השגת השלמות האנושי. ולזה סמך משה לזכירת טוב א״י
שלא אחר בארצות ושוב גם בית המקדש שלכל א״י. ענין תפלתו להשיג גודל
השי״ת ויראה החזקה. ושאהו כמו סבה לשאלתו אעברה נא ה׳ להנני שמוב בארץ
ההיא יהיה כלי לו להוסיף על זה השלמות ויראה את האנשים שיסתכלו לראות
כל הדברים שיוכלו לראות כדי שיכירו בזה חכמת השי״ת שברא אלו בעשיים
ולזה במוצא שאשב בקב שאם לא ירצה השי״ת שיעבור את הירדן יסכים שיר׳
בארץ הכללי כדי שישמור על סבות השלמות בארץ ההיא מצד מעלה ומצד
מקומה מהיישוב ולזה יהיה הרצון באמר אעברה נא ואראה אעברה נא או
אראה וכבר ישר שהכונה היא כן שכבר אמר השי״ת למשה עלה ראש הפסגה
ושא נא עיניך כ׳ ועם זה שאל מרע״ה הראייה עם ההכנס בה ביחד אין נברש
יב׳ ללא שאלתו והנה מצאנו ראיון שאמר הכתוב היות חזקה כמשה ולזה
אמר אעברה נא ואראה וגו׳ · ויתעבר ה׳ בי למענכם וגו׳ לא השגיח ב׳
בשכם כמו היום רק דרך העברה כמו שעבר ממקום למקום ודרך העברה
רואה שום דבר שלא ישים אליו לבו · ויאמר ה׳ אלי רב לך וגו׳ ·
רצ׳ שלא יכף משה לשאל במעלת הנבואה מצד יקרון הכתוב הנושא
לקבל שפע הנבואה שאם היה זה כן לא היה ראוי שישיב השי״ת למשה על

על בקשתו ואמר רב לך כי בודאי היה מוסיף שאלות בנבואת לפי זאת ההנחה
אם היה בא לארץ יש׳ ומפני יתרון הכנתו לנבואה ולזה הוא מבואר שלא קם
משה ואמר בשאלת הנבואה מהנבואה ~~מפני יתרון הכנתו לנבואה~~ מאד יתרון
הכנתו על האנשים כלם כי כמו זאת הכנתו יתכן שימצא לזולתו כי זה
ידך האפשר כמו כמו שהתבאר במקומות וכבר יתבאר במה שיבא מדברי
התורה שלא יהיה עם נביא הורה זולת משה ולזה הוא מבואר כי שאלת משלת
נבואת משה לכונת זאת התורה האלהית על ידו היה מושג על ידי האותות והפלא
כמו שהיה שכן מחשוד קדם סיני של׳ הנפלאות ומפני זה שבה הש״י למשה שאלתו
ואמר רב לך ר״ל שיתרון הכנתך לארץ לא יוכל להוסיף על שאלותך כי לא היה זה השאלו/
לך מצד הכנתך כי אני שאמתי לך שורש שאלותיך כלל כשל הכונה ואח״כ אמר לו הש״י
רב לך חכמה ושפע נבואה במה שהשגת עד שלא יהיה נביא אחר כמוך ולזה אין
צורך לך לבא בארץ לזאת הסבה כי כבר זכית באלו השאלות למה שלא זכה אחר
כי מה שחשקת לראות בארץ מצד הטבע פריה ומורה בה קבלת לראות מראש
הפסגה כשפיין עם לפאת מערב ולפאת צפון ולפאת הים ולפאת מזרח //
ועל מורהבן כי השאלות אינם בותרים החיים הגופיים כ״א לבעל שיוסיפו
השאלות הנפש ולזה צוה משה לכבד כמה שכבש מהש״י שיתנו לעבור
את הירדן ולראות את הארץ שכבר בחזיו הש״י לראות גדלו וידו החזקה
ולזה בחר שיכנס לארץ שהיא נבחרת אל שיושפע בה השפע האלהי כדי שיוסיף
שאלות על שאלותיו ויראהו הש״י גדלו וידו החזקה יותר ממה שהראה לו ומזה
עד עתה לזכרון הכנת בארץ הזאת ולא בחר זה כדי לאכול מפירות הארץ כמו
שחשבו הסכלים // ובשין מאמר ר׳ שמלאי על זה יבונו מה׳ כמאמרו׳/

בראשית ברא ׃ דבר ידוע הוא כי כל הדברים שבעולם כל מה
שהם יותר רחוקים מן ההמונות ומן החומריות הם
יותר עליונים ולכן השכלים הנבדלים הם יותר עליונים והעולם שהכל בנמצאים
מפני שאין בהם דבר בכח ולא דבר חמרי שמשך קיומם בעולם הראש־
בוראם ברוך הוא בכל שלמותם באופן שלא יצטרכו להוציא דבר מהכח אל
הפעל ׃ וברא כנגד זה העולם השפל עולם ההויה וההפסד
שהוא מלא מהמות וכמו שהוא חסר מהשלמות ומהפועל שאין בו דבר שלא
יצטרך אל מוציא כחו לפעל חוץ מן המין האנושי והמוציא כחו לפעל הוא
הנקרא השמימיי· מצד הכוונה המקוימת ברצון בוראו ובמאמרו כה
ולפי שראה חכמתו ית' וית' שמו שאין דבר שיקשר העולם העליון בזה
העולם התחתון מפני רוחק הבדלם גזרה חכמתו האלהית לברא האדם
שיהיה כאמצעי בין העליונים והתחתונים ושיהיה חלקו מן העליונים וגשמו
מן התחתונים וכאשר יזכה להוציא שכלו מן הכח אל הפעל ידמה לעליונים
בהחלט ובו הוא מקשר ומאחד זה העולם התחתון עם העולם העליון ולזה
אמרו חכמינו ז"ל אדם הראשון קודם שחטא היה קומתו מגיע מהעולם
ועד הרקיע שרוצה לומר שקודם שחטא שהיה שכלו בפועל היה מקשר זה
העולם התחתון עם העולם העליון ׃ ואופן קיומו כאמצעי הוא כזה
כמו אשר העולם העליון אין לו דבר בכח בכלל שיצטרך
להוציאו אל הפעל והעולם התחתון רצוני לומר זה העולם חוץ מהמין
האנושי הוא כולו בכח ואין בו דבר שיוכל להוציא מן הכח אל הפעל זה
הכוונות כי אם האדם אשר הוא מוציא כל הדברים של זה במציאות

השכל הפועל ואשר השכל אשר השפיעו הבורא יתעלה · ובאחד
שבאו הוא כחו של הפועל אלא שלא יצטרך אל מוציא מחוץ כי אם
הוא שבאו המוציא בהארת השכל הפועל עליו ואז הוא והוא דבר אחד
הל׳ שכל באחד והשכל הפועל · ואל זה באחדות רמז גם הנביא
באמרו יחזקאל כמו שאמר ואתה בן אדם קח לך עץ אחד
וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חביריו כו׳ עד והיו אחד בה׳ ב׳ ·
בשרשה לשמה כמו שאמר קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל
חביריו להורות על השכל הפועל ורמז אליו באמרו ליהודה ולבני ישראל
חביריו שסבר יהושע יהודה נגזר מן הודאה כמו שאמרה לאה הפעם
אודה את ה׳ וזהו ביכול להודות לחי העולמים אשר קורבנו אליו ובכך
ממנו ומה שאמר ולבני ישראל חביריו הוא להורות אל המושכלות שהוא
מאיר שבאותו בשעה ~~שהוא מאיר~~ הוא וכם חבירים ודבר אחד
ומה שאמר ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ·
ישראל חביריו להורות על השכל ההיולאני ורמז אליו באמרו ליוסף
שהוא נגזר מן תוספה כמו שאמרה רחל יוסף ה׳ לי בן אחר ומה
אפרים מורה על הרבוי · כמו שאמר כי הפרני אלהים וכך לפי שהשכל
אין עליו לא תוספה ולא רבוי כשהוא מאיר לשכל ההיולאני אבל השכל
ההיולאני כשהוא מאיר לצורות ההיוליות הוא מתוסף שהוא כיון אלו הצורות
שכל הכח ושבשו גם שכל בפועל · ואמר וקרב אותם אחד
אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך שר״ל שאמר לו גם לנביא
שה׳ יברכך וינחך שכלו ההיולאני עם השכל הפועל ובשיבה בזה

בזה הדקדוק אין שם רבוי כלל אבל שנים יבואו לאחדם כידוע . ושין
כמו שאמר השכל ההיולאני והלכות ישראל חבירין שרצה להורות איך ההיון
הוא כיח ואחד לשכל אחר בביאור אלו הצורות ההיוליות והשכל הפועל לא
אמר כי אם ושבטי ישראל . ואמר אחר כך ובאשר יאמרו
אליך בני עמך לאמר הלא תגיד לנו מה אלה לך שרוצה לומר כאשר
ישאלו ויאמרו לך לבקר בני הנביאים והחכמים שהם עמך כאומרה
אלה לך אז תאמר להם כה אמר ה' ב' שרצה להורות אחדות ויותר
גדול מכל אחדות השכל הפועל והשכל ההיולאני והוא איך ישוב הכל
עצמו והשכל הפועל והשכל ההיולאני אחד מצד שהוא כלה צורת כל הנמצאות/
וכלם חקוקות ביהשע"ה יה' בלא רבוי וזה אמרו כה אמר ה' אלהים הנה
אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חביריו שזהו
השכל ההיולאני עם הצורות ההיוליות ונתתי אותם עליו ואת עץ יהודה
שהוא השכל הפועל ועשיתים לאחד שרוצה לומר שיתאחדו והיו אחד
בידי. שרוצה לומר ביהשע"ה אחד יהיו בידי : אם כן נראה מכל זה
שאלהים כאשר הוא מוציא הצורות ההיוליות מן הכח אל
הפועל שאין המוציא חוץ ממנו אבל הוא בעצמו והכל אחד . אם כן
יכלול מכל מה שאמרנו איך האלהים הוא אמצעי בין העולם העליון והתחתון
וכלות הדברים הוא שהעולם העליון הוא הכל פועל . ולא יצטרך בו מן המוציא/
למוציאם מן הכח אל הפועל . והעולם התחתון חוץ לאלהים הוא בכח
וזה שזה העולם כלו בכח ואין בו שום דבר שלא יצטרך אל מוציא
יוציאהו מן הכח אל הפועל והאלהים הוא האמצעי ביניהם בזה הבאור

ואינא נחוני הבהיטים משמי הנבואים רק והנשמין הוא עד רמזתי פ' פר' לעיל

אמר שהוא בכח כל המושכלות ואין לו מקבל דבר נפסד כשער כחו לא בגוף
כי באדם שיר פרא יולד הוא דומה לזה המציאות · ואמר שהוא
בעצמו המוציא ואין צריך אל מוציא מחוץ הוא דומה לעולם העליון ·
ולהיות אחרונה במציאות אחר ב"ת דכתיב בבריאת ה' לאחר שברא העולם
העליון והתחתון אמר אשר ראיתם חכמתו ויפי במעשה הגדול אשר
בינכם ושנבררה צריך אל דבר אמצעי בינכם אשר יחבר אמר
התחתון עם כל אחד מהחלקים · כמו שבוררו באיברים הקשים
שבאדם והאיברים הרכים שיתחברו יחד אל דבר שהוא אמצעי ביניהם
כמשל בזה שבוררו העצמות שיוכלו לידבק עם הבשר ולא יכולו
העצמות לבשר אמר ביותר הכחיים שהאחד קשה והאחר רך בורר הטבע
להיות הגידים והחומים שהם אמצעיים בין הקושי והרכות ועל ידם
נתחבר העצם אל הבשר כן בורר העולם העליון שיתחבר עם
התחתון אל האדם · ולזה אמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת
ובבהמה ובכל הרמש הרומש
הים ובעוף השמים
על הארץ ולשנתבן כוונתי בזה הפסוק צריך לשאול קו' · הקו' הא'
האחת למה שינה כאן שאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ואחר כך
בשיאמר שיברא אדם בצלמנו או שיברא אדם כדמותנו · הקושיא
השנית למה לא אמר בצלמנו בדמותנו · או כצלמנו כדמותנו · הקשיא/
למה הקדים בצלמנו לכדמותנו · הרביעית איך אמר וירדו
שהיה לו לומר וירדה · החמישית אלא לבחסה כמאר
שאמר וירדו בדגת הים · וזה שהיה לו לומר כמתחיל מן

אין להקשות ושולט בכלה · וירדו בדגת הים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש
הרומש על הארץ ובעוף השמים שבזה ישפה הלשון למעלה
או שיאמר וירדו בעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על
הארץ ובדגת הים שבזה ישפה הלשון למטה · אבל הכונה לזה
הפסוק להורות על מה שאמרו ז"ל שהאדם הוא ממוצע בין
העולם העליון ובין העולם התחתון ולפי ה"ל דלבי האדם לא יהיה קיום לכל
העולם כמו שלא יהיה קיום לבשר זולת השמים ולזאת התחכם באלהים
זה אמרו נעשה אדם בצלמנו רוצה לומר בצלם העליונים וזה אמרו וימשלו על
הכל אלו שהוא מן העליונים אבל אם יעשה שכל גמור ונשלם כמושל היה
דבר מיותר שאם כן הוא לא מלאך וכבר נבראו ולזה אמר כדמותנו שמה
שאמר בצלמנו אין הכונה שיהיה בצלם הגמור אלא שיהיה כדמותנו רוצה
לומר שיהיה בו צד חמרי אלא שאמר השכל שהוא מאמציו יהיה [illegible]
אם כן הוא הוא שהכונה היא כשיהיה שכלו מצד וחמרי מצד וזהו
שאמרנו בין שני העולמות העליון והתחתון · ולפי שכתב שאמר
בצלמנו הורה על הצורה ובמה שאמר כדמותנו הורה על החומר והקב"ה בצלם
לעולם שכמו שבצלם שהוא הצורה קודמת בממשלה לחומר ובמציאות רוצה
לומר שהצורה היא נותנת מציאות לחומר שאם לא בצורה לא יהיה נמצא
החומר · ולפי שרמז לשני דברים במה שאמר בצלמנו כדמותנו שבאחד
רמז על הצורה ובאחר רמז על החומר אמר וירדו שנים בנבראים ·
ורמז שאמר בדגת הים ובכל עוף השמים ובבהמה ובכל הרמש הרומש
על הארץ · שבזה שלא לקח סדר שאחר שלקח סדר ממוצע בכלל

במדור בזה האופן שכבר אמרנו, איך נאמר זה על החומר והצורה ואם כן הרכבה
היה לו ליקח זה בסדר ולא אחר שכבר ידעת מה שאמרו חכמינו ז"ל שלא
עשרה שנו קדם יתבאר לימוד ובלואי שלא יהיה עוד אם כן בהתחלת
הבריאה יבוא האדם יהיה האדם נושא אל הדברים הנוסף בהמונים שאי אפשר
ולהורות על זה אמר בחלום ויחלום בדרך זה שגם הדברים שנבראים
ואמר אחר כך ומגיע השמימה שזה רומז אשר השכל עומד .
באדם נכון לשוב בשמים לעשות דעת עליון . ואמר אחר כך
והבריאה ובכל דבריו הרוחני של האדם . להורות לנו איך השכל הולך
שלם בחלום לדעת את הדברים העליונים ואחר כך יורד למטה כמו
שאמרו חכמינו ז"ל עולים ויורדים עולים בחלום ואחר כך יורדים .
ואמר הרב הלוי שאלו המלאכים הם החכמים שעולים בזה העולם לדעת
הדברים העליונים עד שיגיעו לדעת המדרגה העליונה שבעולם ממה שאי אפשר
להם ואחר כך יורדים למטה . אם כן בזה יובן כוונת הענין
ויובן מה שאמרתי, שהאדם הוא האמצעי בין הדברים הרוחניים שהם השכלים
הנבדלים ובין הדברים הגשמיים שהם זה העולם השפל זולת האדם ::
ומאמר שהוא כן שכוונת האלהים בבריאה לזה האדם לא היה
כי אם להוציא שכלו מן הכח אל הפועל לשבוח יוכל
להיות בקשר אמיץ וחזק ראוי לכל בעל שכל שיסיר הדמיונות והמחשבות
לזה בכל כחו וזה באחד משני אופנים . האחד כשיבקש אותו
בעזר הראוי לו לבסוף זה שזה אינו גדול שהשכל גלוי בו
אבל זמן שהוא בלא עזר הוא רחוק מאוד כי הכרה כמו שאמרו חכמינו ז"ל

ר"ל הברכה והטובות והכפרה אמרו במסכת יבמות בפרק הבא על יבמתו אמ'
ר' תנחום בר חנילאי אמר ר' אבא כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא טובה
שרוי בלא שמחה שרוי בלא ברכה במערבא אמרי בלא חומה בלא תורה
. אם יראה מזה שהאשה עזר גדול לבעלה זה השלמות והכפרה
[illegible] כשהאשה היא אוהבת שהיא הוגנת לו והיא טוב אליו במעלה
ביחס נכבדים ובכבוד שאם יהיה העזר אותה וזה כבר אמרו היות
בספר החידות במאמר ח' פרק עשירי וזה לשון הנשים כאשר הם
שלמות לא יהיה השלמות כפי המעלה כי אם כשבור השער
והמעלה והיא השלמות והעזר . שיראה שכאשר הנשים הם יותר
עשירות מבעליהן שלא יהיה אותו הזיווג כראוי והעזר הקבוצים
אחר אמנם יאמר שכאשר יהיו שוים בכל שאז יהיה הזיווג הוגן
כלם באיזה דבר שיהיה . ואל זה רמז דוד ע"ה באמרו הנה מה טוב
ומה נעים שבת אחים גם יחד שרוצה לומר מה
טוב ומה נעים שבת הזיווג אחים והקרובים גם יחד ר"ל גם כאשר הם
שוים ונלחמים ביחד מצד שהם שוים בכל דבריו ואמר כי שם צוה ה'
את הברכה חיים עד העולם רוצה לומר שכאשר יהיה שבת אחים
גם יחד על האופן אשר אמרנו שם באותו זיווג צוה ה' את הברכה
והברכה היא חיים עד העולם ר"ל הברכה שהיא התוספת והטובה וחיים
עד העולם ר"ל שלום באיש ובאשה שיהיו ביחד ולא יתפרדו לעולם
הנמוך עד העולם רוצה לומר כל ימיהם . ומאחר
שהוא מבואר לכל שהיה הנדון שלפנינו באלו הענינים אם כן הכתב

יוכל לקרות אדם ושזה הוידוי יהיה לעזר לו לגאלים את נפשו מעולם
הבא באופן שאוכל לומר אני במודה על זה הוידוי קרבן לה' כל זה
הוידוי שאמרו עליו רז"ל זבח עזר באופן שיוכל לגאלים נפשו
ושכלו ולהוציא שכלו אל הפועל מאחר שאין לו חושים ויוכל לקשר
זה במציאות הנחבן עם העליון ולהכנס אחד אל אחד ושלכן
נשאר מאלי ואחרי קרבן לה' רוצה לומר זה במעשה השעד
ביום הוא קרבן לה' רוצה לומר מצד היות זה העולם הנחבן נקשר
ונקרב לה'. וזהו האופן הראשון שיוכל האדם לקשר ולקרב
זה העולם השפל עם העולם העליון. והאופן השני הוא שנשים
זה הוידוי בזיווג החומר עם השכל כי כשזה
הוידוי הוא שעשה כראוי זהו הקשר האמתי והחזק ונוכל לומר
שעל זה אמר ר' פנחס בר חמא. אמר ר' אבא כל אדם שאין לו
אשה שרוי בלא טובה כו' וקיים שאני אומר זה אני שואל עזר כו'
לא נמצא עוד מזה הדרוש החשוב //

עניין נשב ושלם. יש לעיין לזה המאמר הכתוב בחטאתם
לגעגשו בכל עונשין הנז' בפרק בחטאו וכן
נמצא שבחטאה הנזכרה הנז' מקומות לעבור [illegible] מצד החטא וכפי
משלם היה חטאו. נמצא זה באדם שהוא מין המעולה שבמין
האדם. ונמצא זה בנחש ואחריו בכבלים. ובמלכים האחרונים
כי לא היה חטאם כל כך גדול כי כמה וכמה קטנו בנסיונות יותר מאדם
וכני אהרן. והחטא שאול לא היה כל כך. אבל היה אחר

אתלבי״ב אדם כראשון ראשון לנבראים · וכנ׳ אהרן ראשון לכהנים
ושאול המלך כראשון · ולספירות כנגד החומשים החמשה של חומש״ וו
בדברים יש להם קיום בעה״ז ובעה״ב נאמר יהי אור ויהי אור · בדבר׳
יש להם קיום בעה״ז ולא לעה״ב כגון יהי רקיע יהי מאורות ולא
הוכחל ויהי מאורות אלא ויהי כן בבאי שלמה · ובדברים שאין להם
קיום לא בעה״ז ולא בעה״ב לא נאמר יהי אלא תדשא הארץ ישרצו המים ולא
כתב לשון יהי אלא ויהי כן בסוף · ובאדם בתחלתו לא נאמר יהי לפי
שאין לו קיום בעה״ז אלא חולף כצל ובדומיי ובסוף נאמר ויהי האדם
לנפש חיה לפי שיש לו קיום לעה״ב אותה כד הוי לנפש חיה ולמפטן
כמה שמות חיים

ואל קין ואל מנחתו לא שעה · ק״ה די כשיאמר ואל קין לא שעה
מה טעם אמר אל מנחתו לו׳ לך ואל קין לא שעה אפילו
תביא מנחה אחרת ואל מנחתו לא שעה אפי׳ תביאנו אדם אחר · וכן
אמרו חכמינו ז״ל ע״ב זרע פשתן ובשראתה שלא היתה מקובלת לפניו יב׳
נשא כחש אמרה לפניו רבש״ע טוב לי שלא בראתני א״ל כי כך יכבד
וכן ישמש כהן גדול לפני ביום הכפורים לפני לפנים וקיימו רבינו ולא
ישלט עליכם צער בערכם וגו׳

אי קבל לא אמר אי״ה ז״ל אין קבל אלא תוך כלומר אינו מעיין

יש לבקשות לשוב צריך הכתוב לבקשו לשוב צחקה כי יראה · אבל
דבוע היא לפי שבקבה שם על שרה על שני דברים · קא׳
בשבור שצחקה · כשני לשוב שאמר ואני זקנתי ושרה כשכחשה לא כחשה

נ״ה נירא שין

אלא על הצחוק אבל לא האחר ואני זקנתי ש"ראה שאם כבחור זו ואחרי בלותי שאמרה
דבר קשה יותר שהוא ואדוני זקן וזה שאמר הכתוב ובכתוב שרה בקרבה לאמר
לא צחקתי לבד לפני ש"ראה לבחור האחר שהוא ואני זקנתי שאם כבחור על זה
כיון אומרים לה אמת הוא שלא אמרה כן אבל אמרה דבר יותר חמור ממה שאמרה
ואדוני זקן //

הנה נא לי שתי בנות וגו' · קשה איך היה נותן לוט שתי בנותיו בהפקר
להציל כשלא יגעו בשביל שני אורחים שלא ראם מעולם ·
ונראה איך אמרו אנשי סדום ללוט האחד בא לגור וישפוט שפוט וכו' ומה לכם
רוצה לבוא עליכם וגלה בכתוב הרי לכם הנה נא לי שתי בנות וגו' ·
אבל רצה לומר עתה יש לי שתי בנות אשר לא ידעו איש כמו שלא אוציא
אתכן אליכם לעשות לכם כטוב בעיניכם כמו כן לא נשים האל אל תעשו
דבר וכתוב הרי רק כי אם ושבעו לא דרך אליכם בכתוב וגם לא אמר שיר
לכם שתי בנותיו · גרש את האמה הזאת ואת בנה שאינו בנך אלא
בנה ויירע הדבר בעיני אברהם מאד על אודות בנו ירצה איך
אומר שלא היה בנו שאם הוא מאמה אמר לו ה' כל אשר תאמר אליך שרה
שמע בקולה לשון הכתוב רוצה לומר כמו דבריה שלא רצה לומר שאינו בנך אלא
כי ביצחק יקרא לך זרע מיוחד אבל גם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך
הוא אבל לא יקרא זרעך כיצחק // כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני
עם יצחק ירצה אינו אומרת זה בעבור גירושו
מיוחד אני מאת ה' שלא יירש עם בני עם יצחק אבל אני אומרת שבשלחתו
בעבור שהוא עובד ע"ז כמו שאמרו לעיל מצחק ואין לשון צחוק אלא ע"ז כמו

קמד

וירא ע״ו כמו ויקומו לצחק // איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל · קשה
לה ימחשו מתשובת אז במלאכים שאלו איה שרה אם כי ידעו
היכן · או שאלו איה שרה שלא באה לאכול עמנו אם שאלו אם כי ידעו
הכונה יש לבעלים כנגד המלאכים איך חשדו לשרה שהיא יצאתה שהוא דבר
מגונה לאשה כמו שאמרו בדינה ובנה דינה בת לאה וגו' · ואם
שאלו איה שרה שלא יצאתה לאכול עמנו היה התשובה אשר השיב להם
אברהם הנה באהל שהמלאכים כבר היו יודעים שהיא באהל · לכך אמר רש״י
שתשובת אברהם הגונה ועונה הנה באהל היא ואין הגון לאכול עם האורחים
לפי כי כן מנהג הכבודות כמו שאמר הכתוב כל כבודה בת מלך פנימה //
וירא ע״ו שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך וגו' · סבבו בספר
היוצר לשון אמרו שוב אשוב אחר שאכלו ולא קודם לכן
בעבור שהאורחים דרכם לומר רמיזה ונתינה לבעל הבית בשביל שיעשו להם
הכנה בגוף ובמלאכים כדי להוציא זה מלב אברהם שאולי יחשוב מפני זה
שבשביל מינו כלום אכל הוא בשביל שיתן להם באוכל היותר תשובה לזה
אמרוהו לאחר שאכלו ובזה יהיה הבשורה חשובה אצלו // וי
וירא ע״ו מה שהך לבשבל לשון שבכבו בכתוב פתאום רבים נראים שהם נגאי של
האדון כמפור לקיחת שרה בבית פרעה ובבית אבימלך ובמפור
יעקב כשנן במלבוש ומעשה שכם וזולתם רבים · ונראה כי במעשה
הגדול להם מוסף על במעשה שנאמר על כל אחד בפני הוא כי כל במעשים
קדם היו קבלו ביה הכותבים אשר היו בזמן ההוא או סבה במקדם מעניני
כהם האדון והשיב לחולבן עלבם ועל ידם הודע על ידי נביאו בנאמן ·

אמונת דבריהם דרכם לישוב האמונה ולעונש יהיה בכנפיהם ושקריהם ופחזותם
אשר קוניהו דבה וכפרו שמש על האמונה והדרו עליהם דברים אשר לא כן על
כי חלקו עליהם ועל אמונתם וקמו אליו כדבר מורדים ונכתב כלבות כרים
חזקו בהם אמונת מציאות הבורא ית' //
הנה הוא לך כמו פשטם לכל אשר אתך ואת כל ונוכחת כלומר ולפני
כל בני הארץ שמים יודעים האמת ונוכחת כלומר בקיי נוכחת
ובזה תשיבו לשונך //
באותם שקבלנו הש"י בשמונה עשרה יוצא מאהבתם ומדוע אמר לומר וירא אליו
זה שמכנה שרה בקרבה לאמר כאשר לקח אמונם אחר כך
ולא אמר כן על אברהם . ואמר ראב"ע אונקלוס לשון כאברהם וחדי ונשבה
וחייבה . לפי שבלבו יש בין מאמר ויצחק ויאמר בלבו ובין ותצחק שרה
בקרבה לאמר כי חלק לאמרי משמע לאחרים ולכן אמר לשון זה ותצחק שרה
לאמר וזה שאמרו חז"ל בקרבך בקרובה כלומר שבלשונה שלא דבר בשלום
עם קרוביה וקרבו הלל הש"י כאומרו בין במשנה נוכיח לבם מים ואחר
קיד ה' בקצה . ועוד כי באברהם כתיב ויפול אברהם על פניו כלומר
שהאמין ושם בקלו לשי"ת על הבשורה הטובה . ויש אומרים כי אף
אברהם עשה כמו שצחק וכתב שהש"י לא הוכיחו היות כי אברהם
ניכול הוא וכל אנשי ביתו באותו היום וקיבל שמחת היום גדולה בשמחת יום
נכונות קנוי וכדי שלא לערבב את השמחה לא רצה הש"י להוכיחו ועוד
כאשר צחקה שרה אמר לו הש"י בשם שרה וגם זה הבין משם דמשה כאו
שאמינו כתב ואביהוא ויראו את האלהים ויאכלו וישתו דכתיב בראשה ואל

ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו נראה שמן הראוי היה שישלח ידו בהם
רק כדי שלא לערבב השמחה לא רצה //

לפ' ח"ש

ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה וגו' מה טעם בא הכתוב להזכיר
ראשים אלו כאן ומה התועלת המושג מספור הזה

אמנם נאמר שהתועלת גדול בא להודיענו שמה שאמרו קצת חכמי הטבע ודרך העולם
שבני הנעורים הם חזקים ויפים מבני הזקנים כאמרו כחצים ביד גבור כן בני
הנעורים אף כאן כאברהם ואמרו כי ישמעאל שנולד בבחרותו שעשה
מהרעיון הם ויוצא בבחרותו אמנם יצחק שהיה בן זקונים אשר אין בבחר
כאלה נחשב על שאמרו לבך יצחק ומוב אבל אינו זה כמו שאמרו או
לזה אמר הכתוב הרצה להראות שהזקנה או הבחרות אינם מעלים ומורידים
לשנין זקנתו של יצחק כי אחרי זה לקח אשה אחרת והוליד אלו בבנים
המנויים כאן ומן הראוי היה לבני זקונים שיהיו אלו יותר עורים מיצחק
כיון שנולדו אחרי אמנם כיון ראשים אינם לא נאמר שהוא גם ליצחק היה
טוב' ועוד זה ונאמר אחרון ויצא הראשון אדמוני וגו' ואחרי כן
יצא אחיו וגו' ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם ׳ כי יש להקשות הכתוב
מה בא להודיענו ׳ אמנם הכונה היא עם מה שאמרו חז"ל כי מטפה
ראשונה היה יעקב כ' אם כן אם היה הבכור בדרך הטבע היה יעקב אדמוני
יען היותו מטפה ראשונה אמנם עשו שיצא ראשון והיה אחרון כי יצא היה לו
להיות מוב ורוצה הכתוב להראות אין זה אמת כי יצחק בן ששים שנה בלדת
אותם שהיה בזקנותו והיה ראוי להיות בני הזקונים שלא להיותם גבורים והיות

דאחר אהרונו ובאחר טוב ורעו הוא דהשגחה לא כטבע

פ׳ ויצא יעקב בחלום שבענין לבן נתייחד אליו בדבור ובזכירו שלא ידבר עם יעקב
מטוב עד רע אמנם בענין עשו לא עשה הש״י כך עד שנתירא
יעקב ונצטרך למנחה הוא על דרך שאמרו רבותינו ז״ל אכל הבשמים שרוצה
לומר שכל הדברים שבזה העולם כם הי מאכל בחוץ לשוב שהמשלו ומתמו אם
כן אמר שבע ואכלת אכלו מאש שייך בהוכיון ראיונן שנדו עם אסבן כם
מורונף בעלי חיים אף כאן לבן שומר עבודה זרה היה כתיב כיך לטה—
עבד את אלהי ולבן אמר אליו בחלום השמר לך כי אין כוכבי אירבם שנברם
אחר אמנם עשו היה בנו של יצחק כמוהו ובן אברהם וזה לא שייך כיד
מדרגה כשל הי לכן אמר השם כאן צריך לבקש ענין אחר ולא עוד כטבע
· או נאמר שלבן היה בא בכשוף ראיתי לדבר דבריו השמר לך מדבר
עם יעקב מטוב עד רע דקשה וכי אם היה מדבר עמו טוב למה כחירו אלא
אפילו טוב לא רצה שידבר עמו ולבן בזכירו הש״י אמנם עשו דכתיב כי—
וקיהם ידי עשו הוא היה בא בחרבו ואם כן יעקב יצא בו מלחמה יד ליד

// כי נגוה היה
הצילני · הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו לפי שירא
עם כל הבטחות שהבטיחו והוא עד או״ל
אנכי אותו
חשב דאיכו לא חזי מעלה חזי · וזה אמרו גם כן ויירא יעקב מאד—
ויצר לו יר׳ מטבעו נפירא ויצר לו על היראה שנתיירא מטבעו לפי שאמר
אם היה נישלוס למוף זה בטבע של תנירא מעשו אחי אלא כנראה שיש
// דברים כגון //

פרשת בשלח

על אחד   מעלות דברים ראויה בשבחו אל הבורא יתעלה //
באחד   מפאת גדולתו יתעלה ורוממותו על הכל .
קודם מדרגות   לו דבה לבריאת הכל לעבודתו בחוזק ידו כאו'
הנה ה' אלהים בחזק יבא וזרועו מושלה לו וגו' . בשלישי
מפאת הטובה אשר הטיב לכל . רמוז דוד ע"ה באומרו
על בחינת הטובה קדום ישא ברכה מאת ה' וגו' . וכנגד בחינת הממשלה
והנה אמר ייל עזוז וגבור ה' גבור מלחמה . וכנגד בחינת המעלה
והרוממות אמר שאו שערים וגו' מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא
מלך הכבוד סלה . ואמר במקום אחר ה' מלך גאות לבש על הרוממות
לבש ה' עוז התאזר כנגד הכח . אף תכון תבל בל תמוט כנגד
הטובה . וכנגד הרוממות והמעלות אמר נכון כסאך מאז וגו' //
נגד הכח נשאו נהרות ה' מקולות שאדירים משברי ים לפי שהם מוכחים באומר
יקנו קוים בכל יוכר אדיר במרום ה' . נגד הטובה עדותיך נאמנו מאד וגו'
ומצאתי שלשה אלה כח חסד רחמים עם לבנים בה' אלהינו נאמנה
באומרו וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי
ושמי ה' באורך על שלשה רוממות לא נודעתי להם . וגם הקימותי את
בריתי על הטובה . וגם אני שמעתי זה יורה על הכח המיוחד לו .
גם כן בפרשה דאמר בטובה ויי' הולך לפניהם יומם וגו' לא ימיש עמוד
הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם . לפי שראה האל ית' שילכו
יומם ולילה עשה בחכמתו כתלות עמוד אור קום ולילה שוב ואין לא ובחנו
מפני הוא יום ומפני הוא לילה ובזה יחויב שילכו בזמן שיצוה להם ודע

וזה שמשון מאיר כים בשמור דעתן ומוסיף מאור כלילו בשמור אש ובאו שניהם
אל אור אחד כשמן הטוב אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום
ה' הגדול והנורא וגו' וזה נעשה שלא כרצונו כשם כחלוף בשמותם
ומוסיף מאור כלילו בשמור האש מאור א' וזהו לא ימוש כ' לפני כשם
לא אמר מלפני כשם יראה שלא כרצונו כהם ׃ על כבת דבר אל בני
ישראל וישובו ויחנו וגו' וחזקתי כו' ׃ ושלשתן נרמזו בשירה
ויאמרו לאמר שהמשה שהיו חוזרין מאומן בשיר הוא זה
אשירה לה' שאעפי שהוא גאה ורם עבה הוא משגיח בשפלים וזה אמרו עזי
וזמרת יה ויהי לי לישועה יראה הוא עז וחזק ואמץ וגדול ועבה ויכול
לישועה ׃ או על פרעה ושוף אמרו כי גאה גאה על כבת סוס ורוכבו
שהוא בשר שלמעלה כמו שפירשו קצת רחב כים שלמעלה וזהו מה
שאמר אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים ויקשה וכי לא היה
נלחם אלא במלאכים ואיך אמר במצרים אבל ה' נלחם להם במצרים של
מעלה ׃ ושגד כמוז אמר עזי וזמרת יה ׃ יש אומרים
שבחו גדול עד שנכפף מהם בכל גלגל יסודות ׃
נגד יסוד המים שבחו בשבח אחד והוא ה' איש מלחמה יר' כאחרון ושמו
הוא אחד וקראו איש מלחמה לפי שדמה כמים וכו רנן כם לישראל וזהו
מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלישיו טובעו בים סוף
נגד יסוד האש שבח אחר שהוא כבת והוא ימינך ה' נאדרי בכח יר'
אעפי שכתוב רם עבה אינו משגיח באויב וזה אמרו כי ברוח אפך וגו'
וברוב גאונך וגו' כמאכלו כקש והוא האש כמאמר אוכלתם ׃

· עד יאמר שבחו עליו ואמר מי כמוך באלים ה׳ ירושלים
יכול על קשה בקרבים ברוח אפך שהביו מים לישראל ונקפאו וכו׳ נשמו
נשפת ב׳ ולכן אמר מי כמוך באלים ה׳ · עד באחרן אמר
נטית ימינך ובאחרן עשתה הטוב לישראל שאמר עד יעבור עמך ה׳
וגו׳ תביאמו ותטעמו ב׳ //
ראוי לשאול למה לא אמרו שירה בהכות מצרים ביד רמה · וגו׳
למה לא קודם בכנס למשה מאחר שהכירו קיום אותות
אלים · ואשיב כי לא הכירו הנהגת מלאך לגוף משה מתחלה
כמלאך באו׳ וירא ה׳ אל משה וגו׳ וזה לא נכר בכל מכות מצרים
כי גם נסים לא הכירו אלא שנצרך בה אלהים לגמרי נפש אותם בשירה
שראו שכל מעשה הים קפץ במבע הודו כי ה׳ נלחם להם במצרים ויאמינו
בה׳ ובמשה ה׳ ימלוך לעולם ועד 1
ויאמינו ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו כי כבר אמר הכתוב ויאמן העם
בהלך כאשר פקד למצרים · כשורת זה כי למה
שבשלך משה למצרים אמר לו הש״י שילך עמו במטה לעשות בו הנסים
והנפלאות וכשראו שהרים היה מושל במטה הקוה האמינו במשה אבל
כשראו שהיה הולך עמו המטה ומשה שלא היה צריך לו אמרו בלב ממש
ממנו ביד שעשה כל הנסים האלו וראוי לנו שאמרו שאינו צריך למטה
כמו מולך עמו וכשראה וכו׳ כוונם אמר למשה דבר הים ואתה
הרם את מטך בלומר הלך מטך ונטה ידך על הים וכשראו ישראל העבר
בחול ידי משה אז האמינו כי רבה אשר בו עשו הנסים לא היה בלוי

מעשה ובאמונה בה' ובמשה עבדו והוא טעם נכון לאמר //

כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור · בסוף מאחר

שהיה ברצון האלהי לקרבה חשש של עמלק

למה לא המיתם בחרב או בדבר והוא מוטב להם בכל זמן · עוד
יקשה מה היו עושים ידי משה שבעבור הרמתו אותם גברו ישראל ובאשר
יניח אותם נכבד · יש לומר לבאר זאת קושיות כללו כי רשע
כענין המשפט מאחר שהוא ברצון ונתן כח בו ואינו משנה המשפט
אלא אם כן יש הבת צדק או צדיקים מספיקים לבטלת המערכה
לפי שידוע הוא כמו שאמרו חז"ל שעמלק היה אצטגנין והיה רואה שהוא
ינצח במלחמה וישראל יהיו מנוצחים לכן יצא לקראת נשק וישראל לא
היו כל צדיקים שיספיקו לבטל המערכה שהוא כענין שלא יהיו מנוצחים
אלא על ידי משה עבד ה' ודורש מבין משה שלא יהיו מנוצחים ולא
שיהיו נוצחים את עמלק אחר שלא היו צדיקים ולכן ידי משה היו שוקין
במלחמה כאשר היה מגביה עם בסוף שנעבורו לא היו מנוצחים ונגברו יש'
וכשהניח ידו שאינו מגביה הואיל ובעבורו לא היו מנוצחים וגבר עמלק
ולכן אמר משה כי יד על כס יה ר"ל שימין יה שיהיה יכלה בסוף על
הכסא והוא הגלגל השמימיים כמו שאמר הכתוב השמים כסאי
והוא כשיבין ישראל צדיקים שאז בסוף ויפל שמו יבטל המערכת הרבה
ויבטל כחו מכל ויהיה מלחמה לה' בעמלק מבשר אחד ולא ישנו לו
מדור דור על דרך שאמר הנביא ישעיה לדור ודור נחרב עד נצח נצחי/
אין עובר בה גם הוא מדבר שם על אדום בשעיר //

המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו /
להוציאנו ממצרים · לפי שהם חשבו שפרעה יבוא ומצאם
ובם יהיו מנוצחים · ואמרו לא ימלט מאחר משני דברים אם שיהרגנו
פרעה בתוך המדבר ואם שיחזירנו למצרים שבויי חרב על החלוקה הראשון
אמרו המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר · וכנגד
החלוקה השני אמר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים כלומר לו
הונח שפרעה לא יהרגנו בתוך המדבר רק שירצה להחזירנו למצרים מסכן
מה זאת עשה אלקים לנו להוציאנו ממצרים כדי שנוסיף לראשונים במחדש
ולכבד העבודה עלינו ומי כשיר לנו מרעת אלהינו רבינו ומכל
כמו שפרשנו עד עתה כי מה שאמר יראים ממנו שישיבנו למצרים
לא נבחרו מזה כלל כי אשר ראיתם את מצרים היום וכו' וזהו כשוכב
למה שאמר מה זאת עשית לנו וכו' ולפי שמזה המאמר יבוננו ישראל
לבין שיחזירנו למצרים לקיים מה שאמר לא תוסיפו לראותם עוד עד
עולם לכן אמר מיד ה' ילחם לכם ואתם תחרישון לפי שלא ירגישו
המצריים שהם קרובים לכם מאד ויורו לכם חצים או יזיקו לכם באופן אחר
ולזאת נסעה מכב רשות כענן שיהיה בין מצרים וביניכם בדרך שלא יראו
המצרים את ישראל ולא יזיקום · ולדעתי כוונה זה לפי שדרך
הנלחמים כשנכנסים למלחמה הם זוכרים שם אלהיהם שיגין בעדם
ולזה אמר משה לישראל שהש"י הוא לוחם מלחמותיכם ואין צריכים
להזכיר שם אלהיכם בעת כניסתכם למלחמה רק שיתחזקו כי אחר שלא
יהיו הם לוחמים לא יצטרכו לזה כלל · או נוכל לומר ה' ילחם

״ה׳ ילחם לכם ואתם תחרישון כלומר אם אתם תחרישון מתפלה ״ה׳ ילחם
לכם ובעד זה שכאשר צעק משה אליו ית׳ א״ל הב״ה מה תצעק אלי דבר
אל בני ישראל ויסעו . או ירצה כמ״ש וכו ה׳ ילחם לכם ואתם
תחרישון אין ראוי שתחרישון אלא שתזכירו שם אלהיכם כאמרו האומר //
אל תיראו כאו׳ מה זאת עשית לנו כי משה אמר למרעה אלה את
שמי כשבורים ולא שקבל עליה וזהו ויעבדו ורוצו
השיב לא תיראו את ה׳ ומשה עשה כל התורה והמופתים כה׳ לאמר לו
מה לא תיקו כאמרו כי אין כה׳ אלהינו ולכן אמרו גם מה זאת עשית
לנו כלומר לבוקענו כהוציא אותנו ממצרים כיום עשה אלא לכבודו
לבוהו שאין בשלו לא לבוא מכון אלינו ובעד עליה כי אחר שהוהש
שאו לנו לא השנה עוד בנו עד שלמרב גרא האויב עלינו לזה אמר
לכם התיצבו וראו את ישועת ה׳ אשר יעשה לכם היום כלומר להאמכם
ולמורככם יקים היום מה שעשה לא לכבודו כי כבר הודיעתנו לצריו
וידעו מצרים כי אני ה׳ וכשקראו עבד ה׳ ילחם לכם ולא לו למה
שאמרנו אתם תחרישון מתפלותיכם אשר אתם מלינים עלי לאמר מה
זאת עשית לנו בשבורנו כי הכל היה בשבורו . וכו׳ התיצבו יר׳
התיצבו במחשבתם . ויכבן שרואו לשונם . הא׳ כהעני ים
סוף כאו׳ ישועת ה׳ . וה׳ שיאורו במצרים כאו׳ כי את מצרים אשר
ראיתם את מצרים היום וגו׳ . ושה אתם לועגים עוד
יכה עד שאתם תחרישון שבשם ילחם לכם . או מעט ואתם תחרישון
אלא כדרך הלוחמים שלוקחים קולות לבבות שונאיהם //

#1.73

... ילחם לכם ואתם תחרישון כלומר אם אתם תחרישון

לכם ובעבור זה שצועקים צעק משה אליו ית' אל תצעק

אל בני ישראל ויסעו . או ירצה בפסוק וה' יל

תחרישון אין ר"ל שתחרישון אלא שתזכירו שם אלהיכם כ

או ירצה כאו' מה ואתם תחרישון כי משה אמר לעם

שאין כעבודה וגם שקבל עבודה וזהו ויש

השיב לא יתמו את ה' ומשה עשה כל התורות והמופתים כה

מצרים בשדה כאמרו כי אין כה' אלהינו ולכן אמרו גם מקצת

לכן כלומר לבעלשנו בהוציא אותנו ממצרים כלום עשה אלא לכבוד

לבותו שאין כמוהו לא לבעבור הכון אלינו ובעד שנזכה כי אחר שהו

שאו לנו לא השגיח עוד בנו עד שנסתבר ירבה האויב עלינו לזה א

לכם התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כלומר להנקמם

ולמורכבם יקיב היום מה שיעשה לא לכבודו כי כבר הודיעמו לצרים

וידעו מצרים כי אני ה' וכשקראו שבע ... ילחם לכם ולא לו למה

שאמרנו אתם תחרישון מתלונותיכם אשר אתם מלינים עליו לאמר מה

זאת עשה אלינו בעבורנו כי הכל היה בעבורו . וז' התיצבו יר'

התיצבו במקומכם . ויכבן שראו לשון דהם . הא' התעג יס

סוף כאו' ישועת ה' . וה' שיאורו במצריים כאו' כי אם את אשר

ראיתם את מצרים היום וגו' . ושה אתם צועקים עוד

יכה עד שאתם תחרישון ממש ילחם לכם . או ממש ואתם תחרישון

אלא כדרך בלוחמים שנותנים קולם לבהלת אויביהם //

#1.25

MS.
28.